

చెన్న పట్టణము, డిసెంబరు ౧౯౩౧

సంపుటము ౮

ప్రజాత్పత్తి సంవత్సరము మార్గశీర్ష మాసము

సంఖ్య ౧౨

ధర్మపత్ని

దివాకర్ల వేంకటాచార్యునిగారు

(కాశీమఘాడి యుద్ధరంగమున నేనుగూడ నుజ్జ్వలదనని తల్లి నొప్పించి యామె యానతిఁ గొని బాలచంద్రుఁడు భార్యను జూడ వచ్చెను. తమ్ము లందఱును దమ యగ్రజుఁడు వచ్చినపని మాట మఱచి యంతఃపురము నెంతకాలమునకు వదలి రాకపోవుట గుర్తించి పోటు మాటలచే నాతని నొప్పించిరి. బాలచంద్రుఁడును లోని కేగి తన చేతి కటారిని భార్యచేతి కందించెను. మాంచాలయుఁ జిలుసవ్వు నవ్వుచు నాతనితో నప్పుడు పక్కిన పల్కు లివి.)

అనుసమవీర్యసంయుతుఁడ వన్న యశెంబు వహించినా వన
స్యనిరతసాహసక్రియ లనంతములై చెలువారఁ జేసి; సా
ఖ్యనియతి నోలరాడుటకుఁ గాలము ముం దిఁక లేదె, నాథ? వ
చ్చినపనిమాటయే మఱపుఁ జెందితి వింకను మాంద్య మేలొకో?
మునుసలు లైన తల్లడులకు మోదముఁ గొల్పి రణాబునందు వా
రిదగు భరంబు మోయుట కరిందమ! జా గొనరించె దెల్ల? ని

య్యదను గతింపఁజేసెడి ప్రయత్నము చేతులు కాలుపిమ్మట
వెదకుటవంటి దాకులకు; వేగమె లెమ్ము రణంబులోనికి.

కలకల నవ్వుచు బ్రణయగాథల శోధనఁజేయుచుండి ని
ర్మలముగ నుండఁగాఁ గవికుమారుడవై జనియించినావె? వా
రలు నొకకొంతమంది రణరంగముఁ జేరఁగఁ బ్రోత్సహించుపా
టల రచియింపుచుండిరి దృఢంబగు మాతృపదాబ్జభక్తిచే.

వీరపత్ని నె నేనును, వెఱుపు లేదు!-చేతి కొనఁగితి నా కీనిశాతహేతి
నీకు శ్రమ గల్గకుండ నిర్దిద్రశత్రు-జనవిదారణ మొనరింపఁ జాలుఁ గాని.

దైవవిధి తప్పివచ్చిన తరుణమేని-బురుషు లరిగినపిమ్మటఁ దరుణు లకట !
కత్తిగట్టుట ధర్మంబు గానఁ గొంత-సంశయముఁ గాంచుచుంటి నిశ్చయము సుమ్ము

తక్షణిని బంపి పోరునకుఁ దాను సుఖంబుగ నింటియందు ని
బ్బరముగ నుండె నన్నఁ దలవంపు భరింపఁగనానె నీకు ను
ర్వర, మరియాద గాదు రణరంగమునం దబలావతంసముల్
వరలుట, మానహానియును వచ్చు విధిప్రతికూల మైనచో.

ఈమాన్యాధ్వరునందుఁ గా లిడఁగ నేదే ముష్ట వాటిల్లు న
ట్లామోదింపఁగలేని పంద పగుదయ్యా? శ్రుతియోత్కృష్టపం
శామోదస్థితి గన్నవాడ విక నీయజ్ఞంబునందుఁ యశం
బోమృత్యుప్రతిపత్తియో యగు మనంబుక ద్రిష్టఁగాఁ బోకుమా.

దైవతంత్రంబు మనయెడఁ దప్పదేని-జయము ఘటియించు నీకు నిశ్చయము గాఁగ
మరలి పత్తువు నిరతముక మది జపింతు-సస్మదుత్కృష్టకులదేవతాళి నిచట.

మరణము నై జనంభవము మానుషకోటికి; నెందు శత్రుభూ
వరదనునక్రియాకరణవర్ధితకీర్తి శరీరమాన్యుడై
ధర విడనాడుటన్న సుకృతంబునఁ గాని లభింపదోగూణ
కర ! పతి పాటుఁబో తనినఁ గల్గు నవత్రప పైఁచు తెట్లొకో?

ప్రాయమం దున్న వాడవు బాహుగర్వ-శోభితుండవు నీయట్టి శూరవరులె
ప్రాలుమాలికఁ జెందినచో లయంబుఁ దప్పకొను తెట్లు దేశమాతకు నహీన !

పదిలంబౌ గతి నాత్మగౌరవము నిల్పంజాలు పౌభాగ్య ము
భ్యదయంబుఁ వహించి సూనులకు నిత్యోత్సాహనిర్వక్రపా
భ్యదమై యొప్పెడు మాతృదేశ మిది, దుఃఖప్రాప్తికిం ద్రోసి నం
పద పెం పేగినవెన్న నీ వనుభవింపఁ దగ్గ దేముండునో ?

పారతంత్ర్యగ్రహంబు గహ్వరముఖమును-దెఱచి మాతృదేశంబును దఱుమునపుడుఁ
నడుము గట్టఁగఁజాలని జడనుతుండు-కలుగ నేటికిఁ దల్లికిఁ గడుపుచేటు ?

దేశ మధోగతిం గనెడిఁ దీవ్రపరిస్థితులందుఁ జిక్కి వా
రాశిని బడ్డ నొకవలె, రాజ్యరమాహృదయాబ్జ మన్యభూ
మీశదవరంతవేదన సహింపఁగలేక కృశించియుండె న
య్యో! శతశః ప్రభిన్న మగు నొక్కక్షణం బింకఁ దామసించినఁ.

మానితనత్త్వలైన మతిమంతులు మీరని నమ్మియుంటి నీ
మాన మిదేలఁ తత్క్షణమె మాయకిరాతుల బారినుండి నా
మానముఁ బ్రోవ శక్తిగల మాన్యులు లెం డను మాతృదేవతా
హ్వనము లల్లవే వినఁగనయ్యెడి నెయ్యెడఁ జూచినఁ గటా !

కత్తియుఁ గత్తలంబు గొని కాలగళుం డని కేగుదెంచినఁ
మత్తు మడుంగఁజేతుమని మాటికిఁ బల్కుచుఁ గన్నులందుఁ గే
తెత్తిన కోప మగ్ని గురియింపఁగ శత్రుల నుక్కిడంపఁ బ
ర్వెత్తుచున్నవా రనుసరింపుము నీసహజన్ము లందఱిఁ.

శృంగార నైషధము

నలకేపేంద్రుల సంభాషణ-తద్విమర్శనము

భాగవతుల దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు

ఉభయభాషాప్రవీణ (A)

“బలనిఘాదను కపటంపు భాషణములు
విని నృపాలుండు పలికెఁ దద్విధమ కాఁగఁ
గుటిలబుద్ధుల గెలువంగఁ గుటిలమతియ
యర్హ మగుఁ గాని నీతి గా దార్హవంబు.”

ఇందు బలనిఘాదను కపటంపు భాషణ లెట్టి
వియో; నైషధుని కుటిలనీతి యెట్లు ప్రయో
గింపఁబడెనో విమర్శింతుము. దమయంతీస్వయం
వరమున కేగుచున్న నైషధుఁ డింద్రాదుల
సరదంబునఁ బరికించి, తద్రూపరేఖల లోకో
త్తరులని నిశ్చయించితత్సకాశమునకుఁ జేరెను.
వంచనాకపటనాటకసూత్రధారుఁడైన యాసు
నాశీరుం డాతని సేమ మరసి తమ్ము సఖి
కారపురస్కరముగ నివేదించి యర్థిత్వమునకుఁ
బాల్పడెను.

‘ముహూర్త మాత్రంబున మార్గభేదనం
బవనయించి కార్య నివేదనం భాసర్యేద
మని పలికి యభిధాకుశలుండై యవ్వీబుభ
నాయకుం హరకుండిన’-ఇం దభిధానకుశలత్వ
మేమి?

‘అదిక్పాలురు దివ్యకాంచనవిమా నా
రూఢులై.....

.....శీఘ్రంబ యేతెంచి రా

హ్లాదం బొప్ప వసుంధరాస్థలి కమ
ర్త్యవాతముల్గొల్వఁగఁ’.

ఈపద్యమున దివ్యవిమానారూఢులగుట
శ్రమ లేకయే తుణ మాత్రమున భూలో
కంబున కరుగుదెంచిరని చెప్పఁబడెను. దేవ
తల కమృతపానాత్ప్రీతి యమృతధర్మములు
సేకూరెననియు, నం దనిమేషత్వము, త్రిదశ
త్వము, భూసంస్పర్శాభావము, అన్వేదత్వము,
అశ్రమత్వము గలిగియుండురని శాస్త్రములు
వచింప విందుము. ఈయన్వేదత్వధర్మము ప్రస
రునియం దాసక్తి వహించిన యమర్త్యభావ
యగు వహునికి, ‘మనుష్యుని భావించుట
మానుషత్వము మెయి న్నన్పట్టె నా నత్తటికే’
అను మనుచరిత్రపాదమునం దుత్పేక్షిచే సమ
ర్థింపఁబడెనుగదా! అట్టితటి ఈ మార్గా
యాన మెట్లు సమర్థింపవలయు? ‘పిండితా
ర్థంబు విను మేల పెక్కుమాట లధులై వచ్చి
తిమి మము నాదరింపు’-ఈసందర్భముననిందఁ
డధులమై వచ్చితిమని పల్కి మాన మూనెను.
దిక్పాలురు తన్నుప్రదాతఁ జేసినప్పుడు పాపము
నలుండు వారి కపటంపు భాషణముల విమ
ర్శింపలేదు. కేవలభక్తితాత్పర్యమున నుండెను.
అర్థులమని పల్కి మార్గాయాసాసోదనార్థము
కొంతవడి విశ్రమించి కార్యనివేదనంబొనర్చె
దమని మానము వహింపఁ బులకితగాత్రుఁ
డైన నారాజన్యుని మనోవీధి ధర్మమీమాం
సకు లోనై ప్రాణంబైనను, బ్రాణాధికం

వైన నిచ్చుటకు సాహసించెను. దేవేంద్రుఁ
డీహాన మూసక సహసా కార్యనివేదనం
బొనర్చిన నలహృదయమున కిట్టిపరిపాకము
నేకూరునో, లేదోయని భయపడెను. అట్టి
ధర్మ మీమాంసకుఁ డావిచ్చుటకే యీ
హాసముద్ర. ఇది యభిధానకౌశల మని చెప్ప
వచ్చును.

‘.....విను భీమపుత్రివైఁ

గామననేసి వచ్చితిమి గమ్ము

సహాయము మాకు’—

ఈవాక్యము శ్రవణగోచర మైనంతలోనలుఁడు
దేవేంద్రుని యభిధాకుశలత్వమును గుర్తిం
చెను. వారి మోసము హృదయమునకు
సాటెను. ‘అగాధగుణాంభోధివగు నీవు సహా
యంబుగా మాకు సాధింపరాని కార్యముం
గలదే’యను వాక్యమున సభిధాకుశలత్వము
మఱింత విస్పష్టముగఁ గన్పెట్టెను. దేవతల
యందు భక్తితత్పరుఁడై ప్రాణముల గాని, తతో
ధికములఁగానిబలిసీయసంసిద్ధుఁడైయున్న రాజ
న్యూన కీయభీధ వారియందలి భక్తిభావము
నకు న్యూనతఁ గల్పింపఁజూచెను. కుటిల
బుద్ధిని గుటిలబుద్ధిచే నాక్రమింప నిశ్చయించెను.
‘వ్రజం వ్రజేణ భిద్యతే’, ‘అగాధగుణాంభోధివి
సి’ వని శ్లాఘించినందులకు ‘మహానుభావు
లారా! అఖిల భూతాంతర్వర్తనంబుల నెఱిం
గెడు మీకు నెఱుంగఁ బడని యర్థంబుననుం
గలదే!’ అని ఋజుమార్గంబునఁ బ్రచ్ఛన్న
ముగ వ్యాజము నుంచి పల్కెను.

ఈసందర్భమునఁ దన దౌత్యపరాజ్ఞుభు
తకు నలుఁడు ప్రధానముగఁ గారణత్రితయ
మును జూపెను.—

౧. ఏ నయ్యంగనం గోరి పరియంపం
బోవుచున్నాఁడ అమ్మచ్చెకంటికిం గుంటెనత
నం బెట్లు సేయ నేర్తు?

౨. విరహవేదనాదోదూయమాసమాన
సుండ నైన యేను మీరహస్యం బెట్లు రక్షింప
నోవుదు? మనోరథపరంపరానుభావనంబునఁ
బరవశుండనైన నాకు భావగోషనం బెట్లు
సిద్ధించు?

౩. వివిధ రహస్యధిక్యతపాలితంబులైన
రాజశుద్ధాంతభవనకల్యాంతరంబు లేప్రకారం
బునం బ్రవేశింతును?

ఈకారణపరంపరయందుఁ బ్రథమద్వితీ
యముమాత్రమే నకుటిలము; తృతీయము
సహేతుకము. ప్రాణాధికంబైన నిచ్చెదనని
వాగ్దానము చేసి మారువల్కుట నలున కుచి
తంబు గాదు. దౌత్యము తప్పదు. మార్గా
యాసం బపనయించి కార్యనివేదన యొనర్తు
నని వల్కిన శతమఱుని వచనంబునకుఁ
బ్రతిగ నుండి డీకొనఁజాలియున్న దీద్వితీయ
కారణము. సహజముగ మార్గాయాసము
లేనిదే యున్నట్లు చెప్పినందులకు ‘విరహవేద
నాదోదూయమాసమానసుండనైన నేను భా
వగోషన మెట్లు సేయనేర్తు’నని తగిన సమా
ధాన మొసఁగినాఁడు నలుండు. మహాకావ్య
మున నిబద్ధుడైన నాయకునకు భావగోషన

శక్యమేల గాదు? శాకుంతలమున తృతీయాంకాంతమందు దుష్కర్మముఁ డిట్లు శృంగారమున నిమగ్నుఁ డయ్యెను:

‘తస్యాః పుష్పమయీ శరీరలులితా
శయ్యా శిలాఁతూ మియం,
క్లాంతో మన్మథలేఖ ఏష సలిసీ
ప్రతే నతై రర్చితః,
హస్తా ద్భ్రష్టమిదం బిసాధరణ మి
త్యానజ్యమానేక్షణః,
నిర్గంతుం సహసా న వేతనగృహం
చ్ఛక్నోమి శూన్యాదపి.’

తా. ‘శకుంతలాగ్రాతపరిష్కృతము గలిగినకారణమున నీశయ్య తచ్ఛరీరలులితములగు పుష్పసమేతమై యున్నది. సాక్షాత్ స్వహస్తలిఖితప్రణయవచస్సుబద్ధ మీనలిసీ ప్రతీ మస్పడే క్లాంత మైనది, తాపానోదనార్థము బాహువుల కుంచబడిన దీనినకాండము, శకుంతలాశూన్యమైనను నీవేతనగృహమునుండి సహసా నిర్గమించుట కశక్తుడను.’

నాయకుఁడు విప్రలంభమునం బూర్ణముగ నిమగ్నుఁడై యింద్రియస్వాధీన విరహితుండై తత్పరత నుండెను. ఇట్టి విప్రలంభము ఘటించి రసోల్లాస మొనర్చుటకే మహాకవి గౌతమి నచ్చో ప్రవేశింపజేసి నాయకానాయకులకు వియోగము ఘటించెను. తదనంతరంబ నేకధ్యమున

‘సాయంతనే సవనకర్మణి సంత్రప్రవృత్తే
వేదీం హుతాశనవతీం పరితః ప్రయస్థాః;

ఛాయాశ్చరంతిబహుధాభయమాదధానాః
సంధ్యాపయోదకపిశాః పిశిరాశనానామ్.’

‘యజ్ఞము ప్రారంభించు సవనరమునఁ దద్విష్ణు మాచరింప రాక్షసచ్ఛాయలు సంచరించుచున్నవి. నీవు సబాణాననహస్త్రుడవై ప్రత్యక్షమునకు రావలయును!’

ఈ ఋషివాక్యములు విసంబధింపంతనే “భోః, ఆయమయ మాగచ్ఛామి” యని నాయకుఁడు వీరరసాధిదేవతంబోలే శృంగారము నావలఁ బాట్రద్రోలి వీరమున కుత్తికను. అనఁగా నుదాత్తనాయకుఁడు తొయి గాని, రప్ప గాని కాఁడు. రసవిశిష్టుఁడు కాకపోలేదు. ధర్మరక్షణార్థము వలసినచో నింద్రియగ్రామము నిరోధింపఁగలఁడని సూచించెను. ప్రకృతము మన నలుఁడుకూడ నట్లే భావగోపనముఁ జేయ సామర్థ్య మున్నను లేదని చెప్పట నిచ్చో గుటిలప్రాధాన్యము గన్పట్టుచున్నది. మున్ముం దంకఃపురమున భావగోపనఁ జేయఁగలయట్లు కవి మనకుఁ గన్పఱచి యున్నాఁడు. కాననే యింద్రుఁడు ప్రథమకారణద్వితయమును సకుటిలముగ నెంచి తృతీయకారణ మవశ్యంభావనీయమని తలచి తదభిపూర్తికై తిరస్కరిణీవిద్యను బ్రసాదించెను. ‘నీకపటమును మేము గ్రహించితిమి. నీవు మహానాయకుడవు. నీకు భావగోపనసామర్థ్యము లేనినాఁడు మహాకావ్యమునకు భంగము వచ్చునని దేవేంద్రుఁడు చెప్పకయ చెప్పి, తృతీయకారణమును మాత్రము సమాధానప

అచెను. ఈ చెప్పకయ చెప్పట మున్నందు పద్యమునఁ జూడఁగలము:

‘ఈమాట లాడకు మిందువంశవతంస

యాడితప్పఁగవచ్చు నయ్య, నీకు;
తూణభంగురంబైన సేంసారమునకుఁగా

ధర్మంబు తీర్తియుఁ దగునె విడువ?

నన్వయంబున కాదియగు చందురుఁడుఁబోలె
నకట కళంకి వే లయ్యె దీవు?

.....’

‘నలా! నీ మిందువంశవతంసుడవు’ అనఁ
గా నాయకలతాణములలో నియ్యది మహాకు
లీనత్వమును స్ఫురింపఁజేయును. ‘ధర్మంబు
తీర్తియుఁ దగునెవిడువ’ యనుచో ‘ధార్మికత్వా
దయో గుణాః’ యనుదానిని స్ఫురింపఁజేయును.
ఇట్లాదియవసానములమాత్రము స్ఫురింపఁజేసి
ప్రత్యాహారన్యాయమున లతాణమును సంపూ
ర్ణముగ నుంచెను. కాన నలుని నాయకత్వ
మును బోషించుటకై కవి యిట్టి పరికరాలం
కారమును సంఘటింపఁజేసెను. మూలగ్రం
థమున నింత వివరణగ నున్నట్లు గన్పట్టదు.

కాని తృతీయపాద మట్లుండుట నాకు
యుక్తియుక్తముగఁ గుదురలేదు. ఏలయనఁ
బ్రథమపాదమున ‘నిందువంశవతంస’ యని
ప్రయోగించి, ‘నీవంశము జగదాహ్లాదకరము;
నీవు మహాకులీనుడవు. నీ విట్లాడి తప్పుట
యసమంజస’మని నలుని వంశమును గీర్తించి
స్వకార్యమును బదిలముగా సాధింపనెంచి,
‘అన్వయంబున కాదియగు చందురుఁడుఁబోలె

నకటఁ గళంకి వే లయ్యె దీ’వనుచో చంద్ర
కళంకము నుద్ఘాటనచేసినప్పుడు కొంత విరుద్ధ
వస్తుసామానాధికరణ్యము పొడకట్టును. కుటి
లమార్గముల నధిపించి యింద్రాదుల బారి
నుండి సంకెలబ్రదుంచిపో జూచుచున్న నలు
నకు (హయమును నిరోధించినరీతి) నన్వయ
గుణస్ఫూర్తి గల్గించుట యుక్తియుక్తముగ
నుండును గాని, యీయన్వప్రసంగమువత్సవత
యొకప్పుడు తమకే విషమింపవచ్చును. ‘మా
వంశకర్త కున్న కళంకము మావంశీయులకు
సంక్రమింగియేయుండును. మీరు తీసివేయఁ
దలచిన మానునా?’ అని నలుఁడు వల్కి వారి
బారినుండి యులుకఁ బ్రయత్నింపవచ్చును.
‘నీ వీయుపకారమున నీవంశకర్తయగు చం
ద్రుని మఱపించెద’వని నీతిని బోధింపినను
చంద్రకళంకస్ఫూర్తిని నలునకుఁ గలుగఁజేయు
టలో కవి యభిప్రాయము విచార.....

కాని నా కొకసమాధానముఁతోఁచుచు
న్నది. ప్రథమపాదములో నున్న ‘ఇందువంశ
వతంస’యను పదమునకుఁ బూర్వము చెప్పి
నట్లు, మహాకులీనతార్థమునప్రస్తుతముఁ జేసి,
‘చంద్రవంశమున నున్న రాజులకు చంద్రకళం
కము జన్మతః సిద్ధించియుండును గాదా! నీవస్మ
త్కార్యనిర్వాహకుండ వయ్యెదేని నీకుఁగూడ
జననాదారభ్యసిద్ధించిన కళంకము లేనివాడవై
యుదు’వని, భావికార్యనిర్వాహకత్వ మున్నదే
యుంచి, మహాకులీనత్వధర్మమునకుఁ బ్రాధా
న్యముఁ దీసివేసినను, నీపూర్వాపరంబులకు

వైరుధ్యము లేదు. ఈయర్థమేకవి కభి పేతమని చెప్పటకు కవివాక్యము స్ఫురణకు వచ్చుచున్నది. శ్లోకమున, ౭౦ వ పద్యమున,

‘ఈయర్థంబు ఘటించుమున్న.....

నీయశ

శ్చాయామండలమిందుకుందకుముద

స్వచ్ఛంబు సంశించు సం

ధాయు క్షే శితిపీతరోహితహరి

ద్వర్ణోపసంహారము.’ (౩-౭౧.)

అనియున్నది.

ఇన్ని యుపమానములుదాహరించుటచే నుపమాదోషము సిద్ధించుచున్నది. కావ్యా లంకారసూత్రవృత్తియం దుపమాదోషప్రకరణమున

సూ: — ఉపమానాధిక్యా త్తదపోహ ఇత్యేకే.

వృత్తి:—ఉపమానానామాధిక్యాత్తదపోహ ఇత్యేకే. యథా--కర్పూరహరహరహాసని తం యశ స్తే ఇతి. అత్రకర్పూరాదిభిరుపమానైఃబహుభిః సాదృశ్యం యశసః సుష్ణపితం భవతి, తేషాం శుక్లగుణాతిశేకాత్.

సూ: — నాపుష్టార్థత్వాత్.

వృత్తి: ఉపమానాధిక్యా దపోహఇతి యదుక్తం తన్న; అపుష్టార్థత్వాత్. ఏకస్మిన్నుప

మానేప్రయుక్తేఉపమానాంతరప్రయోగోన కందిదర్శవిశేషం పుష్టాతి.

అనగా నుపమానితులగు కవుల, సాదృశ్యోపమానప్రయోగదోష నిరాసార్థ ముపమానసంఖ్యాబాహుళ్యమును, స్వీకరించినను దోషాపనోదకము గాదని సిద్ధాంతీకరింపబడినది. ప్రకృతము కవి యిందు, కుంద, కుముద స్వచ్ఛంబని మూడుపమానములం బ్రయోగించి, లక్షణాతిక్రమణ చేసెనని చెప్పవలసియున్నది. కాని

మన కీప్రకృతోపమానాబాహుళ్య గ్రహణ మత్యంతోపకారకము. ఏలయన: ‘మాయధిత్వమును, నీదాతృత్వమును సిద్ధించినచో నీయశ స్ఫుచంద్రుని ధావళ్యముతోదులఁదూఁగునని ప్రథమమునఁ జెప్పి, వంశిక ర్తయగు చంద్రునకుఁ గళంక మున్న కారణమున కుందకుముదగ్రహణముఁ జేసి, తత్సార్యోపమానమును బూర్వవక్షము చేయును. ఇచ్చో, చంద్రశ్చ, కుముదకుందేచయని ద్వంద్వసమాసము చేసినచో నిర్దుష్టముగ నుండును. చంద్రునిపూర్వవక్ష మొనర్చినను, కుముదకుందములు రెండును నిల్చియేయుండునని ప్రశ్న వచ్చును. ‘బహుభిః ఉపమానైః’ అని లక్షణకర్త చెప్పెనుగాన బహువచన సారస్వమున త్రితయమునకు దోషము గాని కుందకుముద ద్వితయమునకు దోషము లేదు. కాన దోషభూయిష్టమైనను, నీయుపమానాబాహుళ్యగ్రహణము, కార్యసాధకమే యగుచున్నది.

‘ఆశంక నేయదగ్గిం, తదిదం స్పర్శక్షమం
రత్నమనెడి కాళిదాసవచనము స్ఫుర్తికి
వచ్చుచున్నది.

మఱి ప్రకృతము, శ్రీనాథుడుగూడ
సీపైఁ జూపిన నలకారణ త్రితయపౌర్వాపర్యరచ
నయం దతివైపుణ్యమును జూపెను. ప్రథమ
ద్వితీయకారణము లింద్రునిచే గ్రహింపఁబడి,
పూర్వక్షమునకు గుఱియైనది తలంచి సిద్ధాం
తకారణమును దృతీయస్థానమునం దుంచెను.
దేవేంద్రుఁ డాకారణము నుపశమింపఁజేయఁ
దిరస్కరిణీవిద్యనుమాత్రము ప్రసాదించి శేష
ములగువానిని దేవేంద్రుఁడు గ్రహించినట్లు
‘ఈమాటలాడకు మిందువంశవతంస’ యను
పద్యమున స్ఫురింపఁజేసి నలునిఁ బంపెను. కాని
నాఁడు నలుఁడేగుట యనంభవము. కారణ
త్రితయపరిపూరణాభావమున, నింద్రుఁడు పా
మ్మనుట యనమంజనము.

నలున కాడి తప్పటన్యాయమా; నాయక
గుణమా? యని యొకసం దేహము మాటిమా
టికి నామీఁదఁ గాలుదువ్వచున్నది. ఇందు

లకు నాకుఁగూడ నలువివలె, దేవేంద్రునివలె
కపట మభినయింప నిచ్చ పొడము చున్నది.
వాక్యము చెప్పట అనఁగా మాట నిచ్చుట;
కార్యాచరణమున పర్యవసానము నొంది
విశ్రాంతిని స్వీకరించును గాన, కార్యాచరణ
చేసినకారణమున, నాయకుఁ డట్టి దోషదూషి
తుఁడు గాఁడు. ఈసమాధానము నాకు నచ్చలే
దని సం దేహపితాచము నన్ను నిక్కి-నిక్కి-
చూచుచు మఱల మఱల వేధింపఁజొచ్చెనా,
శాకుంతలములో ద్వితీయాంకాంతమున, ‘ఈ
విదూషకవటువు చపలాఁడు. నాశృంగారరహ
స్యము సంతఃపురనివేదన మొకానొకప్పుడు
చేయునేమో’ యని

“క్వ వయం క్వ పరోక్షమన్మథో
మృగశాలైః సమ మేధితో జనః;
పరిహాస విజల్పితం సఖే

✓ సరమాక్లేన న గృహ్యతాంవచః.” ✓

ఈరీతిగ నుదాత్తనాయకునిచే నసత్యము పలి
కించిన మహాకవి కాళిదాసుని, పోయి తెలిసి
కొమ్మని దారి చూపిస్తాను.

తలకొని మిత్రుని బాదివి, తమ్ముల మూచి శరంబులన్, శిఖం
దుల నలరించె, మాక్తికమనోహరసంపద లబ్ధ, భూజనం
బలజడి వొందఁజేయుచు, ఘనాఖ్యల మిన్నులుముట్టు చంచల
త్ములు పరికింపఁగాఁ దుద కథోగతజీవను తొట వింతయే?

ద్యోతలవర్తనంబు తమ కొప్పటచే రససిద్ధిమాత్రత
ఖ్యాతిగ మేము నారదులమన్నను మేఘులు లేజమేది యా
శాతలిఁ జెంది, క్రొమ్మెఱుఁగుచానలఁ గూడి చరింపఁగా, నిజో
త్పాతము లెల్లఁ దేటపడవచ్చినఁ దెల్లెఱబోయె నెంతయున్.

ఆతతపావనాత్ములయి నట్టి ఘనావళి ప్రాపుఁజెంది త
ద్యోతితనిర్మలామృతసుయోగములన్ దిగఁద్రోచి పర్వత
ప్రాతము పెక్కుగండములపాలయి నిల్చె; ధరాధరోన్నత
ఖ్యాతి వహించినన్ సుగతిఁగాంచఁగలారె ప్రపాతకుల్ భవిన్.

జానుగ నాత్మగర్భములచల్వల వర్ధిలుచుండ నన్యసం
తానము లెల్ల ద్వీపినులు తాలిమితోఁ జరియించె; నల్ల సం
తానపుఁ జన్నిపొట్టలను నాలుగుకాయలు కాచెనేని యా
పై నిక దాము గ్రుంకినను బాగని కూడఁ దలంచ నేమొకో?

అసఘఁ డినుండు దుర్దినములొటనుఁ దాను ప్రవాసి యయ్యును
మునుఁ బరివేషమండలినిఁ బొల్పుగ దుర్దినముల్ దొలంగినన్
తన ప్రభుఁ జూపి, భూజనముదంబు ఘటించుచుఁ దన్నుఁగోరు ప
ద్మినికి వికాసముం గొలిపె మిక్కిలి నాత్మకరప్రసంగతిన్.

విదితముగాఁగ మబ్బుతెఱ వెల్వడి సారనగర్భవేషుఁడై
యుదయదినేశుఁ డొప్పఁగను ద్యోతలరంగమునందుఁ గాలమన్
సదమలసూత్రధారుఁడు ప్రకస్తకళాకల్పితైకశారదా
భ్యదయమనోజ్ఞనాటక మపూర్వముగా నొనరించె గాదొకో.

అసర! కళల్ వదాటు గినినప్పటి నూర్విజరాజు మాగ్గనా
రివమును బొందె నట్టితఱి రాజులీలు బ్రసన్నశారదా
డవుట నశేషసత్కళల నందిన యూతని నెన్నిరీతుల
దివిరి నుతిచినక దనిని కీరుని చూచుచు జొక్కు కొప్పగుక.

అవిరళసత్కళాద్వితం దనంతదిగంతవముగ్రచంద్రకా
భవళయతుండు, నత్పనితాంతవహండు చంద్రుం దాత్మనం
భవుం డయి తేజర్జిల గని పాననజన్మము నాది యంచు దా
మిప్రు సముద్రుం ముచ్చుచును మిన్నలు ముట్టచు నుండ నారముక.

గతమేఘావృతనిర్మలాంబరముగ గన్పట్టె నానందము
త్పితదివ్యావృతపూర్ణమంగళమచిక శీతాంసుం జ్ఞానక
ర్పితమాయావరణంబు బయగ మనోహరీ తగ్గ దోచు సం
తతవిజ్ఞానకళాప్రసన్నవరిమాత్మబోలి చిత్రంబుగక.

కేనలమాక్తికాకృతి సకిల్పితకాంతంబు నీనుచున్న తా
రావళిలోడ నిష్కంబియత్తుల మొప్పె నపూర్వశారద
శ్రీనివాసాక్షరవ్రజనిస్ఫుటసీమల విశాల సం
భావితభద్రశాసనవిభాసురకూచ మనోహరంబుగక.

వరజలశయములు బ్రసిద్ధిలింగం జూడ గ్రమనోక్షీరభాగ్యము నెఱు
తరులడలు బరిస్ఫుతంబుగ జూడ భాసురపుష్పంబుల నిం
ద్రకటాద్రితమింపై బ్రసింపంగ జూడ గంధారిమయసీల లలనదివి
ఘనపార్శ్వకుచ్యభాగములు బ్రాకంగ జూడ నవచుఘాసాగవైభవము జూడి
నరనసుకుమారవిమలప్రసన్నభావములు బ్రకాశించుచును జగన్మోహవైక
నిస్తులానందవిశేషసన్నిత మగుచు వెన్నెల చెలంగె శారదవేళయంచు.

సౌధాగ్రములు కేళినల్పు పూబోదుల తేలిముద్దవగవులు బలుకరించి
కలశాధితరగలు గన్పట్టె నవశేష వివరంబుతోమత వియ్యమంది
మందాకినీనదిన్మగ్నలీలారవ్య కరిదంతములతోడ నరనమాడి
గౌరీనమాయక్తే గ్రాలు శంకరు మేని భూతి కౌతయు సానుభూతి జూడి
నకలసంపూర్ణసత్కళాసహితమైన భారతికి నింపుమీఱుం దైవార మొనగి
మెండుకొని లోక మెల్లను విండుకొనియె-బుడువెన్నెల కన్నులవంతు వగుచు.

పూర్వము జైనుమునులు అనేకములైన
తాంకికశాస్త్రములు పరిశీలించి విశేష
విద్య లెన్నో వెలయుచుండిరి. ఇప్పటికిని ఆయా
శాస్త్రములలో వారు సంగ్రహించిన జ్ఞానము
సంస్కృతప్రాకృతములలో గలదు. “ఉత్తరా
ధ్యాయన” సూత్రము లనే గ్రంథము ఈ
మధ్య చూచుచుంటిని. జారక్ మార్పెంటి యరు
పండితులు ముద్రించి ఇంగ్లీషులఘటికతో
ప్రచురించిన ప్రతి యొకటి శ్రీకామత ప్రసాద
జయ్యగారు (“వీర” పత్రికా సంపాదకులు)
నాకు చదువుటకై పంపియుండిరి. అందులో
ఇచ్చిన పూర్వవ్యాఖ్యానభాగములలో నొక
దానిలో “శుభాశుభపురుషలక్షణములు” అను
సాముద్రికశాస్త్రభాగములోనుండి కొన్ని శ్లోక
ములుమచ్చుకై యిం దుదాహరించుచున్నాను.
సాముద్రికశాస్త్ర మెరిగిన పండితు లీశ్లోకా
ర్థము తెల్లు వైదికసాంప్రదాయశాస్త్రము
లలో విపులపరుపబడినవో పాకకలోకమున
కెరిగింపగోరెదను. ఇట్లే “స్వప్న శాస్త్రము”ను
విశదముగా తెలుపు “స్వప్న చింతామణి”
యను శాస్త్రముకూడా కలదట. అది మన
దేశములో లభ్యమగునేమో తెలియదు.

శుభాశుభపురుషలక్షణాదీని—

“అస్థి వ్యర్థాః కుఖం మాంసే
ర్వచి భోగాః స్త్రియోఽపిషుః,

గతా యానం స్వరే చాజ్ఞా
సన్యం సత్త్వే ప్రతిష్ఠితం.

పద్మచక్రాం కుశచ్చత్రీ)
శంఖమత్యాగ్నియంత్రే,
పాణిపాదేభ్య దృశ్యంతే
యస్యాపా శ్రీపతిః పుమాకా.

ఉత్తంగాః పృథులా ప్రాచూః
స్త్రిగ్ధా మృగమస్త్రిభాః,
సఖా భవంతి భవ్యానాం
ధనభోగముఖప్రదాః.

శైలైః శ్రమణతా శ్లేయా
యాతృప్రస్థితకైః పునః,
జాయతే ఖలు దుఃఖిలో
సతైః లోకేఽత్ర మానసాః.

కుద్ధాః సమాః శిఖిణో
దంతాః స్త్రిగ్ధునాః కుభాః,
విపరీతాః పునరశ్లేయా
సరాణాం దుఃఖహరకాః.

ద్వాత్రింశద్దశనో రాజా
భోగీ స్యా దేవహీనకః,
త్రింశతా మధ్యమా శ్లేయా
తతోఽధస్తా న్దుఃఖందరః.

స్తోకదంతాదిదంతా యే
క్యామదంతాశ్చ యే సర్వాః,
మాషికై స్సమదంతాశ్చ
తే పాపాః పరిశ్రితాః.

అంగుష్ఠయన్తై రాధ్యాః
మతవంతోఽంగుష్ఠమాలకైశ్చ యన్తైః,

ఉద్ధాకారా శభా పాణిశతే
భవతి భవహేతుః.

వామావర్తే భవే ద్యస్య
వామాయాం దిశి మస్తకే,

నిర్లక్ష్యః శుభాక్షాన్త్య
భేదా మద్యార్థ సయాక్షికామ్.

దక్షిణో దక్షిణే భాగే
య స్యావర్తస్తు మస్తకే,

తస్య నిత్యం ప్రజాయేత
కమలా కరవర్తిని.

యదిస్యా దక్షిణే వామా
దక్షిణో వామపార్శ్వో,

పశ్చాత్కరే తత స్తస్య
భోగానా స్త్యత్ర సంకయాః,

ఉరోముఖులలాటాని
పృథూని సుఖభాగినాం,

గంధిరాణి తత స్త్రీణి
వాభి స్ఫుత్యం స్వర స్తథా.

కేకదంతపభా మ్నాన్త్య
భవంతి సుఖహేతవాః,

కంఠః పృష్ఠం తథా జంఘే
ప్రాస్త్యం లింగంచ పూజితం.

రక్త జవస్య భవే ద్యస్య
పాణిపాదతలానివ,

పుసులాః పాణిపాదాశ్చ
భవ్యానాం దీర్ఘ శీవనం.

స్నిగ్ధవంతః శుభాహారః
సుఖోగః స్నిగ్ధలోచనః,

నరో లరిప్రాప్యదీర్ఘాశ్చ
స్థూలః కృష్ణాశ్చ నిందతాః.

పంచభిః శత మద్విప్తం
చక్రుర్నైవ చిత్త ప్రభా,

త్రిభి వ్దప్తి స్సముద్దిప్తే
రేఖాంకై ర్హాభవర్తిని.

చత్వారింశత్ పునః ప్రోక్తం
వర్ణాణి వరశీనితమ్,

తాభ్యాం ద్వయాభ్యామే శేవ
త్రింశద్వర్ణాణి వాయతే.

పశిలా క్యామలోలాక్షి
సోమజంఘాని భక్తృహాః,

మహి లోన్నతో త్రహస్త్రి
నిత్యంచ కలహప్రియా.

ఉత్తరార్ధాయనమాత్రిముఖః, ఏదం అగ్రాయమునుంశి.

మా వ్యాస కర్తవ్యము

వ్యాసములు చిన్నపైజా కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిచితిరములతో బంతులు
ద. రిమూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ
చుచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే
కాక తప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

పంపాదకుడు, 'భారతి'.

చిత్తనిత్రాంతికి మూరిముత్తినంటి
యేపుగా గడ్డిపట్టి ముల్లెవలయందు
బలు శిలాదృశ్యముల నేత్రార్థ మునగు
కొండనెత్తమునం గూరుచుండినాడ.

పగటిపూటలెయును బనిపాట్లు నేసి
నలిగి డేహంబు హృదయంబు కలుగఁబాటు
నచ్చు కొంతనిలె బ్రయుచులువడితి నదను
వచ్చి మదమానుశము నేవల నొనర్చె.

అంత నా కూరుచుండిన ప్రాంతమున
యున్న యొక ముండకొమ్మపై గన్ను వడిను.
గాలితాకుల నది నాదు కాలి దాకి
జరుగు వెనుకకుఁ దాకును మరల సాగి.

కోసి యద్దాని నవలకుఁ ద్రోసి వేసి
లాటికొమ్మల దోరిన లావుమెయిని
వచ్చి నాకాలిచెంగట వ్రాలుఁ గాని
శిష్టతరుశాఖలందునఁ జిక్కుకొనెను.

శ్రద్ధ వహియింపవైతిఁ బ్రక్షిప్తమమందు
దాని వ్యాపారములకు నడ్డంబు గాక
చూడచూడంగ నది తన గోడుఁ దెలుప
నన్ను మెటామచున్న చండమునఁ దోచె.

కొంతనిలె బ్రయుచులువడితి నదను

అకట! వాబ్రను కెంత హేయంబు! నదుల
చరణముల నంటునైన నోచంగనైతి
నెట్టకేలకుఁ దాకినం దిట్టిపోసి
యోవలకు గంటివేయుదు రొకఁ డబూని.

అందచందంబు లనలె శూన్యంబు లింకను
సరసభావంపుఁ బేరివాసనయు నాస్తి
మాటని గిన్నె శ్రోత్రియుమాడ్చి నన్ను
నర్పదర్పలనే కాంచి దాటుచుండెను.

ఇట్టి వీచంపు బ్రతుకు నే నింక బ్రదుకఁ
జాల; మరగించి పుష్పస్పృశంబుగానో,
ఫలతరువుగానో జచ్చించి ములము గాంతు
నను విడిచి శాపమోక్షం బొనర్చివన్న!

అనుచు నంతర్లబ్ధిశ్రమై మనసు చెదర
నెండి రాలెడు సాకుల పిందుకతనఁ
జేన్నుదటికిన మొగముతో నన్ను గనుచు
మూకభావల బ్రతిమాలె మ్రొని నిలిచి.

పాప మద్దాని కీనభావంబు గాంచఁ
దలుగుకొనిపోవఁ గడు పెడతెలుపి లేని
ప్రార్థనామామగు బాధ నవంగరామి
శాపమోక్షం బొనర్చితి జాలిఁ బొంది.

రామా ఆంధ్ర వ్యాకరణసర్వస్వములోని కొన్ని సందేహములు

పూతలపట్టు శ్రీరాములు పెట్టిగారు

ఎల్లారు రామా ఆంధ్రవ్యాకరణ ప్రచురించిన ఆంధ్ర వ్యాకరణసర్వస్వము నిటీవల జరుగఁ గలిగిరి. అందు నాకుఁ గలిగిన కొన్ని సందేహముల నిట్లు వివరించుచున్నాఁడి. అవి నాయాభిప్రాయములను సందేహములతో, లేక గ్రంథకర్తల పోషణలతో తెలిపికొనఁగోరెను. గ్రంథకర్తలు ప్రసిద్ధులగు శేషాద్రిమండలపురుఁ; శివాచారములు. కావున వారికిఁ బొరపాటు లుండవలసి యెంచి చెక్కు విధముల నాలోచించియు వాగుదలించిన ఇతరవ్యాకరణములు (యం. నాన్. శబ్ద ఆంధ్రముతో వారు ప్రచురించిన "తెనుగు వ్యాకరణము"ను, వెంకటరామ్ ఆంధ్రముతో వారు ప్రచురించిన "వ్యాకరణసంగ్రహము" ను) నాయాభిప్రాయములను బోధించియు సందేహానికృతి కాకపోవుటచే నీవిధమున జెల్లించితి. గ్రంథకర్తలు గాని, యిదియుగాని పనులైయు విచ్చి సంశయములచే దుగుగాక యని విన్నవించుచుంటి.

గవ పుటలో సిద్ధ భండమున కుదాహరణము లిచ్చుచు ఆవృత్తు అనుపదమును సవించుకముగఁ జూపిరి. గవ పుటలో ఆనంతర్యాధికము, భావపుకొనను గ్రులిసహితమును ము ప ము చేర్చుటచే నును. ఉదా:- పోషింపుడుక, కొట్టుదుక. అం తెనుగువ్యాకరణమున ౨౩వ పుటలో ఆనంతర్యాధికములు గ్రుత్రప్రకృతికములు. ఉదా:-చచ్చుదుక, చేయుదుక, అనుదుక, నాపుడుక, అనవుడుక, రాగక, చేయగక, అనగక. అని నిర్ణయించుకము సిద్ధపూరితి. పైని ఆవృత్తు అనుపదముక నామనా? లేక ఆనంతర్యాధికమా? కాదు. ఆనంతర్యాధికమా? గ్రంథకర్త లన్ని పోల్లను ఆనంతర్యాధికమనియే నాడియున్నాడు. మఱియు వారి ఆనంతర్యాధికమున కుదాహరణములలో రాగక, చేయగక, అనగక అను కుదాహరణము లున్నవి. ఇవియున్నట్లకములు కావా?

గవ పుటలో సంస్కృతకృత్తులను సుక్రిము విధములు అను సిద్ధికతో కైదునాత్రిములు సోదాహరణములగుచ్చి మరల గవ పుటలోఁ దత్సమకృత్తులను తెలిపికొనుకములు అను యొక మూత్రిములు మునుపటివి మాఁడు కలిపి వ్రాసితి. ఈపునరుక్తి యేల? మఱి సిద్ధకృత్తులమున ముందు పూర్వానుస్వాతములంగల పదములు. అను మూత్రిమునకు 'వందివము' అను మదాహరణ మిచ్చి యున్నాడు. సిద్ధములనఁగా చేని? దికావము సిద్ధము? సర్వస్వమున సిద్ధములను ప్రస్తావించు శేషు. తెనుగు వ్యాకరణమున మూడవ పుటలో ౨వ నూ. వర్ణములయొక్క తెలివిన మూడవ నాలుకైదు వర్ణములగు ఖ థ క ణ న యు ధ ణ ధి బ ణ ణా న ములు సిద్ధములు. అని వ్రాసిరి. పై మూత్రిమునకు, అందుఁ గనఁబడుచిన వర్ణములకును పెట్టిసంబంధమా తెలియకున్నది. (మూత్రిము పోరపాటున వివరణబడినది). చందము, అందము, మందము మున్నునవని యానూత్రిముంబట్టి సంస్కృతకృత్తులు లనునా?

తె. వ్యా. ౨౩వ పుటలో అనుస్వాతమునకు శైంత పరుషవర్ణములుగాక తెక్కిన సుగంధములు కలిగిన శబ్దములు తత్సమము. — అనెడి. ఈ శబ్దవచనవ్యాఖ్యానము సుక్రింపుకరి.

క చ ట త ప లు పరుషంబులు గ జ డ ధ బ లు సరళంబులు చెప్పబడు. ౫.

ఇతరములగు హల్లులు సిద్ధములు—౬.
(చాలవ్యా. సంక్షే.)

తత్సమము లేవుదగిరి అనుసిద్ధికలో (గవ పుట) ౯. ఒడ్డెడు, కత్తెడు, కోలుడు, బసవెడు. ఈనాల్గును పరుషవచికములు గాకున్నను త్రమాప

మను పొందెను. వీనికి ముగ్ధమరాగు అని నుచించిరి. ఇవి సంస్కృతకల్పములా?

గూడ వుట. ఎగు నూ. ప్రథవాది సంవత్సరముల పేర్లు స్త్రీలింగములు అనియు, తమిళవాక్యకరణమున 3 అవ వుట. గుగ్గవ నూ. ప్రథవాదికల్పములు స్త్రీచమంబు లను అనియు వాక్రుచ్చిరి. ఇంకేది గ్రహింపవలయు?

అకవ వుట. గు. గ. శకారము. శవర్ణమనరాదా? వ్యాకరణసంగమమునందునూప కరవ వుట, తప్పొప్పుల పట్టికలో 'శకారమునకు సకారము' అనిరి.

అక వ వుట 3వ నూ. సంధిలేనిచోట నచ్చునకు మారు యకారము కచ్చుట. అనిరి. అచ్చునకు మఱుగ యకారము వచ్చినచో మచ్చున గ మెట్లుండునో యూహించి వలనుగాకున్నది.

"సంధిలేనిచోట స్వరంబుకంటెంబరం బయిన స్వరంబునకు యదాగమంబు. బాలవ్యా. సంధి. 3 నూ."

అకవ వుట—ఇకారంత నాను వాచకములకు అచ్చాదులు పరమైనపుడు సంధి బహుళము. అని మూర్తింది లక్ష్యముగ, ఇట్లు, బాచకవ్యా, కొముకక, దాసరప్ప అని నిత్యరూపములే యదాపాదించిరి.

బహుళమునగా వైకల్పికమని పేరు భావించినట్లే యూహింప వలసియున్నది.

కిం-వ వుట—పదమగ్ధ స్వరంబులకు సంధి బహుళము. ఉదా: రాముల + అందు = రాములందు; రాములయందు. ఎనిమిది + అంత = ఎనిమిది; ఎనిమిది యన. గంప + అంత = గంపంత; గంప యంత. పద మగ్ధస్వరములన నేమి? వానికి కంధి యెట్లు వచ్చును?

తమిళవాక్యకరణమున గుటర వుటలో ఆమేది తిమ పదమునపుడు మగ్ధమునభిక్తికి లోపము బహుళ ముగ నను. ఉదా:—అప్పటికి + అప్పటికి = అప్పటిప్ప టికి; ఇంటికి + ఇంటికి = ఇంటింటికి. ఇంటే. వీని కింక మఱురూపములుగాని యిక్కరవిధోదాహరణ ములు గానిలేవు. ఇతర బహుళమునకు వర్ధ మేమి గ్రహిం పవలయు?

తెల్పనికల్పములకుగూడ మగ్ధమునభిక్తికి లోపము బహుళముగ ననును.

ఉదా:—దినమునకు + దినమునకు = దిన దినమునకు.

యుగమునందు + యుగమునందు = యుగ యుగమునందు.

పైరెంటివలనను బహుళ మన నిత్య మని కలంప వలయుగాదా!

ఆమేదితము పరంబునపుడు ఇంచుక, వాడు మొదలైన పదములకు ముదివర్ధ లోపము బహుళముగ ననును.

ఉదా:—

ఇంచుక + ఇంచుక = ఇంచించుక, ఇంచు కించుక.

వాడు + వాడు = వానాడు, వాడునాడు.

లోపల + లోపల = లోలోపల.

లోన + లోన = లోలోన.

ఈబహుళమున కర్ధ మేమి? మతేయు లగు వ వుటలో క్రొత్త, కెంపు, క్రిందుకల్పములకు మొదటియగు గముగాక మిగిలినవానికి కొన్ని చోట్లు 'ను' అనువచియు మతేకొన్ని చోట్ల వినివచ్చు సాల్లునకు ద్విత్వమును బహుళముగ వనును. (ను) ఉదా: క్రొత్త + చాయ = క్రొంచాయ.

ద్విత్వము:—క్రొత్త + వాకి = క్రొవ్వాకి క్రిందు + కల = క్రిందల.

అక వ వుటలోనే

ఆమేదిత క్రిములయందు మగ్ధమున్న (ను) (డు) వర్ధక ములకు వికల్పముగా లోపము బహుళముగ ననును. ఉదా:—ఉండుము + ఉండుము = ఉండుండుము, ఉండు ముండుము.

ఈమూలమున వికల్పముగా లోపము బహుళము గ నను నన నేమో నాబోటియల్లువకుఁ దెలియదు.

తె. వ్యా. కరణ పుట. బహుళము = వి శేషముననుట. అనిరి. ఉదాహరణములు పెక్కులు గలవు. వి శ్తరశీలినే మానిరి.

పర్వస్వము 3 గవ పుట. అట్లు రాబడిన (ఆదేశ) సరళములకుమందున్న ద్రుతమునకు లోపముగాని, వింగువుగాని, అర్థవింగువుగాని సంశ్లేషము (మిడిపాల్లతోడ) లియుట)గాని యగును.

ఉదా:—లోపము-మాచెగంజా తుండు

వింగువు-మాచెగంజా తుండు

అర్థవింగువు-మాచెగంజా తుండు

సంశ్లేష-మాచెగంజా తుండు.

ఆదేశసరళములకుమందు ద్రుతలోపము గలదా?

లిందువనఁ బూర్ణ విందునని యర్థమా? అట్లయినఁ గిందినూత్రమునఁ బూర్ణ విందునని చెప్పవలె?

(మా. వ్యాకరణసంహ్రము. 3 భా. ౪౬ పుట.)

ఈ 3, ౪ నూత్రములకుగల భేదమేమి?

3. వర్గయుక్తరళంబులు పరంబులగునపుడు ద్రుతమునకు లోపస్వప్రసక్తిపూర్ణమిందు సంశ్లేషములు విభావనగును.

౪. ద్రుతమునకు సరళములు, స్థిరములు పరమైనపుడు లోపసంశ్లేషములు విభావనగును.

3౨ వ పుట. ౫ వ నూ. అటు, ఇంక చుండు అనువానిలోఁ బిప్ప మొడిటి కుటుచున్నముమీద అరమున్నగాని ద్రుతముగాని యుండదు.

ఇది యిచ్చటఁ జెప్పబడవలసినదిగాదు. “ద్రుతముగాని” ఈ ద్రుతమున కర్థ మేమి?

౯ వ నూ. వర్గయుక్తులును, సరళములును, పరంబగునపుడు ద్రుతమునకు స్వత్వసంశ్లేష లోపపూర్ణ విందువులు విభావనగు.

ఉదా:—సంశ్లేష—కొలిచెద న్నారాయణుని
స్వత్వము—కొలిచెదను నారాయణుని
లోపము—కొలిచెద నారాయణుని.

3, ౪, ౯ నూత్రము లొక్కటియే. మాదు వాలును స-త్రములకు మాటుగాఁ గొమ్మివననూత్రమున “విభావ” తీసివైచి యుంచినచో సరిపడును. ౯ వ నూత్రము వేటు. ఉదాహృతము వేటు.

33 వ పుట—ఆమ్రేడితముం దన్ని యచ్చులకు సంది యగును. ఉదా:—అహ + అహ = అహహ

ఔరా + ఔరా = ఔరారా

ఓహో + ఓహో = ఓహోహో

ఏరి + ఏరి = ఏరీరి.

ఈయేగేరి సాధువా? ఆమ్రేడితము పరంబగునపుడు అచ్చులన్నిటికి సంది నిత్యముగా నగును అని తెలుచు వ్యాకరణమున న్రానిరి. అందే ౧3 వ పుటలో క్వాత్తకారమునకు సంధి చేయుట లోపము. ఎటిగి + ఎటిగి = ఎటిగెటిగి తప్పు. ఎటిగి యెటిగి ఒప్పు. అని తెలిపిరి. సర్వస్వముందే ౨౯ వ పుట. తెవ్వర్థమై న ఇతా ననునకు సంధి లేదు అని గూడితి. ఈసంధి నిత్యమా? నిషేధమా? ఎట్లు నిర్ణాంతీకరించుట? ఆ ఆమ్రేడితమును మాత్రము నిత్యసంధియా?

33 వ పుట—సమాసములందు ద్రుతమునకు స్వత్వములేదు. ఉదా— అలరును శింపములు. ఈ నూత్రమున విడియే యుదాహరణమని బాలరకు బోధింపవలయువా? హాపము! అని న్రాయరాగు అని న్రాయమఅనికాశము! ఇట్టివి పెక్కులు. ౪౧ వ పుటలో ఆ, ఈ, ఏ, (నికము) సమాసములో మొడిటిపడుములై యున్నపుడు వానికి ప్రాప్త్యమును, తిరునాళిపదము మొడిటివాల్లునకు ద్విత్యమునువచ్చును.

ఉదా:—అ + మునన = అమ్మనన.

ఈ + తటి = ఇత్తటి.

ఏ + పని = ఎప్పని.

(రేళమునకును, కే, మ, స లకును నిట్లురాదు).

ఉదా:—అ + రాముడు = ఆరాముడు, అ + తని = అతని. సమాసములో మొడిటిపడుములై యున్నపుడు. సమాసములో మొడిట పెన్ని పదములు వచ్చును? అ + ఈ + కార్యము. అని భావించిరా? లేదు.

తరువాతి పదము మొదటి పాల్లమునకు - అచ్చమునకి
కార్యము కానేరదా? :

దీక్షమున కేర్చు పదము కాదును ననియే వారి
తలంపు. సమాసములోఁ దీక్షము లేంపదపదము గా
వచ్చునేమో! అట్టి సంహేయమున నెవరియొక వ్రాసిరి
గాఁబోలు! :

కే మ ప లకును నిట్లు రాదు. అనుటలో 'మ'
కర్ణమేమి? కే మ ప లకుఁగూడ నిట్లు రాదనియో?
కే మ ప లతో 'పా' చేర్చబడితేను; (తెనుఁగువ్యాకర
ణమునందును). కాబట్టి పాకు సంస్థ చెల్లువా? అచ్చ
యము, అష్టారి అని వ్రాయవచ్చువా?

కరి-క పుట. కర్మధారయమునఁ గొన్ని పాల్ల
మువర్ణకమునకు లిందువ్రాత్యక పద్యమును, గొన్ని పాల్ల
పద్యమును వచ్చును.

దిం. ఉదా:—అమృ + కేయ్య=అంపకేయ్య.
పాము + జారి=పాపజారి.
ప్రేమ + రైతము=ప్రేమరైతము.
పద్యము. ఉదా:—జనుము + వార=జనుపవార.
ఇనుము + ముక్క=ఇనుపముక్క.
మినుము + గింజ=మినుపగింజ.

పై పాపజారి ప్రేమరైతములం నిర్ధినుస్వార్థము
లేను. చేరిపోరపోయి అచ్చిపోయిపోయి అని తలంపు
టకు తెనుఁగువ్యాకరణమున కరి-క పుట కర్మధారయ
సమాసమునందు మువర్ణమునకుఁ గొన్నియెడల 'ంప'
యమును ముడిగొన్నియెడల 'ప' అను వర్ణకమును
వచ్చును.

ఉదా:—(ంప) అమృ + కేయ్య=అంపకేయ్య.
(ప) పాము + జారి=పాపజారి.
జనుము + వార=జనుపవార.
ఇనుము + ముక్క=ఇనుపముక్క.

అని వివరించిరి. గరి-క పుటలో స్థానుస్వార్థములు
విచ్చు పుటముల ను గ్రహించు, స్థానుస్వార్థమునకు ముందుగాఁ

గల [ము] వర్ణమునకు మొదటి కిరముగా వచ్చును)
అను వర్ణకములకు ముందును,

ఉదా:—నాము, నాద, నేము, నేన, నేమ,
నేను-అని తెలిపిరి. ఇత మ-త్రో వాహనములు పద్య
స్వమునను నుండిరి. ఈనూత్రములను పైవూత్రము
లకును మోపున కర్మధ్య ముననుమలులేదా?
“కొండొకటో నామూర్తి కనుమూర్తుల మువర్ణములు
పూర్వవర్ణము లను” నను బావ్యాకరణమున నున్న కర్ణ
ము సరిగ గ్రహింపరైరి. అనూత్రముక్రింది వివరణము
వైసఁ జాడరైరి. దీక్షములోఁ జీత్రము! తప్పలోఁ
చెప్పు! “మడిగొన్ని” యెడల యిట్లున్న యొక్క-దీ?
ఇది పొరపాటు గాదు. పద్యస్వము కం-వ పుటలోఁ
గూడ “మడిగొన్ని రూపములు” అని కలదు. నుటి
యను నవ్యయము గ్రుతప్రకృతికమా? అయిన ‘మడి
య’ అనుట తప్పగును. ‘మడినీ’ అనుట యొప్పును.
అరి-క పుటలో ప్రథమోత్తమపురుషుల ఏమూర్తుల
ఇకారమునకు సంధి వ్రాసెడికము. (ఏమి, మడి, ‘మడి
...’) అని యిరువది వ్యాకరణములలోని రెండునూత్ర
ముల గ్రహిం దిజ్ఞుకమాత్రముగా కేళికమాగా వ్రాసిరి.
కాని వానియర్థము గ్రహింపరైరి.

తెనుఁగువ్యాకరణమున నేమూర్తుల నూత్రమున
కుదాహరణమున మడి | ఏమి=మడి మడిగడిమి అని
వ్రాసియున్నాడు. ఈవ్రాతి భ్రష్టియం కున్నా వా
వ్రాత్ర యట్లు పడియుండినది. దీనికి రెండు సమాధాన
ములు గలవు.

గ. తెనుఁగు వ్యాకరణము తరువాత వ్రాయఁ
బడినది.

అ. అర్థవిశేషమందు ప్రాథమము.
కరి-క పుట. కం-వ నూ. వానీ కల్పములకు సమా
నమున మువర్ణము పైకచ్చికముగా అంతగను మును.

ఈనూత్రమున ‘కరి’ వదిలిపెట్టబడినది.
కరి-వ నూ. ఎదాదు లనుప్రయుక్తం బగునపుడు
క్రియాంతములను ము, దు, లు వు, దు బగును.

శ్రీబార్జ్యచక్రవర్తిగారి విందునకు
శ్రీ మహాత్మా, మహాదేవి దేవాయి, సహోదినీ దేవి

A.P.

శ్రీ గాంధీ జాతి ప్రకృష్ట సంస్థాపనము

A.P.

ఉదా :—మాకుము + ఎ=మాడనే,
మాడుడు + ఎ=మాడలే.
ఎదాదు లన నేని? వివరణము లేదు.

మాడుము + ఎ=మాడనే. ఇందు 'పే' దీర్ఘమై ట్టయ్యెను? ఉచ్చయను మువ్వయు విచ్చయగా నెట్లు మాటెను?

ర౪వ పుట—విశేష్యభేదములం దెఱుపుమ,

సూత్రాచికము—వేరువేరు గుణముచేర్లనుదెలుపు నది. ఉదా—తియ్యని, తొంగియి, చెప్పినను, వల్లని అని యుదాహరించిరి.

ఈతియ్యని, వల్లని వామము లగునా? అట్లయిన పండుతియ్యని. వల్లవల్లని. అని ప్రాయశఃమృవా? తనయన్వ్యానరణమున (నూడ ౬ వ పుటలో "తొని, తియ్యని" అని యుదాహరించెయ్యవారు.

ర౬ వ పుట—క్రియావాచకములు — క్రియల వలన గలిగినచేర్లను దెల్పును. ఉదా :— వండుట, చేయుట.

ఇవియే క్రియావాచకముల? వ్యతిరేక భావాత్మకములును, కృపింతములును క్రియావాచకములు గానా? వివరణము లేకున్న నుదాహరణములైన నీయరాదా?

ర౭ వ పుటలో సంబంధసర్వనామముల కుదాహరణ మీయబడలేదు.

ర౮ పుట సంఖ్యావాచక సర్వనామములు—సంఖ్యను దెలుపుటయందు వర్తించునవి.

ఉదా:— ఒకడు నిజము తెప్పెను కాని, యిద్దరు కల్లలాకిరి. (ఒక్కడు, ఒక్కరిత, ఒక్కటి, ఇద్దరు, ఇరువురు, రెండు, మూగురు, ముగ్గురు, మూడు మొదలైనవి).

(పూర్వులు వీనిని సర్వనామములుగాఁ జెప్పిరి కాని వీనియందు కేవల విశేష్యార్థమే కానబడుటచేత విశేషణము అని చెప్పుటయే మేలని తోచుచున్నది).

సంఖ్యావాచకసర్వనామము లనఁగా సంఖ్యను దెలుపుటయందు వర్తించునవియ? బాగు! బాగు! ఒకటి

రెండు, మూడు విశేషణము లగు గాని సర్వనామములు గాఁజాలవు. ఎవఁ గావచ్చుగాక! ఒక్కడు, ఇద్దలు, ముగ్గురు సర్వనామములు కాకపోవు పెట్టు? ఆ ఈ రెండును తె. వ్యా. ౩౨ వ పుటలో సర్వనామములే యైనపుడు ఇవి కాకపోవుమేమి? నానియందు విశేషణ భర్తయులేదా? నామములు, సర్వనామములు పెక్కులు విశేషణము లగునుండుటలేగా? మువ్వంతములకుపుంపు లాదేశములే విశేషణము లగుచున్నవి. పసిడి, వండి మన్నునునది యశ్చే విశేషణము లగుచున్నవి. ఆరీతిశే కొన్ని సర్వనామములుమాడ విశేషణము లగుచున్నవని ఎవో సమంజసము కాదా? 'ఇద్దలు' శకట శేఫాలము గా వల్లయివల గావబడుచుండెగా గ్రంథకర్తలు శేఫాలముగా నుదాహరించుటయేకాక తెనుఁగు వ్యాకరణమున ౧౨వ పుటలో ౨. సంఖ్యావాచకములు శేఫములుగా నుండును. ౩. సర్వనామములు శేఫములు. అని మాత్రంకరించి స్థిరపఱచిరి. వీనికే బ్రహ్మము మాపించ బాగు.

మఱొక గొప్పవిషయము. పరిభాషా పదముల కన్నింటికి నాంగ్ల పదము రిచ్చుచుండిరి. ర౮ పుట. మఱియు ౩౩ పుట.

౧. ప్రథమ పురుషము. First person :— ఎక్కడక్కడి విషయమునో తెలుపును.

౨. మధ్యమపురుషము. Second person :— ఎదుటివానిని దెల్పును. నీవు, మీరు.

౩. ఉత్తమపురుషము. Third person :—తన సంగతిని దెలుపును. నేను, మీరు.

ఇది first అనఁగా ప్రథమ యని బ్రతుమిరి. ౫౦వ పుటలో ఏకపులింగము. ఎవడు, ఎవ్వడు, ఏడు, ఏవాడు, ఎవ్వారు మొదలైనవి.

ఏకస్త్రీలింగము:—ఎవ్వరిత, ఎవ్వత.....మొదలైనవిఅని తెలిపిరి. ఈయొకకొద్దమున కర్థమేమి? ఏకపులింగ మనఁగా ఒకపులింగమునుమాత్రమే బోధించునది యని యర్థమేమో!

౫౫వ పుటలో ౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪ పల్కలు అచ్చులో తప్పులై సంస్కృతంలోపముచే బహుకైవ వివరింప వీలుకావంత జరచుచుగా నున్నవి.

౧౫, ౧౬, ౧౭ పుటలలో తప్పుబడిన యంక ములే మరల గొన్ని యవసరముగా ౫౬, ౫౭ పుటలలో తప్పుబడినవి. ౬

౬౦వ పుట. ఈకూర్ల మేకవచనమందును వికల్పముగ వచ్చును. ఉదా:—మాను-మాను.

వ్యాకరణసంగ్రహము ద్వితీయభాగము ౩౨వ పుటలో, కలవాగులకు ఏకవచనమున వైకల్పికంబుగను బహువచనమున విశ్వంబుగను సార్థతీయక కువర్తమగును.

కలను, ఆదులు, కలను, కొలను, కెలను, గలను, నెలను, పెలను, కొలను, మాను మున్నగునవి. ఏకవచనమున కొలను కొలను అనును. వైకల్పిక మునుచే మాను ఏకవచనమున మాను కాదు.

శ్వవచనవ్యాసూచికక వీరి కావంతయైన గానము. వైకల్పిక మన నర్థమే తెలియదు.

కంచ పుట. ౨ సమాసములు, ౧. సిద్ధము లేక సాంస్కృతికము, ౨. సాధ్యము లేక మిత్రము, ౩. అచ్చికము అని మాఁచువిధములు.

౩. ఇది ౧. తక్కురువము, ౨. కర్మధారము, ౩. బహుబ్రహ్మ, ౪. ద్వంద్వము, ౫. ద్విగు మొదలగు భేదములతో నుండును. ఈ మొదలగు మఱి చేసిని యెఱుఁపునో! బాగుగను లేదు. తెనుగు వ్యాకరణమున సమాసప్రకరణముంగూర్చి వ్రాయుటలో మొదలి. వ్యాకరణసంగ్రహముద్వితీయభాగమున మఱొక విధమున సమాసముల విధిజెందిరి: ఎట్లన,

అంగభావయందు సమాసము మాఁడు తెఱంగులు. సాంస్కృతికసమాసము; అచ్చికసమాసము; మిత్రసమాసము.

సాంస్కృతిక సమాసము యెందు విధములు: ౧. సిద్ధము, ౨. సాధ్యము. సంస్కృతవ్యాకరణానుసారముగ

నూడిచి సిద్ధము. సంస్కృతసమంజసులచే గలుగు సమాసము సాధ్యంబు. సాధ్యము లేర్పింపవలయునగునట్టి సమండును. తేజ్యవములు, తేజ్యములు, అచ్చికములు (అచ్చ తెనుగులు) వీనితోను సమాసము అచ్చికము. సంస్కృత సమంజసులను, అచ్చ తెనుగు సమంజసులను గలుగు కలయిక మిత్రసమాసము.

ఆర్థభేదములన సమాసములు నాలుగువిధములు: ౧. ద్వంద్వము, ౨. తక్కురువము, ౩. బహుబ్రహ్మ, ౪. అవ్యయభావము. ఇట్లుకానో నొకవిధముగ, మఱొక్కనో మఱొకవిధముగ, నొక్కొక్కనో నొక్కొక్కవిధముగ, వీరు వ్రాయుచుండ నేని సిద్ధపా నిర్ణయించుగాదు. ఒకతప్పును, ఇది పొరపాటు! తప్పు! యని పరిశీలించగలసిన వదిగడుగునకు లేక్క లేని తప్పులగుపడి మొదటిపదముయను మఱుగజేయుచున్నది. తప్పులో దప్పు. అతప్పులో పొరపాటు. ఆ పొరపాటులో మరల దప్పు. ఇట్లు పెక్కుతప్పుల కాకర మయినది. దీనిని విద్యార్థులు చదువకుండు శ్రయము. ఇది యెట్లు పెక్కు లుత్సాహముతోవారిచే పంజీకరింపబడియోనో చాలచిత్రము. ప్రయత్నకర్తలు గ్రంథకర్తలభ్యాసి విని మామమనాని గాఁబోలు! భాషను నొరించునది వ్యాకరణము. అందు దప్పులు గలిగినచో భాషనిది యేమి? బాలు రెట్లు ను శబ్దముల గ్రహింపగలదును? ఉపాధ్యాయు రెట్లు బోధింప గల్గుదురు?

బాలురు సాధారణముగ జేయుతప్పు లని యొక పట్టిక నిచ్చుచు పండు దప్పు ని మొప్పులను, దప్పు లని తప్పులను దాటుకూడుగ వ్రాసియున్నాడు. వీనియందు బాలురు వేసిని గ్రహించురు? ఉపాధ్యాయుని వాక్కు రెట్లు విందురు?

మామూల్యుష్టి బ్రాహ్మింప దలనొప్పి యగుచే స్థానీవులక వ్యాయమున బ్రాహ్మిని వ్రాసిరి. చక్కగా విమర్శింపఁబూనినచో తద్దగ్రంథ మగును. ఇక నొకటి రెండు ముఖ్య మగునది చూపి వివరింతును.

౭౨వ పుట. సంభావనా పూర్వపదము:—ముఖపత్తి ము=ముఖము అనుపత్తియై దీనిని రూపక సమాసమంగుదు.

మాపకమును సంఖ్యానామకమును నొక్కటి యగునా? లేదను లేదా?

౭౩వ పుట. ద్వ్యసమాసము :—విశేషణము సంఖ్యానామకము గలది.

ఉదా :—ముక్తాఘ్న, మాఘకాఘలు.

నలుకడలు, నాలుగుకడలు.

ద్వ్యసపు విశేషణము గలదియా? విశేషణము సంఖ్యానామకము గలదిగా? లేక రెండును గలదిగా? అర్థము కాకున్నది. ఇట్లు వ్రాసిన విద్యార్థులకు 'నలుక రానికొయ్య' కాదా? ఈ యువాహరణము లోని కాఘశబ్దమున కర్థమేమి? కాల మనునర్థమున కాఘశబ్దమున శీకలుకెమా? ప్రయోగము కలదా?

౭౪వ పుట. ౧. అలుక్సమాసము :—విధక్తిప్రత్యయములు గలది.

ఉదా :—వసేదరుడు, నాతోడిచెలివి.

౨. లుక్సమాసము :—వివర విధక్తిప్రత్యయములు లేనిది.

ఉదా :—స్వీకృతములము. లుక్సమాసమున విధక్తిప్రత్యయములు పోషించునా? లేకయే పోవునా?

౭౬వ పుట. కాలమును దెలుపునవి కాలములలు!

వర్తమానకాలము :—ఇప్పుడు జరుగుచున్న కాలమును దెలుపును.

భూతకాలము :—జరిగిపోయిన కాలమును దెలుపును.

౭౭వ పుట. కర్తలనుబట్టి క్రియలకు ౧. ప్రథమ,

౨. మధ్యమ, ౩. తృతీయపురుషములు గలవు.

ప్రథమపురుషము First person :—ప్రథమపురుష సర్వనామముగాని, నామనామకముగాని కర్త కాఁగలది.

ఉదా :—నాఁడు వచ్చెను, రంగఁడు రాఁగఁడు మధ్యమపురుషము Second person—మధ్యమపురుష సర్వనామముగాని, నామనామకముగాని కర్త కాఁగలది. ఉదా :—నీవు వచ్చితివి, ఈరంగఁడు రాఁగలడు.

మధ్యమపురుష నామములు కొన్నియు, ప్రథమపురుష నామములు కొన్నియుఁ గలవా? లేక ఈచేర్చినచో నన్ని నామములును మధ్యమపురుష లగునా? ఇది బాలరుచాల 'హెచ్చరికతో' గమనింపఁబడినవిషయమే!! ఏల వివరింపరైతి?

౮౦ వ పుట. ఆత్మసేవదర్శము :—క్రియ ఫలము కర్తను జెందునపు డేర్పడును. భాతువువివరము కొను భాతువు చేర్చుటచే నేర్పడును. (అప్పుడు భాతువు కొన యందలి ఉకారమునకు ఇకారము వైకల్పికముగ నగును.) ఉదా—పోషించుకొను—పోషించుకొను, కొట్టుకొను—కొట్టుకొను.

ఇంత వివరము వ్రాసినవారు యకారాంత భాతువులకే ఇకారము నిత్యమని ఏల వ్రాయ లేరు? వ్రాసుకొను, చేసుకొను అనురూపములు సాధువులనియే గ్రంథకర్తల యుద్దేశమా? ౧౧౬వ పుటలో 'శీసుకొన్న' అని వారి ప్రయోగము.

వ్యాకరణముగ్రహముశ్చోతీయభాగమున ౩౯వ పుటలో కొనుభాతువు పరంబనునెడ యకారాంత భాతువులకు నిత్యంబుగను, పదవ్యంబులకు వైకల్పికంబుగను ఇగాగముం బను, అని వ్రాసిరి. అయిన సర్వవ్యయన నేల ముడిదిరి? అది వ్రాయుచున్నడు వారకిన పుస్తకములలో నట్లుండె, ఇది వ్రాయునపుడు చూచిన గ్రంథములలో నిట్లుండె గావలయు.

౮౧ వ పుట (౨) భాతువు తుదను ఉత్తమపురుష ఏకవచన బహువచనములందు క్రమముగా దును, గుము వర్గకములును, రూపాంతరముందు ఎదను, ఎదుము వర్గకములును చేరుటచే తద్ధన్వకాల మేర్పడును.

ఉదా—పోషించుదును, పోషించుదుము, కొట్టెదను, కొట్టెదము.

ఈపోషించుదును పోషించుదుములు సాధువుల?

(౪) మధ్యమపురుషపు వర్గము వైకల్పికముగా లోపించి తుది అకార ముకారమగును.

ఉదా— కొట్టుడు. ఇది అచ్చ పొరపాటు కాబోలు! (ప) ఇంచునకు నవర్లము పరమనవపుడు వైకల్పికముగ దుర్లభము లోపించి నకారమునకు తకారమును, రువర్లము పరమైన వైకల్పికముగ ఉకార లోపమును పగును. ఉ—పోషింతు-నిందింతు.

దీనికి బాల వ్యాఖ్య వ్రాయవలసి యున్నది. 'ఇంచునకు నవర్లము పరమనవపుడు' పోషించున, నిందించున అగును. అపుడు 'వైకల్పికముగా దుర్లభము లోపించి పోషించ, నిందించ అయి 'నకారమునకు తకారమును' పోషించి, నిందించి అయి 'రువర్లము పరమైన పుడు వైకల్పికముగ ఉకార లోపమును గలుగును.' పోషించెరు, నిందించెరు అనియైనఁ గావచ్చు. పోషించె, నిందించె అనియైనఁ గావచ్చును. వా రుదాహరించినట్లు పోషింతు—నిందింతు కావేగము. ఉకార లోప మనితే ఏ ఉకారము? వారి స్మృతిమున రువర్లమును మాత్రమే ఉకారముగ గలరు. నవర్లము ఉకారాంతమా యని యూహించుటకును క్రిందనే దుర్లభము అని పొందిరించి అట్లూహించవలసింది. ఇది ప్రశ్నింపవలయునని తద్ధర్మార్థక్రమియ యని బాలురకు మున్నే తెలిసియుండినపో మంచిది. లేకున్న నిది భూతకాలమునకు సమీపపు వికారకాల మనియును త్తేని ద్వైతములు కాకపోవులచే వారిమనకి దిట్టుకునఁ దోచు నశ్చువురును మనియును నూహించి ధ్యయపడఁగలరు.

మఱియు వీరు ౮౯, ౯౦ పుటలలో నవలంబించిన పద్ధతి బాలచిత్రము, ౯౧వ పుట చదివిన పిమ్మటనే బాలురు వానిని జనుకలనయంగురు. లేకున్న మహాధ్యాయుఁ డొక్కొక్కవాక్యమునకు వివరము తెప్పలేక యల్లాడవలసినదే. ౯౧వ పుటలోయూడ రెండవ స్మృతిముకంటె ముందుగ యూహితములము సేపుకోవలసి యున్నది.

౯౬వ పుటలో తెప్పబడవలసిన క్రియావాచకములు ౯౩వ పుటలో తెప్పబడినవి. అది యిచ్చటఁ తెప్పబడుటకుఁ గారణముగాని, అవసరము గాని కావరాదు.

౧౧౯వ పుట. కల్లలక్షణము చేయురీతిని వివరించుచు ౫. సకర్మకమా? అకర్మకమా? ౬. సవిర్థకమా; అవిర్థకమా? అని: ఈసవిర్థకాసవిర్థకము లేవో వానిస్వరూప మెట్టివో వివరించకపోయిరి.

అన్వయక్రమమునకై యుదాహరించినవాక్యమున "అచ్చటి" అన్వయ మని తెలిపిరి.

౧౧౯వ పుట. ఇది అన్వయ మెట్లయ్యె? 'అనోటు' త్రికసంధిచే 'అచ్చోటు' అయి రూపాంతరమున 'అచ్చటు' అయి దానిసప్తమి 'అచ్చట'. అయి, సమాసమున నిత్యమునచ్చి 'అచ్చటి' అయినది' ఇది నామముగాక యన్వయ మెట్లు? కొన్ని నామములన్వయము లకు కలకు కాని యిది యిచ్చటఁ గా లేదు.

౧౧౯వ పుట. రెండులఘువులకు | లా యనియు, రెండుగురువులకు | గా యనియు గుర్తులు గలవు. | ఈగుర్తునకు లా యనియు. | ఈగుర్తునకు గా యనియుఁ బేరులా?

౧౧౯వ పుట. ఉపగణము:—నరులఘువు లైన రెండెరుయక్షతములు గలది.

* * *

ఉపగణములలో (౧) సూర్యగణములు (౨) ఇంద్రగణములు ముఖ్యములు.

సూర్యగణములును, ఇంద్రగణములును రెండక్షరముల గణములే యగునా?

ఉదాహరణము వేలుగా మన్నదే?

౧౨౦వ పుట. యతివైత్తి:—అ, ఆ, ఇ, ఓ, అం, అః. దిందువిసర్గములు అ ఆ ఇ ఓ అః దక్కఁ, దక్కినవానితోఁ జల్లవా?

౧౨౧వ పుట. అం, అః, అం, అః, అం, ఇందిరి 'అం' కర్థమేమి? ఇది యెట్టివోటుల వచ్చును?

ఘ, ఆ, య, హ. యానది మాత్రమే ఆ య హ లకుఁ జల్లుననియు, తక్కిన వడులు ఆహత్వికములతో యతి చెల్ల దనియు నర్థమా?

పద్యములు:—యతి ప్రాసములతోఁ గూడిన నాలుగు పాదములు గలిగియుండవలయును అని కాసినిది. యతిగాని ప్రాసముగాని లేనిది పద్యము గాదా? ఉపజాతులకు యతిప్రాసములు లెండును గలవా?

౧౨౨వ పుట. వృత్తములు:—మూఁ డక్షరములు గల యక్షరములతో నేర్పడి యక్షరవియుమను గలిగియుండవలయును.

మూఁ డక్షరముల గలములే వృత్తములకు రావలయునని నిండకానినను కాపించిరే! మిక్కిలియును నగణ మెట్లు చేర్చిరి? ఉత్పలము నెట్లు మార్చిరి?

౧౨౩వ పుట. వాచులు. కంసపద్యము మొదలైనవి. ఇంతే! ఇంతకుంటే వివర ముక్కలలేదు.

౧౨౪వ పుట. ఉపజాతులు:—౧. లేటగీతి, ౨. ఆటకెలది, ౩. నీసము.

ఇక నాల్గవది లేదా? ఉపజాతు లన నెట్టివో వివరము తెలియవచ్చునా? లేటగీతికి యతియేని ప్రాసయతియేని యుపయోగింపవచ్చు ననిని కాని ప్రాసయతినిగూర్చి వివరింపరైరి. బాలురు మున్నే తెలిసికొని యుండులననవిని వారిభావమా? ౬వ పూర్వముచిగువు విద్యాధుని అంతఃసూత్ర మెఱంగియుండుకపోగురా యని యుపేక్షించిరిగోలు!

౧౨౬వ పుట. కీర్తనాంకారము:—కీర్తనమును అర్థము వివరింపక వ్రాసెను నై నది. ఈవాక్యమున కర్థమేమి? అవ్యయ మెట్లు?

౧౨౭వ పుట. ఆత్మేపము. ఉదా:— ఓ ప్రాణ నాయకా! ననిరిపోవునున్నావుగదా! నా జన్మమున

యుద్దేశ్యవేకంబుననే గలుగుఁగాక. నైవానికివలె దీరికిని అర్థము అవ్యయము చెలుపఁదగు.

౧౩౦వ పుట. తుల్యయోగితే కు వాహరణము లేదు.

ద్విష్టాంతము. —ఉదా:—పరిమళము నావ్రూడింప కున్నను మాలతీతృప్త్యుమాలిక నేత్రపద్యమును.

ఇది ద్విష్టాంతాలంకారమున కు వాహరణ మగునా?

వ్యాకరణగ్రంథముం దిచ్చులిప్పులకిని యొడమియ రాగు. ప్రతివాక్యము, తుదికు ప్రతిపదియు, అందు అచ్చుతప్పులుగానో మిఱియెట్లొ సకిన యక్షరములు సందేహములం గలిగించి పాదము సాగినీయకున్నచో నాగ్రంథము నేమి చేయుటలననది? విద్యాధులకుఁ దప్పులు దిద్దఁబోయి మనమే తిప్పునచేసిన బరిహాసకాశ్రయము కామా?

గ్రంథముద్రాణాకరమున ప్రాప్తము పనరింప నవకాశము లేనిచో శివముగఁ దిప్పు లచ్చుపడి యక్షర రూపము నొందివలసినదేవా? “పాదకసౌలభ్యము కొఱకుఁ గొన్నిటిని తుదగ్గత్రయమును దలిపి యున్నార” మనిరి కాని తుదగ్గత్రయమే కానరాదు. “గ్రంథ బాహుళ్యము నకు నొంది ప్రతితప్పును దలిపియుండలే”దని గ్రంథము ప్రతితప్పు అనియందుఁగూడఁ దిప్పులనే తెలిపినచో గ్రంథము కడుపునఁ జాక్క లేనిది పాశ్చిప్రాయముగా నవ్వలే నవరా? “కావున నట్టి లోపములను సుసంబిక్షిణఁ బ్రార్థింపుదున్నార” మనిన ప్ర + అర్థింపు దున్నారము. ముఖ్యముగ వారిని సగము చేయునురా?

ఈ గ్రంథకర్తలే రచించిన తెనుఁగు వ్యాకరణ మందును, వ్యాకరణం గ్రంథము మూఁదం భాగములందును నీక్షి యన్ని విధముల దోషము లున్నవి. విస్తరభితిచే వివరింప నైతి. వివరించుయొ బోయోజనముగనడకు.

అంధరాజులలో గాకతీయులు ప్రథమగణ్యులు. వీరల దృష్టిచేతము వాడైనాకోలుగోపిలలో

నిద్రపోవుచున్నది. అంధ్రదేశమునకు, కాకతీయమునకు అపారవేద గావించి అంధ్రజాతీయుల సేటికిని కుష్టిముగ నుంటుకు పోతుభూతులను ఈవంశజుల చరిత్రము అవిశ్వసనీయములను కట్టుకట్టలలో నింకి యున్నది. వీరల చరిత్రము దిలుపు కావలయునో, చాలవలెను దుష్టమోగయు జేసెను. కాకతీయరాజుల నీవీతియులు దిలుపు ప్రతాపచరిత్రము, సిద్ధేశ్వరచరిత్రము, సోమరాశీయము పరస్పరసంబంధము లేకున్నవి. ప్రతాపచరిత్రము మేము నాలుగైదువిధములను ప్రధులఁ జూచితిమి. పరిమితుకారి ప్రమతమునకు, వరంగల్లు కైఫియతానిజింతి ప్రమతమునకు సంబంధమే లేదు. మాకథల గల ప్రతి, హైదరాబాదు పరిశోధకశాఖలోని ప్రతియు విశేషాంశములు గలవే గాని రెంటికిని బొత్తు కుదురదు. మైగా నిది యన్నియుఁ బరిత్రము కంటెనూకు సంబంధించునో తెలుపఁజాలము. కాకతీయవంశజుల చరిత్రము గ్రహించుటకుఁ బ్రధానసాధనములు రెల్కొనపు కావలయును. రెగువారిని ప్రతాపరుద్రుఁ డెంతియుగొన్నదియు, సమకాలికుఁడను విద్యావాక్యకవి నందించిన ప్రతాపరుద్రీయము. కాకతీయుల చరిత్రమునుగూర్చి బ్రహ్మశ్రీ విద్యాకొ, కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు ఆహార్యమాన భాగతీయం దొకవ్యాసము వ్రాయుచుఁ బ్రతాపరుద్రునకు, రుద్రమదేవికిఁ గల సంబంధము, రుద్రమదేవి గణపతి దేవునకుఁ గల సంబంధము తెలుంగుటలో చారపడిరి. అంతియ కాక, సోమరాశీయమును ఆధారముగఁ దీసికొని వారొనరించిన కాకతీయచరిత్ర నిగూఢముగూడ సంశయభూయిష్టమే. సమన్వయించుటలో నునుక కాశ్రీగారు ప్రమపడిరనియు, ఉన్నంతకంతకుఁ గాకతీయచరిత్రము ప్రతాపరుద్రీయములో స్పష్టముగ, నిర్వివాదముగ నున్నదిని రుజువుచేయుటకును, బ్రతాపరుద్రునిగూర్చిని

వివరము తెలుంగుటకు నీవ్యాసము వ్రాయుచోవుచున్నారము.

“ప్రతాపరుద్రుని చరిత్ర తెలుంగుటకు నీతని కంకిలముగా రచింపఁబడిన ప్రతాపరుద్రీయమునందుఁ గూడఁ గొన్ని యాధారములు గలవు. ప్రతాపరుద్రీయములన నీరంగు (రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని భార్య, కొమ్మై యను) వాదములు పట్టుట కవకాశము కలది నియుఁ, గాని రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని భార్యయేకాని నను కావనియుఁ, బ్రతాపరుద్రుని నన్నెల్లియనుచుచుక్కఱ యొక్కతెతో గణపతిదేవుని తనయయనియు, ఆమెకు రుద్రాంబయను వామాంతరము గూడఁ అక్కఱక్కడఁ క్యమారించఁబడె ననియుఁ దెలియ ననును.”

ఉచిత్యాది భాగములు సాంబమూర్తి శాస్త్రి గారివి. నీ క్రిమిప్రాయము ప్రతాపరుద్రీయమునందీ సంగ్రహించినది. ప్రతాపరుద్రీయము రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని భార్యయని చెప్పుచున్నదా? ఎవటను చెప్పు లేదు. ఇందులకు ఆధారముగ వా రుదాహరించిన శ్లోకములలోఁగూడ నాయుక్తము లేదు. నాటిక ప్రకరణములో రుద్రమదేవిగూడ గణపతిదేవుని పుత్రికయనియు, వామయేమనుగుఁడను ప్రతాపరుద్రుని పుత్రునిగ స్వీకరించె ననియు కలగు. ఇది భ్రాంతికిఁ దావు లేదు. రుద్రమదేవి రుద్రదేవుడని క్యమారించఁ బడెను. ఈవ్యాసచరము కాసనములందును గలదు. ఈయను కాకతీయవంశజులని విద్యావాక్యఁడు పుష్టముగఁ జెప్పెను.

‘యోఽయం కాల స్త్రిలోకేప్రథిత సుచరితే
కాకతీయాన్యవాదే
యస్మి శ్రేణాం స్వజలం విలసతిధికవాన్
దేవదేః స్వయంభూః;
య స్వాత్మా సర్వపుష్కీనమునులు మణి
శ్రేణిశీరవయస్యా

సోఽయం భూపాలమూర్తి ర్జయతి సుమహాక
రుద్రదేవో నరేంద్రః.

ఈశ్లోకమునంబలి రుద్రదేవేంద్రుడే రుద్రమదేవి
మహారాజు. [ఆ మెత్రిలోక ప్రసిద్ధులను కాకతీయరాజ్యము
మున జనించెను. స్వయంభూదేవుఁ డీ మెత్రి సుభద్రదాత.
ఈ మెయాజ్ఞ రాజులకుఁ దీలదొనికము. రాజులలో
నీయమ కత్తుము. (సహోధమునకై పుంలింగవిశేషము
మలఁ బ్రకరణానుసారము రుద్రమదేవికి నన్వయించి ప్రే
లింగవిశేషములుగఁ జెప్పుచున్నారము.)]

‘యో రుద్రో రజతాచరే స్థితి మగా
దిర్ధాంగవారిః పురా

సోఽయం సంప్రతి కాకతీశ్వరభరే

పర్వాంగవారి స్థితః;

స్థానే య ద్వివమాహాకనకదా

మాత్రేణ భస్మీకృతా

వ్యాసకః పైరిపురాణే చిత్ర మధునా

ఖడ్గే వివం ధ్యాతే.’

[రుద్రుడు వెండికొండపయి తొల్లి అర్ధాంగవా
రిగ నుండెను, ఆరిఁ దివుడు కాకతీయరాజుల యింట
పూర్తిగా అడుదియై (రుద్రమదేవిగ) ఉండెను. వివ
మస్థితే పైరిపురములు గాల్పుదు సుధ్యమున వివము
ధరించెను.]

ఈ రెండు శ్లోకములు రుద్రమదేవి కాకతీయవంశ
మున జనించినట్లు చెప్పుచున్నవి. గలపతిదేవునితో రుద్ర
మదేవియుఁ గాకతీయశోభిపురా లనూంతు పండియము
లేదు. ఇంక నీయంశము బలపఱచు నాధారములు లేక
పోలేదు.

‘పై సోమాచేతి నిర్దిష్టా సోమాచేతి ప్రథా మగాత్;
తవ మాతా శివా సాక్షా ద్దేవో గణపతిః పితః.’

[నీ(రుద్రమదేవియొక్క) తల్లి ఉమయును నిర్దిశము
గిలది. ఆమె ఉమగాన సోమముని పేరొందెను. (ఆమె
శేరు సోమలదేవి.) తండ్రి ప్రత్యక్షముగా గణపతి
దేవుడే.] ఉమామహేశ్వరు లిటు మూచితులు. ఈ యం

శమే ఇంకను దృష్టముగా విద్యానాథుడు మంత్రిముఖ
మున నిలులు జెప్పినాడు:

‘అవ్యథా కంఠం ఈశ్వరప్రసాదాద్భుతే నిరంకుశం
ప్రీత్యైకై శేషస్య లోకాధిపత్యం? ఏవం మానుషకం
భువా గలపతిరాతన ఆధ్యంతరస్య అనుభవమహిమన్.
సృజ మాత్ర పుత్ర ఇతి శ్లోకః కృతః, తవనునామః
రుద్ర ఇత్యభిప్రాయః.’ [“ఇతర మెట్లును? పై నానుగ్రహ
మట్లు శేషం ప్రీత్యైకై నిరంకుశమచి లోకాధిపత్య
మట్లు చేసాము; మమజగోపధారియగు నీశ్వరుఁ డిది
తలంపఁబడి గలపతిదేవుడు ఇత్యానుభవమహిమ గల
వాఁడయి కుమారుడని ప్రకటించెను. తనకు నుమముగ
రుద్రుఁ డనుపే కర్పఁడెను.]

రుద్రమదేవి తన మమముని (దోహితుని) పుత్రు
నిగాఁ జేకొనియులుఁ బ్రతాపరుద్రుడయి మన స్పృహగాఁ
గలగు. ప్రతాపరుద్రుని తల్లి ముమ్మడివెన్ను. ఈయంశము
సామక ప్రకరణములోని ‘కాన ల్యాపే త్ప్రీగమజననీ
శేషతే ద్విశేషా విదా వ్యాతా రిషిమ మహితా ముమ్మ
దాంతా త్ప్రీతీను.’ అను శ్లోకమున సుస్పష్ట మగుచు
న్నది. ముమ్మడివెన్ను రుద్రమదేవిపుత్ర యనుట లోక
మంతయుఁ జేవ్వనించిన యంశము. రుద్రమదేవినో నీశ్వ
రుడు జన్మకాలముననే ప్రతాపరుద్రుని కుమారునిగాఁ
చేకొమ్మని చెప్పెనట. అంకురేతపే మమముడు కుమా
రుడని వ్యవహరింపఁబడెను.

‘స్వీకృతే పుత్రభావేన దోహిద్రే ప్రాప్తౌ మాజ్ఞయా;
అస్మిన్నుదేహి భాతయే రుద్ర ముద్వేగుగా మతి.’

రుద్రమదేవి తన పుత్రకాపుత్రుని బుత్రభావము
తోఁ జేకొని రాజ్యము నొసంగినందు కీ యుదాహృతి
శ్లోక మాధారము కాగలదు. రుద్రమదేవిని ప్రతాప
రుద్రదేవుడు తండ్రియని వ్యవహరించెను. ఆయను
పుత్రుడనియే శేక్ష్మా నెను. ఉదాహృత ప్రతాపరుద్రుని
భాగములు రుద్రమదేవి గలపతిదేవుని పుత్రుయని కంకో
త్తిగఁ జేక్కుచునున్నది. గలపతిదేవుని భార్య సోమల
దేవియనియు, ఆమెయే రుద్రాంబ జననియనియు గ్రంథ
స్థమున వాధారము గలదు. అందుచే ప్రతాపరుద్రదేవుడు

రుద్రమదేవికి మనుమడనియు; గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవి పుత్రియనియు; బ్రహ్మవ్యవహారములో నాయమను రాజానుగ గణపతిదేవుఁ డొసరించెననియుఁ బ్రతాపరుద్రీయము కంఠోక్తిగఁ జెప్పుచున్నది. ప్రతాపరుద్రునకు సమకాలికుడగు విద్యానాథుఁడు చెప్పినది ప్రమాదము గాని, తరువాతి నూలునూలుయేబది సంవత్సరములకున్న ప్రతాపరుద్రీయవ్యాఖ్యాతయగు కుమారస్వామి సోమయాజిసిద్ధాంతమును ప్రమాదములు కావు. అందుకాదు, మూలవృత్తిరీతములు. గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవి భార్యయని తనకయితను సిద్ధాంతముచేసిన కుమారస్వామిసోమయాజి వాక్యములను విద్యానాథుని వాక్యములలోఁ గలిపి శాస్త్రీగారు స్వరసోపానాంతకోసము విద్యానాథునిపయి నిలఁగఁజేరి. ప్రమాదభూయిష్టమున కుమారస్వామినిర్ణయమునకుఁ జోడునను మూలము ప్రతాపరుద్రీయమున లేదు. పై నుదాహరించిన 'మూరుద్రో' కబలాచరీ ఆనుశ్లోకమునకు కుమారస్వామి సోమయాజి ఈక్రింది యవతారిక వ్రాసివాఁడు. దీని కనుచు మూలము లేనప్పు డెట్టిది ప్రమాదము?

పురాణి కాకతీయకులసంఘాతే గణపతివామ్ని మహారాతే గుహితృవృత్తసంతానే కవాలిత్తవయానేన కాలపరిపాక ముఖేయసి తస్మహిష్ఠీ
 రుద్రమదేవీ బహువి య్రాణి తద్రాజ్య మకంబకం పరిపాల్య పరిణతాసతీ దాహిత్రే ప్రతాపరుద్రే రాజ్యధురాం నిబధే.

[తాత్పర్యము—కాకతీయవంశజుఁ డను గణపతిదేవుఁడు పుత్రికామాప్రిసంతానముఁడై దైవవశమున మరణింప వారని భార్య రుద్రమదేవి చిరకాలము రాజ్యమేలి ముదుపలికెననునఁ బ్రతాపరుద్రుడను మనుమని కారాజ్యము నొసంగెను.]

ఈకథ వ్యాఖ్యాతది. ఈకథకును దాని ననుసరించిన రుద్రమదేవి కాకతీయవంశమున జనించినదను వంశమునకుఁ గాని గణపతిదేవుఁడు రుద్రమదేవియను పుత్రికి రాజ్యము నొసంగెనను సంశయమునకుఁ గాని సంబంధము కలియుట లేదు. నిరూపకమున వ్యాఖ్యాతవాదము త్రోసి

వేయఁగివచ్చి పలువు రిదివిశిష్ట సిద్ధాంతకరించిరి. వ్యాఖ్యాతవాదము విద్యానాథుని సిద్ధాంతముగఁ జూచునుచే గ్రహిస్తూరినారు ప్రమాదపడిరి.

ప్రతాపరుద్రీయమునందే శాస్త్రీగారు ఆధారములను ఎనిమిదింటిని చూపివారు. అందు మాఁడొదివారి వాదమునకుఁ గాని, యితరవాదమునకుఁ గాని సరిపడని తరదాగనుపర్జనము. ప్రకృతిమున నది నిరర్థకము. అటులే వారలు తమ వాదమున కనుకూలముని మొదలు నుదాహరించిన "దేయా త్సిద్ధిం" ఆనుశ్లోకము గూడఁ బ్రకృతిమున కుపకరింపవది. ఇంను గుఱాంబా గణపతిదేవులు భార్యభర్తలని నూచింపఁబడినటుల శాస్త్రీగారు నిర్ణయించిరి. ఆభావముచే తావు లేదు. కవిభావ మది కాదు. వ్యాఖ్యాత చూచింపలేదు. శాస్త్రీగా లేల యిట్లు నిర్ణయించిరో?

విద్యానాథుఁడు

**‘శ్లో. దేయా త్సిద్ధిం మహాలక్ష్మి
 ద్దగ్రహిషురంభరా,
 విష్ణువక్త్రస్సురస్యాశా
 విహితాలయవోరణా.’**

ఆనుశ్లోకము వ్రాసి, యిది ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యలక్ష్మి ప్రాప్తిని అర్హత క్రితే నూచించుననియు, [‘ఏమ వాందీ ప్రతాపరుద్రస్య రాజ్యలక్ష్మ్యమంగళవిధులక్షణా’] ఈ వాందీ ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యలక్ష్మ్యమంగళవిధికి అక్షరయనియుఁ జెప్పెను. శాస్త్రీగా నిది రుద్రమదేవీ గణపతిదేవుల దాంపత్యమునను మునుట కాధారములు గానరావు. కాన వా గుడ్డోచిన యాయాధారము బ్రాత్రీగా నిరుపయోగము; ప్రమాదము.

శాస్త్రీగారు ఈక్రింది శ్లోకమున రుద్రమదేవి గణపతిదేవులు దంపతులని నూచింపఁబడినది తెలిపివారు:

**‘భూభృష్సుతామహదేవీ
 పితరౌ యస్య విశ్రుతౌ,
 వరవాగాకృతి స్తీమాశ్
 స దేవ శ్రేయోరైఽస్తు సః.’**

ఇది విరుద్ధవిధానియై, నాటికాగ్రంథము ప్రతాప
రుద్రుని నాయకత్వము గలదిగావలె జేర్చి కమున నూ
చింపబడిన గొప్పకృతి ముమ్మడియై, ఈ ప్రతాప
రుద్రుని తల్లి, మహాదేవుడు ప్రతాపరుద్రుని తండ్రి
యన మహాదేవములు, వ్యాఖ్యాని దీనిని గమనించిన
‘మహ్య కథానాయకత్వ భూభృత’ గాజపుత్ర
ముమ్మడించా, మహాదేవ తన్నామకో మహారాజు
పితరాలిది విశ్రుతం అని వ్రాసినాడు. కాన విందు
మొదలును ప్రతాపరుద్రుని తల్లితండ్రియన ముమ్మ
డిమునునాడేమి జేయునది, గువాంతాగంపరిశీలు
లము ప్రకృతమునకు సంకల్పమునకు, నాటికగ్రంథము
వ్యతిరేకము. ప్రతాపరుద్రుని తల్లితండ్రియ ముమ్మ
డిగాంపామనాడేమి అయిన ప్రతాపరుద్రునినాయక ప్రక
రణమున గ్రంథ శ్లోకములందు వితము గలదు. కాని
ప్రతాపదేవభూమము గలదిని శ్రీపురం గాజపుత్రునియందు.

‘మహాదేవః పూర్వం

జలనిధి సుతాయా ముదభవ

నృపదేవా జ్ఞాత

స్వ పద వనదీర్ఘస్థానితి,

ఇపుడు వా. మా. ౨యం

జయతి జగదీశాగ్రవిభక్తః

ప్రతాపరుద్రుః

స్వయమితి మనీష మృగదృశామ్. !

‘వ్యాఖ్య. — మహాదేవాత్ మహాదేవనామకా

నృపదేవాత్, అనన్యధానితి గాజపుత్రస్యై, ఈశ్వరాత్పూర్వత్యా మితవ వ్యవస్థః.

పూర్వశ్లోకములందు మొదలును ముమ్మడించా
మహాదేవునియు, అటులే అనన్యధాకమునందును వాదాది
మొదలుజేరవలయు, ప్రతాపరుద్రుని తండ్రి మహాదేవ
తాయలనియు శ్రీశాస్త్రిగారు గమనించినచో వ్యవస్థ
వ్యాఖ్యానదోషము, పాపవ్యవస్థానము వివ్యావాధుని
తెలపయిన తెట్టుగు. అంగియ గారు, నోబులైన మున్సి
రింగరాని తండ్రిమాంబుల దాంపత్యకము సిద్ధాంతముగా
కొనకయుండువాగు.

‘మహాదేవః పూర్వం నేనైవ శ్లోకములలో
గువాంతాగంపరిశీలు సంకమునక చాచింపబడినది
శాస్త్రిగా నీది. అందుచేతనే తనని సిద్ధాంతీకరించి
గిలు. వ్యాఖ్యాని కన్పించిన అనాంతరకృత ఆశ్రమా
ము. అది విడిచినచో శాస్త్రిగా గువాంతాగంపరిశీ
ముగాను, ప్రతాపరుద్రుని మంతము గూపరిశీలు
నకు గువాంతాగం పుత్రియనియు, ప్రతాపరుద్రుడను
కామని (శ్రీశాస్త్రిగారు) పునరుగా స్వీకరించె
నినయు నిర్ణయించుచున్నది. ప్రతాపరుద్రునియు
ప్రతాపరుద్రుని కంకరియగా నాకని కాలమున రచించు
బడిన గ్రంథము. ఆవల రచింపబడనూడనా యందు
లేదు. ప్రతాపరుద్రునితో దాదాపు కాకతీయరాజ్య
పాలనానించినది. ప్రతాపరుద్రుని గుంపరంప, పూర్తము
అనంతర పరిపాలకులను యజనులకుం గారి ఆల మాతృదే
య నేలిన పరిపాలనానిక గారి యజనులముగా నుండెను.
ఈమహాదేవగ్రంథము కాకతీయచరిత్రమునకుం బడమ
ప్రమాము. దీనిని ఆశ్చర్యవిగ్రహముగాం చలించు
కంటే ప్రమాదము కలుండదు.

గుత్తుమదేవి గూపరిశీలుని పుత్రి యనుటకుం బారి
నన్ని గూఢాశ్రములు గలవు. కొలనునాక, పొనుగల్లు,
కొలగిరి శాసనములు, శివ మోగనాదమునెరిక, మొక్క
పురమునాడను, అనితల్లికలవనగూడనము—ఇంక
తెక్కశాసనములు నిర్ధారించుచున్నవి. శాసనములలో
గుత్తుమదేవి గూపరిశీలుని భార్యయని ప్రమాదానిక శివ
గుత్తు నేర్పాడలేదు. పోల్చినచో పంతులుగా నీ
యంశము వాంఛనీయత్రమున సిద్ధాంతీకరించి, సంకల్ప
మూలములలో కట్టుకొని తీసికొని నిర్ణీతచరిత్రాంత
మును దాగునాగు గానింపజూమున వృథాకాలమాపన
మునకుం గారు. మనము. శాస్త్రిగారు తమ ప్రమాదము
లను సిద్ధాంతము బలుకొని కాకతీయచరిత్రమున దోచి
నటుల సంస్కరించి. పారి విచిత్రసిద్ధాంతములు చరిత్ర
మునకు నంచరితి. కా కొంచిన ప్రమాదసిద్ధాంతమును
నిలువఁజెట్టునది. మామూడు శాస్త్రిగారి యభిప్రాయ
పరంపరలు.

౧. "గణపతిదేవుని పుత్రి యను ముమ్మక్కకుఁ గూడ రుద్రాంబయను నామము గలదు. ప్రతాపరుద్రున కామిత్యై ముమ్మక్క యను రుద్రాంబ రాజ్యమిచ్చించె ననుట యుక్తము. ఇది కొంచెము క్లిష్టముగా నున్నను నాస్త్రమునకు సమీపముగ నున్న దేమా యని నా యూహ.

2.

౨. "మొత్తముమీఁదఁ బ్రతాపరుద్రునితల్లితం కమువారును, దండ్రాంశమువారు నొక్క మూలపురుషు నుండి విడివడిన స్త్రీపురుష కాఖిలలోనినా వనియు, ఎరుగు మేనత్తములుగలవారనియు అన్వేష్యసాధ్యకృత్యము దానిచే గలవనియుఁ చెలియవలయు."

ఇది కాస్త్రీగారి యూహాపరంపరలపైఁ జేరిన సిద్ధాంతములు. వదస్వరవిగుప్తములు, ఊహా కల్పితములు నను నీనూతనసిద్ధాంతముల విడిచి కాకతీయనాస్త్రచరిత్రమునకు అనుకూలములు గొన్నింటినిమాత్ర మిదిట సూదాహరించుచున్నారము.

కాకతీయులు అని యీ వంశజులు దిలువలమ టకుఁ గుమారస్వామి సోమయాజి 'కాకతిర్నామ దుర్గా శక్తి శేకశిలానగరేశ్వరాజాం కులశేఖత', పాశ్చాత్య గృహనియాసేష్ఠి కాకతీయ' అని పేరువు చెప్పి నాడు. దుర్గకుఁ గాకతి యను నామాంతరము లేదు. అందుచే నీవృత్తాంత్యై యంతరిజకు యుక్తమే పాశ కులే నిర్ణయించుకొన వలయు. ఇదిగిరి శాసనములలో కాకతియన గుమ్మడితీగ యనియు, అం దీవంశముల పురుషుడు జనించెననియు నొకక్క గ్రంథము గావింపఁ బడినది. కాకతి జై నదేవత కానోపు. తిమ్మకులు గాన వీరలు కాకతీయులని కొందఁ జూపించు చున్నారు. మైసూరుమండలములో కాగతి యను గ్రామము కలవని యు, అట్ల వీరల మూలపురుషు లుండుటచేఁ గాకతీయు లవలబడిననియు నొకనాదము గలదు. ఇదియుఁ గేవల యూహాకరణియే.

కాకతీయులు స్వయంభూదేవుని భక్తులు. స్వయంభూదేవాలయమును నాలుక ప్రాసరాజు కట్టించెను అనంతర మీతని వంశజు లందఁ జూడగలయమును

తెంపుచేసిరి. అపూర్వశిల్పములతో గూఢాకర్షణాన మని శేర్మనఁబడి కాకతీయరాజుల వర్వస్వమును నీ యాలయము పగునూఁదొకతెట్టమునఁ బూర్తిగ యాపు మాపఁబడినది. మహమ్మదీయులు ఆలయమును విగ్రహముగావించి పుట్టుకలగా నున్న లింగమును నేలమట్టము గావించిరి. అనంతరము రాజ్యముస్థాపించిన చెలమహీరులు, గజపతులు, చిత్రాపుషానుప్రభులు నేలమట్టమున లింగ మును ద్రవిష్ట కొంచెము పయికి నెచ్చునటులఁ జేసి చుట్టును ఇటుకలతో, పన్నుముతో గ్రాస్తగ నుడికట్టిరి. అనాటి లింగములు, విగ్రహశకలములు, మహత్తరములు నందులు, నాటి శాసనఖండములు గల ఓరుగంటిలోని శంభునినడియే ప్రతాపరుద్రీయమునందలి స్వయంభూ దేవాలయము. ఈమూలములన్నియు ప్రతాపరుద్రానంత రము పతనమైన కొటగోడ బాగుచేయుటలో మనమో గించిరి. కావుననే ప్రాకారములో నపూర్వశిల్పభిరామ ములను శిలాఖండములు గోచరించుట. ఈస్వయంభూదే వాలయమును శంభుని నుడి యని కృతహరించురు.

ఒరంగల్లున కాకాలమున ఆంధ్రనగరము, ఏకశిలాపురము, కాకతిపురము అను నామములు గలవు. ప్రతాపరుద్రునకు చిలమర్తిగండయను విరుదనామము గలదు. దీనికి కుమారస్వామిసోమయాజి 'కార్యాలిశయ నూచకం విరుదనామ' యని యర్థము చెప్పినాడు. ప్రతాపరుద్రుడు సుందరిమూర్తియనియు, విష్వంశ సంభూతునిగఁ బ్రబలు విశ్వసింపిననియు, సాహిత్యపరి శ్రమ కలవాడనియు, అఖండశౌర్యగుణధరుడనియు విద్యానాగుడు చెప్పియున్నాడు. కొంత యతి శయోక్తిగ్రంథ వదిలినను సత్యము కొంతయేని గలవని విశ్వ సింపవచ్చును. కాకతీయవంశమును విద్యానాగుడు, క్రి యవంశమునకు భిన్న మైవదిగాఁ బయతావులఁ జెప్పినాడు.

'శుప్రకృతియపక. శిక్షణవిధా', 'సోమార్కాభి జనం త మవ్య జయతి క్రికాకతీయాన్వయః', 'సోమ నూర్కాన్వయామాత్యమహతైర్విద్యాభిశృతా' అను శ్లోక భాగములే గాక నాటక ప్రకరణము పంచమాంకములోని ఈక్రింది

‘సాహస్రాంశవ మైందవంచ మహాశీ
యే ద్వే కులే నిర్మితే
లే జాలే లఘునీ సుతై ర్విజయిన
క్రకాకరీయాస్వయే’

అమల్లోకము పైలము కాశీనీయశంకము సూర్యచంద్రవింశ
ములకు క్షిప్తుమైచిని స్పష్టముగాఁ జూపుచున్నది.
ప్రతాపరుద్రీయమునఁ గాకతీయులు క్షత్రియు లనుటకుఁ
చెరిన యాధారములే లేవు. కావున క్షత్రియులముని
చెప్పుకొనువారిలో నీవంశమునకు సంబంధ మెట్లు
నుగురునో తోచెను. ఈవిషయమున నిదివఱకు పెక్కు
విమర్శము లుండ సిద్ధాంత మెట్లు?

కాకతీయుల కులనిర్ణయమునకుఁ బ్రతాపరుద్రీ
యమున వాధారములు లేవు. సూర్యచంద్రవింశతీయవంశ
ములకు క్షిప్తుచేయమాత్ర మందుఁ గలదు. నిస్సంశయ
ముగాఁ బ్రతాపరుద్రీయమువలనఁ దెలియు చరిత్రాంశ
ములు కొన్ని గలవు. వానినిమాత్ర మిదిట సంక్షమా
ముగా వివరించుచున్నారము.

ప్రతాపరుద్రచేపుడు మహాకేవలజ ముమ్మహం
బులకు జనించినాడు. స్వయంభూచేపుడు జన్మకాలము
ననే బొయని భావ్యోష్టకేళి దెలిపి కుమారునిగాఁ
జ్జికొను మనెను. గంగాధిదేవునకు రుద్రమదేవి కుమార్తె.
ఆత్మీశక్తిగల గంగాధిదేవుడు రుద్రమదేవి రుద్రుడని
వ్యవహరించి తన రాజ్యమున కాయమ నధిపతిని గావించి
నాడు. గంగాధిదేవుడు మనుజురూపధారియు శంభుడు.
ప్రతాపరుద్రుడు ఆటలై కలియుగజ్జువు. ప్రతాప
రుద్రుడు యువరాజుగా మండి యొకకుభయహరార్త
మున సముచితపరివారముతో క్షిరేయాగ్రకు బయలు
దెవలెను. తొలిత దుర్గను బూజించి అనుమకొండపీఠం
గల ప్రమదానవసున కరిగెను. అనంతరము ప్రతాప
రుద్రచేపుడు కరింగరేశమును జయించెను. అటు జరు
గ్గింధములు నిశ్చయ. పిమ్మట బొండ్లకేశమును కలిచెను.
అనంతరము శివానది దాటి ఉత్తరదిశకుఁ బోయి
ఘాట్లర, నంగ, లంపాక, కొంకణి, మహారాష్ట్రీకేశ
ముల జయించెను. ఈయుద్ధిగిద్విజయమున అంగ్రహై

కులు ఆయాదేశవేషభాషలతో వెల్లడలఁ ద్రమ్మతి ప్రతి
పక్షబాంబ నులుతించి రాజనన్నిధికఁ గొనివచ్చి.
పాంధాలురు, కీకటులు, భోబాలు, కాంపిల్లులు, కేర
కులు మున్నగువా రందఱి తీక్షణత్రయాత్రలోఁ బూర్తిగా
లోబడిపోయిరి. అనంతరము ప్రతాపరుద్రుడు అంగ్ర
నగరముఁ జేరఁగా మహాత్తిరజైత్రముతోఁ బట్టాభి
షేకము జరుపబడెను. ప్రతాపరుద్రుడు హస్తమునకు
శివారేఖలు, పాదములఁ బద్మరేఖలు, శారదాబ్జముల
వంటి విశాలనయనములు గలవాడు. ఈవిషయమంద
మాత్తని గాంచి యొక సింధుడు తొల్లి యాక్రింది
రీతిగఁ జెప్పెనట—

‘దిహ్న వస్య పద్మాయోః పికునయం
త్యుశ్వశ్వోపాస్యతాం
పాణీ సూచయత స్సచాపకురికా
పుద్వాపాలీలాం భువః,
కేత్రే శారదపుండరీకుదినీ
లీలావతారం హర
రాఖ్యాత సదీపిహ నిధవచనం
ప్రత్యక్ష మాయామహిః’

ఈసింధుడు చెప్పినది రుద్రమదేవిలోఁ గానోపును.
సింధుడు రుద్రమదేవికిని ప్రతాపరుద్రునకును సమకాలి
కుఁడును, గంగాధిదేవునకు దీక్షుఁడువును నను నిశ్వశ్వర
శివదేకుడు కానోపు.

ప్రతాపరుద్రీయము కేవల మలంకారగ్రంథ మైన
ను, గాకతీయచరిత్రమునకు నిస్సందేహసాధనములకు చరి
త్రాంశము లందుఁ గొన్ని లేకపోలేదు. అవి సమన్వయం
చినచోఁ జరిత్రమున కమూల్యాధారములు. కొన్ని తావుల
సరితమోక్షు లున్నను అందుండి యభాగ్యచరిత్రము
విశిక్రవిగులకుఁ గొనిరించుచునేయుండును. ప్రతాప
రుద్రీయమున గంగాధిదేవునకు రుద్రమదేవి పుత్రి
యనియు, నామెకు మువ్వదమ్మ కుమార్తెయనియుఁ
గలదు. మువ్వదమ్మకు మహాకేవలరాయలకుఁ బ్రతాప
రుద్రుడు జనించినటులఁ గూడఁ గలదు. దీనిని గంగాధి
దేవునకు రుద్రాంబకు సూచనయని శాస్త్రీగా రాక

నూతనసిద్ధాంతము చేసి చక్రతంత్రము తారుమారు చేసి
నను సాయశిము నిర్ణయించు ఇతిరీతానములు లేక
పొలేదు. కొలము పరిశిష్టాని నియోగసాగమున పైని
చేక్కొనిన చక్రతంత్రము నీశింశీతగఁ చేక్కొనిన
బడినది—

‘క. తంజియు గణపతిగరణి

మంజులపత్ని రుద్రమూర్తిని శింగె
దండాధివాధులై ధో
గండును ప్రగడన్న మనుగున్నయ రెలమిక.

‘క. ఆహామన వారు రిపు

పూహంబుల నడలుపఱచి యొక్కరు గొనర
బాహుత్తరిమగ్గంబులు
పాహుపై నుగ్ధమంబుకొల్పముకనిక.

‘చ. ఆకుపిలిగుప్రమాంధికరు

నాత్యజయై పొగడొందు ముక్కున
మృకు మహాదేవరాజానకు
నాత్యజాడైన ప్రతాపరుద్రుఁ డా

నకలుహీభరంబును బె

సం దినయంత కహించి తాల్చె—

ఇట్లు వేలకొలది మాధావములచే విధాంతములైన యం
కములఁ దారుమారుచేసి తాస్త్రిగా రంతతోఁ బోక,
“ఒక్కప్రతాపరుద్రయమునుబట్టి నూతనచే ఇన్ని వికల్ప
ములచే నీచరిత్ర మెఱుంగుట దుష్కరముగ మన్నది
గదా! ఇంకను శిలాతామ్రకాసనాదిప్రమాణము లన్నిం
టిని జూచిన నెన్నివిక్రములు సంభవించుకో” అని
ప్రాణి, ప్రతాపరుద్రయమున వికల్పములే లేవు. తన్ని
పెట్టిపది తాస్త్రిగా ర. ఇంక వాకి తామ్రకాసనానాది
కముల శోధించిన నెన్నివికల్పములు సృజింతుకో!
తాస్త్రిగా రాధారముగఁ గొన్న అంశము, తెన్నింటికి
మనదాంబుల మందింపదు. కావశ్యమస్మరిముకొఁజింప,
ప్రతాపరుద్రయముకొఁజు మేము నీకరించిన యంశము
లక యిటు జన్మించెను. తాస్త్రిగాను మోపిన వికల్ప
ములఁ బొతు రీవ్యాసమును జేర్చింది తాంకొందురని
మేము ధన్యులము.

బ ర ం గ ల్లు

అద్వారే నుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

అయితో మలిచిన రాచకచేరికి పొగచెట్లు పరివారి మగుట కలిగె
జనులు క్రీక్కిరిసి దర్శన ముగ్ధులగునప్పటికి బయలుప ద్యక్య మయ్యె
స్మృతివ ఛాత్రక కాకతికుప్రపాధన ఘోషంబు నామావశేష మయ్యె
విగుదావయితోడ భీకరంబగు రాచనుర్యాన భావనామూత్ర మయ్యె
అనవరతపూజ గన్న శివాబయము-సగము పరిగిన ప్రిగహో లగఁజియెను
సేవు కంటఁ జూచి నహింస చేర్చునగమె? ప్రాధ్విదవంశ, శ్రీవీరుద్రభూష !
అలియైతునుండి మాదోక్షవాలుగఁ బల్లమున కొదిగిన వేలవొకరింపు
ఒక్కొక్కతొయి యొక్కొక్కమృగ ద్వార మమదిచెట్టి శివుము బెడంగు
పొటమ యయ్యును నెలావశేషంబునను తొలపొడి గ్రక్కుచుండెడి భూమిటిను
అతికంబముమీఁద లాఁతికొ మలిచిరోయనఁ జెక్కబడిన రాచంచెలొప్పు
చెప్పకయె చ్చెప్పచుందు నీసిరి నిపుడును-ప్రాంతముట కలదె దివ్యవైభవములు
కాకతియకులాధిరాకాశలావ !-రాద్రసాంద్రతా ! శ్రీరుద్రహా !

‘త్రైలుగులీసియుల్లదత్త్యంశ్చకము’ నను కర్త
కతో మ. రా. రా. శ్రీ ఎం. ఎస్. వెంకయ్య

గారు భావశక్తివల్ల బ్రహ్మచర్యం వ్రాసినందున పండిత
యందు “పండితులగు భావములు బుద్ధివని పూర్వపరే
వలంపలుములగు నల కాశముల నొప్పించి నీక్రింద
నిచ్చుచున్నాడు” అని వ్రాసి తోమిడ్డికారముల నిచ్చి
భావ వాగ్వికల్పముల విమర్శించినారు. అందు ముని
టిది “రోమకాక్షరముల నిర్వచనములను, క్రిందవచ్చు
ములను వివరించిగా నొక విధిపరక నొకటిగా వ్రాయక
వాళ్లు” యని వ్రాయుచు వానిని నిమగ్నములగా
“మనభావముల వివర మనునది ఆంధ్రముల కిల్లములకు
(Syllable) పరివృత్తుచున్నవి చెప్పులసియున్న”విని
యందుకు నొప్పి కారణములను పోదాహరణముగఁ
జెప్పినారు. ‘Syllable’ అనునది ఆంధ్రమున
పెక్కుటిగా నుచ్చరించునది పెక్కు స్వరకర్మముగాని,
మిశ్రస్వరముగాని, అట్టిస్వరముతోఁ జేరిన స్వంజనము
దాయముగాని కల పదభాగమునకుం జేరు. స్థలముగా
శ్లోకాక్షరసంఖ్యానిర్ణయము లను కొన్ని సంఖ్యముల
‘అక్షర’ మనునది ‘Syllable’ అనుదానికి సరిపో
వచ్చునుగాని మాత్రముగాఁ జూచిన సరిపోవదని
తోచుచున్నది. అకారాదులన్నియు పక్షరములే.

క. మాతృకలు వర్ణములు మఱి
గూఠలమున వర్ణములు లిపులు వ్రాలు ననక
దైత్యు విభంజన వి
భాగములను నక్షరావ్యయము లీయెనుక.

అని అప్పకవి వ్రాసియున్నాడు. ఇది పదభాగములుగా
సంజనకకలరేరు. అక్షరములగా వర్ణము, కేలము
భ్యవని నుత్తరము నయనగోచర ముల సంకేతము. అట్టి
యొక పక్షర మనునది ‘Syllable’ అనుదానికి సరియైన

ప్రతిపాదము కాఁజాలదు. అయినను వంకయ్యగారు అక్షర
మును నిల్లదిగానే గ్రహించి

“మా-ని-ష-ద-ప్ర-తి-ష్ఠ-త్వ-త్వ
మ-గ-మ-క-క-క-తీ-స్థ-మా-
య-త-క-క-చ-మ-ధ-వా-ద-క-
మ-న-ధ-క-క-మ-క-క-క-తీ-మ.”

అను ప్రతిష్ఠితుల కొక ప్రశ్నీకాక్షరముగా గ్రహించు
బడియున్నట్లును స్పష్ట మగుచున్నది” అని వ్రాసినారు.
కాని “కీ”నీ ఆంధ్రములపద్ధతిలో స్పష్ట అచ్చులను పాల్కు
లను పడిరికిగా నొకటి ప్రకృత నొకటిగా వ్రాసినవో,
అటువది నొక్కరములను నొప్పి పయముల నొక నక్ష
కము ననును. పైశ్లోకముననే రోమకాక్షరములతో నీ
క్రింద వ్రాసి చూడెట్టిదను.

Ma nishada pratishta twa
Magama ssasvatissamah

ఈపద్ధతిని వ్రాసినట్లు, ప్రతిపాదము ప్రతిపాదం
అట్టిపద్ధతి నొక సమయ నియమానుసార కర్మకర్మమున
అతి, అతి, అతి, అతి నొకరము లనును అని వ్రాసినారు.
అక్షరములగా నిల్లదిగా అని గ్రహించినంతలు రోమకా
క్షరములతో వ్రాసినట్లును పైత్రము నిల్లదిగానే
విధించి వ్రాసి నిల్లదిగాను లెక్కంపవలెను. అట్లుయిన

Ma ni-sha da pra ti shta tva

అని వ్రాసి లెక్కించిన ౮ నిల్ల దింతు అనగా ౮ అక్ష
రములే యందు. అట్లుకాక రోమకాక్షరముల వ్రాసి
నప్పుడు మాత్రము నిల్లదిగాను లెక్కంపక వర్ణముల
పన్నిటిని పక్షరములుగా లెక్కించి సంఖ్య యొక్కపద్ధతిని
విని చెప్పుల న్యాయముగాను. మనయు వంకయ్యగారు
“అర్థధర్మని వ్రాయుటగాని విమర్శముగాని వాల కష్టము”
అని చెప్పుచున్నాడు. ఉండుంగాక, రోమకాక్షరములతో

మన భావ ప్రాయముల కప్తమనిన నోపుచున్నట్లు వి. ఇన్నిటికిని జక్కని ముదిరియుండఁగా లిప్యంతరమువలన బోధనములను లేనిది నిర్వివాదమైన కారణమువలనగా దానిని విడిచిపెట్టి యక్షములను విష్వక్వా లేకించి లేకకు నిర్మలమైనవి గానఁ గూడములు నయము లేకము గా లేదు. మరల "అల్పార్చనములో గూడని ప్రతిష్ఠాపిలు కును అధిమనకును రెండక్షరము లుండితీరవలయును" అని వ్రాసినారు. అది యొక్కడ లేదు? 'క' అనిన నది కకారఅకారములుగాదా? అకారమును గురించి (v) తలకట్టుగా వ్రాసినను అది 'క'కార 'అ'కారము గాకపోవునా? రెండక్షరములయిది కాకపోవునా? మీదు మిక్కిలి వైఖోకముగా మొట్టుమొట్టుపై 'మా' యని వ్రాయుచున్నాము. ఆ పేరుటి? విధించి గమనించి చూడుడు. కావలసినది 'మ'కార 'అ'కారము రెండు మాత్రమే యయ్యును, ఉద్దేశించిన వారెవరనుత్రమే యయ్యును వ్రాయుచుదియొకగా 'మ'కార 'అ'కార 'అ'కారములు. ఈ 'అ'కారము కేవలము అనవసరమును, అనవసరమును గాదా? ఈవిషయమునుజేంచి మఱి యొక సందర్భమున విపులముగా జర్పించెదను.

"ఇన్నియుఁ బఠ్యలోచించిచూడఁగా అచ్చులును హల్లులును విడిచిగా ప్రక్కప్రక్కను నుండు నట్లులు వ్రాయుపద్ధతి మన భాషాస్వభావమున కంతయు విరుద్ధముగా నున్నచియే చెప్పవలసియున్నది" అని వ్రాసినారు.

అచ్చులను విడఁచియుట యగ్గతలేదుగాని హల్లులను విడఁచియుటనాత్రము అనవసరమై నా యభిప్రాయము. అచ్చులను హల్లులను గలియునప్పుడు ఆ అచ్చులను హల్లులతోఁ గలిపియే వ్రాయుచును. హల్లు లనేకము లొక్కటిగాఁ జేసియున్నప్పుడు హల్లులను అచ్చులనువలె గలపుటలేదు. విడివిడిగా నొకటి క్రింది నొకటిని వ్రాయుచున్నాము. కనుక హల్లులను విడఁచివ్రాయుట మన భాషాస్వభావమువలన విరుద్ధమని చెప్పట వ్యాయముగాదు. అయిన హల్లులను నొకటిక్రింది నొకటిని వ్రాయు నీపద్ధతిని మచ్చి ప్రక్క ప్రక్కను వ్రాయుటలన ననేకసౌకర్యములు గలవు.

(మా. ఆంధ్రాక్షరములు పుట ౧౮.) ఇట్లు ప్రక్క ప్రక్కను వ్రాయుటయును శుద్ధముగా మనభాషలో లేనిదిగాను, ఇప్పటికే యావద్భూతి మనభాషలో కొంత మతి కున్నది. "వలంబు జక్కవలెవలె నున్న...", "నిలింపజోటి వొగడక రారానా", "(ములునూపు), ములనూపు, పిలకాదు, కన్మమయ" ఇతఁ పక్షిక్రింద వ్రాయు పట్టులనుగూడ నొకదానిప్రక్క నొకటి వ్రాయుట కలగు. "నావర్త్యము" అనుపద్యము 'అ' ప్రక్క 'య' పెచ్చిపది. అయిన నిదిరెండును క్రిందపంక్తిలో వచ్చునది. అట్లుకాక ఈమూఁడునదియును నొక్కపంక్తిలోనే 'గ్ర్య' వ్రాయుట కవకాశ ముంకిన ముద్రాము నకుఁ బాలు నుకదముగా నుండును. అట్టి యుపకాశమును గలిగింపవలెనని నాశోధిక. (మా. ఆంధ్రాక్షరములు పు. ౧౮-౧౯.)

ఇంక మృగా శీరోమకాక్షరముల వ్రాయుపద్ధతి ధంబ్యాత్మ్యమునకు విరుద్ధమని రూపించుటకు గా

'జనితామగ్నోగ్రకాలస్యరహస్య క్రిమ నాస్థాని దిగ్గం చ లేఽక'

అను మహాస్రగ్ధరాపాదమును శీరోమకాక్షరముల

"(a) a ni ta mar sho gra ka la Sma ra ha ru kri ya na Stha ni dig gan chu le van,

"(b) Ja ni ta mar sho gra ka las-ma ra ha ru kri ya nas-tha ni dig gan chu le van ;

ఈపద్యమును స్థిలముగా విడఁచి వ్రాయుచున్నాను. అందు (a) లోఁ జూపినవిధముగా విడఁచినచో ja అనుస్థిలమును, sma అనుస్థిలమును, stha అనుస్థిలమును మరియు నాపోవుచున్నది త్రిలంఘనమైన గాని 'b' లోఁ జూపినట్లుట నిలబిల్లు విడఁచినచో ja కను, ma అనుస్థిలమును, tha అనుస్థిలమును యతి కుదరకపోవును" అనుచున్నాడు. క్రమమైన (a)విధముగా విడఁచియొక రిప్తైన (b)విధమున విలువ నేల,

యిది తెప్పినదిని వగల నేల? దీనికి తంకయ్యగా నిట్లు చెప్పుచున్నారు:—

“నిట్లు దిక్కి విధమున విడదీయవలయునని నిర్ధారణ చేయుటయే చాలకష్టమై యుండును. ఎవరికి దోరని నట్టుల నారు నిలబెట్టును విడదీయుదురు.” ఈకష్టము తోనుకాకుండు పద్ధతిమాత్రమే యాపాదించినదా? మరలీనితో వ్రాసినమాత్రము లేదా? “రామునితోడ పొరుగుండు” అని విడదీయు వారికి మేరు యేద? కొన్నియెడల నొకపదము ననేక విధముల విభజింపఁ గలుగుటయు నొకయొక్కనే యనును. ఇదియేకదా సర్వసమ్మత కవకాశము? ఈతత్వవిజ్ఞానము వెంకయ్యగా రుదాహరణములు పెక్కు రిచ్చివారు. అన్నియు “రామునితోడ పొరుగు” గాక లే గాన విస్తరించి వానినెల్ల విమర్శింపలేదు.

“పైనఁ జెప్పిన విషయము లన్నియును జక్కఁగా విమర్శించి మానినచో, మన పూర్వులు దీర్ఘముగా నాలోచన సర్వ మన భాషాస్వభావము (Genius of the language) న కనుహలముగా నుండునట్లులును లేఖనమునందుగాని, పదనమునందుగాని కష్టము గల్గి పుండునట్లులును నుండవలయు నని తలంచితే యిట్టి సంయుక్తాక్షరపద్ధతి మన తలంచులికి కేర్పరిచియున్నా రనుట తల్లియు గాకపోదు. విషయ మిట్లుబుడ “మన పూర్వు లేర్పరిచిన లిపి చాల చిక్కులను గల్పించుచున్నది; చాల నవాగరికముగా నున్నది; పర్వత్యముల మిశ్రకన్నను నాగరికతగల యాండ్లయుల పద్ధతిని మన మేల యనుసరింపరాదు? అని యిట్లు కొంచెలు చెప్పుచుంటు హాస్యపుష్పముగా నున్నది” అని వెంకయ్య గారు వ్రాసివారు. మన పూర్వులు దీర్ఘముగా నాలోచన సర్వ మన లిపి నేర్పాటు చేసిననుటకు సందేహము లేదు. అప్పటి సంస్కృతులను, స్థితులను బర్యాలోచించి తగురీతిని కొన్ని పద్ధతులను నిర్మించివారు. అంతకుఁ బూర్వ ముండిన కొన్ని యంశములను సమయోచితముగ మార్చిరి. శిలాతామ్రశాసనములను బరిశీలించిన నీహర్షులు స్పష్టపడఁ గలవు. అట్లు వాడు మార్చినందున వారు వారి

పూర్వులను నిరాకరించిరి యనమాడదు. (మా. పు. ౧, ౨, ఆంధ్రాక్షరములు.) అప్పటిప్పటి సంస్కృతుల ననుసరించి యవశ్యములైన మార్పులఁ జేయుచుండిరి. వారి కిప్పటి సంస్కృతాన్ని వేళయు లక్ష్యము గొనిరించి యుండఁజాలవు. ఈకాలపు ముద్రలునుగాని ముద్రా లేఖనముగాని వారు భావించియుండఁజాలరు. ఈ మాతృ పున్ని వేళములనుబట్టి యేవేని మార్పు లవశ్యము లుగా నేర్పడి వానిని మనము కావించిన నది మన పూర్వులను న్యూనత గల్పించినట్లు గాని, వారి పద్ధతుల నిందించినట్లుగాని భావింపఁబడును. ఈకాల మన ముద్రలును, ముద్రా లేఖనమును నవశ్యమని నేఁ జెప్పవచ్చుటలేదు. ముద్రలు మొకవిధమున జరగను న్నది. (మా. ౧౮, ౧౯ ఆంధ్రాక్షరములు.)

ముద్రా లేఖనము మనభాష కింకను నేర్పాటు కాలేదు. ఆంధ్రోద్యోగముల తత్వజ్ఞులందునట్టి యచ్చు వ్రాతలే టైకు కతాని కక మిట్లు బుండును. మిట్టుకు రంకుముద్ర బుండును. కనుక వరమాచార్య తా ముద్ర బుండును. విభిదనంతట వింకఁగొంత పెంపవచ్చునేకాని యొక్కని పెంప నవకాశ ముండదు. ఇందులోనే అంకెలు, ముగియుటొట్టుమొదలుగు విరామాదిసంకేతములు, అష్టగీతలు, నిలుపుగీతలు మొదలైన వన్నియుఁ గీర్తయుండఁజేయ. ఇవన్నియుఁ బోవఁగాఁ జేవల నుక్క నములకుఁ గామాత్రము నిలుచు స్థానముల సంఖ్య మిక్కిలి తక్కువ యగుచున్నది. అటునాని స్థానములలో దినుఁ గున మనము క్రములను వన్నియక్షరముల ముద్రలను నిమిద్ధులపియున్నది. ఇప్పుడుండు పద్ధతికార మొక్కొక్కసంయుక్తాక్షరమున కొక్కొక్క ముద్ర యుండవలెనన్న వచ్చువ్రాతలే టై కుదుననేగదు. కాబట్టి యాముద్రలను తగ్గించుమార్గము నాలోచింప వలెను. సంయుక్తాక్షరముల రాగల సంయోగభాగము లకు ముద్రలను కీసికొని వానిని సంకీర్ణచితముగఁ గూర్చుట్టి దీనికి మార్గము. అట్లుచేయుటలోఁగూడ పాల్లలను సంయోగమున వశీకరింపదీని సూర్వులు చిక్కును గలిగించుచున్నది. ‘తాన్మ్యం’ అని ముద్రం పవలెనన్న మూడక్షరములు బంతిక్రింది దొంతరగాఁ

జేర్చుకునిపోయినది. ఆయ్యలవారే చెప్పేలో బంధికై జైనుల గారి క్రిందగాని ఒక్క యాదాకడనుచున్న మిగిలిపోవుల కష్టము. అయ్యల సంయోగరూపముల వ్యక్తియైన విముకు ననిగాన, కీరినిమాత్రము యథావకాశముగ హెచ్చరించే జైనుల క్రింద జేర్చుకొనుచు, పాప సంయోగ భోగములను బ్రక్కకుం దీసికొనివచ్చుట యాదా మనుచున్నది. తెలుగున 'ఈ' 'ఈ' 'మ' 'మ' 'య' 'ర' 'ల' 'ప' హెచ్చరిమాత్రము సంయోగమున రూపభేదమును జెందు చున్నది. తక్కినది సంయోగమున రూప భేదమును జేరని యథావకాశములుగనే నిలుచుచున్నవి. ఈ యేది మిది హెచ్చరిమాత్రముల విక్రీణ హెచ్చరిమాత్రముగనే సంయో గమున రూపభేదముచేయక 'క' 'ర' 'ప' 'మ' 'య' 'ర' 'ల' 'ప' అని వ్రాసినచో ముద్రల సంఖ్య తక్కువగుననుచు వ్రాత్రేఖనయగ్రమునకు ముందలి యవకాశము గలుగును. అంతయునకు ముద్రాత్రేఖన యంత్రము కావలెనని నిర్ణయము లభింపజేయు. (సూ. అంత్రాక్షరములు. పు. ౧౮.)

"ఇక మాండవకారణమును విచారితము. సం యుక్తాక్షరము అయ్యల జానపాదముగాక యక్రమ పద్ధతిని వ్రాయుటయు తెలుగు లిపియందు కొక గొప్ప లోపమని, అట్టిలోపము వాగరలిపియందు లేదనియుఁ గొంచులు తలచుచున్నాడు. ఆయ్యల కేలము పాపపా పింకలిప్పను. అట్టిలోపము వాగరలిపియందు గూడఁ గలదు. మామందు" అని చెంకయ్యగారు వ్రాయుచు వాగరలిపియందీ దోషములను జూపివారేగాని యది యక్రమపద్ధతి గాదనియుఁగాని, మాలోపము తెలుగున లేదునుకూడా అని కారణమును జూపలేక, మనము మాలో కొన్ని భావలలోయూప నిష్కర్ష కలదనుచు "ఒక్కతల్లి గర్భమున జనించిన యక్కడెట్టింకకుం బోలిక యుం దికవావులు యుండెను గలవా? కావున నీయక్రమపద్ధతి కల్పితముగాక పుట్టుకతోనే యున్న లిపిలయందును నేర్పడిన యట్టుల నేలపడుచున్నది. విషయ విట్టులుం దుగా, కేవల మొక తెలుగులిపియందుమాత్ర మట్లు దోషాలోపము చేయుట యేటి వ్యాయము?" అని యాశ్చర్యపడుచున్నాడు. 'అంత్రాక్షరములు' అను నా

పుస్తకమున (పు. ౧౮) లో "తెలుగున కమలంబున్న టయందుమాడఁ గొన్నిలోపము లున్న.....", "ఈ విషయమున వాగరలిపి చాల మేలుగా నున్నది. రేఫా ములు వచ్చుకొన్నిటం ఒక్కొక్కటి నందుకాక్షరము లచ్చుననియు నెఱుంగించుచున్నది" అని వ్రాసినందు డని. వాగరలిపిలో నీలోపము కుద్ధముగా లేదనిగాని, ఇతరభావలలో లేదనిగాని నేమి వ్రాయలేదు. ఇతర భావలలో ఇతర మాలోపమున్న మాత్రముననే మన భావలో వాలోపమును దిద్దుకొనుటకు పొందునని దిద్దు కొనరాదా? దిద్దుకొనుట యవశ్యమై పాద్యమై నవ్యము సమ్యక్ వచ్చుకొనవలయును. ఇతరభావలమునీ మునుముల గ్రహింపవలయునేకాక లోపములను గ్రహించుటకాని, వానిని తమ భావలో దిద్దుకొనఁ బ్రయత్నింపక పోవుటగాని సంభాష్యముగాదు.

ఇక వార్తవకారణమును చెంకయ్యగారు రిట్లార యుచున్నాడు: "మనవల్ల మాటయందు విధిసంఖ్యాకములు నక్షరము లున్నవని కొందఱ తా నేర్చుచుచున్నాడు. ఈ యాశ్చర్యం కాధారము కావరాదు" అని. "మఱియు "ఋ, ఋ, శి, శి" ఈస్వర వర్ణములును, విసర్గము స్వాకములును తెలుగున వాడఁబడుట లేదనియు, 'ఇ' అను వ్యంజనాక్షరమునూప వాడుకయందీ తొలగిపోవు చున్నదనియు, ఈయక్షరముల నేల తెలుగు వర్ణముల యందుండి తొలగింపరానిదియు నిట్లు మఱిగించెను వాచించుచున్నాడు. ఇదియును పోషా బరక కల్పితమే గాదు" అనుచు నతి సంస్కృతీకరముల నుండునంతిఁ దెలుగున నది యోసరమని మాత్రము చెప్పివారు. ఈ 'ఋ, ఋ, శి, శి' విషయమున వా 'యాంధ్రాక్ష రముల' నిట్లు వ్రాసియున్నాడు. "ఋ, శి" ఇవి యచ్చులని కొందఱు, హల్లులని కొందఱు వాదించు చున్నాడు. ఇవి ప్రత్యేకాక్షరములుగ భావించఁబడినవే కాని నాయంత్రాయము. 'ఇ, ఉ'లకు నుద్ధ్యచ్చారణము గల 'శి' అను పైను జెప్పిన యచ్చుతోడ జేరిన 'ర, ల' లేకాని వేరుకావు. కావున నీని నాంత్రాక్షర సహమ్మయమునందీ తొలగింప వచ్చునని నా యభి ప్రాయము." ఈ 'ఇ, ఉ' ల మధ్యోచ్చారణముగల 'శి'

తిరువాంకూరు చిత్రములు

౧. హిందూ మైసన్ శ్రీ వద్మనాథదాస వారిని పాలు పోషువర్మ A. P.

కులశేఖర కీర్తనరి మన్ననలైవ మహారాజరాజ రామరాజ బహదుర్ బంషెన్ జంన్,
తిరువాయ్మూరు మహారాజుగారు.

జననము 7-11-1912.

పట్టాభిషేకము 6-11-1931.

1

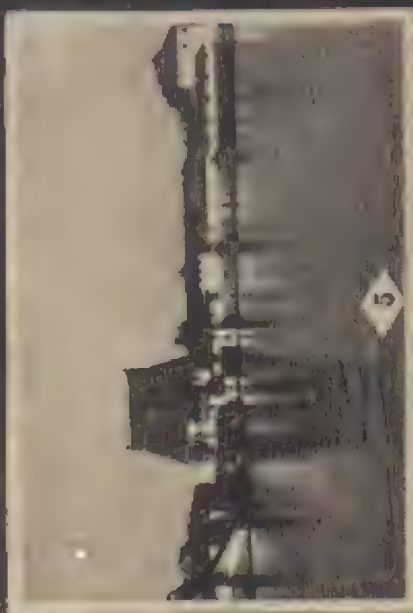

2

3

- (౨)
1. ఆనంతపర్వతాభారత స్వామి.
 2. నందమూర్తి స్వామి.
 3. పుణ్యమండలము.
 4. కోట, సింహద్వారము.
 5. పద్మనాభస్వామి, ఆనంతపర్వతాభారతము.

5

4

సంయోగరూపమున 'చి' అను నీపర్వమును దేనుచును తేన్వవలపియున్నదిని వ్రాసియుంటిని. అట్లు చేర్చుకొని సంయోగరూపమున 'ర, ల' లతోడఁ గార్యము నెఱవేఱునుగానఁ బ్రశ్నోకము 'ఋ, శి'లు దేనుచున ననవసర ముంటిని. "వర్ణసమామ్నాయము చిక్కనిపద్ధతి ననుసరించి యుండవలెనన్న తొక్కొక్కస్వనిని నుద్రించుట తొక్కొక్క సంకేతమే యుండవలెను. ఒక సంకేతమెల్ల పునః నొక్కస్వనినే స్ఫురింపఁ జేయవలెను. ఒక స్వనిని స్ఫురింపఁజేయుట కనేక సంకేతములుగాని, యనేక స్వనుల స్ఫురింపఁజేయుట తొక్కటే సంకేతముగాని యుండరాదు". (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. 3.) ఈపద్ధతి ననుసరించి యాంధ్రమునఁ దొన్ని వర్ణములను చొలఁగించి తొన్నిటిని నూతనముగఁ జేర్చవలయు నంటిని. ఇట్లు "అర్ధానుస్వార ముచ్చారణరహిత మనుటచేతఁ దేనుచున నిది నిరుపయోగసంకేత మనవచ్చును. అర్ధానుస్వారము తొన్ని చొటలు నక్షరలోపమును దెలియఁజేయుచున్నది గాన నుండవలసినదిని కొండలే యభిప్రాయము. కేవల మక్షరలోపమును తెలుపు సంకేతమైన పక్షమున దానిని బహుమానిసంకేతములను గీతలు బొట్టులలోఁ జేర్చుట యుక్తముగాని, స్వనిసంకేతము గానప్పు డక్షరములలో గణించుట తగదు. (ఆం. పు. ౯.)

"పూర్ణానుస్వార మాంధ్రవర్ణసమామ్నాయమునఁ బ్రశ్నోకాక్షరముగ నుండ నవసరములేదు. స్పర్శముల ముందుండి పూర్ణానుస్వారమున కానూతనానువాది నొచ్చారణమును, (క్రొత్తగాఁ జేర్చుకొనినవాని వాని జన్మ స్థానములఁబట్టి యానూతనములలో గణింపఁజేయు,) ఒక్కైన యక్షరముల ముందుండి పూర్ణానుస్వారమునకును, బహుంశములందుండి పూర్ణానుస్వారమునకును బహుమానానికమును 'మ' కారోచ్చారణమును బలుకుచున్నాము. కనుక నున్నకు బహు లాయాయనవాని కనే ప్రాయనను. పూర్వ మాంధ్రమున స్పర్శములకు ముందుఁ బూర్ణానుస్వారము స్థానమున వాయావర్ణము నానికమునే వ్రాయుచుండినట్లు ప్రాచీనశాసనములవలన తేర్చుచున్నది. ఆంధ్రవిజ్ఞానపర్వస్వమున ననుస్వార

విషయములో 'ఇట్లు ప్రాకృతానికములలో ననుస్వార మునకు రెండు ఉచ్చారణములు నచ్చినవి. ఈయొచ్చారణవిషయమువలన నేకాధమైన యిబ్బంది లేకుండ లేఖన సౌకర్యము కలిగినదా అని వ్రాసినారు. ఇట్లు కలిగినది రెండు ఉచ్చారణములు గావు. బహుచ్చారణములు గలిగినవి. దీనివలన లేఖనసౌకర్యము కలిగిన దనివారు. అతివములోవలె నొక్కొక్కవర్ణమున తొక్కొక్కయక్షరమునే యుంచిన మఱియు లేఖనసౌకర్యము గలుగునుగాదా? పరిసర సౌకర్యము తొలఁగుచున్నది. మఱి యిది చిక్కనిపద్ధతియును గాదు. ఇట్టికయక్షరమే యనేకస్వనులకు సంకేతముగా ముండుట యుక్తము గాదు. మఱియు 'మ' కారాదీతిరాక్షరములవలన నెఱవేఱు కార్యమునకే యనుస్వారరూపమున మఱియొక యక్షర ముండుటయు నవచితము. కాబట్టి యారెండు దోషములకును స్థానమైన పూర్ణానుస్వారము వాంధ్రాక్షరసమామ్నాయమునుండి తొలఁగించుటే యుక్తము. (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౦-౧౧.) "క్షాకారము 'క' కార 'మ' కారసంయోగమేకాని ప్రశ్నోకాక్షరము గాదు.....కావున వాంధ్రమున నీ'క్షాకారమును ప్రశ్నోకాక్షరముగ వర్ణసమామ్నాయమున నిలుపుట యనవసరము. అప్పుకవి యభిప్రాయము నీదే. చూ. పు. ౫౦." (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౨-౧౫.) ఇది తొలఁగింపఁదగిన యక్షరములను నుజించినది. "భా, 'భ' ల కుచ్చారణము నందులేదు రాల్చును. రూపభేదము వాటియు నప్పు మనుట వలన 'భ' కారము క్రమక్రమముగ వాంధ్రమున నశించుచున్నది. దానికి మాటుగ 'భ' కారమునే పాఠారణమున బాడుచున్నాడు. (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౬.) ఇది యుక్తముకాదని భావించి దీనికి కారణమును 'భ' కార 'భా' కారరూపసామ్యమును మాన్పించిన నీకొండలేను మాన్పి యీ యక్షరసంకేతమును దెనుచున నిలవవలయు నంటినేగాని దానిఁ దొలఁగింపవలె ననలేదు.

ఇదే పై దవకారణమును నుజించి చెంకయ్యగారిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:— "అంధ్రయావ్యవస్థభాషావర్ణముల యుండిరి యప్రావ్యవస్థములు తొన్ని తెలుగునందున్ గా

పోవుట కొప్పలలోన మనియును, తెలుగు వర్త మాటయందు
 చలి యనునవియును నక్షరములను గొలచించి యాధాన
 మున నాంధ్ర యాచార్యులభాషలయందలి యాచార్యుల
 ములను బ్రతేక పట్టుకొనినవియు, నట్లునరిచినచో నాంధ్ర
 యాచార్యులభాషాపదములను స్వయాపము చెడకుండ మన
 భాషలోనికి సేరాజముగఁ జొప్పించుచున్నదియు,
 నప్పు డే తెలుగునది నక్షరభాషా భాషయను మనునవియు
 విమోచనమునఁ జలుగుభాషయను, తెలుగునదికిని మహా
 స్మృతపదవి లభించుననియు నిట్లు కొందఱు అహించు
 చున్నారు. ఈవిషయ మిందుక విమర్శించి చూడము.
 భాషాభివృద్ధి అన్యభాషాపదములను స్వీకరింపవలసివది
 యాచార్యుల మే. ఆపనిని మన పూర్వకవులే యాచరించి
 మనకు మార్గదర్శకులై యున్నారు. కాని, అట్లన్య
 భాషాపదములను మన తెలుగునందుఁ బ్రయోగించునపు
 డాలోబ్ధములు తెలుగువర్త మాటకు లొంగియుండునట్లులు
 జూడవలయును." ఇట్లు వెంకయ్యగారి వచనమున నన్య
 భాషాపదములఁ జెలుగునఁ జేర్చుకొనుట యుక్త మినుచు,
 వానిని స్వయాపము చెడకుండఁ జేర్చుకొన నక్కఱలేదు,
 వానిని విరూపము చేసియైన మన భాషలో నిప్పటి
 కున్న యాచార్యులలోనినే ప్రాముఖ్యమును గాంచుచు భా
 వించుచున్నారు. అన్యభాషాపదములను మనభాషలో
 చేర్చుకొనవలసివచ్చినప్పుడు తాత్పర్యమునంతయుట్లుకావలయు
 లను విమోచనములను చేతుకయో చేర్చుకొనాలి యుక్తము.
 అట్టిపదములు ఏ శీఘ్రమయియుండునది వానిని ప్రాయః
 దను నక్షరములు లేకపోయిన వానిని గర్వించుకొనవల
 యును. సంస్కృతపదముల నాంధ్రమున ప్రాయఃపద
 గా వర్తనముగఁగములను 'క, మ' లను, 'ము, ధి' లను
 తెలుగునఁ జేర్చుకొనిన మన పూర్వకే మన కింకను
 మార్గదర్శకులై యున్నారు. "ఇట్లు తెలుగున నన్యభాష
 పదములను చేర్చుకొనునప్పు డెంతటి భయములకుఁ బాఠ నక్ష
 రములు తెలుగునఁ జేసెంతటి మూలనాక్షరముల కొన్ని
 టిని గర్వించుకొనుచు యుక్తము సంస్కృతపదములను
 తెలుగున నుపయోగించుటకుఁగా నచ్చతెనుగునకు
 మాత్రము కావలసినవానికన్న తక్కువల నక్షరములు
 నిగదాకే కర్వించుకొనియున్నాము. అట్లునవిలననే

యంగ్రాన్ధుల సమాఖ్యయ మితరగ్రంథ సమాఖ్యయము
 లన్నిటికన్న మిన్నగా నున్నవిమలం దనియున్నది." "ఇక నాంధ్రలిపియందు నే తెప్పిన మాతృలను జేయు
 పత్తిమన నాంధ్రలిపితో ద్రావిడభాషలనే కాక యాం
 ద్రేయభాషను వింగుళించి మొదలను నితరమైనవి
 భాషలనునైతిమ నక్షరముగ వ్రాయ ననుచును, దక్షిణ
 భాషల విన్నిటిని నాంధ్రలిపియందు వ్రాయ నలవి
 ముందు. ఈభాషల కన్నిటికి నొక్కలిపి యుండువలసిన
 దనిన నది యాంధ్రలిపిదక్క మ తొక్క లేదయు
 దానితోడ నీమ గానెదదు. అట్టి యర్థత యాంధ్ర
 లిపికే గలిగిన వందు మనదానికి గలుగు మహాన్నత్య
 మును నే తెప్ప నక్కఱలేదు. భాషాభివృద్ధి కది
 యెంత సాధక మగును? అంగ్రలిపియందుఁ గొన్ని
 మాతృలతో నాలికిని భాషను నింతటి మహాదళిని
 గలిగించ వనకాక మన్నయెడ నామాతృలకుఁ గల చిన్న
 యాత్రేయముల తక్కువగా నెన్నరాదు. చిన్నకత్తుల
 కొనఁబడి పిద్దాళములను బోగట్టుకొనుచు యుక్తము
 గాదు. కాబట్టి యాంధ్ర భాషాభివృద్ధికి నోరు
 మహనీయు లండిలు నీమాతృలకు సమ్యుతింప వారిఁ
 బ్రార్థించుచున్నాను." (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౨౨.)

అన్యభాషలనుండి మూతనపదములు గైకొను
 కొలది మూలనాక్షరములను చేర్చుకొనుచుఁ బోయిన
 దానికి మేర యొక్కడయని వెంకయ్యగారి యాచరించి
 నారు. ఇది యుక్తమైన యాత్రేయమే. అయిన నెక్కువ
 భాషయందు గొప్పదేనియొక్క ముద్రాంత్ర మింతములను
 చేర్చుకొనుట యుక్తము. అట్లు చేయనోపక యా పద
 ములు విరూపములచేసి తెలుగున వాడుటలో సందే
 వించు నట్టివాదికొడుముల కంకయ్యగారి Pith turban
 మొదలగు సుదాహరణములతోఁ జక్కఁగ నిరూపించి
 నారు. పితౌర్బర్తా అని వ్రాసిన నీ యట్టి లభోపమ
 రాదుగదా? మఱియు 'Factory' లోని 'ఫ' నకు 'ఫ్'
 ను 'బ' । 'బ' ను చేర్చుకొనిన Factory 'ఫ్యాక్టరీ'
 అని వ్రాయవలెను. 'ఫ్యాక్టరీ' అని దిక్పరముగ వ్రాయ
 నక్కఱకుండును. ఇట్టి యాక్షరములుగల ఇంగ్లీషు పద
 ములు మార్గకొలది విధిలేక తెలుగునఁ జేరియున్నవి.

2, ౮ సంకీర్తములఁ గల్పించుకొనిన వాని చన్నిటిని విడువారికి వికటము గానుండి సుకవముగా వ్రాయవచ్చును. "లోపభూయిష్టమున వాంక్షకవసాయం దేవ" కొన్ని మూలకవ్యను లున్నంతమాత్రమున నది మనభాషామలకవ్య శ్రేష్ఠ మనువా? అంక్ష భాషలో నుపయుక్తములను వ్యయము క్రమమైన సంకీర్తములు లేవి పెద్ద లోపములను సంభవము లేదు. అలోపమును వ్యవహరించుటకు వారు గొప్ప శ్రయత్నములు చేయుచున్నారు. ఈవిషయమున వారి లిపికన్న మనలిపి మేలనుటకును చుకొనుము లేదు. ఈవిషయమున మన యాంధ్రభాష యితర భాష లన్నిటి కన్న మేలుగా నున్నది. ఆంధ్రవర్ణ సమాన్వయముతో నింకేకర్ణ సమాన్వయముగాని సంపూర్ణ సీతికి సమీపించి యుండలేదు." (అంధ్రాక్షరములు, పు. ౨.) "అయినను వాంక్షకవసాయములను గొన్ని లోపము లున్నవి." (అంధ్రాక్షరములు, పు. ౨.) ఇతర లిప్తులకన్న మేలైనమాత్రమున నే యున్న లోపముల వర్ణకొనకుండుఁ గొనెను. అప్పుడు లేయనను వానినిగూడఁ జూపుమైచంత నట్లుకు సవరింపఁబ్రయత్నించుట యుక్తము. "అంక్ష భాషకు వలసినన్ని వ్యంజనాక్షరములు లేనందుననే తండుతండుపాల్వలను జేర్చి, ch = చ, sh = శ అనియు, th = థ అనియు నిట్లు జేర్చి యాంక్షములను వ్రాసికొనుచుఁ గన్తుపడెను" అని వెంకయ్యగారి జేష్ఠులు వ్రాసారు. అట్లు వర్ణలోపముచేత కొంతయైన మన మేలకన్తుపడెనెను? నన కట్టికన్తుము లభ్యములు. దిష్ట కొనవలసిన యంశములు తక్కువ. కనుక సులభముగా వర్ణకొనవచ్చును. అనవసరముగ నన్యభాషాపదములను ముందువేర్చుట భాషాభివృద్ధికరమున పని యేవఱటిఁ గావలసిలో వెంకయ్యగారితోనేనుసంపూర్ణముగ నేర్పించుచున్నాను. "ఇట్లనటచే ననవసరముగ నన్యభాషా పదముల మన భాషయందుఁ జేర్చి మాట కొక్క. యన్య లోపపదము నుపయోగించుచుఁ జక్కనిభాషను జెడిచి విరూపమును జేయుచునని నాయభిప్రాయము గాను. విధిలేని సందిగ్ధముల నన్యభాషాపదములను గొన్నిటిని జై కొనుట యవశ్యము." (అంధ్రాక్షరములు, పు. ౨-3.)

ఇతర వాటవకారము:—

"ఇంకొకవర్ణమున మాపాంతరములు వ్యంజన వర్ణములలోఁ గలియుచున్నందునైతము ఆకారమున్న మన తలకట్టు చేర్చి వ్రాయుటకులు తెలుగులిపియం కొక లోపమని తలచుచున్నాము. ఇది తెలుగునం బ్రత్యేకముగాఁ జెప్పి నట్లుకొనినదిగాదు. ఇదియును సంకీర్తారంపర్యముగా వచ్చిన యాచారమే" అనుచు వెంకయ్యగారు వాగిరి, వంగ, కర్నాటాదుల యక్షరములైన యట్లలిగి ట్లున్న వనియు, అది తెలుగులికట్టునంటిలే యని యు వాదించుచున్నారు. అట్లుకాదని వాధావము. వాగిరిలో నీయచ్చగీటు అక్షరమును మునించుచిగ మేగాని ఆకారమునందు గాను, అది యచ్చి యక్షరముల కున్నది. ఇకాదాద్యవృత్తులను జేర్చునప్పుడుగాని మిగిలిన వృత్తులుగాని దానిని విడుచుట లేదు. తెలుగున నట్లు గాను. ఇకాదాద్యవృత్తులను జేర్చునప్పుడు వానిని వరులు చున్నాము. మిగిలిన వృత్తులకు తలకట్టును జేర్చుట లేదు. తలకట్టు నప్పుడును ముంహకెప్పుని వాగిరియచ్చగీటు వంటిది గాను.

ఒకవేళ వాగిరిఅచ్చగీటు తెలుగులికట్టునంటి జై నను కేలము 'ఉ'కారముమాత్ర ముండువలసినచోట 'అ'కార'ఉ'కారసంకీర్తముల వంటిని గలుపుట స్వభావ విరుద్ధ మనునది స్వతస్సిద్ధముగా నుండ నాయాక్రమవృద్ధి వాగిరిలో నుండిన మన మేల దాని సంగీకరింపవలయును? ఇతిరులయంబి మేలను జై కొనవలెనుగాని లోపములను గ్రహించుట యుక్తము గాను. (అంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౧-౧౩.) "అనేకస్వరసంకీర్తముల సంయోగరూపముల నుచ్చారణమునం దుపయోగము లేకయే యొక్కపాల్లుతో జేర్చి వ్రాయఁగూడదు. ఇట్లుండ 'ఉ'కారసంయోగరూపమైన (౧) కొమ్ము నొకపాల్లుకుఁ జేర్చి వ్రాయునప్పుడు ప్రాయికముగా 'అ'కార సంయోగరూపమును (౨) తలకట్టునుగూడఁ జేర్చి వ్రాయుట కలదు. ఇట్లు 'కు' 'కు' 'చు'. ఇది తప్పు. 'కు' అనునది 'క'కార 'అ'కార 'ఉ'కారము లగును. 'అ'కార 'ఉ'కార మేరనము సంస్కృత వ్యాకరణపద్ధతిని 'క'కార మనునగునక నిది 'క'కార

‘ఓ’కారమును ‘క’ అనుటకు సంకేత మునకేకాని
 తేలము ‘క’కార ‘ఓ’కారములకు సంకేతము గానేక
 ను. ‘క’కారాదులపై నున్న ‘ఓ’కారములు (తలకట్టు)
 అక్షరాలంకారములే గాని యుచ్చారణోపయోగములు
 గావని నేంకటనారాయణహాళిగారు వారి యాంధ్రాక్షర
 తత్త్వమునఁ జెప్పినారు గాని పద్ధతికి విరోధమును
 సంకేతాబజనకము నను దురాచారమును మానుట యుక్త
 ము. ఇట్లే ‘ఓ’కారమును.....(ఆంధ్రాక్షరములు,
 పు. ౧౧.) ‘అ’కారమునకు సంయోగరూపము తల
 కట్టని నిర్ణయించినతిరువారే నేపాల్గునకుఁగాని ‘ఓ’
 కారమును తేర్చువలె నన్న నాపాల్గునిజరూపమునకుఁ
 పొక జ్యోతియే వ్రాయవలెను. కొన్ని పాల్గులకు మాత్రము
 చిలకట్టిచ్చి, వానికొన్నిటిని ‘అ’కారసంయుక్తము
 లైనట్లుజేసి చిలకట్టు రీతుక నిజరూపమునమాత్రమే
 వ్రాయుమని యుక్తమైన పద్ధతి గాదు. ఇట్లు ‘క’
 కర్తము తెంచెపాల్గులకు ‘అ’కారమును జేర్చి వ్రాయ
 వలె నన్న ‘ఘ’ అని వ్రాయుట యుక్తముగాని ‘ఖ’అని
 తలకట్టినకుండ నిజరూపముననే నిలుపుట పద్ధతి
 గాదు.” (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౩.)

‘నాగరియందుగాని తెలుగునందుగాని, కన్న
 డమునందుగాని ప్రతీయకర్తమును వ్రాయునప్పుడు
 క్రిందిపై పున నారంభించి పైపై పున ముగింపఁబడుచున్న
 ది. అందు కనుసాముగా నారంభకట్టు లేర్పఱుపఁబడి
 యున్నది. అది లేకున్నచో వ్రాయుట చాలకష్ట
 మును. అనుచు వెంకయ్యగారు దానికిఁ కొన్ని యురా
 హరము తీర్చినారు. ఈసమాధానము యుక్తియుక్త
 ముగా లేదు. తలకట్టులే లేవి ‘ఖ’కారాదు తెన్ని
 యున్నవి? ఇకారాచ్చ్యమ్మల జేర్చుటచేతఁ చిలకట్టులు
 పోను నక్షరము లేన్ని యున్నవి? వీని కన్నిటికిఁ వ్రాత
 సౌకర్య మేమైనది? వీని కన్నిటికిఁగూడఁ లేఖసౌక
 ర్యాధము తలకట్టుల నేమి పెట్టలేదు? ‘పురుషోత్తము’
 అను సుధాహరణ మిచ్చినారు. తలకట్టు అక్షరము
 ముగించునప్పు డుండుట ప్రాయశ్చరము నందుకొనుటకు
 లేలిక యనియూ, లేక కొమ్ముకు ముం డుంపిన కొమ్ము
 నందుకొనుటకు లేలిక యనియూ వెంకయ్యగారి యభి

ప్రాయము? నిర్ణయము గాఁ జెలియలేదు.
 అక్షరము నిలుపునప్పుడు పై యక్షరము
 నందుకొన సౌకర్య మునుపక్షమున నీతలకట్టు
 కొమ్ముకుఁ జేర్చవలెను. వారిచ్చిన నుదాహరణములను
 జూడఁకొమ్ము నందుకొనుటకు దానిముందు తలకట్టు
 వ్రాసిన గుఱుమని వారి భావముగాఁ దోచుచున్నది.
 ఇట్లయినఁ కొమ్ములలేని యక్షరముల జేమి చెప్పగలరు?
 మఱియు తలకట్టు అక్షరముతోఁ గలిసియుండని ‘ప, ఫ,
 హ’ ల నీతలకట్టు సౌకర్యమును గలిగించు నందున?
 “పాల్గు లచ్చుల సహాయము లేక పలుక నలనుగాదుగాన
 సాధారణముగ మొదటి యచ్చును ‘అ’ కారమును జేర్చి
 పలుకుచుందుము. వ్రాతలో నట్లే ‘అ’ కారసంయో
 గరూపము (✓) తలకట్టును జేర్చి వ్రాయుచుందుము.
 అది మిక్కిలి సామకయైనతిరువారేఁ బ్రజ్ఞేకముగ నిజ
 రూపమును తెలుపఁబడినచ్చిన్యును తలకట్టును దోలఁగిం
 చినమాత్రము చాలనిది దానికి మాటుగ నేటికొక మున్న
 (✓) ను జేర్చుచున్నాము. ఇట్లు మొదటి పాల్గు నిజ
 రూపమును వ్రాయవలె నన్న మారక ‘ఓ’ అని వ్రా
 యక ‘క’ అని వ్రాయుచున్నాము. ఇది యుక్తము
 గాదు. నిర్వికారమైన మొదటిరూపము నిజరూపము.
 దానిపైన స్వరములఁ జేర్చునపుడు తిక్కిరమాళ్ళులన్ని
 యుం గలుగవలెను.

‘క. పాల్గులయి తాము పుట్టియు, పాల్గులు ప్రాణ
 ములతోడ నంబుధితవఁగా, నల్లధి హాసిగదారేల, మళ్ళు
 మడులు కృంగములును మొదలుగఁ చాల్చుక.’
 (ఆత్మకవి, ౪౭.)

కాబట్టి మొదట పాల్గుయొక్క నిజరూపము
 ‘ఓ’ దానిపైన ‘అ’ కారాచ్చ్యమ్మల సంయోగరూప
 ములను జేర్చిన ‘క’, ‘కి’ మొదలైన వగులన్నవి.”
 (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౩.) కాబట్టి ‘అ’ కారసం
 యోగముననే తలకట్టు రావలెను. పాల్గులకుఁ చిలక
 ట్టుండటకుఁ జైన నేఁ జెప్పినవే కారణ మైనచో ‘ఖ’
 కారాదులకుఁ చిలకట్టు లేకపోవుటకుఁ గారణ మేమని
 యడుగవచ్చును? అవి యంతఁగా నాడుకలో లేనివనుటే
 నాకు సమాధానము తోచుచున్నది.

ఇతః సేదవకారణము:—

“సవర్ణములను వ్యంజనాక్షరముల యాకారము లొక్కపోలికగా నుండవలయుట యొక లోపముగాఁ జలంపఁబడుచున్నది. ఇదియూఁ బరంపరాగరమే. అదిను యయునఁ బలుఁగో వాగరలిపికన్నఁ జాల మేలనవలసి యున్నది.” అని యిందుకు సేవకయ్యగారు వాదనచేసి నుండి యుదాహరణము లిచ్చివారు. వాగరలిపికన్న నీ విషయమునఁగూడఁ బలుఁగు మేలులును నిక్కమేకాని యిక్కడఁగూడఁ లోపములను దొలఁగింపఁగూడదుగి సరం పరము చేర్చి పెట్టివారు. “వర్ణాక్షరములొని మొదటి వాల్లువరకు, రెండవవాల్లువరకు స్వనియంతుఁ గిందిచ్చే విధము వాల్లమే కలదు. మొదటివాల్లునే కొంత యెత్తి యొక్కఁబయిపొడి విడుచుచు ‘హ’ కార స్వభావమును గలిగింపవలయునని యున్నది. కావుననే సామాన్యముగ మొదటి యక్షరమునకును, రెండవ యక్షరమున కును రూపభేదము చేయక మొదటి యక్షరమునకు () సంకేతము క్రిందఁ జేర్చి కిందివయక్షరమున వార్పుచున్నారు. ‘నీ. క్రిందఁ గలబయపొర్కి గీటొక్కటికిని వ్యాములు రెండవలిపు నై వాసంకు. (అప్పక. పు. క. ౬.) ఇట్లే మఱియొకవాల్లునకు () చేర్చుటచే వాగర వాల్లునున్నది. చిహ్న, చిహ్న, చిహ్న, చిహ్న, చిహ్న, చిహ్న ములొ సవర్ణలి నవలంబించుచున్నాము. ఇదియే సూత్ర పద్ధతి. పొర్ల ‘గళ, గళ, జళ, బళ, తళల విషయములొ త్ర నిరావవాజమైన పద్ధతిని విడిచి మఱి యొక్క పద్ధతిచేయియు ననునదింక వేరొకవిధములను చేర్చుట యుండునని మేగాక మిక్కిలి యనివశ్యమునకును గారణమైనది. కావున యియక్షరముల విషయమునపై లోము ముద్రునిచే యవలంబించి కక, గగ, జజ, బబ, తత, యోద్రాయునవలన సహజమైన చిహ్నని పద్ధతి ననుసరించుచేకాక యవలంబించిన యక్షరముల నై తింటిని దొలఁగింప సాధ్య మగుచున్నది. వేంకటాచార్యులు పోతిగారి యక్షరప్రాయమును దీనిఁ బోషించుచున్నది. (పాతి. ఆం. తి. ౭౩, ౭౪.), (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౪.) “పైఁగిని మూడు, అఱు, ఏనుకొనములందుఁ జేర్చి నఁబడిన లోపములులేకయు, ఆంధ్రమాదిసకలభాషలకు

విష్టముగాను, యక్షరప్రాయముగాను, లెక్కలందు కను భూమివల్లములను నుండు నొకలిపి కావలయు నని క్రింద గాఁ జెప్పించిఁబఱచినది సేయవలె. ఆంధ్రాక్షరమున నేఁ జెప్పించిన కొన్ని యక్షరములవిధములను మార్చి మ కల్పించినఁ జెనుచుంటివోనే యాకార్యము వాదనఁబఱచు. ఇది లోపములన దొలఁగియేకా సేవకయ్యగారు రెండు లిపులను నిర్ణయించినది.

ఇతః ఎనిమిదవ కారణము:—

“మద్రాక్షర మంజూష (Type case)యందలి యక్షరములు వాదాపు ౯౦౦ లకు పైవనే యుండుట వలన మద్రాక్షరసంయోజకుల (Compositors) కు మిక్కిలి శ్రమయు కల్గును.” ఇది నిష్క్రమిని సేవకయ్య గారే యొప్పుకొని “సంస్కరణము మార్త మత్వంశ్య మనియే నే ననుచున్నాఁడను. అసలు క్రిందఁసంస్కరణ ప్రక్రియ చేర్చుటయందు మత్వకారమును నుచు మద్రా విధానమునందలి కొన్ని లోపములే గాని మఱి యెందు గాదు” అనుచు “...మాత్రము లను కొద్దిమార్పులతో నప్పుడును జాడాలయము. ఆ ప్పటిమించివనే సంస్కరణ మనినందుకొనును” అని చెప్పివారుగాని వారు చెప్పిన మార్పులు చేపింపెటె లిచ్చియోపమే మిక్కిలి మాణుచున్నది. ఇట్లక్షరరూపములను మార్పుచే సంయోగ రూపభేదములను వదిలి పాఠ సంయోగములను వడికింద జడిని ప్రాణక ప్రక్కప్రక్కను ప్రాయోగ్యుని నవలం బించిన లిపిరూపము మాణకయే ముద్రాసౌకర్యము కలుగఁగలదు. “వాల్లుల కన్నిటికిని సంయోగ రూప భేదము గలిగి వడికింద వడిని వ్రాయుటలో వనేకము లుచిహ్నకర్యము లున్నవి. వన్న వాల్లులనుగూడ కలుప బయియున్నందున మన కాసంకటములు పుర్రుంపవు. మద్రాసును లేమనాదికిఁ గిందిమి కలుక మి యుండు నోపు. ఒక్కొక్క సంయోగక్షరమున కొక్కొక్క ప్రత్యేకమున కావలెను. మీ నన్నిటి నెంకి మార్పు లెంతకష్టము. ఈవిషయమును నేను ౧౯౧౪-వ సంవత్సరము మద్రాసున సాహిత్యపరిషత్సభకుఁ బోయి యుండఁ జక్కవ మద్రాసుభివముగల రమిక యంగ్ల

పంకితునితో బ్రహ్మసింహుడగా పాపంజీనులను పంయత్తా
 తనముల విమోచనమునకు ముక్తగా మిక్ పాపముగం
 తిలు సులభ మునదనియు, నీ కష్టములను నీ యాత్మను
 పత్రికలతో నుపాసమున విప్రులమనె యాంధ్రులను పత్రికల
 ముద్రింపలేకయున్నామనియుఁ జెప్పెను. (అం. అ.
 ౧౮, ౧౯.)

ఇక తొమ్మిదవ కారణము:—

“ముద్రాక్షరలేఖనయంత్రము (Type-writer),
 లినో టైపు (Lino-type), మోనో టైపు (Mono-
 type) మున్నగుయంత్రములను నిర్మించుట కనుకూలించు
 కష్టము.” దీనినిబట్టి చింతకట్టుగా తిప్పు చేయుము
 ప్రాచీనము. “అచ్చు ప్రాంతయంత్రమును నిమగ్నభాషకు
 నిర్మించలేనన్న వర్ణసహాయముం దీనాన్ను నిత్యం
 క్షయ. పాట్లుల పండ్లగా మారముల పట్టే నిలుపుకొనలే
 నన్ను బ్రతిపంయ క్రమావము నొక్క ప్రత్యేకాక్షర
 మనునవలసి నన్ను యంత్రములతో నచ్చు ప్రాంతయంత్ర
 మును నిర్మించుట గా, నిర్మించిననుపాపములుగాని సులభ
 పొగ్గము గాను. కనుక నీ యంత్రము మన కచ్చు ప్రాంత

యంత్రము లేర్పవలెను. పైఁ జెప్పిన మార్పులతో
 వాంఛిమున కచ్చు ప్రాంతయంత్రము నిర్మించుట బ్రయ
 త్నించుచున్నాను. “అన్యభాషాపదములను దేవనాగరి
 ప్రాంతములకును, వాంఛివర్ణసహాయమును కనబాధ
 చేయును న్యంత్రంతో నిర్మించుటకును ప్రాంత
 క్షయ యంత్రములు కలయు తొక్కవ్యాపారముగా
 కనుగు నీయచ్చు ప్రాంతయంత్రమున పదపదముగాన
 వానిని నన్నిటి పెండు చేర్చుట లేదు. యంత్రము
 వలన వాంఛిమునకుఁ గలగండు భాషములను నేరె లును
 నక్కలులేదు.” (అం. అ. పు. ౧౮.) ఇప్పు డాయంత్ర
 మున కేర్పవలెను. అదిరకాలమునో నీ యంత్రము
 నెచ్చును. అంత్రభాషాభిమాను లందఱు నియంత్రమును
 నాదరింపవలెనని వారిని ప్రార్థించుచున్నాను.

నేరె జెప్పిన మార్పులు మార్పులకులనేరనే కొం
 పటి కవి యిప్పుడు రుదంపకపొచ్చును. చింతించుకొన!
 కాలాంతరముననైన నది సమృద్ధిఁ బడయగలరని నేను
 దృఢముగ నమ్ముచున్నాను.

వీరాశుకము అష్టావధాని వడ్డాది సీతారామాంజనేయులుగారు (కవితాసమితి)

ఈ సుకవాణి నీ కవల నేనగు నిత్తము; స్థూలమూర్తికి
 న్నేకము లున్న, వాత్సల్యమి లీలలు, గామకళావిలాసముల్;
 నీ నివహంబునైక్యంబును మె రత్నకరనిత్యోత్సవ; త్వ
 ద్దీక్షితాత్మ పభ్యవయస్త్రి పలర్పవె శ్వామలంకృతి!
 పలుకుఁ దీయ్యంగ నమ్ములగునికికులికి-శ్రుతిమహోత్సవ మొలయుచు చరితరచి దహం
 గొమ్మపై రాగ మొలికిగది నునుకలీల-ద్విజనతంసమ! వెలయవె విజయ గరిమ.
 ‘మణిద్వీపము.’

How sweet it is to sit and read the tales
Of mighty poets and to hear the while
Sweet music, which when the attention
fails.

Fills the dim pause. — Shelly.

కాల్పవృక్షాహమున నుత్తరంగతరంగములు
లేచుచున్నవి. ఒక్కొక్క తరంగ విలుపునకు
నూత్నమణి యొక్కక్కటి ప్రకృతిపై విర-
జిమ్ముబడు చున్నది. సన్యకావ్యవాహిని
యందుఁ దేలిన రత్నశలాక ‘పూర్వప్రేమ.’

జాతిముత్తములు తెనుఁగుతల్లికి నమర్పించిన
గౌరవాడ అప్పారావు ‘కొయ్యబొమ్మల మెచ్చు
కనులకు కోమలుల సౌ రెక్కువా? (నా?)’
అని కవితకు నూత్నప్రతిష్ఠ నిచ్చియున్నాఁడు.
ఆదేవిపూజారంగమున కుజీకినవారిలో నుత్తమ
శ్రేణి నలంకరించినవాఁడు అబ్బూరి రామ
కృష్ణారావు. ఈతని కవనమంతయు నాంధ్ర
సునందయుగమునకుఁ జెందిన ప్రత్యేకశిఖా
విధానమునఁ జేరి విలక్షణస్థానకతను నిరూ-
పింపఁ గలుగునది.

సమకాలికకావ్య మత సంగ్రహదాయము
రామకృష్ణారాయని కవితయందు పొడసూపు
చున్నది. భావముకన్న ముందు పదములు,
పదములకన్న ముందు భావము పరువు లెత్తు
నొకయాట యిందు ప్రతిబింబితము. ఒక్కొక్క-
క్కప్పు డది యూహాపథమున నుద్విగ్న విహ-
రము నల్పు ‘పులుపుల కేకలు’.

‘పూర్వప్రేమ’ “A gentle story of two
lovers young, who met in innocence and
died in sorrow” .(Shelly.)

ఇందలికథకు పూర్వగాథ — “రాచబిడ్డ
యగు లక్ష్మీద్రుని వంశీయులందఱును శాస్త్ర
రూపిణి యగు మనసాదేవి యారాధకులు.
లక్ష్మీద్రుని జనకుడు మాత్రము వంశము
నుండి వంశమునకు ధారావాహకముగ వచ్చు
చున్న యీ దేవి భక్తిని నిరాకరించి
మానసదేవికి పూజాంజలి నీయ మానెను.
ఆపె తన యాగహజ్వలచే నతని ననేక
విధముల సంతోభ పెట్టెను. కాని యతని
మనోనిశ్చయ మేమాత్రమును క్షీణింపలేదు.
చివరకు లక్ష్మీద్రుకుమారుడు వివాహశోభన
వేళ రాత్రిజామున సర్పసందర్భముజ్జే మృతి
నొందునట్లు శపించెను. శాపబాధ నివారించు
టకై సర్పప్రవేశమున కిసాభ్యమగు నినుఁ
మేక నిర్మింపఁబడెను. సర్పజ్ఞ యగు మనసా
దేవి దానిలో నొక రంధ్రముఁ గల్పించెను.
ప్రకృత మిందు లక్ష్మీద్రునియొక్కయు, నతని
ప్రాణసఖి యగు వేళుశయ్యొక్కయు ప్రేమా
నుభవమును దాని విషమ పరిణామమును
వర్ణింపఁబడినవి.”

వివాహశోభనవేళ ‘చెదరెడు పచ్చిమా
రుణ విచిత్రముల’ చీకటలు గ్రసించినంతనే
లక్ష్మీద్రునితో ‘వృద్ధనారీ తపస్విని’ “ఈప్రా

యస్సతీ నూత్న శోభాలక్ష్మీల్ భరియింపు
మోయి యిక నీపై కొత్తమోదమున్గ
అని “ఆ యపూర్వ మగు నయోగ్యహమ్ము
నందు నలుకకయ భావమెఱుగు దుష్టతుల వీడి”
వెడలిపోయినది. ౬

వేహుళ అక్షలంకమూర్తి. ఆమె విషయ
మనోజ్ఞములయిన చూపులు నేలకు వ్రాల్చి
నిల్చియున్నది. ఆమె వంచయున్న మోమును
ప్రియుఁ డెత్తినాడు. ఆమెసాందర్యమును
త్రావుకొన నోచిన భాగ్యకుచూరుఁ డతఁడు;
కాని యతని భాగ్యచిహ్నమగు కుంకుమకేళి
ఆమెత్తినమోముపైఁ గనుగొనలేక యతఁడు
చకితుఁడయ్యును రాజోపు నభాగ్యశలితము
వానికి ప్రయాముఖమ్మున నిలిచినట్లునది.
అప్పుడు లక్ష్మీంద్రుఁడు “అద్దోవా! యని
మోము నెత్తి యట నిల్చి మనోహరకుంకు
మాంకము.” పాపము సుకుమారయగు వే
హుళ నవ్వినది.

మహాకళనమగు విధిపాతము నెఱుంగని
యూయభాగ్యప్రియుఁడు అచిఱునవ్వతో ప్రే
మోన్మాది యైనాడు.

“వేసఁగినంజలందు పురి
విచ్చిన తెల్ల మొయిల్ల గుంపులన్
దాసి మెఱుంగు వెట్టెడు ది
నప్రభు కాంతులువోలె వైభవో
ల్లాసిని ! నామనోనియతు
లం గరఁగించి పసిండిపూతలన్
వ్రాసితి వందు నీయమ్మత
రాగకరంబిత ఛారుమాలికల్.”

ఇట్లు అందలేని ప్రేమతోఁ బలికి యామెను
దరిఁ జేర్చుకొనిన నిముసమున నామెనర్వన్వము
నతని యధీన మైనది. ఆమెయం దొకభయ
ము, భవిష్యద్విచారము పొడను “శీవిత
పతి! నలమున్ భవోయనాచు నీదాపున
ప్రాణముల్ నిలుపుదాన నిజ” మ్మని పల్కించి
నది. అంతట వా రొంటిపాటున శయనించిరి.

“క్రమమున రెండుయామముల
కాలము రాత్రి గతించె లోకమం
దమృతకరోదయమ్ము తెలి
యం జనుడెంచెడు దూతవోలెరం
ధము నొకదానినుండి కిర
ణ మొక్కఁ దాగదిలోని నేలపై
తెమలుచునుండె పాండువయి
తెల్లని సర్పము ప్రాఁకుపోలికన్.”

ఈపద్యము భవిష్యద్వివశ్చూచి. మనసా
దేవి సర్వజ్ఞత్వముచే నిర్మింపఁబడిన యారం
ధమే లక్ష్మీంద్రుని శీవితమునకు కాలద్వా
రము. సర్వాకృతిగల చంద్రవరణమే లక్ష్మీం
ద్రుని భాగవతహునిఁ జేసి లేపినది. అతనికి
నో రెండిపోయినది. పాపకము తయారుచేయు
టకు భర్మపత్నియగు వేహుళ నామగ్రి లేని
యా యయోగ్యహమ్మున “నారికేళ ఖండంబి
పాపకపు పాత్రకాఁగ, నాయుంటిమూల దాఁగి
యున్న చినిగిపోయిన బట్ట లింధనము కాఁగ”
ప్రాయ రుఁజుజేసెను. పంటకము పూర్తియై
నంతనే లేచి యామె వివర్ణమైనది. ఎమట నొక
మలినోరగము. తటిల్ల తవలె నామె హృదయ

తెలుగులిపియుఁ దత్సంస్కరణమును-కొన్ని సూచనలు

ఓ. వేం. నుబ్బారాయణాశ్రీ గారు

తెలుగులిపిసంస్కరణవిషయమై యిదివఱ కం

మనో మహాశయులు వ్యాసముల వ్రాసి పత్రికల యందుఁ బ్రకటించిరి. ఇటీవలి "క్రాంతిమాసపుభారతి" సంచికలో, యం. యస్. జంకయ్యగారు నీవిషయమును విపులముగఁ జర్చించి యొకముందు వాఁడందొనినలిపిని చూపి యున్నారు. నేను సుమారు 3 వర్సరముల క్రిందట నీ విషయమునఁ గొంతపరిశ్రమఁ జేసితిని. వాయభిప్రాయము జంకయ్యగారి యభిప్రాయముతో నేకీభవించినది. కాని కొన్ని విషయములలో మాత్ర మభిప్రాయభేదము కలదు. వానిని దెల్పినచో సవిమర్శముగా పరిశీలించి యర్థమును చో సాధ్యమగుసవరణ చేయఁగలరని నమ్మి నేను దెల్ప పాపాపించితిని.

ప్రాచీనలిపియందలి లోపము లేవియో, లోప ములు గలవని తెలఁచు కారణము లేవియో, లిపి యందు లకు సంస్కరింపఁబడవలయునో, మున్నగు విషయముల విపులముగఁ జర్చించి, దాదాపు ౧౦౦ వలకు నుండు పూర్వవర్ణమాలను ౧౭౫, లేక ౧౦౭ లోనికి తగ్గించి, సరియగు నుపపత్తుఁ జూపియున్నారు. వర్ణమాల యెంత తగ్గిన వంత సులభముగా కంపోసుచేయవచ్చునుగదా! నుడి, ఎత్విము, వేరుగా ననుకువిదములో ౧౦౭ వర్ణము లతో చేయించవలసినది సరిపోవుననియు, వర్ణములు తగ్గిన పైన, క్రిందగుర్తులు పెట్టుట కష్ట ముండవనియు బొగుగా వ్రాసిరి. ఇంకను కొన్ని చేయింపవలసినది తగ్గించిన ముద్రాక్షరసంయోజకులకు శ్రమ తగ్గును. కేసుకూడా తగ్గిన లాభము మెండుగదా! నామభ్యోద్యేకము చేయిం పవలసిన యక్షరసంఖ్య తగ్గించుటే. విమర్శించి గ్రహిం పఁగలరని మనవి. నే చెప్పబోవు విధమునకు సరిపోవు నటులే చేయింపవలయును.

* ఈలభిప్రాయ మముఖ్యము.

అచ్చులు

* లికారమును, ఒకారమును తిరుగవేసిన సిద్ధింప చేయవచ్చును. అవసరముగనో ఒకారములో కొద్ది మార్పుచేసినను పూర్వవర్ణముతో భేదింపదు.

ఎకారమునకు మీఁదను దీనిని శేర్చిన ఏకార మును-ఒకారమునకు మీఁదను శేర్చిన ఒకారమును- చేయింప నక్కఱలేదు. భేదము కొద్దిగా నున్నను సహ్యమే.

హల్లులు

చచ్చము. — ఇందు షే, షే, లకు వేరురూపములఁ జూపియున్నారు. అనాల్గు నవనవరములే. పూర్వవర్ణ పురితిగా ౨ దీని ననుకురీతియే బాగు. దీనిని వేటుగా చేయింప నక్కరలేదు.

పై ననుకువిధములో కష్టమున్నచో, దీని నుంచి నను, వీని ఒత్తులు ౨ అవనవరములు. రచ్చ, ఒజ్జల, మున్నగునొట్ల చ, జ, ల ఒత్తులనే ఉపయోగించుట అనుభవసిద్ధము. షే, షే, ల ఒత్తులకు లాభము లేనేలేదు. తగ్గింపవచ్చును.

ఛకారము — ఛకారమునకు క్రిందిభాగమున లేక దీని ననుకురీతి చాల సులభము. ఇప్పటివర్ణముల రీతి కిది చాల సులభమే. ఒత్తువర్ణము నంతే.

తేక | దీని ననుకురీతివలని లాభములు మెండు.

టవర్ణము — డకారమునకు పైదాని సరికిన ఛకారము.

ఁ-కారములో కొద్దిమార్పుచేసి, ఎకారములో కొద్దిమార్పు చేసి ప్రక్కగా నుండు రీతిచే ఁకారము నవనవరము.

తవర్గము. — పకారమునకు పైదాని సరికైన
భకారము.

అట్లుగా నమకురించే భకారమును అనవర్గము. భకార
ము మాత్రము మాటిపోవును. త, ధ, లకు సంబంధ
ముస్థము లేదుగదా?

పవర్గము. — పకారముచే భకారమును, పకార
మచే భకారమును నిర్ణయించువచ్చును. పూర్వ పకా
రముకన్న ఇప్పుటిదే మేలు.

అంతలచే కొన్నిటిని గతార్థమునైన పైపుకేను
గట్ట తగ్గింపవచ్చును. ఇది అమృతము.

౧ గవత్తును, ౨ తవత్తును, ౩ లవత్తును, ౪ వ
త్తును, ౫ శవత్తును, ౬ ధ్వత్తునును, ౭ కవత్తును తగ్గింప
వచ్చును. కవత్తుసాధ్యము — అవత్తు, లవత్తు అనవసరమే.

ఈరీతి చేయించినచో గంకన్న పెక్కువ యన
సరము లేదు. చూచితిరా? గంం లెట్లు గం వర్గము
లైనచో? తీసివది మన్నే.

బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త: — పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త: — వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రిండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకముగు ద్వీపదశాస్త్రము. ఇందు శైవ
మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వము, తత్పరమకాలినులు నగు శివభక్తులయు
చరిత్రములను నరసముగను, పాఠకులు మనసుకరిగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు.
గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల బాలువార్చి రచనమున ముద్దులు
గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జేరిన పెక్కు తాళపత్రమాత్యకలతో
సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాతాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన
అమూల్యముగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష
ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యాధిలోకమునకు, ఆధునిక
కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

శతకమంజరి - భక్తిసంపుటము

వృషాధిప, సర్వేశ్వర, దేవకీనందన, ఒంటిమిట్టరఘువీర, నారాయణ, శ్రీకాళహస్తీశ్వర
దాశరథి, రంగశాయి, శ్రీరామతారక, రామచంద్రశతకములు పది యిందు గలవు. ఒక్కొక్క
శతకమునకు పెక్కు మాత్యకలతో సరిచూచి చేర్చిన పాఠభేదములును, ఆయా శతకకర్తల
చరిత్రమును, రచనమును, విషయమును విమర్శించిన విపులముగు పీఠికయును గలవు. ముచ్చటలు
గూర్చునట్లు మేలి క్యాలికోలైండు వెల రు. ౧-౮-౦. శతకములు విడిగను దొరకును.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నం. 7, తంబు శెట్టివీధి, జి. టి. మద్రాసు.

శబరి

చింతా దీక్షితులు గారు

౫

[మతంగవనములో శబరిఅశ్రమము. వెనుక చెప్పిన
రెండుకుటీరములూ ఆప్రకారముగానే ఉన్నవి. వాటికి
ముందుభాగాన చిన్నచెరువు. చెరువుచుట్టూ శివ
మూర్తులు. ఎప్పుడూ జలము వాటిలోనుంచి పైకి చిమ్ము
తున్నది. శివమూర్తులచుట్టూ పులమొక్కలు. పువ్వులు
వికసించి ఉన్నవి. చెరువుకు నాలుగుగజాలముండు
రెండుఉన్నతానదులు. వాటిపక్కలు కేనురుమన్న
తో అరికి తెల్లచుక్కలూ పచ్చచుక్కలూ లతలూ
చిత్రించి ఉన్నవి. ఆననములమీద పత్రము లోకదాని
లోకటి అంటించిపది పరిచి ఉన్నవి. పత్రముల అంచు
లకు పువ్వులు కుట్టి ఉన్నవి. ఆననము:వరహ పారిజాత
పుష్పములు పరిచి ఉన్నవి. వాటికి రెండుపక్కలూ
కంచంబుపుష్పములు ఎర్రఅంచులవలె ఉన్నవి. కుటీరము
లకు వెనుక సాగరజలము. దానివెనుక ఆకాశము. అంతటా
చెట్లు. ఆహ్లాదే చిన్న కుమారము పడి వెలిసింది. శబరి,
ఇర్రీ, హనుమంతుడూ కుటీరములవద్దర ఉన్నారు. హను
మంతుడు కాశాయవస్త్రం ధరిస్తూగ బిగించుకొన్నాడు.
ఇంకోబట్ట కప్పకొన్నాడు. వెనుకపైపు అర్ధచంద్రా
ముఖము. ఇర్రీ పసుపుపచ్చనిబట్ట కట్టుకొన్నది. పక్షి
వెండ్రుక లంతటాపెట్టుకొని పక్షివేషము వేసిపట్టున్నది.
శబరి కాశాయవస్త్రం మొలకు నుట్టుపెట్టుకొంది.

ఆకాశమీద నల్లమబ్బులు, పావురములు ఎగు
రుతూ పల్లవీలు కొట్టతూ ఉన్నవి. ఎడతెగని బలాక
ముల బారులు.]

శ బ రి

వచ్చేశారు, నాపెన్నిధి! నాతండ్రి వచ్చే
శారు! నాయనా, మానుమంతూ, నే నిలాగ
అవుపిస్తే నవరదా న్నని అనహ్యించుకోరు
గదా శ్రీరాములు?

హ ను మం తు డు

ఎంతమాట అన్నావు తల్లీ!

ఇ ర్రీ

శబరి, ఉండు, నేను నీకు ముస్తాబు
చేస్తాను. ఆకాశాయవస్త్రం, అరీ, అలాగ
కట్టుకో. ఈకావిబట్ట ఒంటిమీద కప్పకో!

ఆఁ, అలాగ. జట్టు దులిపి ముడి వేస్తా
నుండు. ఆఁ, అరీ. ఈమాటు బాగుంది.

ఏదీ ఆపువ్వులురెండు జట్టలో పెట్ట
నియ్యి. ఈమాటు బాగుంది.

[ఇర్రీ తల దులిపి ముడివేసి పువ్వులు
జట్టలో పెట్టును.]

ఈమాటు శ్రీరామచంద్రు లేమీ
అనుకోరు!

శ బ రి

ఇర్రీ, మానాయన వస్తున్నట్లున్నారు. నాహృదయం గబగబ కొట్టుకొంటూ ఉంది. చూడు ఇర్రీ, నీవు ఆపకులవెనుక నిలబడి నేను చెప్పినప్పుడు పోటితోకూడా పాడు. నేనూ పాడతానులే. చూడు హనుమా, నీవు ఆసీతాల కెదురుగా ఆపారిజాతవృక్షం మొదట కూర్చో. శ్రీరామచంద్రుని పాదాలమీద మాత్రం దృష్టి ఉంచు. నీదృష్టులతో వాటిని చుట్టబెట్టు. వదలకుమా. వెళ్లండి—నాహనుమా, వెళ్లు; నాఇర్రీ, వెళ్లు.

[ఇర్రీ, హనుమంతుడూ తమస్థానాలకు వెళ్లుదురు.]

శ బ రి

[ముందుకు వచ్చి] వచ్చారు నాతండ్రి. నాహృదయం చెప్పతూ ఉంది వచ్చారని. ముసలిదానికి నాకు గగుర్పా టేమిటి? దేహమంతా ఎలాగ కంపిస్తున్నదో! కళ్లంట నీళ్లు ఎలాగ వస్తున్నవో! తుడుచుకొని నాతండ్రిని కరువు తీరా చూచుకోవాలి. కళ్లల్లోంచి నీరు రాలకూడదు. కాళ్లూ చేతులూ తడబడకూడదు. ఎలాగ? ఏమి చేసేదీ? అరుగో! అరుగో! వచ్చారు! మేఘమూ మెరుపూ లాగ ఉన్నారు నాతండ్రులు. మాట్లాడు కొంటూ వస్తున్నారు. మేఘగర్జనములవలె వినబడుతున్నవి వారిమాటలు. వెడుతున్నా, నా తండ్రులదగ్గరికి! వెడుతున్నా! నాతండ్రులు; శ్రీరామలక్ష్మణులు; నారాముడు, నాతండ్రి

వచ్చా! వచ్చారు! నాతండ్రులు. ఏడీ, నారాముడు; ఏడీ నాముద్దులతండ్రి; ఏడీ నానాయన; ఏడీ, ఏడీ, ఏడీ, నాశ్రీరాముడు!

[ముందుకు గబగబ పరుగెత్తును. శ్రీరాముడూ లక్ష్మణుడూ ప్రవేశింతురు. శ్రీరాముడు నల్లగా ఉన్నాడు. నల్లటిబట్టు పెనకవైపు ముడి వేసుకొన్నాడు. ఒకవారబట్ట విరిచి పెనకకు విగించి కట్టుకొన్నాడు. ఇంకోవారబట్ట వేటకట్టు కట్టుకొన్నట్లు దేహానికి చుట్టబెట్టుకొన్నాడు. ఎగుబుజములు. రక్తనయనములు. బలమైన నిగనిగలాడే శరీరము. ముఖములో బెంగ ఉన్నది. చేతిలో పెద్దవిల్లు. భుజముకు తగిలించిన అమ్ములపొది. మొలలో కత్తారు. లక్ష్మణుడు రామునివలెనే బట్టలు కట్టుకొన్నాడు. వచ్చనిదబ్బసండులాంటి శరీరం. దృఢకాయము. చేతిలో పెద్దవిల్లు. మొలలో కత్తారు. భుజమున అమ్ములపొది. వారు వచ్చి రావడముతోనే హనుమంతుడు శంఖము పూరించును.]

లక్ష్మణుడు

ఇదే మరంగవనము. అల్లదే శబరస్వాశ్రమము.

శ్రీరాముడు

ఆవిడే శబరి. శ్రమణి అనే సిద్ధశబరి.

శ బ రి

మానాయనలు, మానాయనలు, వచ్చారా? సన్న చూడడానికి వచ్చారా? ఈ ముసలిదాన్ని ఉద్ధరించడానికి దయచేశారా!

ఆ క స్న ి క ఛా యా చిత్ర ము లు

(SNAP SHOTS)

౧. విజయనగరము పెద్దబజారున గల ఘటికాస్తంభము

77 • • •

శ్రీ కోతిమిస్త్రి బసవరాజుగారు తీసిన ఫోటో.

౨. కూరల బజారు

శ్రీ సి. జి. జగన్నాథ దాసుగారు తీసిన ఫోటో

సామ్రాజ్య రాజ్యాంగభవనము, మాస్కో నగరము

ఇది వాతమువిమానముపైనుండి తీసిన ఫోటో. ఇందు రాజ్యాంగభవనము చాల చిన్నదిగ నున్నది కాని తక్కిన శక్తశక్తికార్యాలయములుగూడ వానికన్న చాల చిన్నవిగా నున్నవి. సామ్రాజ్యమునందలి నుండిరసాధ పం కి యీచిత్రమున గన్పట్టును.

G. S. A,

ఇన్నేళ్లు నిరీక్షించిన ఈసవరదాన్ని రక్షించడానికి దయచేశారా? రండి, నాతండ్రులు, రండి. దయచేయండి నా ఇష్టదేవుణ్ణి, దయచేయండి!

[చేతులు చాచి ఆత్రముగా శబరి గబగబ వచ్చి శ్రీరామునకు సాష్టాంగమస్కారము చేసి పాదములు గట్టిగా పట్టుకొని ఉండుండి ముద్దు పెట్టుకొంటూ కన్నీళ్లతో పాదములు తడుపుతూ ఆపాదాలమీదే మూర్ఛిల్లును.]

అ త్మ య దు

అన్నయ్యా, పాపం శబరి నీపాదాల మీద మూర్ఛపోయింది. నీచేతులతో స్పృశించి ఆవిడను లేవనెత్తవా?

శ్రీ రా ము డు

భక్తిపారివశ్యాలవల్ల స్పృశిస్తుంది. రవం తనేపట్లో ఆవిడే లేస్తుంది.

[వంగుని ఆవిడ దేహాన్ని చేతితో నిమురుతూ] లే, అమ్మా, లే; నీకోటిమహాతపస్వి నుల దర్శనము చేసుకోకపోతే నావనవాసము ఇంకా దుఃఖకరముగా ఉండదా?

[శబరిని రెండుచేతులతోనూ లేవనెత్తి ఒళ్లు తడిమి చిరునవ్వుతో] ఎంతగా కృతజ్ఞుడో తమ్ముడూ! మనకోసం నిరీక్షించి నిరీక్షించి ఈశబరి!

అ త్మ య దు

అన్నయ్యా, ఈవిడ గొప్పభక్తురాలు!

శ్రీ రా ము డు

శబరి మతంగమహాముని పరిచారిక, శిష్యురాలు! చిరజీవిని; మహాభక్తురాలు.

శ బ రి

[శబరి లేచి నిలబడి కళ్లు మూసుకుని]

నాతండ్రి ఏడీ, నా రామచంద్రుడేడీ? నానాయన ఏడీ? ఏడీ, ఏడీ నాముద్దులమూట!

[కళ్లు తెరిచి శ్రీరాముని చూచి]

వచ్చావా, నాతండ్రి, నాకోసం వచ్చావా? నన్ను చూడ్డానికి వచ్చావా? నన్ను రక్షించడానికి వేంచేశావా, నాతండ్రి, నారామచంద్రమూర్తి!

శ్రీ రా ము డు

[శబరి దేహము చేతితో నిమురుతూ]

తల్లీ, శబరి, దిగులుకడకమ్మా? నీకోసమే మేము వచ్చాము! నిన్ను చూడకపోతే ఇందరు మహాత్ములను చూచినప్పులమ్మా న్యధమై పోదా మాకు?

శ బ రి

నామీద నాతండ్రిగారి కెంతదయ, ఎంతదయ! రామా, నాతండ్రులు; రండి, అదే బాట. కాళ్లనొప్పులు తీయతవి ఆ పువ్వుల మీదనుంచి నడవండి. రండి, నాతండ్రులారా, రండి, కూర్చోండి, నాయనలారా, ఆపీతాల మీద, కూర్చోండి. ఎంత శ్రమపడి వచ్చారో! ఈకొండల్లో నడవడంవల్ల కాళ్లొంతనొప్పులు

పట్టాయో? నాకళ్లకరువుతీరా చూచుకొంటాను నాతండ్రిపాదములను; కూర్చోండి.

[వారు కూర్చుండును.]

అందుకోండి, శ్వాసలారా, అందుకోండి అర్జును. ఈపాద్యము స్వీకరించండి.

[కాళ్లూ చేతులూ కడిగి తనఉత్తరీయముతో తుడుచును.]

రండి, హంసల్లారా, రండి. మానాయ నలకు మీరెక్కలతో నిమ్మళంగా వినరండి.

[హంసలు రెండుపీతములపక్క నిలబడి రెక్కలాడించుచుండును. శబరి శ్రీరాముని తదేకధ్యానముతో చూచుచుండును.]

నానాయనగారు వచ్చారు; నానాయన గారిని కరువు తీరా చూచుకొంటాను. ఇవిగో, ఇవిగో నాతండ్రిగారిపాదాలు, నానాయనగారి పాదాలు; ఎంత చక్కగా ఉన్నవో! నాతండ్రి ఈపాదాలనే జనకమహారాజు కడిగి మాలిమృతీతమ్మతల్లిని నాతండ్రికి కన్యాదానం చేశాడు. ఓహో ఏమిమహత్తు నాతండ్రిపాదాలకు? నాతండ్రిపాదాల నంటుకొన్న భూరజముకు ఎంతమహత్తు! నాతండ్రిపాదరజము సోకిగానే ఒకరాయి గగుర్పొడిచి, చెమర్చి, కదిలించి! ఏమిఆశ్చర్యం! ఆరాతికి చేతులు. ఆరాయి కన్నీరు కార్చింది. ఆరాతిలో హృదయము తటతట మద్దెల వాయిచింది. ఆరాతికి బంగారుచాయ వచ్చింది. సోకుమార్యము వచ్చింది, సౌందర్యము వచ్చింది, అది లేచి నిలుచుంది. పాదాలపైని వాలింది. పాదా

లను కౌగలించుకొంది. ముద్దు పెట్టుకొంది. ఓహో, ఓహో, ఏమి నాతండ్రిపాదముల మహత్తు. రాతిని నాతిని చేసివని నాతండ్రి దివ్యపాదములు. నేను ఆహుల్యను నన్ను రక్షించవా తండ్రి అనిఆరాతినాతి నలికింది. నా తండ్రి చిరునవ్వుతో ఆమెను అనునయించాడు. ఏమి నాయనా, ఎంతదయ, సీకు ఎంతదయ!

ఎంతదయూ కాకపోతే ఈపాదములను గుహుడికి ప్రసాదిస్తావా నాతండ్రి! గుహుడు కడిగినపాదాలు, జనకుడు కడిగినపాదాలు నాకు ప్రసాదించావా, నాతండ్రి! నాతండ్రికి ఎంత దయ! భద్రుడు ఎంతపుణ్యాత్ముడు! నాతండ్రి పాదాలూ, నాతల్లి సీతమ్మ పసుపూ పారాశీ రాచినపాదాలూ నెత్తిమీద పెట్టుకు కలకా లిమ్మా మోస్తున్నాడు. నాతండ్రిపాదము లెంత శక్తిమంతములు! నాతండ్రిపాదాలను భరించిన పాదుకలకు రాజ్యము లేలగలసామర్థ్యము వచ్చింది. పదమూడుసంవత్సరాలనుంచి రాజ్య మేలుతున్నవి నాతండ్రిపాదకలు...

శ్రీరాముడు

అమ్మా, శబరి.

శ బ రి

నాయనా, నాతండ్రి, పిలుస్తున్నావా? నామీద ఎంతదయ! నా ఆశ్రమానికి దయ చేసినావు!

శ్రీ రా ము డు

సీగురువు లైన మనంగమహర్షులవారెక్కడ ఉన్నారెప్పుడు?

శ బ రి

నాతండ్రి, తాము చిత్రకూటం వచ్చిన పిమ్మట నాగురువులవారు విమాన మెక్కి స్వర్గము దయచేశారు! నాగురువుగారి అనుగ్రహమువల్లనే అడతారపురుషుల దర్శనం నాకు లభించింది.

అందుకోండి, నాముద్దు తండ్రులారా, అందుకోండి ఈ చందనం. కమ్మనిపుప్పాడి కలిపిన గంధం, అందుకోండి.

[శబరి ఉద్వేగమున తీసి వారి దేహమునిడా గంధము పూస్తూ]

ఇదిగో నాతండ్రిచేతులు. భక్తులను రక్షించే కిర్గ బాహువులు. ఈ చేతులతోనే నాతండ్రి మునిపుంగవులకు అభయ మిస్తాడు. ఇదిగో ఇది దక్షిణబాహువు. కీనిలోనే అమ్మ తమూ హాలాహలమూ ఉండటం ఎంతటి చేతులు! సీతామహాదేవికంఠాన మంగళసూత్రము కట్టిన దివ్యహస్తములూ ఇవి! ఓహో ఏమి నాపుణ్యము! ఈ చేతులతోనా నన్ను స్పృశించావు నాదేవా? నాతండ్రి, భక్తులు ఒకచోటో పలిస్తే వచ్చి రెండుచోట్లలోనూ కాగలించుకొంటూ వట నాతండ్రి, ఈ చేతులతోనేనా? నాకేసి చూస్తున్నావా నాతండ్రి! ఆహా ఏమి నానాయకగారికన్నులు! సూర్య చంద్రులూ ఇవి! నాయనా, ఏవీ, సీకళ్లు చూచుకోనియ్యి.

ఇదిగో నాతండ్రి దేహము. కోమలదర్భాంకురాలను నిరిసించే దేహము. నవమేఘశ్యామల

మైన దేహము. ఆకాశమువంటి దేహ మిదా? కోసల్య పొత్తిళ్లలో పెట్టి పెంచిన దేహమా ఇది! నశరథుని బాహువులలో పెరిగిన దేహమా ఇది!

నాతండ్రి, నన్ను చూచి చిరునవ్వు నవ్వుతున్నావా? నవ్వులో నక్షత్రపువళుకులు ఏలాగు ఉన్నవో!

ఓహో, నాతండ్రి నాకు సాక్షాత్కరించాడు. నాతండ్రిని నేను పూజిస్తున్నాను. నాతండ్రి, నన్ను రక్షించు, నాతో మాట్లాడు. ఇదిగో ఆత్మసమర్పణము చేసుకొంటున్నాను. అహల్యప్రాణదాతా! ఇదిగో మొక్కుకొంటున్నాను. జానకీమనోహరా! ఇదిగో నమస్కరిస్తున్నాను. భక్తజనపారిజాతా! ఇదిగో వందనము. నన్ను రక్షించవా, నాతండ్రి, నారామచంద్రమూర్తి!

శ్రీ రాముడు

శబరి, నావెరిశల్లీ, ఎంతటి నిర్మలహృదయమమ్మా నీది!

లక్ష్మణుడు

ఎంతటి ఆవేశం అన్నయ్యా, శబరిది! ఎంతభక్తి!

శ్రీ రాముడు

తల్లీ, శబరి! నీగురువుగారి నేవ నీ పెంతకాలము చేశావు?

శ బ రి

జ్ఞానము వచ్చినప్పటినుంచీ నాగురువుగారికి పరిచర్య చేస్తున్నాను నాతండ్రి! నా

గురువుగారు వెళ్లుతూ నాకు నా ఇష్ట దేవుని సంకతి చెప్పారు. అప్పటినుంచీ మిమ్మల్నిని మరవలేదు నాతండ్రీ!

అయ్యో! నాతండ్రీ ఎంత శ్రమ పడ్డారో! వివరండి రెక్కలు బిగా హంసల్లారా, వివరండి. నాతండ్రు లెంత శ్రమ తీసుకొన్నారో నాకోసం, నన్నుద్ధరించడానికి! ధరించండి, నాముద్దుదేవుళ్లు, ధరించండి—ఈ పూలదండలు, ఈమందారమాలలు, ఈ కుండమాలలు, ఈ తులసిమాలలు. నన్నుద్ధరించడానికి వచ్చారా! [పూలదండలు వారిమెడల నిండా వేయును.] ఈముసలిదానిమీద ఎంత ప్రేమ నాతండ్రులకు! ఈసవరదాన్ని చూస్తే ఎంతఅభిమానం! శ్రమ తీర్చుకోండి నాజన్యమూర్తులు, శ్రమ తీర్చుకోండి! రండి, నాచిన్నపేతులు రండి. శ్రీరాములవారికి పాటలు పాడి శ్రమ తీర్చుదాము రండి.

[నెమిల్లూ, చిలకలూ, గోరువంకలూ, కోయిలలూ, హంసలూ బాగులు తీరి వృత్తము చేస్తూ పాటలు పాడును. ఇ్రి పేతులు వెనుకనుంచి వాటితో పాడును. శబరి వీకములకు ముందు శ్రీరాములవారి పాదములు పట్టుతూ కూర్చుండి పాడును.]

శ బ రి

పక్షులన్నీ రాను, ఎవరికై పాడేను

పేతులు, ఇ్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే!

శ బ రి

పుష్పలహరీం చెప్పరికి శ్రీరామ

పేతులు ఇ్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే

శ బ రి

పండ్లలో మాధుర్య మెవరికొరకో రామ

పేతులు, ఇ్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే

శ బ రి

ప్రకృతిసౌందర్యాలకయ మెవరికి రామ

పేతులు, ఇ్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే

శ బ రి

భక్తకోటుల ఆత్మ లెవరి కోయి రామ

పేతులు, ఇ్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే.

శ బ రి

వింటున్నావా నాతండ్రీ, పాటలుక విను, శ్రమ తీర్చుకో! మల్లీ పాడండి.....

పసరుటాకు నిష్టలోని భావ మేమి రామచిలుక

చిలుకలు, ఇ్రి, శబరి

రామ కోదండరామ రామ శ్రీరామ రామ

శ బ రి

వన్నెవన్నె పల్లవీ భావ మేమి రామచిలుక

చిలుకలు, ఇ్రి, శబరి

రామ కోదండరామ రామ శ్రీరామ రామ

శ బ రి

పుష్పి కింది కాంతి దేవితోడ వచ్చు రామచిలుక

చిలుకలు, ఇ్రి, శబరి

రామ కోదండరామ రామ శ్రీరామ రామ

శ బ రి

భక్తకోటి కొండబంగార మివను రామచిలుక

చిలుకలు, ఇల్లిరి, శబరి

రామ కోదండరామ రామ శ్రీరామ రామ.

శ బ రి

రండి, నా కోయిలలు, రండి, భయము లేదు. పాడండి.

శ బ రి

పిలవే కోయిలా గొంతెత్తి రాముణ్ణి

కోకిలలు, ఇల్లిరి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి

శ బ రి

పాడవే కోయిలా ప్రభువువారల గూర్చి

కోకిలలు, ఇల్లిరి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి

శ బ రి

లోక మంతా నిండి ఉన్నవా రెవ్వర

కోకిలలు, ఇల్లిరి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి

శ బ రి

శ్రీరామకంఠాన్ని వినిపించు కోయిలా

కోకిలలు, ఇల్లిరి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి

శ బ రి

భక్తకోటిలక్షత్య రెవరివే కోయిలా

కోకిలలు, ఇల్లిరి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి.

శ బ రి

నాతండ్రు లాలకిస్తున్నా రామునలిదాన్ని,
జ్ఞానియనిదాన్ని, చదువు లెరుగనిదాన్ని తమి

చండి, స్వాములారా, తమించండి. నన్ను
కృతార్థురాలను చేయండి.

[లేచి నిలుబడి పోకదొన్నెలలో పల్లె
మొదలయినవీ, తామరదొన్నెలలో పాలూ,
అరిటికకుదొన్నెలలో మధురూ, తెచ్చి శ్రీ
రామలక్ష్మణులముం దుంచి]

ఆరిగించరా, నాదివ్యమూర్తులు. ఆరిగిం
చండి, ఈశామునిను. ఇవి కీరములు తెచ్చినవి,
మధురములు; నేటివి, దోరవి.

శ్రీరామలక్ష్మణులు

ఇలా లే అమ్మా, ఇలా లే.

శ బ రి

అనుభవించండి, సుందరమూర్తులారా,
ఈకందమూలములు—మీకొరకై నేను సంత
రించాను. అనుభవించండి. కీటకసంస్కర్మము
లేనివి, లేతవి, తియ్యటివి, ఇవిగో ఇష్టపువ్వులు,
తేనెలు ఓడుతున్నవి; గ్రహించండి, నాతండ్రు
లు, గ్రహించండి.

శ్రీరామలక్ష్మణులు

ఇలా లే అమ్మా, ఇలా లే.

శ బ రి

నాతఃఫలములారా, ఆస్వాదించండి
ఈమధువు. మందార మాలతీ వృక్షములనుంచి
మీమీద పాటలు పాడుతూ తేలులు గ్రహిం
చినవి మీకొరకు. ఆస్వాదించండి, నాయన
లారా, నాతండ్రులారా, ఆస్వాదించండి.

శ్రీరామలక్ష్మణులు
ఇలా తే అమ్మా, ఇలా తే.

శ బ రి

దాహము తీర్చుకొండి, మహాస్వాములు,
దాహము తీర్చుకొండి. ఇవిగో గోక్షీరములు.
తేతనచ్చిక తిని సంపాదలము తాగి పురాణ
శ్రవణముదే కాలుక్షేపము చేసినకలిగోవులు
మీకొరకై పాదుగులలోనుంచి వ్రవించుచి
నవి. ఈగోక్షీరములు తాగండి, నాతండ్రు
లారా! నన్ను ధన్యాత్మురాలిని చేయండి;
నానవర్య లందుకొండి; నన్ను ఉద్ధరించరా,
నాతండ్రులు!

శ్రీరామ లక్ష్మణులు

ఇలా తే అమ్మా, ఇలా తే. అనుభ
విస్తాము, అనుభవిస్తాము.

[శబరి వారికి అన్నీ అందించి శ్రీరామ
మూర్తిపాదములు పట్టుతూ]

శ బ రి

పాడండి ఈనూరు, నాచిన్న పశులారా,
పాడండి పమ్మా! శ్రీరామదండ్రులవాడు
సంతోషిస్తాడు; నాతండ్రులు సంతోషిస్తే నా
కు లేని దేమిటి? పాడండి పమ్మా, పాడండి.

[హనుమంతుడు శంఖము ఊదాను.]

నెమిట్లు, ఇల్లి

నీలనీరదగాత్ర, నీరజశీత్ర.
శివతనూభవ పద చిహ్నితాంసులము,
వక్షోదయాము మాకు భవదాగమంబు;
పర్వస్యగంభీర గర్జన బోలు

కంఠాన్ని చివనిమ్ము, కడుకాద్వీహృదయ;
హృదయాల వర్షించుచున్నాము మీకు;
శబరితో మస్తకాంజలి ఘటిస్తాము,
అభయం బొసంగ వయ్యా, దేవదేవ!

చిలుకలు, ఇల్లి

మృదుఫలభాగ్యా భాషితమూర్తి,
పంచబాణుని దివ్యవాహనంబులము,
నిత్యవసంతంబు నీరాక మాకు;
ఫలరసమాధునీ భాషామీలాస,
నీపలు కాలించ ని మృక్కచూరు;
నీవాక్కు లమకరించగ నిమ్ము మమ్ము;
శబరితో మస్తకాంజలి ఘటిస్తాము,
అభయం బొసంగ వయ్యా, దేవదేవ!

కోకిలలు, ఇల్లి

కిసలయోమలాంచిత దివ్యదేహ,
శ్రీపతిపుత్రున కాప్తమిత్రులము,
నీరాక మాకు వసంతంబు దేవ;
యాతపల్లవశీత్ర, శుశుమరగాత్ర,
నీర క్తనయవాల మామాపులకును
నిత్యలక్ష్మణులై నిలువగా నిమ్ము;
చల్లనిమాపు ప్రసాదించి వయ్యా!
శబరితో మస్తకాంజలి ఘటిస్తాము,
అభయం బొసంగ వయ్యా దేవదేవ!

హంసలు, ఇల్లి

శరదంబరసమాన సన్నతమూర్తి,
బ్రహ్మకేవుని పాదపద్మస్వయంబు
మాపక్షయంగళంబుపై నాట్య మాడు.
నీరాక మాకు శరత్కాలశోభ;
స్వర్ణదీపద్య సంకాశంబు లైన
నీపాదములు దిద్దు మాయానమలము;
విజయవాకాండాల లోలు భాషాపులు
ను మృల్లకాలంబు పోషించు దేవ!

శబరినో ను స్తకాంబరి ఘటిస్తాము,
ఆభయం పొందు నయ్యా చేపదే!

శబరి, ఇరి, పక్షులు

రావయ్య దేవదేవా, స్వాగతంబు
రావయ్య మామహాస్వామి, స్వాగతము
రావయ్య లోకైకనాథ, స్వాగతము
రావయ్య రామచంద్రా, స్వాగతంబు.

శ బ రి

ధన్య వైతిని ధన్య వైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్యవైతిని

ధన్యవైతిని ధన్య వైతిని

ధన్యవైతిని రామచంద్రుని

దివ్యపదములు తలము దాల్చి

దీప్యనామము జివ్యా నిలిపి

ధన్య వైతిని ధన్య వైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య వైతిని.

ఏమిలేజం లేమిసోయగము

నామద్వంద్యుడి

ఎంత చక్కని దివ్యరూపంబు

ఏమిలేజం లేమిసోయగము

మెంతచక్కని దివ్యరూపము

కలనో లేనో మాటలా ఖుదు

ఘనశ్యామలరూప మెన్నగ

ధన్యవైతిని ధన్యవైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య వైతిని.

పావనంబై మారె దేవంబు

సాహృదయంబు

పావనంబై వెలసె నిర్గుంబు

పావనంబును నిర్గుంతో

పావనంబును ముక్తికాంతకు

తానెం బసరాఘటేంద్రుని

మామచంద్రునిము చేసి

ధన్య వైతిని ధన్య వైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య వైతిని!

ఏలకొని పాలించనా స్వామి +

నను గన్నకండీ

ఏలకొననా భక్తమందార!

ఏలకొని పాలించనయ్యా

ఇనకులాగ్రణి మనవి చేకొని

తావకారుల నిరసలేలుపు

వై జరించెద కనిగిరింపుము,

ధన్య వైతిని ధన్య వైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య వైతిని!

[హనుమంతుడు శంఖము ఊదెను.]

అలకిస్తున్నారా, అవతారమూర్తులు,
ముసలిదానిపాటలు; ఆరగిస్తున్నారా, అన
తారమూర్తులు, ముసలిదానివై నేద్యం. ఎంత
దయో! ఎంతవిశాలహృదయమో, నాల్గొండు
లది! కనుకొనముద్రాలు; భక్తపారిజాతములు;
దీనబంధువులు.

శ్రీరాముడు

తమ్ముడు, చూశావుటోయి, శబరి భక్తి

శ్రద్ధలు.

లక్ష్మణుడు

ఇంతటి ఆనేశం, ఇంతటిభక్తి, ఎక్కడా
చూడలేదు అన్నయ్యా! ద్రవ్యతి నంతా తన
వశం చేసుకొని తనహృదయం సీవశం చేసింది.

శ్రీరాముడు

మహాభక్తులు లక్షణమే అది. — శబరీ, ఈ ఫలములు నీ న్నే హితులకూ పక్షులకూ పంచి పెట్టమ్మా!

శ. బ రి

నే చెప్పలేదూ, ప్రేమస్వరూపుడు, నా తండ్రనీ; రా, హనుమ, రా; ఇరీ, రా; రండి, పక్షుల్లారా, రండి. శ్రీరామచంద్రుడి పాదాలకు మొక్కుకోండి.

[వా రందరూ సాష్టాంగ పడుదురు.]

కళ్లకు అద్దకు తిలండి ఆమహాస్వామి ప్రసాదము. ఇందండి.

[శబరీ, వా రందరూ ఫలములను తిందురు. నాశరీరం పవిత్ర మైనది శ్రీరామచంద్రుని చూచుటవల్లా, పాదము లొత్తుటవల్లా, ప్రసాదం అనుభవించడంవల్లా! ఇంతకీ నా మహాస్వాములదయ! స్వామివారికి సమస్కారము చెయ్యండి. నాతండ్రిగారి పాదపద్మాలు ఎప్పుడూ మరవకుగదా! మరవకంపమ్మా, మరవకండి. ఇంకోమారు నాతండ్రిపాదాలు కాగ లించుకొని పెళ్లండి.

[మళ్లీ సాష్టాంగపడుదురు. పక్షులు పెళ్లి దూరముగా శ్రీరాముని చూస్తూ నిలుచుండును. హనుమంతుడు పారిజాత తరుమాలము చేరును. ఇరీ అతనిసమీపమున నిలబడి శ్రీరామలక్ష్మణులను చూచుచుండును.]

నామనోరథము నెరవేరింది; నా తండ్రిలను మిమ్ము, చల్లనిమూర్తులను తనివి తీరగా చూస్తున్నాను.

శ్రీరాముడు

అమ్మా, శబరీ, ఈవనములో నీకు తపస్సు వదిలా జరుగుతూ ఉందా, మృగభయమూ రాక్షసభయమూ లేకుండా?

శ. బ రి

మీలనుగ్రహంవల్ల తండ్రి, జరుగుతూ ఉంది. నాగురువులవారిదయ, మీలనుగ్రహం నాకు ఉంటే నాకు లేని దేమిటి? నానిధానమూ, నాతండ్రి, శ్రీరామనామస్మరణమే నాతపస్సు నాయనా; నేను నాతపస్సు ఫలించింది, నాతండ్రిలకు నామీద కటాక్షం ఉంది కాబట్టి.

శ్రీరాముడు

అమ్మా, శబరీ, ఈసాంతములందు రాక్షసుల వల్ల మునులతపస్సుల కంతరాయము లేమీ కలుగడం లేదు గదా?

శ. బ రి

అవతారపురుషులు నాతండ్రి! అవతారకార్యం చక్క-తెట్టుతున్నారు. నాబోటి దీను రాండ్లను రక్షిస్తున్నారు. ఏమీ లేవు నా తండ్రి. రాక్షసభయము లేదు.

శ్రీరాముడు

మీగురువు లైసమతంగముచుల పూజ చేస్తున్నావా?

శ. బ రి

చేస్తున్నా, నాయనా; చెయ్యను మరీ. నాగురువులేగా నాఇష్టదైవతము నాకు ప్రత్యక్ష మయ్యేఉపాయం చెప్పారు. నిత్యమూ గురుపూజ చేస్తున్నాను తండ్రి!

నాగురువులు ఇక్కడ యాగము చేశారు.
చూచిస్తాను నస్తారా నాయనలారా, శ్రమ
లేదుకదా? నాగురువులమహాత్ము చూచిస్తాను
రండి, నాతండ్రులు.

[శ్రీరాముడూ, లక్ష్మణుడూ, శబరీ
కుటీరమువైపు వెళ్లుదురు.]

ఇహిగో నాయనా, యాగవేదులు. వీటికి
గొప్పమహాత్ము ఉండి. తమకు తెలియని దేమిటి
నాయనా! ఏదో ముసలిదానిమాటలు, కోపం
చుకోకండి నాయనా!

శ్రీరాముడు

దూరముగా ఆనీ దేమిటమ్మా?

శ బ రి

అవి సప్తసాగరములు నాయనా, నాగురు
వుగారి స్నానార్థమై వచ్చినవి. ఆయన సంకల్ప
మాత్రంచేత వచ్చినవి తండ్రి.

శ్రీరాముడు

ఈకావిబట్టలు శబరీ?

శ బ రి

ఈతడికావిబట్టలు పూజ్య లైననాగురువు
గారివే మహాస్వామీ, ఇహిగో పూజనంపలు,
వీరితిగా వాడకుండా ఉన్నవో చూశారా
నాయనా? వారిబట్టలకు తడి ఆర లేదు. వారి
పూవులు వాడలేదు.

లక్ష్మణుడు

ఇన్నిసంవత్సరము లైనప్పటికీ?

శ బ రి

అవును, నాయనా, నాగురువులవారి
తత్వభావ మునువంటిది, చిట్టితల్లి!

శ్రీరాముడు

అంటిగిరువు కాబట్టి ఇంతటి భక్తురాలు
అయింది ఈవిడ.

శ బ రి

నే నెంతపుణ్యము చేసుకోబట్టి మీవర్ష
సలాభం నాకు కలిగింది మహాస్వామీ. మీగు
రాబట్టి నాఆశ్రమము స్వర్గపుష్ప మైనది. మీ
పాదధూళిచేత నాఆశ్రమమూ, నేనూ, నాఆ
శ్రమలూ అందరమూ పవిత్ర మయ్యాయి
దేవా! మామహాస్వామ్యులను దర్శించుకోబట్టి
నాజ్ఞము ధన్య మైనది తండ్రి! నాపుణ్యము
పండినది, నాతనస్సు కలిగించింది, నాదేవా! మీ
పాదయుగళమువై భక్తి చెయ్యలేని దేమిటి
నాతండ్రి? నా కంతకంటే కావలసిన దేమిటి
నాస్వామీ!

శ్రీరాముడు

అమ్మా శబరీ; నీసత్కారము మాకు
వచ్చినది. నీసవర్ణలు మే మందుకొన్నాము.
నీభక్తి గట్టులేని సముద్రం. దానిలో మమ్ము
ముంచెత్తినావు!

శ బ రి

బహిష్కరించుటకు సంతోషం కలిగించడానికి
ప్రయత్నించాను, స్వామీ, హృదయానికి సంతో
షం కలిగించడం నాకు వశ మౌతుందా
రామా!

శ్రీరాముడు

బహిర్బాహ్యములవ్యాపార హృదయము
తృప్తి చెందింది, శబరి!

శ బ రి

ఇంక వాకు కావలసిందేమిటి? నాస్వా
ములు సంతోషించారు! నాస్వాములు సంతో
షించారు! నీవు భక్తును, ఇంకెకే శ్రీరామ
చంద్రులకు నామీద అమితవాత్సల్యం!

శ్రీరాముడు

అమ్మా శబరి, నీ ఆశ్రమంలో నీళ్లులూ,
జంతువులూ కాలుషోధం లేకుండా నీకు షో
ద్ధమివ్వ. నీళ్లులు తమస్వభావాలును కూడా
మార్చుకొన్నవి. జంతువులు తమవైద్యములు
మానినవి. ఎంతటి తపశ్శాలిని వమ్మా నీవు!

శ బ రి

అంతా మీనామద్రాభావమే, నాతల్లీ,
అంతా మీనదర్శనద్రాభావమే శ్రీరామచంద్ర
మూర్తి! నాగురువులవారిదయ, మీకటావం
నా కుండగా నాకు లో కేమిటి కన్నతల్లీ!
నాలో మంచి ఏమైనా ఉంటే దానికి కాల
దం నాగురువుగారే శ్రీరామా!

శ్రీరాముడు

గురుభక్తి కలవారికి లో కేమిటి టమ్మా!

శ బ రి

శ్రీరామచంద్రా! మీమీదల ఒక్క
అపచారం చేశాను. నన్ను మన్నించాలి. ఇది
యనిదాన్ని, మీరు కష్టసమయములో ఉండ

గా ఈ ఉత్పాదము మీకు సచ్చినో సచ్చినో
అని ఆలోచించకుండా.....

శ్రీరాముడు

నీ భక్తిపాఠము తెలియ చేస్తున్న నీ ఉత్పా
దము శబరి!

శ బ రి

నాయనా, ఆదుర్భాగ్యుడిచేతు లెట్లా
ఆహారా వాతల్లిని తీసుకొని పోవడానికి నాచి
ట్టితల్లిని ఏమి కష్టపాటాలు చేస్తున్నారో ఆదుర్భా
రానీమూ! [వచ్చును.] వాతల్లి ఎక్కడ ఉందో
తెలిసిందా నాయనా!

లక్ష్మణుడు

ఇంకా తెలియలే దమ్మా!

శ బ రి

నాతల్లి ఏమి కష్టపాటపా లవుతోందో! నా
తల్లీ కింతకష్టము తట్టించినా! నాయనా,
మాశాసా. అడుగో ఋష్యమూకచర్మశము.
వారి తరిమితే సుగ్రీవుడు ఆకొండమీద
ఉన్నాడు. నాయనా, అతనిన్నేహము
చెయ్యండి. మీకు తెచ్చకుండా కార్యసిద్ధి అవు
తుంది. అబ్బాయీ, హనుమా, ఇలా రా,
శ్రీరాములవారికి చెప్పుకో. [హనుమంతు
డువచ్చి శ్రీరామునకు చెప్పును.] నాయనా,
శ్రీరామచంద్రా, ఇతడు హనుమంతుడు, సు
గ్రీవుడు నమ్మకపాటు, బుద్ధిమంతుడు, ఇతడు
మిమ్ము సుగ్రీవుని దగ్గరికి తీసుకు పోతాడు.

(శ్రీ)రాముడు

[కన్నీళ్లు తుడుచుకొని] ఎంతమంచి దాన వమ్మా, శబరీ, నీవు!

శబరీ

ఇర్రీ, రావే, శ్రీరామచంద్రులకు మొక్కుకోనే. [ఇర్రీ అట్లు చేయును.] ఇలియని పిల్ల నాయనా, దీవిించుచి. [శ్రీరాముడు చేతులు కలిపి చూచి దీవిించును.] నెట్లు, ఇర్రీ, నెట్లు. హనుమా, అక్క మును నాయనా, అక్కడ ఇర్రీవర్గత నిలబడు, శ్రీరాములప్రేమను సుగ్రీవుడే దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళుచువు గాని. ఇర్రీ, హనుమా, శ్రీరామనామా మరచిపోకుడమ్మా! నే వెనుతున్నాను. నీను వెనుతున్నా. [ఇర్రీకేసి చూచి] అయ్యో, నెర్రినట్టి దిగులుపడి ఏమన కమ్మా. నానాయనగానిని మరచిపోకుండా ఉంటే నీకు ఏమీ లోటు ఉండదు. ఇంకోమారు వచ్చి మొక్కుకో. [ఇర్రీ అట్లు చేయును.]

నే వెనుతున్నా నమ్మా, నే వెనుతున్నా.

[శబరీ, శ్రీరామలక్ష్మణులూ కుటీరము లకు దూరముగా ఉత్తరపువైపునకు పోవుదును.]

ఇర్రీ

చూడు, హనుమా చూడు; ఎక్కడికి తీసుకు వెళ్ళుతోంది శ్రీరామలక్ష్మణులను?

హనుమంతుడు

శబరీ తన దేవున్ని వెదిలిపెట్టుతోంది.

ఇర్రీ, చూడు, చూడు!

ఇర్రీ

శ్రీరామచంద్రులను కాగలించుకొంది. ఆయన పాదములు శిరస్సుమీద పెట్టుకొంది. ఆయనచేతులు స్పృశించి తీసుకు వెనుతోంది. అయ్యో, అక్కడ ఆగాడు! శ్రీరాములవారికి ప్రదక్షిణం చేస్తూ ఉంది శబరీ!

హనుమంతుడు

అదిగో, అదే చిలి. చిలి నమిపించారు. శ్రీరాములవారిచేతుల వదల కుండానే చిలిపై కెక్కింది.

ఇర్రీ

శ్రీరామమూర్తిపాదములపైపే చూపు!

హనుమంతుడు

మంటలు వస్తున్నవి. చిలి కాళిపోతోంది!

ఇర్రీ

ఏమిటి ఆపెద్దమంట? ఆ, అది మంట కానట్లున్నది.

హనుమంతుడు

మంట కాదు. ఆచితిలోనుంచి దివ్యస్త్రీ, అయిన శిరీర, కరీటధారిణి, దివ్యమాల్యాంబిత, దివ్యాభరణభూషిత, వైకి లేస్తోంది, లేస్తోంది. [హనుమంతుడు శంఖ మూడును.]

ఇర్రీ

శ్రీరామచంద్రుని కాదివ్యస్త్రీ మొక్కుకొంటోంది.

హనుమంతుడు

అంతరిక్షాని కెగసిపోతోం దామె!

ఇరి

అదుగో, అదుగో, విమానం!

హనుమంతుడు

ఏమిపుణ్యశాలివి! జీవిమానంలో మతం
గమహర్ని ఉన్నాడు. చూడు, చూడు, ఆ
మధ్య ఆతరుకు !

ఇరి

మతంగుడు దివ్యస్త్రీని చేతితో పై
కెత్తి తిరుక్కూర్పా శబ్దంకొన్నాడు. పైకి
వెల్లిపోతోంది విమానం!

హనుమంతుడు

అదృశ్య మైనది!— ఇరి, నే వెడతా,
శ్రీరామమృత్యువానిని ముక్త్యుమూకానికి తీసు
కువెళ్లాలి.

ఇరి

వెళ్లి; నాక్కడులను బాగ్గత్తగా తీసుకు వెళ్లి.
నేనూ వెళ్ళుదాగా వారిపెంకే వస్తానులే; చాతక
ముని కిరుతా చెప్పాలి. [హనుమంతుడు
వెళ్ళును; ఇరి కొంచెము తూర్పుగా నడవగా
చాతకముని కానవచ్చును.]

విన్నావా, చాతకా!

చాతకముని

చూశా నమ్మా; ఈచిత్ర మంతా ఇక్క
డ నిలుబడి చూశాను. ఏ దమ్మా శబరిఆశ్ర
మము? నాకట్లు చీకట్లు కమ్మినవా ఏమిటి?

ఇరి

[వెనుకకు తిరిగి చూచి]

చిత్రం! ఏది ఆశ్రమం! ఇంతట్లో మాయ
మైన దేమిటి! అంతా అడవి కమ్ముకొంది. సా
గరాలు మాయ మయినవి !

చాతకముని

అ దేమి టమ్మా ఆకాశకాండ ?

ఇరి

చిత్రం, చిత్రం! అది శ్రీరాములు కూ
ర్పున్న ఉన్నతాననా; శ్రీరామగిరి అయింది!

చాతకముని

అ దేమి టాశబ్దం?

ఇరి

చూడు, చూడు, సంపానరస్సుగట్టు తె
గింది! నీకు ప్రవహిస్తోంది! వెనుతోంది, వెను
తోంది! ఓహో ఏమి చిత్రం, ఏమిచిత్రం!
శ్రీరామగిరిపాదము నంటి పాగుతోంది.

చాతకముని

అదే, శబరి, ఇరి; ఆప్రవాహమే శబరి; సం
దేహం లేదు.

ఇరి

విన్నావా, చాతకా, శ్రీరాములవారు శబరికి
వరం ఇచ్చిన ట్లున్నది.

చాతకుడు

ఏ మని?

ఇరి

ఆమె నిత్యమూ స్నానము చేస్తూఉండే
సంపానరస్సు ప్రవాహముగా మారగల దనీ,
దానికి శబరి అనే పేరు వస్తుందనీ, అది శ్రీ
రామగిరిపాదముల నాశ్రయించి ఉంటుందనీ.

చాతకుడు

ఆమె చిరజీవిని గదా! ఆమె కందువల్లనే
భూలోకమందూ స్వర్గలోకమందూ కూడా
శాశ్వతత్వము సిద్ధించింది.

ఇరి

ఇంకా విను చాతకా; శబరి మహాపవిత్రమైన
శ్రీరామామై పవిత్రమైన గోదావరితో కలిసి
ఉంటూ చెప్పడాను. శబరి సూర్యశ్రవణమువల్ల
నే గోదావరిపవిత్రత ద్విగుణీకృత మైనది.
గోదావరిజలము నీతారాములదేహములను
కడిగి పవిత్ర మైనదిగదా, వారు వృక్షజాలలో
ఉన్నప్పుడు! శ్రీరామ పదధ్యానము చేసినా,
తత్పాదములను సమ్మార్జనము చేయుట
వల్లనూ శబరి పవిత్ర మైనది.

చాతకుడు

పాము మైన శబరిగోదావరుల జలము
మనుష్యులను తరింపజేస్తుంది దన్న మాట!
చూడు, తూర్పుగా చూడు, ఇరి!

ఇరి

జేరా! మానుమంతుడు శ్రీరామలక్ష్మ
ణులను వీపుమీద పెట్టుకు తినుకు పెట్టుతు
న్నాడు.

చాతకముని

ఋశ్యమూకానికా?

ఇరి

అవును.

చాతకముని

ఇ దంతా చూస్తే సగుణబ్రహ్మాపానన
కూడా మోక్షసాధన మనిపిస్తోంది.

ఇరి

నీ దంతా ఒకగొడవ చాతకమునీ! ఇ
దంతా చూస్తే శ్రీరామభక్తికి సాధ్యము
కాని దేనీ ఈలోకములో లేదనిపిస్తోంది. అప్పు
డప్పుడో పాట కావా లన్నావు. చాతకా
ఇప్పుడు నాతో కలిసి పాదా!

చాతకముని

అలాగే, ఇరి!

చాతకముని, ఇరి

సాదరం శబరిదత్త ఫలమాలాభిలాషినే,
సాధ్యపరివ్రాణాయ సత్సోత్తరైశ్చ మంగళమ్.

స్వస్తి ప్రకాశ్య! పరిపాలయంతాం
వ్యాఘ్రేణ మాగ్ధేన మహీం మహీకా,
గోత్రాహృతేభ్యః కుభ మస్త నిత్యం
లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు.

[తెర.]

ఏమనోరభసిద్ధయో యిది తలంప - బుడమి నోక నముక్తపు పోటు నోలె పోడిచె;
 పూలుజెప్పురుల్లు నిలు పెల్లెఁ బలకరించి - పెనుబుఁబడి నన్నయన్న నీ ప్రకృతికాంత !
 రావలెను నాదు ప్రాణంబు ప్రాణ మిపుమ, - ననుఁ గటాక్షింప న్నవ్వువనంబు విడిచి,
 పోవలెను నేను నాప్రేమమూర్తిఁ గలియ - నీ ప్రపంచపు పొలిమేర లెల్ల దాటి.
 కలిసికొని గొయ్యకొకరిలో కరఁగిపోయి - యనుభవించు మనిర్వాచ్యమైన ప్రేమ;
 దైవమునకైన నచట పెత్తనము లేదు, - దేశకాలంబులును విడచియ లేవు.

* * * * *

ఈమహానంద సంరంభ మే భరింప - బాల దుర్బలంబైన నా స్వాంతమందు,
 ప్రాణమా, నీవు నాదంప రాకయున్న - మృదునహోదరి మరణలక్ష్మీయై యెటుంగు -
 నీకును నాకుఁ గల్గురమణీయ శుభప్రణమైకబంధనం
 జై కళలూరు నీప్రకృతి యంతయుఁ బూవులతోఁ జెప్పన్లేతో
 నోకమలాక్షి ! యీశుభముచూర్తము తానయి వచ్చె మించెనే
 నీకునుమానప్రదవము లింకునో, లే జెప్పురుల్ నశించునో !

కలపు నీకును నా కనేకములు కాల - దేశవినిబద్ధములు, రసోద్దీపితములు,
 నిత్యహృతనములు రమణీయములయి, - వనజలోచన ! సంబంధ బంధనములు.

అలరులు, తేనియల్, చివుగు, లావయిఁ గోకిలకాకలేస్వనం
 బులు, నునుగాలివీవనలు, పుష్పాడి తిన్నెలు చూడఁ జూడ ని
 స్తులగణిఁ బాల్పు నీప్రకృతి శోభ లివన్నియు నీవు రామి, ని
 మ్మల మనిపించెదేని తెలువా ! తెను వేడి ప్రపంచకంబునక.

రంగులు పూసి యున్న బహిరంగపు న్నవ్వు నత్రిక్రమించి, దే
 రంగును లేని చూహ్మదయరంగ గభీరతలోఁ గరంగి, ర
 వ్వంగి, వివీలకోమలఘనాంత తటిల్లితనోని, నీగృహ
 ప్రాంగణ నీమ నిల్పితిని బ్రాంబలివై ప్రణమూమృతార్థివై.

తలిరులకమ్మఁదేనియలు ద్రావి, నిగారపుపూరజంబు మై
 నలఁది మమేకమైన (?) ప్రణయంబున నొంజొరుఁ గాఁగిలింది, ని
 ర్మలమృదు దక్షిణానిల తరంగము లూయెల లూఁడఁ బూలవె
 స్తులకయిఁ దేలిపోవము, ప్రపంచము ముంచిన మోదవాల్మీకి,

గ

సార్థక సాధామని

“సాదామని” నిబద్ధగా మోపుతే గల ఎలవాగు.

అపే రామ కుండలలోమాదా కొంచెం
 చిత్రిత లేకపోలేదు. పగలు నీమూతంగా ముప్పు పట్టి
 చీకటిమలు కమ్మేసిని దీపాలుమాదా వెట్టింది. యింకా
 నొక ముడుగ్రోదాన పుట్టింది. అందుచేత మోపుతేనే
 అర్థం వచ్చే “సాదామని” అనే సంస్కృతిపుస్తక మామెను
 నామకరణం చేసినారు. ప్రస్తుతాంతం కావిత్ర
 అంతా యెందుమా మన కుపకరించదు. కాని, యింకా
 నొక వ్యక్తి యేమిగా తెలిసిన తరువాతి చూపించే
 అంశం వంశం, కార్యచక్రం, వైశ్యపాపాసం, విశేషం
 విజ్ఞానం, ముకర్త కట్టిన పైమారుగుండా ఉంటూం
 లే, అక్కడి వైద్య శీవశిఖ పునాదియొక్క కట్టవట్టు
 మెట్టిదా అని విచింతన సేసే కుతూహలంతాద్వీ వ్రాయక
 తప్పదుమంటూ, మాస్తో కాస్తో పుట్టుకనుగుణించి, వెట్టిన
 పేరునుగుణించి, పట్టిన పుచ్చకార్నిగుణించి, అడవి నే
 కట్టినదీనను నుటించి, మగాడై నే చుట్టిన తలపాగాను
 నుటించి: — — —

“సాదామని” ఉండే అపే దీపాపరిపండ్లకి
 పుట్టింటికి భర్తతోసహా వచ్చింది. సంచలన వర్ణన
 మిర్చా దీపాయంకాల మోసారి ఆయురారివారి వంశశ్రీ
 తా మెటను చిన్నవాటి చెలుల వంశశ్రీ ఒక్కసారి
 తాను మంసితో మంచికైక తోనుకున్నది ఎక్కడమ్మం
 దీనినుమ్మంగా సంపాదించింది. అప్పుడే తిరిగి అమ్మగారి
 నుమ్మం వెట్టి లోపలి కదుగుచేసింది. తల్లి లోపలి
 నుంచి ఎదురొచ్చి “శుభాక్షి! అట్లునేలేదు! మీప్ర
 యాణం, మీరు మీయూరు వర్ణిపోవడం! నాశీం
 తానులే దీ అట్లుని వడవ” అని అంది. సాదామని
 “ఏదీ?” అంది. తల్లి “ఇప్పుడే వస్తావత్తా! అని అూ
 ప్తవంశిరంజీహా, వదీ తీరం వెనా, వర్ణియుండాలి”
 అంది.

తల్లి వెంటిలోనికి వర్ణి వెంటిలో కొత్తగా
 చేదిన అడవిపిలకల నోరందు మోవాకులు అట్లుని
 కొకటి గుణన కొకటి అని అనుకొంటూ కోస్తున్నది.
 “సాదామని” తన రయిక నూడ్చి గదిలో కూర్చూ
 నీకే తగిలించి, త్రిప్పటచే పట్టిన వీపుమీది చెమ్మ
 నట్టి, నీలవెను, వైనున్న చెను వై నున్న పాకంగా
 నుప్పించింత కోసికొంటూ కొనలు కుడిచేత నూచిపట్టి
 ఎడమచేత వెనుముఖాన్ని ఉన్నచేత భాగ ముడిచిపట్టి,
 ఒక్కవాయిడి కుడిచిచేసికురి మెడపై వాచెనును మగ
 వాడు మెడమీద కంసం వైచుకొనునట్లుంయకొని తన
 లేకుపెట్టి ముంగు చూరుమంటి, అది అది దీపాపరినాడు
 కార్మిచేయకుండా మిరుల్చుకున్న మలెనాపెట్టెలు, తిని
 చేయకుండా దామకున్న తీసిగురులు, మాయకుండా
 గళించుకున్న పది పెపరికే పట్టుకట్ట, ఒక! టేబిటి,
 తాను వచ్చేటప్పుడు తెచ్చుకున్నవి, వచ్చినతరువాతి తనకు
 తలిపండు రిచ్చినది అన్నీ సవరించుకుంటూ వుంది
 క్రమశః బాపెంపట్టుగా ఒకంత ముందుకు ఒరిగి.

అగడికి రెండేనుమ్మం, ఒకటే కిటికీ: ఒక
 నుమ్మం నడివూలో కుంది: ఒకనుమ్మం వెంటిలో కుంది.
 కిటికీ, వెంటినుమ్మం ప్రక్కనే, అడవిదెట్లుకు నిన్నగా
 వుంది. అన్ని తలుపులూ బాకెట్టున్నాయి.

సాదామని భర్త తన చదాపులు నడవలో వదిలి
 సాదామని నడ్డుకుంటూవున్న గదిలోనికి వచ్చి, సాదా
 మని వెట్టి సవరించుకోవడం చూస్తూ తన కండువాయ
 బాల్చీని కూర్చాన్ని చేసి కూర్చాన్ని వున్న నువాయి తీసి
 కుంటూ “కేమ! అూ తయారవాలి! ఎప్పుడు ప్రయాణం
 అంటే అప్పుడు లేవట్టిలేవడానికి—సర్వకావాపెట్టెనిండా
 అన్నీ? కానంత భారీ ఉంచేనా? ఇదీనో! రూకల
 చిక్కం: అందులో పడెయ్యి.” అని తననూడ్చి తీయూ
 నుంచి తీసి భాగ్యబడిలో పట్టుట్లు గిరాచేసినాడు.

అనికాదు కుక్కచేడి “అంత యిదా? అలాగిరా లేకు
కుంటారా? దీని కొక్కచానికే ఉంది చోటు: మేమే
మీ నామిది పడెయ్యకండి. తక్కినవి పొనీమతోలు
“పెట్టెలో పెట్టుకోండి” అని అచిక్కిరించిన శకుపేట్టెలో
ఒక జుర్రీరముడలలో పొదుపుగా ఉంచి పట్టె చూచి
మూత నొక్కుకూపుంది.”

సాదామనిరల్లి తన అల్లుడు గదిలోకి రావడం
జిక్కిరిసిపోయింది అతనికి అతని కొద్దిగా, పనులన్నీ పూచి,
కొనిన ఆకులు చూసారోడుతూ ఎడంచేత నుండగా,
నూనేచాకు నూయించిపెరిచాయి కట్టలకన్నులగా తన
బతుకొంటాగా, అగతియొక్క పెరిచినుమ్మమొగ్గతి
కొచ్చి, “అమ్మాయి! నీకు వంట్లో తిప్పగా వుండిన్నా
వుకదా! ఎట్లా నుండే? పొనీ తొట్టెగట్టి ప్రయాణం
మానేసి నానులనిపిరి పట్టాలో కాస్తకపున్నవి చెట్లాలో
వెనకనుండి మీరండ్రెగారు తీసికొనివస్తా తని చెప్పు—
కనుక్కో ఏమాటా—” అని ముఖావంగా అడిగింది
ముఖాముఖి అల్లునితో మాట్లాడలేక.

అల్లుడ కామభావం, మొగమోటం లేదు. వెంటనే
“ఏమండో! అత్త! నాతోటా చాంతోటా మీ రం
లూన్నానీ? ఒళ్లు తిప్పుకుంటా చానికి?” అని ముగ్ధేచ్ఛ
నాసాదామనియొక్క పనులట్టికే వంగి ఆమె రంధికే
ల్లోనుంచి తన కంఠచేమలను తన మోడేలికపులు
పక్కంకించి పొందిచ్చి నేలనుండి ఆమెను లేవెత్తి తా
దిరుగుతు తనతో నామెమనూష సైత్రన ద్రిప్పి యగా
ప్రకారంగా పెట్టెనుంచు మారుయిండిబెట్టి “మాండో!
ఇంత తిప్పినా మీ అమ్మాయి కక్కట్లు తిక్కలే. మళ్ళీ పరిగా
తాళం వేసేస్తాంది.” అన్నారు.

ఆశ్చర్యపోయింది అత్తగారు. ఆమె అక్కడ
నిలబడలే:—సిగ్గుచే కొంత; అతలలకు పోయి పూర్తిగా
నవ్వుకొని ఆనందజ్ఞామని యో కొంత.—

సాదామని లేచి తన పచ్చని, కమ్మమ్మ తీసిన
తీగల్లాంటి, బజాలమీసలి గవంత చెంబు చెంచుకుని
మగనిపిత్తై కళ్లలో కక్కుమ్మకొచ్చే సిగ్గున, చిరు
నవ్వున, కనుతెప్పలనాచే ప్రక్క తెగల్లాని కలకలం

చాత్రంగా చూచింది, వాతెరల నవ్వువైపునుగంగా అంత
“అయి! మీచేతులనిదా తిప్పవంతో పది పెట్టారే? ను
నుంపిలో పనేనీ పనీపించినారు కాదు?” అని. “ఈనా
త్రానికే ఇంత మెనేనీపోతున్నాయి నీకట్లు. నుడిసంపం
లో అయితే చెప్పే దేమింద? వాలును చేపల్లో కలిసి
పోయి నాచేత వలేయింది యుండేని” అని అత
డన్నాడు.

పై వేతుకా వేడుక పై బ్యాఖ్యానాలూ ముగింపునకు
వచ్చేయి. ఇంతలో సాదామని కంఠే తన నాచకార్యా
లన్నీ చక్కపెట్టుకుని యింటి కేయేడు గంటలకో యే
యేనిమిదిగంటలకో వచ్చినాడు. ప్రమాణం తిప్పించి
“పెంకపెట్టుగా నడినే అల్లునీ మాతునీ “అలా? జల్ల
వచ్చును” అని “భోజనాలు అనే చేసి తాంటూబాలు చేసి
కొని ఒక్కకునుకు పోండి” అని నలహాయిచ్చినాడు. ఆ
నలహా ననుసరించి కొమారిత బామత బెల్లచాటగట్టే
లేచి నెవననంగా “ఒండి తెప్పించారా?” అన్నారు.
బండి వచ్చింది. తెట్టెలుగట్టి కై తీర్చింది తన తనయను
అల్లుని సొగవంపి తిగిసి యింటికి వచ్చినాడు, ముదురు
శస్త్రాడు.

ఇంకా ఇందుకురల్లరాత్రి వుంది. పెద్ద చంపకు
ల్లిమూ అనగా సాదామని తల్లిచండ్రులు లేప్పు మోతి
వయో ఇంట లేరు. వాణీ కొచ్చి “అమ్మగారూ!” అని
పొందిపనికై కిక్కిరించుకు వారిద్దరూ ఎగోయొక్కటి అల్లుని
నుడించి బెల్లచాన్ని నుడించి చెప్పికుంటూ చిన్ని
బోయింది చిల్లనుకునే వారు, దీపం వెలవెలనే
గదిలో పక్క చెవరిన మించింది చూచి, గోవెను మేకు
తోలని కూర్చుంటూ చూచి, నేలను పట్టె తెత్తగా నుచ్చ
దానిన ప్థలం చూచి—

అసంభావనతో ఒక్కభాగం చెప్పి యొప్పిస్తే
మక్కాల్లిమందుకు మలేమాడు కాలాలనా తింకా
యాకనను తిత్తాత్తూ ప్రజ్వలించునేస్తా తనుకుంటా.

సా. కల్లి—ఏమండోయి! మనల్లుడికి ఏమీ
సిగ్గు లేదు. ఏమీ యెంచుటపు లేదు. నేను మాస్తూం
“నేనే అమ్మాయిని బబ్బు చచ్చుకు నానాలప్ప తిప్పినట్టు

గిగ్గిన తిప్పి ముక్కొక్కచేసాడు. దానికి ఏమీ కిట్టలేదంటే! నవ్వుతూ తిరిగింది. నవ్వుతూ చరిత్రలుకెరిగింది.

సా. రెండ్రీ—నాచగ్గుల చెయ్యి చేతు అలాంటి పనులు, చూదా మునుకుంటా? కాని చెయ్యిదు. చూగన్నా తిరిగికిన్న తిట్టి అప్పుడునుకూలు అదిపిల్లల పట్ల.....

అయిదారులెలు గడదిపోయినాయి.

.....ప్రకృతియొక్క యెల్లప్రాయమా అన్నట్లు పనులెకాటం పెట్టుంది. అయి మూడునా మామిడినల్ల ప్రశ్న, ఎప్పుడునా కానుకనుంటా? అని అంటున్నా. ప్రకృతిని పరులప్రతిభయు నెలకెట్టికొన్నట్లు అయి ఇం దింటున్న వానిలో పల్లెంటో కోసిన బుగివచ్చినకాయ ముక్కనా, కవలిన కోసినా నీలుపుకో చెట్టి కన్నముందు నించుని సోగ్గా వాడిగా ఓరగా చూచి ఎలావుంది రుచి అని అడగవలె. అలాగాని రంతమా ఎదో బుగివచ్చిననానం ఎక్కడనుంకో తెచ్చివట్లు, వెనుకాని యాలబోట్లంటే యాదేనకుంటూ వెనుకంమోననుంకో నేలీ యేయేజరాలిముండునూ అల్లులుగించవలె.

కాని ఆఅయిదారులెలునుంచి సోదామనినుండి గాని సోదామనిభర్తనుండి గాని యొక్క యుత్తరమున్నా సోదామనితల్లి రెండులకు రాకపోవడంచేతనూ, “నేనెనికెలవు రిచ్చివాను, వస్తున్నాను” అని అల్లుడు ప్రతిజ్ఞాంగీ వ్రాస్తూవచ్చిన క్షేణింగతీ ఆదేశంగిరి వ్రాయకపోవడంచేతను సోదామనితల్లికి సోదామనితండ్రికి మాత్రం పైని వివరించిన పనులెలుతువుముక్క సిక్కుపందేలి సేమా చేవివట్టువనుడి అందుకై నా తిరులకేను.

ఓసోయ్య, తెల్లబాజుగట్టిగా, ముడి తెల్లవాడనీ నల్లకానివి ప్రయాగిమై నల్లపోయిన అల్లుని మామిడికి ఉత్తరం తొవై ముందుగా వ్రాస్తూనా మామగారు? వ్రాయడు. వ్రాయనేరడు. కోగ్గం కోపం ఉండుకపోయినా “మనం చెప్పినమాట అతియి వివసభ్యుకు ఎక్కడుంటే కులాసాగా ఉంటే ఉత్తరం వ్రానే కేమిటి” అని అదోమాదిరి ఆలోచన నూతకుంటాడు. మామగారి ను

లూకాబాట్ని మించి నుంటాయి అల్లుని నలుగురూకూలు. అదిని వాడి నవ మాతకుంటానా? మామగారినుంచి యుత్తరం వచ్చేనే ప్రత్యక్షతరం వ్రాదాం” అని. కాని మామ రాయనోనుండి పుట్టికూగు వట్టివారివ్వారా వచ్చుటి కప్పుడు తన యోగక్షేమము లంపుకూనే వుంటుంది. తల్లి వచ్చినవానితో తమ ముండ్లెదా వెళ్లిపోవునే వుంటుంది.

అలాంటి గాలికబుద్ధులు కన్నాకరిగ్గా క్షేమ సోదామి సోదామని తండ్రి చెప్పి బట్టాది, —సోదామని నానాటో దిక్కుకొస్తాందని, చెక్కిళ్లు కన్నకన్నయ్యలు నీసోయి నూతయేకట్లు నున్నాయి అనినన్నతూందని, చేతులూ కాళ్లూ నోదనూనట్లు వైపోయినాయని, అయినినోని వైద్యులంబూ సగ్గిచేసివా ఆవ్యాధి యిదిమిద్ద నువ శేకపోయినారని, ఒక్కసారి తిల్లిన నాం తండ్రిని గాని వచ్చి చూచిపోమృందని.

సోదామనితండ్రికి తలిపెనన్న సోదామనితల్లికి తలిపెనట్టే. వారిద్దరూ తిలపెనెలంపుగా వైవా సోదామనిని “సోదామని” అని పిలిచేసెడి, ఏకటిపాయి వెలును పెచ్చిన క్లు చుండులచే ఆమెనునుండి యుగరు విన్న దొకరితో చెప్పికొనకుండా ఉండలేదు.

సోదామనితండ్రి రచ్చి బ్బయిపోయి చెప్పిన చిట్టెల మాహింతుకుంటూ “క్షేమ” అని భార్యతో అనను. భార్య “క్షేమ అంటే?” అంది. “అంటే—కో మాదిరి కన్న.—మ అనిజ బట్టిన యుల్లెనున్నా వ్రాసినాడు కా గేమే అల్లుడు?” అని తల్లిదిల్లివా దోషికియ మగకు. పెండ్లాం అంది “కన్న బిడ్డ మోస్త గున్నానా అన్ని మోస్తగ్గా అన్ని కుప్పెలూ మా తండ్రిగారు నాకు ఇచ్చివాను నేను కానరానికి పెచ్చిన మునుచేయేను—సిల్లలకు కోరింలిక గ్గొస్తే ఇదిసీనుప దగ్గస్తే ఇదనీ, పోసిగ్గొస్తే ఇదనీ, కాకవైవా, బలూనైవా, అమ్మ నాచగ్గులకొన్నాయి. నీసుకురండి, చెల్లి తీసుకురండి, చెనకా ముందుమాడకండి, వెంటనే తీసుకురండి. మొగవాడు వెలువాడు. అల్లుని కేం తెలుస్తుంది? ఉత్తర ముక్కనా, మీ కన్నట్లు, వ్రాసికోయా?” అని పెని

మిరికి పెండ్లికడే ముందు నుంచి చేసి పెట్టి ఆ ముగియించి గం గంటలు బండికి పంపిసింది.

అక్కడ అల్లుడి మామగారు పత్తావున్నారని తెలియకు. ఏమీ ఎఱుగదు. పాదామని సుప్రీష్ట మాట నిజం. దీపావళికి బట్టింటికి పట్ల తిరిగి అల్లుడికి వచ్చినతరువాత పన్ని పాతజ్వరం తిరిగి పట్ల చిక్కి పువ్వులు పువ్వులు పువ్వులు. కాని కాయలముంటి గట్టెక్కి రెండుమాసాలాడిగా బలం రావడానికి కొద్ది సమయ పోసికోవడానికి, నూదిమంగులు, నీపామంగులు, అన్నీ ఆయూరిలోని పూదానైవ్యం తెలిసిన యొక్క మాత్రం వంగా వచ్చిన యంతరి యింతావుంటే పీడికొంటూ, ఎప్పుట్లా ప పట్టింటి పరిపాటులు చేకొంటూ నిదురుస్తావుంది. తిరుగుతూ వుంటున్నమాటే కాని మునుపటి వరక మింకా బుగ్గల్లో కండుకోలేదు. మునుపటి లేటింకా కనుగొనుటలోకి రాలేదు.

జాన ఆంధ్ర కాయలపడ్డా గాని ఆజామత తన మామగారికి గాని తన అత్తగారికి గాని తెలుపుదు చేయక పాతదానికి కాని ఏమేమంటారు? ఏమీ లేదు ఒకవిధం గా మాస్తే. అంతా వుండి మతోదిధంగా మాస్తే.

ఏమీ లేదు ఒకవిధంగా మాస్తే:—అంటే పాదామనిధర్త కోరిక ప్రాయం—తనూ భార్య సంతోషం గా, పాదామని, పాదామని ఉన్నప్పుడే తెలియించి యెవరెవరు దూచినా అనిని కంఠకంఠ కానందము, అంతకంతకు బలము, అంతకంతకు విహారమున్నా. కాని తనగాని తనభార్య గాని చీకాగ్గా ఉన్నా, చిక్కి పోయినా, చింతకులుడై యున్నా, దగ్గర నేనెవరుగా వచ్చి మాడ్చేం కిట్టను. మామగారు అత్త గారు పనికిరారు ఉపచారం వా రిరువురూ ఒకరి కోరికలు చేకొంటూ ఎవరికీ తెలియకుండా వట్టి వైకి చేశారు. దానికుపహాసం లోకమం జేమైనా వంటుంటా అంటే, యేయికో ప్రవర్తనమూ కనిపించదు. ఆచారము నిట్టెలా కష్టపడుతూవున్నా, కష్టపడుతూవున్నానిని యితరులనుకోహడదు. అనరాదు. కనరాదు. విసరాదు. అంచేత ఏమీ లేదు.

మతోదిధంగా మాస్తే అంతా వుండి అంటే అది యిది:—పూదానైవ్యం పూదామని పట్లకి గాని, తట్లకి గాని వచ్చును. వారు వచ్చురా ఎకో వ్యావాయము తప్పకుండా వైద్యురాలికి పాదామనితట్లకి జగమునుండి పాదామనిని, పాదామనినగనికి గట్టివచ్చుకము. అయినా గానీ జబ్బుపడి లేచి కొంచెం వాగినో వీగినో మాట్లా డుంటూ చేయడంలా ఎవరో “మియింటికి వచ్చే వైద్యు రాలు నాలా అపాధ్యపుమరికటా నుంది. నీకు మందు నీపాలూ అనీ కడిగి నీపాల్లో మందులు కూడా ఆమీ పోసి ముడి పెట్టేటా కానూ నీజబ్బులో?” అని అడిగే వారు. “అమ్మ! లేదు! మానాకే కడిగి ఆ పాదామనికందచ్చే వారు.” అని యేదో చెప్పేసేది యున్న సత్యం పాదామని.

ఇలా నీరసంలా ఒకనాడు మాట్లాడడంలో పాదా మనితో చించి “పోనీ ఎవరన్నా చెందోవారు తట్ల తోడూ వుంటే మంచి” దని. ఆలా తోచి కలు రంపిం చించి తట్ల తండ్రిలకు మఱీ కొన్ని కోరికల్లా. మఱీకొన్ని తెలుపై ఆకలుకు పెట్టివచ్చాడు వాళ్లకు నీరుపడి అయి వచ్చుడో, వాళ్లకు సాంబరసని కలిగివచ్చివచ్చుకో వట్ల పాదామని తండ్రిగారిలో చేర్చినారు, ఉన్న నీరసం కొంత లేచి నీరసం కొంత. చానాదీనా నిలచున్న పాటుగా నూతున్న మాడ్డానికి రావలసిన ఆగత్యం కలి గింది తండ్రికి. ఇంతా మతోదిధం.

ఎన్నివిధా లన్నా వైవా శ్లమకోవడాన్ని బట్టి వ్రాయవలసిందే గాని పాదామనిధర్త చదివినేమాత్రం మనకు చిట్టే ఏమీ లేవు. అతగాని అబ్బాన్న త ఆలోచన యొక్కటే: పాదామని కల్లగన్నా తిరిగి పూర్వపు పుష్టి, పూర్వపు పాదామని, పూర్వపు నిగనిగ, పూర్వపు నికటి రప్పించాలని. అందుచే వైద్యురాలిలో తిరిగి ఆలోచిస్తూ ఆచారమునా పై నడిపించేవారు. వైద్యురాలి ను ప్రతిసాయంకాలము వాలుగంటలకు వచ్చి అయిన వలకు పాదామనితో గమనించవలసిన అంగగ్రహణలను నుడించి, పీడికొనవలసిన కీరగ్రహణయమమును నుడించి, చేర్చికొనవలసిన యింద్రియగ్రహణయనునుడించి, సచ్చ

యెందులకా వెళ్లిపోయేటప్పుడు జంపకు లిరువురనుండి నెలపు తీసికొని వెళ్లిపోతూండేది.

ప్రతిసాయంకాలము సంగతి మన కెందుకు? పోదామనితెచ్చి సరిగా వైలు దిగి జల్లునింటికి చేరునాటి సాయంత్రము జరిగిన సంగతి కావాలి గాని—

యాభా ప్రకారంగా విభిలములు తట్టింది వైద్యురాలు. పోదామనిభర్త తలుపుదీసి ఆమెను బోవలికి రానిచ్చి తలు బాగగా తీరవైది తిన్నగా భాగ్య ఉన్న బోటికి తీసికొని వెళ్లి దిగవెట్టి తాను దిగి పిలిచాడని బోనికి వచ్చి చావడిలో వారాపత్రిక చదువు కొనుచుండే.

చావడి వెనుదెస నొక తీవలకొంపమును అర విజను కుండేనుక్కలును వానికిమ్యై నొక వలయా కారసంస్థిగ్ధలంబును గలవు.

వైద్యురాలు పోదామనికి తెప్పలసిన చంకా నొచ్చివెప్పి యామె నింటవల కొచ్చుసింది, పోదామని భర్తకడనుండి నెలపు కొనుటకై చావడిలోనికి వెచ్చింది. అతడును “ఏమంటూంది? ఎలాంటూంది? వా ప్రాయురాలు?” అని అడిగేమని విరువవ్వు వవ్వుతూ. “ఆమె కేమి? ఆమె ముఖంలో మీకు కనబడతే కొత్తరక్తము, కొత్తకోళ్ళ? దారిలోకి వెచ్చింది. కాని ఒకటి వుంది. కోణా సాయంకాలము మంచిగాలిలో ఆరుబయలు జూగా కేళివ్యా రూముం చేయాలి” అంది వైద్యురాలు. “మీరే వేర్వరూ ఆవ్యా యామె వద్ద?” అన్నాడు పోదామనిభర్త. “నేను వేర్వరే వేర్వరే దాటిల్ల. మా చేయి విసరుమంటే ఆలా చేయి విసరుతుంది. మీరు వేర్వరే, మీరు వేర్వరే.” అంటూ ఆలా చావడి దిగుక నొచ్చి యింటి చిన్నపగ్గలో బడిచి, ముడుగనీ వాడని యె.కానొక గుర్రకబంతివవ్వు కని మాస్త్రువుంది యాదా లాపంగా.

పోదామనిభర్త ఆవైద్యురాలి ముఖంకేసి మాస్త్రా—అంటే—ముఖముంటి కేసి కాను—అంతా కనబడకు మాదాలన్నా—ఆమె ఆలా పుళ్ళకేసి మాస్త్రాన్నంత వేపు—ఆమెమొక్క యెడం చేక్కిలి మనుమెటునుగే

నివమాపు బారిస్తూ, “ఆవ్యా యామెదిగి ఎలాంటిదో నాకు గూపించివట్టుయినా నేను నా సోదామని వా తీరుగా తిప్పేమ చేయగల” వన్నాడు ఆవ్రయత్నో తప్పక యెబోయి.

వైద్యురాలును బోవలోని ఆరుబయలుకు వడిది యండకొట్టుకొలగొట్టాలను మారంగా తీవలకొంపం జను తిట్లు తిగిలింది, చావడిదిక్కు మొగమై నిలువున నిలు యుండి మునివేళ్లపై మెల్లగ లేచి తన బాహువులు కెంతు వెల్లియె త్రిసంత మెల్లన తిరిగిదింది యెల్లిదిందుటగా విచ్చాపనిక్యామలను బంధించి నెలియచ్చి — ఇట్లు చేయుచుండెదనని యొకవిధి మాపించి, “పటునెత్తు విసండి, ఎసర విసండి, అడుకోమనండి, ఆస్సు దానో గ్యం, అప్పు దాయుర్దాయం” అని యొకయువవ్యాస మిస్త్రువుంది, గబగబ పెదపు ల్లాడిస్తూ శైవపాటుకు కంపియూడు వాక్యా లన్నట్టుగా. పోదామనిభర్త ఆమెను బాలకించినంతలో చావడినుండ మైయువవనంలోకి వెళ్లివాడు. ఎప్పుడోనా? అప్పుడే..... తిట్లాలన పోదామనితెచ్చి వైలు దిగి వచ్చి పిలితలుపు తొలి చావడివైలా చావడివెనుతిట్టున్న వనంపై పూ చూచేడు.

పోదామనిభర్త అతేమీ గమనించ లేదు గాని వైద్యురాలు గమనించింది. మనో వ్యాఘ్రముం చేసిమాపెడితే బాగుండదనో ఏమీ, గుండెకొట్టుకొలగొట్టా లంది పుచ్చికోనా లన్నట్లు, తీవలకొంపంచాటు కొరిగింది; ఆ యెదురుగా పుట్టి, కొత్తగా వ్యవో వచ్చి రక్తట్టు అట్టె యెట్టుయెట్టి బలం కలిగి, ప్రక్కకు దూలి ఆవుకొల పుట్టిగా తీ కలకొంపము మెలకువకు మాయ మైపోయింది, ఓమాత్రలో మాకు మెలికలు దిగి కనులు మెలుమిట్లు కొలిపే పేగుగ్గుతిలారు. పోదామనిభర్త, ఆలామాత్రంగా ముందు చూచేవ్వకి తికోహితయమం లో యెట్టుయెట్లు మాస్త్రా తికోహితయన కలిపచే, “అటేమా” అని వెనుదిగి కొత్తగా వచ్చిన మను ష్యుడు తనమామగా రని నుర్తింది, “ఎప్పుడు వచ్చి వారు? ఇదేనా యేమి రాక? అంతా కులాసాగ

నున్నారా. లోపలకు వెళ్లండి. వస్తున్నా. మీ యమ్మాయి ఉంది" అని ఏకరువెత్తినట్లు మాట్లాడి నాడు.

మామగారికి వింతైంది. "ఆ మెవరు? అమ్మాయి కాదా?" అని అడిగినాడు. అల్లుడును "మీ అమ్మాయి అయితే ఆహా! మీగు వచ్చేసినాకే మీకు కనబడకుండా మెత్తలూ నూయమైపోతుందా?" అన్నాడు. మామగారు "అయితే ఆమె సారక సోదామని, మా అమ్మాయి వివర్ణకసోదామనీనా?" అని అనుకున్నాడు అల్లుడుకు వివరదీల్చి. అల్లుడేమనడానికీ, గొట్టా లాడించుకుంటూ "వెలవండి" అంది చైతన్యరాలు.....సోదామనిభర్త "వందనం:

వెలవు" అన్నాడు. మామగా రామ చెడుతూవుంటే ఆమె ముఖంకే సోమాగు ఆమెవన్నీకే సోమాగు చూచి "చైతన్యరాం?" అన్నాడు. అల్లుడు "అవును. మీ అమ్మాయికి తిరిగి ప్రాణము ప్రోసి నన్ను భార్యవంతునిగా చేసిన దామెయే. ఆమెకు మీరూ నేను కూడా కృతజ్ఞుల మై యుండవలెను." అన్నాడు.

మామగారుకిమన్నీస్తే. తిన్నగా ఇంట్లోకి వెళ్లి తన కిల్లి ఆశోగ్యంగా వున్న సంగతి తెలిసికొని తల్లిని పంపిస్తానని చెప్పి మర్నాడే వెళ్లిపోయాడు.

ఇంటికి వెళ్లిన వెంటనే "అంతా కులాసాగా నున్నారా?" అని అడిగింది సోదామనితల్లి. సోదామని తలవైచి. "అహా! సారక సోదామని:ల్ల" అన్నాడు. ఆమె అయివం వైచి, కావంతికాలో నుట్టానికి.

"అహా!"మట్టి అంతా కులాసాగా నున్నారని గ్రహించుకుని, దారిమీద కాగి చల్లాజీన పాలమాత దొంగపిల్లి తాను కలికేయందు పడదోనే చప్పు డెదోయింట్లో అయితే వెళ్లిపోయింది.

నుట్టి అల్లుడు తనంతికి వస్తేమాత్రం అడుగుతాదా మామగారు అచైతన్యరాలు ఎవరని? మామగా రడిగి తెలిసికొనా లనకున్నా అత్తగా గడుగనిస్తుందా? "మన కెందు కనరివైద్యం అయితేం. మనమ్మాయి కుక్కడిరింది. మన సోదామని కుఖంగా వుండి" అని అంటుందిగాక!

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము

—మేనేజరు, 'భారతి.'

సగము కగమ్ము పిప్పునది చల్లనియానలు నిండియున్న న
 మొగములు గ్రోత్తకొత్తవలపుందలంపుల్ పొడసూప మాఘనీ
 ద్విగుణితమందహాసముల పిత్వము నెల్ల సుధాపానలన్
 సాగయంగఁ జేయు పూలకు పశుద్ధతరాలుపు లిచ్చుచుండెదన్.
 కరము కరమ్మునన్, గనులు గన్నలు, చిత్తమునందఁ జిత్తమున్,
 బరంగఁగ నెవ్వయో వలపుపాటలు సాడుదుఁ బూలు గోయుచున్
 దరిగెడు ప్రేమమూర్తులకు నిశ్యవినూతనమాధురీధర
 స్ఫురితపరీమళమ్ములు గూల్కొన గాచుపు లంపుచుండెదన్.
 పనిచిహ్నారంగుబట్ట వలెవాటుగ వైచిసయంతఁ బల్లె
 ల్లసాగసు లీను చంపలవిలాసము లేర్పడునట్లు దృష్టులం
 బ్రవరణనేయు నాదెనకుఁ బకీవలెన్ శిరదందుకాంతున్
 మిసమిసలాడుదుం జనఁగ నిల్పును గిన్నల పింత క్రమ్మఁగా.
 చల్లని వైపరాత్రిల వసంతసుఖోదయవేళఁ బుష్పముల్
 చల్లెడుపిమ్మరత్పరిమళమ్ము తియడసమ్ములోనఁ, గాం
 తిల్లినకన్నలు బయికిఁ ద్రిప్పుచు జాలిలిఁ జూచుపల్లలన్
 మెల్లనఁ జమ్మఁగాఁ గరఁగి నిడుముదాలు ముద్దులొడెదన్.
 లేతకసింపిచాయలు మలీమసకాంతులు నల్లుకొన్న ప్రా
 భాతికవేళ కన్నులకుఁ బంచగ నేయఁగఁ, తెల్లనిపల్
 గీతములన్ మనోజ్ఞత చిగిర్పఁగఁ బాడు కవీంద్రకోటికిన్
 శేతము మెల్ల మెల్లఁ నడినేయుచునుండెద మాటిసూటికిన్.

అప్పు డప్పుడు! (ఒక ఆంగ్ల హాస్యచిత్రమున కనువాదము)

౧
క

అ

అని నాటి కథ. నాటి కథల పేర్లను,
నోటికే కావ్యము.

పాదుషావారి దర్శన మెప్పురికొని ఎన్నటికీ!
కాని పది అమరీక్షలతో వారి అంతులి దర్శనము, ఇది
చని పది అమరీక్షలతో అగ్రహస్త దర్శనము, అదియు
మెలుపువలె.

ప్రతిమర్రి దమ్మున్న పండితరీ పాదుషావారి
కావ్యకారి. నాటికలనువాటివారి కావ్య కావ్యము
దాక. అతడు చాల లోకజ్ఞుడు. చాల పలుకుబడి
కలవాడు.

౨

పన్నాల రామకాస్త్రి పుట్టుకాస్త్రి. సాహస
ముని రామలింగము. సాహసమున శ్రేష్ఠుడు. పండి
తరీ వేలు విడిచిన మేనల్లుడు.

"కూమా! అని దెప్పులు చెప్పు దెప్పులు. లేదు
కూమా! అని. 'కూమా! ఉత్తరము కేసుం దేమా!'"

క. 'కూమా! నీవు ఉత్తరముగద్యము
భాక రీయవలయువా? అడవిలో సింహమునకు రావ
లెక ముని కల్పిరి.

రామకాస్త్రిమోము కొంచెము వికసించెను.
పండితరీ కనిపట్టి మరల నిటు లాను:

'ఈపక్షిలోని దర్వాజా లన్నియు దాటి
పోయెను. ఉత్తరము పండితరీమనోహరమునకు
యెనిగి పోయెను. పక్షి—

ఉత్తరము అశ్వనా భారతా!
వీర భారతా కృ మగ్యమా!
మాతురే నాథమా భారతా!
శ్వశురే నాథమాధమా! ౩

అని నీవు చదువలేదా? కావున బస్తీయంతయు
తిరిగిపోయెను నామ్మ!'

౩

రామకాస్త్రి గట్టిగట్టి తిరిగెను. ఏమియు లంబా
రీలు చేసికొని పొంపములు తోడ లాడించుకొనుచు
పోయెల దర్వాజా లన్నియు త్రొక్కి చూచెను.

శత్రువు లన్నియు పంపించెను. ప్రాంత పావేరి
లన్నియు పరిశీలించెను.

అంతే చాటుకొనెదని భావించెను. త్రొక్కి
చూడని తోలు లేదు. కొండని తోలులేదు. చూపని
చోటు లేదు.

అతడు భావించి కాతాభాగి చేసెను. ప్రక
డను పట్టిచూచెను.

రామకాస్త్రికి భాగములు విచ్చేసెను. ముగ్ధు
లంతయు విచ్చేసెను. చేపలను విచ్చేసెను. కేసాలయము
లంతయు విచ్చేసెను. పన్నున దొక్క రహస్యములు.

౪

రామకాస్త్రి భాగము దొక శత్రువున కాలి
మీద కాలు వైచుకొని పడుండెను. చేపము చేయ
కొచ్చి కేసాలయమునకు పలువు రెవల విడిసి
యొందరి.

"నాకాస్త్రి పుట్టుకాస్త్రి అనిన ద్వారకపాల
కులు జనుమల నున్నారు." అనికొనుచు. రామకాస్త్రి మోద
చూపించెను.

౧. ఉత్తరరీ వేసిన ద్వారము. ౨. అంతయు పోయెను. ౩. తిరిగి పోయెను. ౪. తిరిగి పోయెను. ౫. తిరిగి పోయెను. ౬. తిరిగి పోయెను. ౭. తిరిగి పోయెను. ౮. తిరిగి పోయెను. ౯. తిరిగి పోయెను. ౧౦. తిరిగి పోయెను.

పాదరేఖలు పరిశీలించుచున్న విశ్వబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు 'అయ్యా! పాదము కడరింపకుండు' అని నేలఁజొసెను. రామశాస్త్రి ప్రశస్తి తీరింపక పాద ముడించి యాడించి ఆడి, 'శేఖ బహుబలివిన' వని లోలోపల ననుకొనెను. కుడికాలు కిందమోపి ఎడమ కాలు దానిమీఁదఁ బెట్టుకొనెను.

విశ్వబ్రాహ్మణుఁ గాపాదమునుగూడఁ బరిశీంచి రెండుపాదములను కనుల కద్దుకొనెను.

'అయ్యా! తమ రెండుపాదములందును రెండు చక్రములు గలవు. మీరు మహారాజులు కాఁగలరు.'

'అనుచో దివాణపు పని వీడే' అని రామశాస్త్రి యనఁగా విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు నటకపోగి యతని పాదములు పట్టుకొని 'ఈమాట మాత్రము మిఱవకుండు' అనెను.

'మంచిది. కొత్తదివాణమున కొక యిత్తడిదర్వాజా కావలయును. ఇరువది గజములయొక్క, పదిగజముల నేడలుపు, ఎప్పుడు తయారుచేయఁగలవు?'

'శే పిపాటికి.'

'వాహవా! పనివాడ వన్న పనివాడవు. ఇరు వదిమంది విచ్చుకత్తుల పారావారు కావలెను.'

'చిత్తము. నావారున్నాను.'

౨

కొట్టకు పోవు చారియందు ఇరువదిగజముల యొక్కను పదిగజముల నెఱువును గల చిత్తడిదర్వాజా యొకటి నూకొల్పఁదయమని నిగనిగలాడుచు ఆది ర్భవించెను.

దర్వాజా కొక్కచక్క క్రిందినంతే మీఁదివల కను దారుమవారి వంకావలియు, మఱొక్కచక్క వకావలరములును చక్కఁగా చెక్కఁబడియుండెను.

దర్వాజాకు అనుకొని ఒక చిన్న బంగళా. దాక రామశాస్త్రి ఆసీను. అసీనులో ఒకకుప్పి. కుగ్గి

ముందు ఒక దెక్కుబల్ల. దానిమీఁద 'పిత్తకో కా దర్వాజా' అను మొహరు.

రామశాస్త్రి కళోభా. ౧ విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు పనికొనూత సహా. ౨

దర్వాజాముందు విచ్చుకత్తుల పారావారు పది మంది ఆటు, పదిమంది ఇటు.

౩

ముందు ఖాశీ, వెనుక మాటుమేయలు, వెనుక ఇద్దరు గొల్లలు వచ్చిరి. దర్వాజాకడ ఖాశీ నిలువఁబడెను.

ఖాశీ ఇత్తడిదర్వాజా యంతయు పరిశీలించెను.

బంగళా యంతయుఁ జూచెను—మాత్రం ఫోటో, గావ్ కాజమా? అనెను.

రామశాస్త్రి ముఖము బయటికిఁబెట్టి దిగ్గజగా 'అమిర్ ఉల్ మిమేనీజ్ సాహబ్!'

బగ్గ్ మే ఘరీ.

ముహ్ మే రామ్ రామ్, ౪ అనెను.

'ఈక్రొత్త డిసార్డుమెంటుకు ఏమి యాయ వలెను?'

'అటులు చారికి రండు! తీవరువకు అర్థదా. మనుష్యువకు అణా.'

'వాలుగు మేళవోళ్లు, ఒక గుండెకాయయు పం పింఱును. మమ్ము పోనిండు.'

మీకు జబాబు ఇచ్చటనే జరుపవలయునా?

నెంటనే ఖాశీ తేబుజ్ చేయిపెట్టి మాఁడు యాపాయల అయిదటాలు తీసి రామశాస్త్రి బల్లమీఁదఁ బెట్టెను.

'మాటుమేయక 3-2-0

మమ్మరుమనుష్యులు 0-3-0

కరసి. 3-2-0

౧. పన్ను మూలుచేయు ఉద్యోగి. ౨. దెబ్బ ఖజానాకు చేర్చు ఉద్యోగి. ౩. చిన్న మెత్తుకొనుటకు వచ్చి గ్రామ మంతయు జమాబందీ చేయుట—భీషుపాదప్రత్యేషన్యాయము. ౪. చంకలో కత్తి, నోటిలో రామనామము. ౫. కొర్రానుమంత్రియై దివి విశ్వరాధ్వరముగా జంతువును నడిపెను.

అని పద్మ వ్రాసి మొహరు వేసి రామకృష్ణుని దిచ్చెను. ఖాతీ నెమకముంగులు ముందుచెమకలు చూచుకొని వాహవాహవా అనుకొని దర్వాహ దాడెను. అతని నుండెలు లటుక్కుమనెను. 'వఖుర్గు గూడ మేకలనిదా వేసి వ్రాయించును' అని ఖాతీ అనుకొనెను. అంతట ప్తనినుండెలు కుదులుబడెను. మేకలు చెల్లిపోయెను.

కొంతసేపటికి బోడుగుర్రాల బగ్గీ యొక్కటి గల గల చిచ్చి గలుక్కువ ఆడిపోయెను.

‘అరే అది యేమి?’

‘జొత్త దర్వాహ.’

లోపలినుండి మంత్రి తొంగిచూచెను. దర్వాహ నిండ పాదుషావారి వంశావలి. ఆవంశావలిలో తన వంశావళియు గలిపియుండెను. మంత్రి బగ్గీ దిగి పూముని చేయమఁ బోయి చిత్రరపులను ముద్దగొనుచుండెను.

బంగళాలోనుండి సలాములు కొట్టుకొనుచు రామకృష్ణ మంత్రికడకు వచ్చెను.

ఈర్ కాచాండ్ అని మంత్రి యనెను. ఆత్ భలా తో జగ్ భలా! అని రామకృష్ణ యనెను. మంత్రి సంతసించెను. రామకృష్ణ—

“కందుకరములు 0-1-0

మగ్గురుమనుష్యులు 0-3-0

జరసి 0-4-0

అను చీటి యిచ్చెను. మంత్రి పావలాయించి ‘ఓ ఏమి మొహా! ఏమి దర్వాహ! ఏమి చెక్కడపు పని!’

అని పాదుషావారి నిర్వాహకాలమును బహిరంగముగా మెచ్చుకొనెను.

సచివ్ మార్ గువారు పావలను లోనికి తీసికొని వెళ్లెను.

‘పాదుషావారి కాలమును గ్రహింపఁ గలవారు గనుకనే తమకు అమిర్ ఉర్ ఉమరా! అనుదిగురు వచ్చెను’ అని రామకృష్ణ యనెను.

‘వహా వహా’ అని అమిర్ ఉర్ ఉమరా గారు మెచ్చుకొనిరి.

తెచ్చు బోతుగుర్రములను బండివాడు భీమముగా తోలెను.

మంటాపకము గలగల మోయుట వారికింది రామకృష్ణ కచ్చుచున్న బండిని పరీకించెను. ‘అసగ! ఆవచ్చుచున్న బండి హిందూమంత్రిదా’ అని రామకృష్ణ యనెను.

సిపాయు లిరువురు దర్వాహను త్రిప్పిరి. ముందు వైపు నెమకకును, వెనుక వైపు ముందుకును తిరిగెను. దశావతారములు కొట్టవచ్చినటులు కానిపించుచుండెను.

కులసీరాముగారి బండి రాగనే పారావారు బండి నాటివయిదిరి.

‘అరే! మంత్రిగారి బండి! అని బండివాఁడెఱచెను.

‘అరే! పాదుషావారి పారా! యని సిపాయి అలచెను.

కులసీరాము తల బయటికిఁ బెట్టి చూచెను. ఎదుట దశావతారములు!

1. ముసల్ మాను లందఱులు చెంద్రుని జూడఁబలిసిన దినము. ఆనాఁడు చెంద్రునిచ్చునకు నిరకము. కావున ప్రియదర్శనము; (అరచేతిలో వైకుంఠము.) 2. తమకు మంచివా రగునో జగత్తు మందిరి. 3. రారాజు.

తులసీరాము నమస్కరించెను. రామశాస్త్రి
చేతులు జోడించి సుంత్రిగారికి చీటి యిచ్చెను.

‘ఇది యేమి?’

‘తలపన్ను కన్న తక్కువ, దర్వాజాపన్ను’—
‘రిక్షవాణి గ్నప శ్రేణి రాశానిం దైవతం నుగుర్మి’

తులసీరా మొకతూరి మొహరు చూచెను. ఒక
తూరి దర్వాజామీడి దళావతారములు చూచెను.

పాదుషావారి హిందూ మహమ్మదీయ మతైక్య
మున కిది తార్కాణ.

హిందూశ్రీలకు నిక్కా కట్టుట ఇంతకంటె
తెక్కుడు పశీవమును తార్కాణ.

తులసీరాము రామశాస్త్రిమొగ మొకతూరి చూచి
పాచిలా చెల్లించెను. బండి పెల్లగా వెళ్లిపోయెను.

విశ్వబ్రాహ్మణుడు రామశాస్త్రిని జూచి
‘అయ్యో తులసీరాముగారికి ఇందుముములును కంఠ
పాశ ముడు’ అనెను.

రామశాస్త్రి తల త్రిప్పి—

‘గీ. శంభ్యులేదు నమాజాలో శ్రద్ధ లేదు

సరిగ నేకాని లేదు రంజాను లేదు

కాశియును లేదు మజియ మక్కాయులేదు

హిందువా? ముల్కయా? యికడెవడు కాడు.’
అనెను.

సిపాయి యొకడు మరల దర్వాజా త్రిప్పరయి
చెను. ఇంతలో పలువురు నవుకరులు వచ్చిరి. పారా
వారు వారి నాటివయిచిరి.

‘ఇది యేమి?’

‘దర్వాజా పన్ను.’

‘మీరు దేవిదీ నవుకరులము.’

‘ఇది దేవిదీ—పన్ను.’

పెద్దనవుకరు కనుపన్నుచే మిగిలిన నవుకరు లంద
ఱును మజియొకదానిని బోవులుకు వెనుదిరిసి పోయిరి.

నీ రంజానును మజియొకదారి దొరకునేమో యని
విశ్వబ్రాహ్మణుడు డడెను.

‘నాఁడవ్యః పంథా విద్యుతే యనాయ’ అని
రామశాస్త్రి యనెను.

ఇంతలో నేనాపతి రుస్తుం ఖా, ఆలీ హిమ్మత్,
అమీర్ ఉల్ బఖార్ స్వల్పముమీద వచ్చెను. క్రొత్త
దర్వాజా చూచి ‘చెడిరి స్వల్ప మాగిపోయెను.

రామశాస్త్రి బంగళాలో మొహరు చప్పుడు
చేయుచు చీటి తీసికొని వచ్చుచుండెను. నేనాపతి
స్వల్పమును చెందక శ్రీ తోపను అదిలించెను. అది వెను
కకు నడవదొడంగెను.

రామశాస్త్రి—బాపా కా చేలా.

సిపాహీ కా ఘోడా.

కుర్ నహలే నో.

ఘోడా ఘోడా?

అనెను. ముక్రము మరల నొప్పునకు రాగ నే రామశాస్త్రి
చీటి యిచ్చెను.

‘ఇది యేమి?’

‘దేవిదీ పన్ను.’

రుస్తుంఖాను మొలమన్న కైబారు చూపెను.

౧. గామును దైవమును పురువును కట్టిచేసులనో జూడబోరాను. ౨. నీరికన్న చేయదారి లేదు. (ఈశ్వరు
చేయవలయును). ౩. ఎంత చెడినను నీవుకు తంప్రిహారికయు స్వల్పమువకు కామబోలికయు కొలదిగా వయివకు
వచ్చును.

రామకృష్ణ—అరేని చిట్టా దేవో.

అరేని పైర్ పులాట.

అని మొహము మాసెను.

మొహమును ఆ అరేని మని ౦-౧-౬ తీసియిచ్చెను. సవర్ మాల్ గుబారు తీసికొనెను.

నేనాపరి స్వల్పము వదిలించెను. అది వెనుకకు వదిలి మరల మందులకు వచ్చి దర్శనాకడ నిలిచిపోయెను.

వెను దిరిగిపోయిన నవుకరు లందఱును వేలుచారి లేక సుపుగా వచ్చిరి. వారిని జూచి తెదిరి స్వల్పము కలిపి ముముకును మునుక దర్శనము పొందికొనిపోయెను. ఎర్రదా గొకటి అచట నలంకార మాయెను.

రామకృష్ణ—అరేని పుకర్

అరేని పుకర్ అనెను.

నవుకరు లందఱును నవ్వుకొని అలా అలా యిచ్చి చీటి తీసికొని చూచుకొనుచు పోయిరి.

సవర్ మాల్ గుబారు తీసి ముద్ర తప్పలేదని నవ్వును.

రామకృష్ణ—

దిల్లీకా లద్దూ జో ఖాయా సో పస్తాయా.

జో నఖాయా సో పస్తాయా) అనెను.

దేవిదీ మందు పండ్లందు మ్రోగెను. ఖాయాసా గారి కప్పుడే ప్రభాతము.

అర్ రహ్ మాల్ లతీఫ్, పాదుషావారి పొబ్బ కానుమిచ్చుదు. వారి స్వల్పము మరుగులు గ్రక్కుచు

వచ్చి దర్శనాకడ నిలిచిపోయెను. రామకృష్ణ

చీటికి ముగించెను.

‘ఓ ఇది యేమి?’

‘పితృకా దర్శనము.’

అర్ రహ్ మాల్ లతీఫ్ దర్శనాసంతయు సమామలతో నింపించుచు ‘నా కింక తీరిక లేదు అనుకొనెను. రామకృష్ణ ౦-౧-౬ చీటి నిచ్చెను. అరేని మునుక మునుకై ని స్వల్పము వదిలించుకొని పోయెను.

ప్రార్థ దర్శనా సంగతి వగర మంతయు ప్రాంతము. దేవిదీతో వదిలించుకొని లేనిదానిని వచ్చి వింత చూచి పోవుచుండిరి. రామకృష్ణ—దిల్లీకా లద్దూ జో ఖాయా సో పస్తాయా; జో నఖాయా సో పస్తాయా’ అనుచు గుండుచుండెను.

ఇంతలో విమామకుని స్వల్పము తూలుచు వచ్చుచుండెను. రామకృష్ణ చూచి,

‘గళచ్చకు ర్విశ్వానుః ప్రస్థం కృ పదేపదే, మక్షికారికా సంయుక్తే భట్టరెట్టు ర్విరాజగో’ అనెను.

విమామకునిస్వల్పము మొక రాచకుండలకే అచట నానిపోయెను. రామకృష్ణ చీటితో నవని నెదురుకొనెను.

‘ఇదియేమి?’

‘షేం షేర్ బహద్దర్ కా దర్శనము.’

‘ఓ ఇది వాకు పంపింది.’

ప్రార్థిగా కాదు. సగము పంపింది, సగము క్రిందిది.

విమామకుడు దర్శనా సంతయుఁ జూచెను. బంగలా సంతయుఁ జూచెను. ‘ఘోరీ దుకాన్ ఫీ!

౧. జాగా ఎటోని వైకో. ౨. పిల్లీ కుక్క గారికి చెనురును. ౩. కొంచెము మోసగాండ్రు అంశపు పొట్టుతో లడ్డుచేసి పిల్లలడ్డుని చేతుపెట్టి అంగడిలో మంచిది. దొంగలు కొంచెమువచ్చి వారి నన్నిటిని కలు యిచ్చి కొనిపోయిరి. వెనుక వారికి లేకపోయెను. కాని కొని తిన్నవారును పస్తాయించిరి. దొరకక తినని వారును పస్తాయించిరి. ౪. చేవియండి ‘తమకు ముఖముగా నిద్ర పట్టిందా?’ అని యడుగువాడు. ౫. గీ. చేలు పారాడ జోరీగ తీలఁ బాడ, స్త్రీకిమ్ములు మజ్జియును దొడ్డికాళ్లు, తినర నయవారి స్వల్పపులెట్టు చూడు, పడుచు లేచుచు నల్లదే పరువులెట్టు.

పకాణం అనియెను. రామశాస్త్రి 'వైది నువ్వే ప్రాయాన సహి బక లే హై' అనెను.

విమానకుడు మఱి నూటాడక అణన్నర ఇచ్చి నుగ్రము నడిలించెను; కొరడాతోఁ గొట్టెను. అది రెండు ముసులు వైచి క్రిందఁ గూర్చెను.

నాకు పాదుషావారి కొరడాచెప్పులు రప్ప వను కొనును అట్లందు నుగ్రమును లేకఁ దీసికొని ప్రోపికొని పోయెను.

తరువాత వ్యాయాధికారి దాదార్ బగ్గో గారి బగ్గి వచ్చెను. బగ్గి ముందరి నుగ్రము తీసి ముట్టెను దిండ్లకా కానింది నిలిచెను. బండివాఁ డెంతలాగినను ఈవారికి రాలేదు.

రామశాస్త్రి చీటితో వచ్చెను. వ్యాయాధిపతి చీటిని దెల్లించక 'ఈ తోలుము' అనెను. బండివాఁడు తోరెను. అది కదలలేదు.

'అయ్యా! చీటి పుచ్చుకొననిదే అది కదలదు' అని రామశాస్త్రి యనెను.

'ఏది చీటి?'

'ఇదిగో చీటి.'

'ఈపన్ను అవ్యాయము.'

'ఈము వ్యాయాధిపతులు! చీటి దెల్లించక ప్రోపికొనిపోవుట అవ్యాయము—నామ బలాచక్రకా క్షోదా.' ॥

దాదార్ బగ్గోగారికి కోపము వచ్చెను. 'ఈ దిండ్లకా సంగతి పాదుషాగారితో చెప్పుము' ననెను. రామశాస్త్రి అభివినయముతో దాపునకు వచ్చి 'ఇదిగో మామండ్ర! ఈమొహన-పిత్తబ్బ కా దిండ్లకా! మాఁ డెంతాలన్నర ముందు వియచేసి పాదుషావారిని పరామర్శింపుడు' అనెను. దాదార్ బగ్గోగో దెచ్చిచ్చి నుగ్రమును తోలును కను, బండివాఁడు కొరడాతో రెండుకొట్టెను. అది వెనుకకు రెండడుగులు వైచి మరల దిండ్లకా

కానుకొనెను. బండివాఁడు మరలఁ గొట్టెను. నుగ్రము మరల నటులనే చేసెను.

'ఇది యేమి!'

'ఇది దిండ్లకా వహిను.'

రామశాస్త్రి యిటులు చెప్పెను: హిదాయత్ ఉల్లాహ్ నాదు మువనిమన్న నొక శత్రువును కొనిరి. అది తేనుగంతి ఉన్నది. సాయంకాలమున నాదు దానిపై పికాను బయలుదేరి. అది పది యడుగులువైచి అగి పోయెను. పనుగుగు వెనుకకు వచ్చి కొరడాలతో కొట్టిరి. బాధము లేకపోయెను. బస్తీగోని నుగ్రపురెండు లంపలును పోగయిరి. కొట్టిరి కుమ్మిరి; డోహు. ఎవరును నీమియుఁ జెప్పలేకపోయిరి. ఒకఁడు 'దీని కింబునే లాముము కట్టెంపు' డని సలహా చెప్పెను. ఒకఁడు ముందుకు వచ్చి 'జియ్యా దీనిసంగతి నేను తెల్పుదును, జింబునే బోగముమేళమును పిలిపింపు' డని చెప్పెను. బోగముమేళము వచ్చెను. బోగమువాండ్రు గట్టి గట్టిరి. మట్టెల ప్రహారెను. శ్రుతి నుంయి మనెను. నుగ్రము పడి లించెను. అటకల్తెలును పాటకల్తెలును కలిసి పాడఁ గొడఁగిరి —

'సరివారిలో సరాసము లాడకురా!'

పదిమందీలో సరాసము లాడకురా!'

నలుగూడీలో సరాసము లాడకురా!'

అని పాదుషు అటకల్తె ముమ్మాను గంతువైచి వెనుదిరిగెను. నుగ్రము నడువఁ గొడఁగెను. బోగమువాండ్రు అగగగనే అదియు అగెను.

అప్పుడు కాకు ఉల్లాహ్ నారికడకు వచ్చి 'తమ కి నుగ్రముతోపాటు ఈమేళమునుగూడ ముం దుండు కొనుడు' అని చెప్పెను.

అదిగగనే ఈనుగ్రము కంచరవారికి. కంచర సామాను కవచదగనే ఇది అగిపోవును.'

'నిక్కయమే. ఇది కంచరకా ఘోదా! మాకో! అని దాదార్ బగ్గోగో అనెను గాని ప్రమా

జనము లేక మృత్యుమును విప్పి బంధింపఁబడు పొంగినారును బండిని లోనికిఁ ద్రోసిరి.

చెప్ప నక్కఱకయే యెవరికి వారు పితృత్వా దర్శాబా ముద్దగ నుడును పన్ను చెల్లించుచుఁ బోవు చుండిరి.

ఈ దర్శాబా దర్శనము జొనరించుకొనుటకు బలె చంద్రుఁడువయించెను. తనకడఁగూడ పన్ను కనులు చేయుదుకమా యను భీతిచే వరఁడు దూరమునుండియే చూచుచు నిలువఁబడెను.

‘ఇక మనము ముగించి వెళ్లుచు’ యని పదిర్ మార్ నుట రచెను.

‘సరి సరి. ఇప్పుడే ధనలక్ష్మీరాండవ’ మని రామ రాస్త్రి యాచెను.

ఇంతలో మేనా యొక్కటి వచ్చెను. బోయియు లోనికి త్రోసికొనిపోవుచుండిరి. సిహాయులు వారి వానికయిదిరి.

‘అంతర్ కా జనానా’ అని బోయి మెల్లగాఁ జెప్పెను.

‘దాను. అర్. కా మంర్ లేగమ్’ అని రామ రాస్త్రి అనెను.

ఈలోపల అంతర్ కా జనానావారి దాసి పియరీ లేగమ్ వచ్చి కలిసికొని ‘వెనుక మేనా రాక మునుపే మనము పోవలెను.’ అనెను.

‘దక్షిణ?’ అని రామరాస్త్రి అడిగెను.

‘నేఁడు కొత్త దర్శాబా అడ్డువచ్చి నని బోయి అనెను.

కనకమిండి పోత దనునని రామరాస్త్రియనెను. అర్ కా మంర్ లేగమ్ ఆకలిపక్కముండి దర్శాబాను తొంగి చూచెను. ‘అహ! దీనిగ్రందిగా నేలలో దారి యుండినచో ఎంత బాగుండిపోను’ అనుకొనెను.

‘మేనాలో నన్ను నా రెండలు?’

‘ఒకరు.’

‘ఎటులు నమ్మిక?’

ఇంతలో వెనుక మేనాబోయి. గుంకారధ్వని వివలుడెను.

వెంటనే మేనారెక్కలు తెరివఁబడెను. మేనా క్రిందుగా పోయెక్కటి త్రొవడెను. రామరాస్త్రి దాని నండుకొని చీటి చూచి కలఁగవలెనని చెప్పెను. మేనా వెళ్లి పోయెను.

వెంటనే మఱొక మేనా అచట నాఁపఁబడెను. మేనా ప్రక్క వచ్చియున్న నులూపీ లేగమ్—‘యింత పేనాను త్రొక్కి పోవలెను. అయ్యకుండు! రామరా వారి భాస్ మేనా’ అనెను.

‘అ! ఈమేనా భానుక్ లక్ థ ఉన్నపాది. మేనా బాదుషావారి భాస్ అనుచో పితృత్వా దర్శాబా అంతకన్న భాస్.’

ఇటు లవఁగనే రామరాస్త్రి కాలిముంగల రవ్వల యుంగర మొక్కటి పడెను. అతఁడు దాని నెత్తి రవ్వల చిలువలలో చీటి వ్రాయఁ దొడఁగెను.

‘మేనా పోనిండు, మేనా పోనిం’డని నులూపీ లేగ మనెను.

‘అలల! ఇదే చీటి’ అని రామరాస్త్రి యనెను.

మేనా కలుపును తన్నిన ధ్వని యొందు వివ వచ్చెను. ‘చీటి కప్పు యాకామని నులూపీ లేగ మనెను.

రామరాస్త్రి ‘ఓహో—దోరీ న కచార్

నీరీ హై టైయార్’ అని ముహురముచేసి చీటి మేనా కంటించెను. మేనా వెళ్లిపోయెను.

పిదప కొక గుర్రపుబండి అచట నాఁగెను. బండి వాఁడు మజిప్పర్ హుసేన్ పాచ! అని పిలిచెను.

‘అర.’

‘త్రొత్తిదర్శాబా.’

‘క్రాత్తిది లేదు ప్రాతది లేదు. పోనీ.’

‘దర్వాజాపన్ను’ అని నీపాయి.

‘వుచ్చుకో!’

రామకృష్ణుడు.

బండివారికి ౦-౨-౦

మగ వేసమునకు ౦-౧-౦

ముజప్పర్ హుషేజ్ కేరు కు ౦-౧-౦

ఫాతిమా దేగమునకు ౦-౧-౦

గుర్రమునకు ౦-౦-౬

వెళ్ళి ౦-౫-౬

అని బ్రాసీ ముద్రవయిది చీటి యిచ్చెను. ఫాతిమాకడ డబ్బులేదు. ఉంగర మొకటి యిచ్చి వెళ్లిపోయెను.

విశ్వబ్రహ్మ తెల్లబోయెను. ‘స్త్రీయం పురుష విగ్రహాన్’ అని రామకృష్ణుడు చెప్పెను.

ఈరీతిగా పరిచారికలు రాజులు తర్రారవిదూషి లు సిరాజ్ నటులు బాద్షాదు భాగవతములు ‘పెలస్తీను పేకాబా’లైలు వచ్చి సర్ మూర్ గుజారుకు మోము జాలని బరువు వేసి పోయిరి.

అమలునాటినుండియు పిత్తర్ కా దర్వాజా వ్యాపకప్రక్త మయిపోయెను.

దర్వాజాపన్ను నే రామకృష్ణుడు వేడులు విద్వేలు లాయములు రోషాఖానాలు వెలపెను.

ఇటులు కొన్ని నెలలు కొన్ని సంవత్సరములు గవెచెను.

ఒకనాడు బాదుషావారి బగ్గీ పిత్తర్ కా దర్వాజా దగ్గర ఆవంబడియెను. ఫాదుషా, దావున నున్న రామకృష్ణుడు మేడలును విద్వేలును చూచి ‘ఈ పేట యెప్పుడు పెరిగినది?’ అనెను.

‘మన కళోదాగారి మేడ. ఇది వారి ఆఫీసు’ అని బండివాడు చెప్పెను.

‘ఇది యేమి?’

‘ఇదియే పిత్తర్ కా దర్వాజా.’

విద్వాంసులంకృతమున ముఖమతో రామకృష్ణుడు మొహరు కైచిన పోటి పుచ్చుకొని చూచులు కొట్టును బాదుషా బగ్గీని సమీపించెను.

బాదుషా దర్వాజా నంతయు చూచెను. అతని కరీరము పులకించెను.

‘ఈదర్వాజాను చూచిన గుఱుకులేదే?’

విశ్వబ్రహ్మ లోలోపల నవ్వుకొనెను.

రామకృష్ణుడు చేతులు జోడించి ‘జనాబ్ జ హాపనా ఖుదాపామ్!’

ఆప నే రామ్ కో భజై

రిహ్ భజే వా భీత్.

అనెను.

‘భేష్! నీవు మాకు మంత్రినిగా నుండయిన వాడవు!’

బగ్గీ వెళ్లిపోయెను. ‘మీరు ప్రభువు లగుదు, రవి నీ నవలేదా? అని విశ్వబ్రహ్మ అనెను. రామ కృష్ణుడు ‘ఇప్పుడు పాపముల చూడు’ మనెను. విశ్వ బ్రహ్మ మాచెను. నాటిచక్రములు లేవు. అతడు నివ్వబోయెను.

అమలునాడు సర్ మూర్ గుజారు కళోదా ఆయెను. కళోదా మంత్రి యాయెను. ఆవిశ్వము దిక్కు న్నపంపిలికి వికోదముగా నుండెను. విమోచకుడు ‘హుజులే బాంగాలా, హిక్ ములేచీక్’ అను పామెత వేటినుండియు,

హుజులే

బాంగాలా

హిక్ ములే

తెంగాలా

అని మాటవలె నని అనుకొనెను.

౧. మగవేసము వేసిన అడుది, (ఇది వాస్తవికామాయనియున రామవర్ణనము) ౨. నీవు నీయిచ్చు ద్రవము నెటులు భరించినను ఆతడు ఆచరించున గ్రహించును. ౩. బంగాలీలు కూటరెక్కికులు. తెలుగువారు మోసగాండ్లు.

పాఠము

పాఠము

అరుణోదయాత్పూర్వ మంద నిద్దుర లేచు
సర్వాత్మకై మృతి సంస్తుతిండు
నొజ్జకున్నరంబు గడుభక్తి సవరించు
సరిలానగాహులై సావిత్రి జపియించు
నర్కున కెఱిగి యర్చ్యం బొసంగు
మడుగుల విడిచి క్రమమతి, దేకునకు సా
హ్వంగ దండ ప్రణామాని తేరి,
ధూమ్రాగ్నియలఁ బూర్ణాంజలిద్రవ
నచలభావమున విద్యుల నెఱుంగు
గురుని యానతి జగద్గురుని యానతి గాగ
నెంది, నేగల గారవించు నరని
నలయక యడవుల ఫలసమిక్కు కేరతి
నదనునఁ గూర్పు పథ్యాపకునకు
నేనాడు పృష్టి దా నీక్షించు కతమునఁ
బ్రకృతి పాతముల నేర్వకయి నేర్పు
ననరూరికలఁ బక్షివర్గంబు మృగశోటి
గాఢసఖ్యానురాగమునఁ గాంచు
సాయాహ్న వేళలఁ జను వటువులఁ జేరి
రమణీయ తరునికుంబముల పాంత
స్వచ్ఛిందవృత్తి నిచ్చిలఁ దోచు వాశోగ్య
వాతపోతంబులఁ బ్రీతిఁ గ్రోలు
దనిసి శకుంతలంతరి కలారవముల
నినుక తిన్నియలపై నెవని యాడు
బలపడి నిర్మలాంభోపూరములఁ స్రుంకి
సాంధ్యకృత్యముల సల్పి ముగుడు
ప్రహ్వమగంధంబులములఁ దై కొంచు
భక్తంబుల బాదరక్షలను గొనఁడు
మద్రసోపేతభోజనము వానించుడు
కంఠమాలముల వాళటి నడంచు
కట్ట వలంపఁ గాదు, కాపినము ధరించు
కాయనించు నికల ధూళియ్య నొకఁడు
నవ్యయోగాభిలాషి వివస్రునేడి
యక్షవిద్యారతుండు వాకాద్విభంధు
నకులపితృవర్తనండు నిరామయుండు
జనకుండు వాణివిద్యార్థి సోమ్యుని.

బ్రాహ్మ పాడుచ లేచుఁ బాగమట్టకంపుతో
వెలవెలనయి వెన్ను విడిచికోసుచుఁ
బుడి నెడు నీట వా పుక్కిలించునో లేదో
యపుడె హోటలునఁ బ్రత్యక్షమ పను
కాఫీ యుపమ దోసె కారకీర్తిలతోఁ
బ్రాహ్మిని క క్త్యాపేయము నెఱు
నావలఁ జెలికాండ్ర యాలాపములతోడఁ
గడపు, తొమ్మిది కింటికడపఁ క్రొక్కు
నిలపుటద్రపు మ్రాల నిర్మి, దున్విన పూని
నెత్తికొని విచ్చి నీటునేయు
వివిధకాకంబుల వేపునుఁ గూరల
నమరింప కాల్యున్న మారగించు
నటుపైన రమ్యవేషాలంకరణమున
గంటలు త్తెగములకరణిఁ ద్రోయు
చెనునీగలెల్లగల్గె చెడవుల నటియింప
నడలఁగఁగయల్ విూల బడికి నేల
నచట వాచార్యబోధానిపై రచియించు
ఖండనోక్తుల మిత్రతండ ముచ్చ
పూరిపల్లెను వేడిబోండ లాంఠడలకై
విరలి యొడవఁగా నె పరుగునాటు
సాయాహ్నమునఁ బాతకాల విద్యోగి, పూలు
కూరింటి తేనీరు వాలఁ గ్రోలు
తకుపరి నిరవునఁ దనవేషమును డింది,
ముంగురు లొత్తి, మెఱుంగు రాచి,
కన్నుల నద్దముల్ కరమున తెత్తంబు
కాళ్లలో జోళ్లు సింగర మొసఁగ
చెడల వాహ్యుని నై వేద్య మావలఁ గొను,
బ్రమిసి వివీమరంగములఁ గాంచు
బదిగంట లరుదుఁ గొంపకుఁ జని పాల్గొని
సకులతో సరసభావలు వెలార్పు
దీనాల చీడలఁ బీర్చి పిచ్చి యొనర్చి
మెత్తపై వాచెన్క మేమ వాల్చు
కన్రుభోగాభిలాషి సగర్వవేడి
కుక్షివిద్యారతుండు కోర్కల మగండు
నక్కలనఁ నక్క మున్వితనముల కిక్క
జనకుండు నేటివిద్యార్థి సోమ్యుని.

స్వస్వసంగపరిత్యాగము స్వకాత్మభావము మహా భక్తుడు నగు పక్షిరు (సుహమ్నసీయపన్నాసీ) కలదు. ఆతడు స్వకాత్మవేషమునై గానము చేయు నపుడు వాయించుకొనుటకు 'కందిరి'. యను వాద్య విశేషమును ఉపయోగించుకొనెను. భీమేశ్వరమును స్వీకరించుట కొక కొబ్బరినిప్పును, కవివస్త్రము కాక మహామత యువకవీసమును ఉపయోగించెను. ఇతఁడొకప్పుడు భుజియినచో ప్రాశస్త్యముగ కీర్తించు పిల్లలకును దైవపుత్రు. వానకరాష్ట్రముచే నీ పాచ్చా నడచిపోనును నేమనమననో శిరవాతాతపరాధలఁ దీర్చుకొనుచు కాలక్షేపముఁ జేయుచుండెను.

అతని తాకనమయమున, 'కాస్త్రములనశ్రమములు కావు. పక్షిరేళ్ళగుని నమ్మినచో కట్టి దుష్టుకా గ్యము లైవారు సుకవియు లగునను కాస్త్రములలోని యంశములు తాకనమనకుఁ జూపించెలయునను కునినా పాలము కలిగెను.

కందులై రాజ్యంబునను నిలచెను. 'పక్షిరేళ్ళ మీరు పాచ్చా (సుహమ్నసీయపన్నాసీ) పోయెను నేను చెండ్లియాడును నేను వెళుదును నమ్మక. అట్లు చేయుచు నందిచ్చేని యేమిటనో పొందును గాక అది కలెదని, నాలు వాటి ముదయమునఁ గాల్చకవీణీయంబును నివ్వలింద కందిరిని వాయించుకొనుచు పట్టణమున సంచరింపుచు పాచ్చాగారి కుమార్తెను నేను చెండ్లియాడుదు నోహో యని కేకలు చేయ నారంభించెను. అది యేమి యని పోయి యున్నగా పక్షిరేళ్ళ మీరు కట్టవైకుంఠాదిని నేను చెండ్లియాడెద నని చెప్పుచు నను. అది వినినవారు మృత సాగిరి. కొందఱు హేళనము చేసిరి. మఱి కొందఱు

మందలించిరి. పక్షిరు సిద్ధివాఁ డని. ఇతఁడే తాకవట్టగా మన నీ కాదు, పట్టలవై కాదు, దేశమంతటను వాణించెను. వానిని నివిసి యుమర్యావాకరముగ నతఁడు వర్తించు చున్నాడు సిద్ధివాఁ డని తెలిచి రాజభటులు సిద్ధి వాండ్రు స్వకాత్మకాలలోఁ జిత్తస్థం చేయించిరి. నీకోస యని దైవములు పక్షిరేణి నివలిరి. ఏమిట రాజభ్రష్టా యని రాజపురుషులఁ కారాగారమున నునివి బాధించిరి. అందును వారెడు పాచ్చాకొమగిశను చెండ్లి యాడును నమమాటలు నివలించు. తిత్తిరి త్తనములును మానలేదు. ఇట్లుండ నోకప్పుడు పాచ్చా కారాగారమును బయ్యింప వచ్చెను. అపుడు కారాగారక్షతులు పక్షిరునో నీవు పాచ్చా సిద్ధివాఁడయియును మిన్నకుంటివేని నిన్ను నీవే చెందుకొని విడిచెనును మానకొలిసిరి. పక్షిరేమియు ననక మిన్నకుండెను. పాచ్చా కారాగారమును జూడ వచ్చెను. శృంగారమునకు పక్షిరు పాచ్చా కింబు బహు దాక్షిణ్య! నీకుమరిని నీ చెండ్లి యాడునను. అదిమి యన పాచ్చా రాజపురుషులం బ్రక్కించి, పా కిరియై రాజభ్రష్టా యని. వక్షిమముగా నివ్వంధంపుఁ డి. పాచ్చా నవలిపోయెను. పక్షిరునకు నివ్వంధము కట్టించెను. అతఁడెట్లునిలయు నెక్కడ పోవును. రాత్రులు పక్షిరు సంతోర్తనములచే కారాగారము మాలు ప్రయోగముండెను. కారాగారస్థుల మనంబులం బ్రసాదించి యుండుండెను. గుర్రులను నమ్మగ్గులను, కవివస్త్ర పులు నగుచుండిరి. కారాగారవాసులఁ మేయునేరములు తెల్లనుండెను. చెయిండి విడువలఁగన్న వారు కారాగారిం ది సంచరించిన కల్పహస్తినిరయము విశిష్యమే మోజట్లు టచే దేశమున నేరములు లేగెను. అందువల్ల కారాగార మనకు విచ్చువారు తగ్గిరి. దండవాధికారులకు, కారా

గ. పక్షిరు, కీ. కే. నాతండ్రిగారు పంపించినదేండ్లకు ముందు నివ్వలి యాచించి కట్టవదును "నేడే పాడు" గ్రామమున మహాలింగేశ్వరాయమును గట్టించుచుండ, 'నిది మీకు దుర్లభము విరమింపు'డని కొందఱు మిత్రులు నిరుత్సాహముప, నోకప్పు రామిత్రులతోఁ జెప్పుచుండ వింటిని.

గారపాలకులకు పని తక్కువ. ఈ యంశము క్రమముగా పాచ్చాకుఁ దెలిసి పకీరును సముద్రమువరకు దక్కింది నొర వింది, 'నీ కేమి కావలయు' ననెను. 'నీ మాత్రము నా కిచ్చి చెండ్లి చేయవలయు'నని పకీర నను. పాచ్చా కిప్పుడు కోసము నోయి సత్వర్థ కట్టెను. అప్పుడు వారిల్లు సంభోషించిరి:—

పాచ్చా—(సత్వర్థును) నాకుమరిని చెండ్లి చేయించిన పిల్లని (చెండ్లికొడుకు కన్యాకన్య కిచ్చు పుల్లము) వా'కీయఁగలరా?

పకీరు—ఈయఁగలను. ఏమి కావలయును? ఎంత కావలయును?

పాచ్చా—పెద్దనిమ్మకాయలవంటి నూలు మంచి ముత్యములు కావలెను. (సత్వర్థును నట్టి వానిఁ జేరఁడని పాచ్చా తలంపు.)

పకీరు—ఈయఁగలను.

పాచ్చా—ఎంతకాలమునకుఁ దేగలవు?

పకీరు—కాలపు మితిని తెప్పలేను గాని తెచ్చుట మాత్రము నిశ్చయము. నేను తెచ్చునపుడు మీరాజ పురుషు లేయాటంకమును కేయరారు.

పెద్ద యని పాచ్చా పకీరును ఎదలెను.

పకీరక్కడ, చూటు మంచి ముత్యములు—అందును నిమ్మపండ్లంత యురువు కలవి,—తెచ్చుట యొక్కడ? పకీరు కాస్త్రములం దిరుగ వేసెను. దక్షిణ సముద్రమున ముత్యము లుండునని తెలిసికొనెను. ఆ రత్న కళవేలముం జేసెను. ఇసుకతో గట్టు వేసి శత్రువునువంతి చేయువు నెప్పుడయెను, తినయిన కాపినమును నడుమునకుఁ జాట్టెను. కంచికి నొకచోఁ బనిలపఱచెను. కొబ్బరినిస్వతో సముద్రపు నీటిని దాను నిర్మించిన తటాకములోనికిఁ దోడ నారంభించెను. గూఢాచారజను నీవంతను జూచి యిచ్చే నునిన, సముద్రపు నీటిని దోడి సముద్రముగాని మంచి ముత్యములం గొందునని పకీరు చెప్పెను. జనుల నవ్వెరి. చెట్టనాఁచునని, చెట్ట వేయి విధాల విధి. ఈతని యా

యాసముం జూచి కొంత నలు విచారించిరి. ముత్యములు దొరకక పోయిన ను వెలుపులో నీరికిపడినట్లు ముచ్చెన లభించెను. మఱియొకటి. పకీరు రాత్రులకు శిబిముకట్టెనది సునిశ్చయమునఁగ, పక్కిరించికు వేదంకకు మఱియొకఁడుగాన నాతనితో కూడ చిత్వలతో నుండెలతో నీటిని దిచ్చి తటాకము లోఁ బోయిపోయి. కొన్ని దినాలకు తటాకము నీటితో నిండెను. కాని సముద్రములో నొక్క ముక్కయైన తిన్ని నలులు లేదు. పై నెచ్చు నీరు పోవుచు చేయిపుట్టు తెలిసినంతయు సముద్రమువరకు వేరెను. అందులకు గొప్ప నవ్వెరి. పకీరుమాత్రము నిరాశ నొందితెను. మరల మును మరలకలె. పట్టెట్లును గొప్ప నవ్వెనులతో తనీ నీటిని దోడి నారంభించెను. అతని ప్రయత్నమున కాటంకములఁ గలుగఁజేయఁచి కిచ్చినాఁడని చిరి. చిరక కిచ్చినా నని తివననిది మాత్ర పకీరు నీటిని దోడుమొదెను. ఎంత కష్టపరచుచుండెనను నీయమితరాలములలో భగవచ్చ ననను నావకుం దెనుమాధుక లాన్న ముని నీచ్చి వాగుమునీయు చుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడవఁగా సముద్రం దీతని నట్టులను భగవచ్చా మికి వ్రసెను జూచిమోచి యా శ్చ్యోన నీటిని పోయెను. సత్వర్థుల కొప్పులుచేయమోఁ జూడెను. పకీరును బయకనిందె యాతని వృత్తాంతము నడిగెను. అప్పుడు వారిరువురకు నిట్లు సంభోషణము జరిగెను.

సముద్రము—పాచ్చా, నీ వందులకు సముద్రపు నీటిని దోడుచుంటివి?

పకీరు—సముద్రములోని పెద్దముత్యములం గొనుటకు.

స—సముద్రములోని నీటిని దోడఁగలవా?

స—దోడఁగలను.

స—ఎంతకాలమునకు?

స—ఎంతకాలమునకో చెప్పలేను.

స—నీ కామత్యము తినులకు?

స—సోయసహాయం చెండ్లి యాడుటకు.

—పర్యవంశపరిత్యాగివగు నీ కింకరు యెంద్రి కావలయువా?

ప—(నవ్వుచు) వాకుఁ యెంద్రి యవసరములేదు. కాని భగవంతుని నమ్మి పట్టుచు కలిగి పరాపకారముఁ బిలపెట్టకున్నట్టి స్వల్పజనుఁడైన నత్యంతభవనకార్యముం జేయఁగలఁడను శాస్త్రోగ్రర్థమును లోకమునకుఁ జూపుటకే యిట్టి ప్రయత్నముం జేయుచుంటిని.

సముద్రుఁ డాతని యుద్వేగమునకు మెచ్చి, 'నేనే సముద్రుఁడను. నీయుద్వేగమునకు మెచ్చితిని. నీకుఁ గావలసిన ముత్యములకంటె నధికమును ముత్యముల నిచ్చెదానని యొకకరటకుద్యారా పక్షరు కోరిన వానికంటె దక్షిణమునునట్లు ముత్యములు పక్షరుకాళ్లకడఁ బడునట్లు చేసెను.

ముఖవాఁ డావార్త గ్రామములోఁ దెలిసెను. ప్రజలత్యాశ్చర్యము నొంది. పక్షరునకు బ్రహ్మరథము పట్టిరి. బండిచేసి యాతని ముత్యముల బస్తాలతోఁ గట్టి పదిలపఱచి రాజధానీపురమునకుఁ బంపిరి. కందిరి వాయించు కొనుచు తన్మయఁడై పక్షరు సంతోర్తనములఁ బాదుచు కొలఁదిదినములకే రాజధాని నగరరాత్రమునకుఁజేరియపుడే పాదుషామండరమును బ్రవేశించి అలంకములేని యనుజ్ఞం గొనుటచే నిద్రనుండి పాదుషాను లేపి బస్తాలతో నుండిన నిమృతాయుల నురువున మించిన యాణి ముత్రముల దిమ్మగించెను. చక్రవర్తి యాశ్చర్యానందియలతో నొడిచి తెలియక కొంతనడి రిచ్చపడి యుట్టిముత్రములం దెచ్చిని వన, పక్షరు, 'నీకది యవసరము లేదు, రేపే నీహగును నాకుఁ యెంద్రి నేనువా? లేదా?' యని నిర్బంధింపఁగా పాదుషా మాటఁ దప్పిన, మహాశ్మదను నీపక్షరున కపకారము చేసిన దోషముచే తన సామ్రాజ్యమునకుఁ దనకు నేమి ముప్పు కలుగునో యని భయము నొంది ముఖవాఁడే 'యెంద్రి చేయుదునని యట్లే వివాహమునకుఁ దన ప్రయత్నములఁ జేసి చాటఁ బంపెను. దేశదేశముల కీవార్త తెలిసి పాదుషా పక్షరుతో సంబంధముచేయుట యత్యాశ్చర్య మనిరి. ఇది కల్లయనిరి. పాదుషాకు మతి పోయిన

దనిరి. మతికొండలు పక్షరు మహిమచే పాదుషాను మించినవాఁడె యనిరి.

ఎట్లయిన నేమి, లగ్నం దెల్లి వివాహముం గదిసె. పక్షరు తనమహిమచే నెట్టి యలంకారమును ధరించునో చాతము గాక యని మహాజనుల కల్యాణముండుపముఁ జాట్టి యుగిరి. పక్షరు పాచ్చాను కల్యాణముండుపము కడకు తాఁ దెచ్చిన మౌలియును ముత్యములం జేర్చుమని కోరెను. మాపలుల కన్నులు మిలుమిట్లు కొనులొనన ముత్యము లాకల్యాణముండుపమునఁ బ్రోసపోయఁబడెను. మీ రలంకరించుకొని రావలయునని పాదుషా పక్షరును కోరెను. పక్షరు తన కేర్పలుపఁబడిన గదిం జేరి భగవంతుని బ్రార్థించి ప్రార్థించి పక్షి రెంతగ నలంకరించు కొనునో మాడ వేడుకపడుచుండిన కల్యాణముండుపము లోనివారికి ఆశ్చర్యము కలుగునట్లు గోచిని ధరించి, మతి యొక గోచిరుద్దన పైని వేసికొని కందిరిని కొబ్బరినిప్పును ధరించి 'యెంద్రియగుఁగులై వేంచేసెను. సభాసదులు గొల్లన నవ్విరి. పాదుషా తన యల్లుఁ డిట్టివాఁడే యని మొగమును చిన్నచేసికొనెను. ఆపును పక్షరు ప్రజలను ప్రభువు నుద్దేశించి యిట్లుపన్యసించెను:—

'మిత్రులారా! వాకుఁ యెంద్రితో నిమిత్తము లేదు. ఎంతటి యల్పుఁడుగా నుండినను భగవంతుని నమ్మి నేచింపుచు పట్టునలతోఁ బనిఁజేసిన సంతమువా యైర కాగ్యము వైన సాధింపవచ్చునను శాస్త్రములలోని వాక్యములను సోదాహరణముగాఁ జూపుటకే నే నీపనిని జేసితిని. పాదుషా మాత్రమే నవ్యతరున కిచ్చి 'యెంద్రి నేను వచ్చును.'

పిదప నేఁ దెచ్చిన ముత్యముల నమ్మి యాద్రవ్యమును బధిరపంగ్వంధిభీతులక జటిపరివ్రాజ కాద్యువాగ్ధులకును, సత్యజ్ఞానోపదేశములకు నుపయోగింపుమని పాచ్చాతోఁ జెప్పి భగవన్నామకీర్తనముఁ జేసికొనుచు నెటుకొ పక్షరు నెదిలిపోయెను. పాదుషా పక్షరుయొక్క యుపదేశముల ననుసరించి సమస్తపాన తత్పరుఁడై వన్నెకాక్కెను.

ఇపుడేదో ప్రణయార్చనావసరమే! ఈవిశ్వగర్భాంతరా
శపత్తాత్మ, హిమాద్రికూట వలదేలాశాల, గాఢీశ్రవా
న్నపితప్రేమతపః ప్రవాసము లటుల్, సర్వేశ సేవాప్రసూ
నపరాగములు నోని దివ్యకళలకజల్లెక కకుష్పాభులక

ఆశరదిందిరాసతి సుధామల కోమలచంద్రఖండమా
కాశపు పల్లెరాన వెలుగక తెలిసవుల పాలనోచి లో
కేసున కారతిచ్చు వలపించుచు వెన్నెల; లవ్వె వాసనా
పేశలధూమరేఖలయి పేర్చెడుక్రొందలి మబ్బుదొంతరల్.

అగగనాంకవాటుల సుధాసవ మత్తలు, శుభ్రతారకా
రాగవతుల్, వియోగవిధురశ్రుతి వెన్నెలతీవ వేణువుల్
మ్రోగగ నాలపించునదముల్, దివిజాపగ దేలి దేదొ! ప్రే
మాగమగానశౌలల లయమృవబోల్, జగదీశ్వరాత్మలోక

ఈజ్యోత్స్నావలయమ్ము కమ్మగిలుదేవీ! మన్మన్మప్రేమసా
మ్రాజ్యంపుక బాలిమేర సీపు పదపద్మాంకమ్ము లంకింప రా
గజ్యోతిః కళికాపనంతరుచియై; కాంతౌప్రస్ఫుల్లశ్రవా
పూజ్యంబీద్రకృత్ప్రశాంతి బెరుకుబో! స్వాగతామోదముల్.

పానపాన విచ్చుభావములపుప్పొడి రేచుమనోవికాసమో
హన సుషమామధూదయములౌ నను భూతులదేలునాత్మ, యా
వనశరదిందుబోల, ప్రసవాలన కౌముదిబాల. పాలతి
యనియెడమై, సుధాశయ విహాయసముల్ జ్వలియింప జేయునో!

ఈవివినాంతరాస్ఫుట సితేతరగర్భ నిలిన భావభా
గ్యావరణమ్ము లైతొణకులూడెనునీడల, నీలిమేడల,
నామర హైకవేదనల నాటకరంగములంచు వ్రాలెడిక,
దేవవధూకటాక్ష మృదుదీధితు లీనునుసోగ వెన్నెలల్

జానుల పాదులై గగనజాహ్నువి తీరముల్లుభావనా
మోను తాకుటే సుమమోహనకయ్యల, తారకామణీ
వేదుల, విశ్రమించెను వివిధవిశాంతలూ, కమ్మగా
బ్రోది యుగర్చివాడ పాపానల జ్వరపుకాగలల్ సరి!

మలయసమీపానానో పాపునాంతన మాడవలంచి యంతల
జ్ఞుడునొకట్టు; మవ్వములుబిల్లికి ఉద్ధరువుల్ లిఖాన. తీ
పులతలపుల్ గహణములు, పొంగుమన్నామనోనుర క్తిము
చ్చిలి యుల సరిజకన్నకయిపేసి కొను, దిలకింతు గోలకై.

మత్తిలి శిల్పమానియు మానసమేచ వసంతరాశ్రులే
నెత్తములందో, నెన్నెలునించిన దిగ్వలయప్రశాంతలూ,
క్రాంతవిరాళికోసులులు క్రోల్పినటల్ విలంప దేలును
నైత్తదనాల మేపును సమీరకుమారుల పూలపాడికుక.

వేసవిలేరేగి, యువవిధులు నుక్కిరి చిక్కిరై, తమో
రాసుల మాసికొం చెరుగరానిప్రశాంత నిశానిశాంతనీ
మాసుమితాల చక్రమణమూంపల భావవిహారముల్, మనీ
యానమచిత్తవృత్తులిరుకై యెద పెల్లుగ విక్రటిల్లుటక
అలిసుకుమారి గంజపులకాచ్చ మనోంతర భావలింబసం
గతులటు ఈవోర్ణవయగాన వేలెవ్రవన్న చంద్రకా
వృత్తయచు లానియాని, చలిలేలమదేనెడురాగర్పణ, రా
బ్రమ కాకభాంతిమై విరియుస్వాన్నికవాఖ్య సుధాతుపారముల్.

ఏదిక్కుణ్యపురంధ్ర శీర్షములు నేపించా సుధా వనవా
స్వానశ్యామకళాభిరాములు, స్వేచ్ఛాగాములై. ప్రాప్తపం
థోకస్వాములు సత్త్వో, పనుతురా పుణ్య తేత్రమాహాత్మ్యమ (?)
ర్యాదల్ నాహ్మనయప్రశాంతికియి, గజ్జాగ్గాన సందేశముల్.

శ్రీకాలంలో మునుపటికంటే చదువుకున్న వారు హెచ్చుగానే వున్నారు గాని, ఇదివరకల్లా “ఓ! అంటే ‘నే’ రాదు, నువ్వు ఏవూ పెట్టి పుంజేసినా చిమ్మిపోయినా దిక్కుపోతేనాల్లాంటా, “నువ్వువుకు బి. యే. ప్యాసయి దేవాత్రం నీ కవ్వ డువ్వోయి ఇచ్చాడయ్యా” అనేచిందే. నూరుసంవత్సరాల్లో కాలం ఇట్లా మారిపోయింది. పెట్టికొడుకుల్లో బి.యే. గాని, బి. యల్. గాని, యం. బి. గాని చదువుకూన్నా ఉంటే కొన్న హెచ్చు, కట్టుం హెచ్చు; ఎంచేతంటే, ఏమో ప్యా సయివదిగ్యాతే ఎవూడ పొడిచేస్తానో అని. అంటేగా ని, బి. ఏ., ప్యాసయ్యేదని గాని, బి. యల్. పట్టా వుచ్చు కున్నాడనిగాని, యం. బి. అయిందనిగాని వింటే కొప్పేం చేసు, ఎంతా? చేసయితే ఇప్పుడేం చేస్తున్నాడనే ప్రశ్న వస్తుంది. ఇంటిపక్కర కూర్చుని తింటున్నాడా? లేక దుకాణం పెట్టాడా? అని అడుగుతారు.

ఇదే మనస్థితి ఇట్లా మారటానికి కారణా రెండుగా కొంచెం చెబికాలి. మొదట్లో యాఇంగ్లీషువిద్య నేర్చు కొన్న వాళ్లు కొంచెంమంతే వుండేవాళ్లు. అంచేత వాళ్లకు వెంటవెంటనే, నల్లిమీద పెట్టుకొని వుద్యోగా లిచ్చే వాళ్లు అన్ని కాబట్టినూ. రాయరాసు, ప్రతీతండ్రికి తన కొడుకు నొప్పటికేగా ఉవాల్సి వుంటుంది గాబట్టి, కొడు కులికి ఆవిర్య నేర్పిస్తూఉచ్చేరు. చిరస్నేహితులయిన ఇద్దరు చాలాకాలం విడిపోయి రిగిగి కలుసుకున్నప్పుడు “హీహా!!” అంటే “హీహా!!” అనుకొంగానే, “మీనాల్లంతా కేసుంజా? అప్పుడూ, మీకు ఇద్దరు ముగ పిల్లలు, ఒక ఆడపిల్ల గనా?—అయితే ఇద్ద వాడేం చదువుకూన్నా చేసిటి?” అని అడగడం; “అబ్బీ! ఏదో ఇంటర్మీడియటు చదువుకున్నాను, రెండోవాడు చిన్నవాడో, ఏదో ఇంకా ఫార్టుఫారంలో వున్నాను.”

“మనం. ఇంక రెండేళ్లలో మీరు కార్లు ముడుసు క్కూయింటే మనవాడు గడించి పొస్తూంటాడు. మీరు

మంచి అప్పట్టినందులండి. అయితే పిల్లకి పెట్టి దొప్పించి గాబోను, పెట్టి చేసేరా?”

“అ, చేసేనండి, మొన్ననే మాఘమాసంలో. బండరులో బి. యే. చదువుకూన్నాడండి.”

“ఇంకేం. మీ రెల్లాగ్గా వా గడుకువార్లండి—”

ఇట్లా మాట్లాడుకోవడం అలవాటై యున్నాది. ఇంక వుంటే ఇంకేం అక్కరలేదు. బి. ఏ. ప్యాసయితే వాడింక నొప్పవార్లల్లో జమే. ఇట్లాంటికోజలు మున్నెముకటివాకామాడా వుండేవి. అట్లాంటిమనుష్యులు ఇప్పుడుమాడా లేకపోలేదు.

ఈవిధంగా ప్రతీతండ్రికి రెండుపిల్లవాణ్ణి గ వీళ్లు రంగానే బకిలో చెయ్యడం, మల్లిమల్లిగా రెండేళ్లు ఎరిమెంటరీస్కూలులో అయితరుక్షణం, కొంప మునిగి పోయినట్లు, తెలుగంటే ఏవిటో తెలియకుండా వున్న కుర్రవాణ్ణి, ఆఫర్టిసికేటు చింపేసి, ప్రైవేటుబ్లడీ అని చెప్పి ఏ హైస్కూలు లోకో తీసుకు వెళ్లి ఫీ త్రుక్లాసులోనో, లేక ఫర్టు ఫారంలోనో ఏకోవికంగా (అనేకవార్గాలున్నాయి రెండి) తీర్చిస్తారు. ఇదంతా ఎందుకు? వాడేమిటో బి. యే. ప్యాసయితే తన్నుద్దరిస్తాడని. అప్పు సొప్పు చేసి, ఆవుల్లో కాలేజి లేకపోతే ఏ నుంటూకో, బందికో, లేక మద్రాసో సంపించడం అలవాటయిపోయింది. డిప్లోమేకదా కాలేజి వుంది, బి. ఏ. అడగండి, తర్వాత దాసుకుండాం అనే వాళ్లు కొంతమంది; బి. యే. ప్యాసయితే వుద్యోగమే దొరకదా? అనేవాళ్లు కొంతమంది. ఈవిధంగా ఓవుద్యోగం అని అనుకోకుండా, అంచరూ ఏకో ఒకటి దొరుకుతుందని, పిల్ల పొందెను బి. యే. దాకా చదువులు చెప్పిస్తూఉచ్చేరు. ప్రతినాడు “నాకొడుక్కి బి. యే. ప్యాసయితే వుద్యోగం దొరకదా” అనుకుంటూ “నే నొక్కడినే గాదా, నీళ్లు పోస్తే ఏమవుతుంది” అని అను

కుంటూ పాలకు బగులు నీళ్లే పోసిన కోమట్లులాగ, చివరకి అంబరిపిల్లలవూ అందినూ వీ. యే. వరకు వదులు చెప్పి న్నూనచ్చేరు.

ఇది గాక గవర్న మెంటువారునూడ హైస్కూల్స్ కై తేనేమి, కాలేజీల కై తేనేమి, గ్రాంటులు ఇవ్వుతుండే సమయవరకు, ప్రతిపల్లెటూలోనూ ఒక హైస్కూలు, ప్రతి జిల్లాకు ఘమారు ఒక కాలేజి (కొన్నిట్లో రెండు, మూడు కూడా వున్నాయి) లేచేయి. హైస్కూలుచదువు కా గానే కొంచెం పెట్టుబడి పెట్టగలిగివుండే ప్రతివాడూ కాలేజీలో జాయినవడమే పవిత్రయిపోయింది. యీవిధంగా ప్రతికాలేజీనుండి సంవత్సరాని కొకమారు 30 మందికి రిక్కువ లేకుండా వీ. యే. లు తయారౌతున్నారు. పాపం, కొన్నేళ్లు గడచినతరువాత గవర్న మెంటువారనండి, లేక యూనివర్సిటీనా రనండి, ఎవరో ఒకరు, ఒకసారి తప్పినవార్ల మీద దయ తలచి, తిరిగి ఒకసంవత్సరం చదువనక్కర్లేకుండా ఇంటివగ్గర తూర్పునే చదువుకొని సరీక్షలకు వెళ్లవచ్చువని సెప్టెంబరుసరీక్షలంటూ కల్పించేరు. యీ రెండోరేవులో వార్ల నిమడా కలిపితే మొత్తంమీద సంవత్సరానికి కనీసం గింం మందైనా తయారౌతూ వచ్చేరు. స్కూల్స్ కాలేజీలతోపాటు యూనివర్సిటీలు కూడా హెచ్చయినాయి. ఆ సంవత్సరాల్లో ముదిరాసురాజధానిలో రెండు కొత్త యూనివర్సిటీలు లేచేయి. ఆంగ్లయూనివర్సిటీలో గింం మంది వీ. యే. లు తయారై తే, మద్రాసు యూనివర్సిటీలో గింం మంది తయారు, అన్నామలైలో ఓ ౨౫ మంది. ఎంత తగ్గిద్దామన్నా మొత్తాన్ని ఓ ౨౦౦ మంది అవుతారనడానికి సందేహం లేదుగదా?

అయితే సంవత్సరానికి తయారై యే యీరెండు వందలమంది వీ. యే. లకి వుద్యోగాలు కానాలంటే, ఆకాశంమింది కురుస్తాయా, లేక చెట్లనుండి పండు తాయా? లాడు రవుదామంటే వీధివీధికి పడేసి బోద్దులు. దీక్షేమంకోసం, ఎంత జట్టో, కూసీలు (ఒక వేపు హెచ్చు అపాలని కోరుతూ) మాన్పినా, ఇంతమంది ఎందుమో? డాక్టర్లతోపాటు రోగాలుకూడా హెచ్చువుతున్నాయి. చదువుక్రింద తగలేక పడు ౫,౦౦౦ లు

కాకుండా ఇంకోరెండువేలు పోస్తేనే గాని దుకాణం పెట్టడం కుదురు. చట్టినా వడ్డీవెట్టు లేనా కిట్టవు. పాపం ఒకటిమాత్రం నిజం. స్కూల్స్, కాలేజీలు, సంవత్సరానికి రెండేసిపరీక్షలు, ఇట్లా ఇంన్నీ హెచ్చవడం వల్లమాత్రం కొంచెం మేష్టరీవుద్యోగాలు దొరుకుతూ వచ్చేయి. అయితే దాల్లో ఒకకట్టం వుంది. బ్రయినింగవు తేనే గాని మేష్టరువని ఇవ్వరు. మేష్టరుగా కొన్నాళ్లయినా పనిచేస్తేనే గాని బ్రయినింగు కాలేజీలో రానివ్వరు. యీవిధంగా వీ. యే. లు హెచ్చయిపోవటం జాలి మేనేజర్లు కూడా తలు దు ౫౦ కి, కొన్ని స్కూల్స్లో దు ౩౫కి కూడా తగ్గించేసేరు.

అందుచేత స్కూలు ఫైనలు ప్యాసయినవార్లు దిరఖాస్తు చేసే వుద్యోగాలకికూడా వీ. యే. లు అప్లయి చేసుడము మొదలుపెట్టేరు. తాలూకాబోర్డు ఆఫీసులో గుమాస్తాగిరికి, మ్యూనిసిపాలిటీలో గుమాస్తా గిరికి, రిజిస్ట్రారుఆఫీసులో గుమాస్తాగిరికి, ఒకటేమిటి అఖరుకి ప్రైవేటుసంస్థానాల్లో గుమాస్తాలవ్వకు కూడా అప్లయి చేయడం మొదలుపెట్టేరు. ఒక స్కూలు ఫైనలు కాండి జేటు ఆఫీస్ కేవలమోపాటు వీ. యే. ది కూడా ఒకపనికి వస్తే, ఎవళ్లకి ఇవ్వాలనుటుంది మీరే చెప్పండి. ఈ విధంగా యీ వీ. యే. లు పాపం, స్కూలు ఫైనలుకంటే హెచ్చు చదివలేని వార్లకోట్లో మమ్మికొట్టి వార్ల స్కూలా వుద్యోగాలు లేకుండా చేసేరు. కాబట్టి వాల్లో కొందరు యూనివర్సిటీగవు డిపార్టుమెంటులో కేరేరు. సరే, ఇక నయింది. ఇప్పుడు ఆ ఆఫీసులుకూడా వీ. యే. లతో నిండిపోయేయి. ఒకసంవత్సరంలో తయారయిన ౨౦౦ మందికి వుద్యోగాలు దొరకక అధూరిస్తూవుంటే ఇదేం చూసుకోకుండా ఫ్యాక్టరీల్లో వేరువేదన కాయల బస్తాల్లాగ డోరికే సంవత్సరం సంవత్సరం వీ. యే. లని తయారుచేసి పోరస్తున్నాయి, యీ యూనివర్సిటీలు. డిమాండు తక్కువ, ప్రొడక్ష్షను ఎక్కువ. అందువల్ల ఫలితం అంబరికి తలినిన విషయమే—వస్తువ చుక్కపోనడము. స్టాకు అట్టే మిగిలిపోతూంటే, ఎందుకూ యీ ఫ్యాక్టరీలు డోరికే ఆడుటో? లాండ్మెటరులో బట్టలు కాయారుచేసే మిల్లులు ఏం కేసేరు ఇప్పుడు, విదేశబట్ట

చెల్లుబడి ఇండియాలో తక్కువయి పోయినప్పుడు? అట్లానే యీ యూనివర్సిటీలు కూడా కొన్ని సంవత్సరాలు మాసిపోయేమాడదా?

అయితే ఇంతమందికి వుద్యోగాలు దొరకక పోవడమునకు కారణం ఇతరకారణములు. దీనిలో వుండేలోపం? అంటే బాగా అలోచిస్తే ప్రస్తుతపు విద్యా విధానంలో వున్నట్లు కనిపిస్తుంది. మన మార్కెట్ లోను, కాలేజీలలోను సేతుపిండి ఉద్యోగానికి పనికివచ్చే విద్యుగాదు. మనోవృద్ధిని, జ్ఞానవృద్ధిని కలుగజేస్తుంది. అంటే కాకపోతే $a^2 - b^2 = (a + b)(a - b)$, $\cos^2 A + \sin^2 A = 1$, మల్టీ మేట్రుగా కుర్రవార్లకి నూరిపోయడానికి తప్ప మరెందుకూ పనికిరావు. పూర్వకాలం బి. ఏ. లు చాలా తక్కువగా వుండడము వలన అన్నీ పెద్దపెద్దవుద్యోగాలు దొరుకుతూ వుండేవి. కొంతమంది తహస్సీదారులుగాను, బి. యచ్. కూడా ప్యాసయినవార్లు జడ్జీలుగాను, కుదురుకున్నారు. అప్పటికాలంలో బి. ఏ. ప్యాసయి వుండాలని యీ రేసు గాని, ప్యాసయినట్లయితే నింటనే వుద్యోగాలు వచ్చేవి. ఇప్పుడో, యీ బి. ఏ. లు ఎన్నయిపోవడం వలన, ఇదింతా కనిపెట్టి కావ్యోదేవను నుమాస్తాగా వుండాలన్నా, సరే, కనీసం బి. యే. ప్యాసవాలన్న నిబంధనే, ఏ వూరు కేరు లేని అఫీసులో పనిచేద్దామన్నా బి. ఏ. ప్యాసయివుండాలి. అన్నాఫీసులో వుద్యోగం కావలసివున్నా బి. యే. ప్యాసయివుంటే మంచిది. ఇన్నాకన్నుకం పెనీ ఏజంటుగా పనిచేయాలనుంటే, బి. యే. క్వాలిఫికేషను కావాలి. దీనికి దానికి అని తేలు. ఫీజులు డైరెక్టరు, డ్రాయింగు మాస్టరు, మామూలులు ట్రేయినింగుమాస్టరు, వైల్డేమాస్టరు—అంతా బి. యే. ప్యాసయివుంటే త్వరగా రు. ఫీజు వుద్యోగం దొరుకుతుంది. ఏళ్లంతా బి. యే. ప్యాసయివుంటే, మార్కులుపైసలు ప్యాసయినవాడి కంటే ఏమి గొప్పా తెలియదు. మాటవరకు ఒకటి తీసుకుందాం. ఫీజులు డైరెక్టరు వుద్యోగం చేసేవాడు బి. ఏ. ప్యాసయితే డ్రెస్సుచెయ్యడానికి ఎందుకేనా వుపయోగిస్తుందా చెప్పండి. సర్క్సులో బారుమీద మొగ్గులు వేసేవాడు

బి. ఏ. ప్యాసయితే బాగా మొగ్గులు వేస్తాడంటారా? (పాపం వాళ్లెవరూ అని వాళ్లుమాదా వాళ్లెవరూ బి. ఏ. ప్యాసవాలనిబోర తేను.) బి. యే. లో చదివిన ఆషేక్సియరు, షెల్లి, డ్రైవింగు, మిల్లు, యీ వుద్యోగాల్లో పనికొస్తాయా? ఆ తఖాగణితం, ఆ కంప్యూటేషను; ఆ హీటు, లైటు, ఎలెక్ట్రిసిటీ, మేక్సిమిజము పనికొస్తాయా? ఆ ఓటోను, హైడ్రోజను పెరాక్సయిడు, అలూమిన్యూమియం పనికొస్తాయా? ఆ నైకాలి, లాడిక్కు పనికొస్తాయా? ఏదీ పనికిరాదు. ఇంటర్మీడియటు ప్యాసయితే బి. ఏ. కి పనికొస్తుంది. బి. యే. ప్యాసయితే, యం. యే. కి పనికొస్తుంది. యమ్. ఏ. ప్యాసయితే ఎందుకూ పనికిరాదు. అంటే దాని కర్థం. 'సిటిజను' అనువించుకోవడానికి తగిన క్వాలిఫికేషను యీ బి. ఏ. ప్యాసయినవార్ల కేమయినా వున్నాయేమో బోసి చూడం. బి. యే. ప్యాసయినవాడి కంటే కచ్చిబూయినలు హిప్టరీ (వివిధతర తరిపాలనావిధానము) తెలుసుకో, మార్కులుపైసలువాడికి అంటే తెలుసును. తనదేమయొక్కనై తేనేమి ఇతర దేశ మలయొక్కనై తేనేమి బేష్యత్యమును తెలుసుకోనుటకు ఇద్దరు ఒకేపుస్తకములను తిరిగి పఠించవలెను. బి. యే. ప్యాసయినాను, ఏవుద్యోగమునకైనను కనీసము యిది ప్యాసయివుండవలెను, నాదేశస్థితి యిట్లున్నది, నే నిట్టి స్థితియందున్నాను, దేశముపట్ల నావిధి ఇట్టి అని యనుకొని మన్ని ఏమున్నది? దీనియందు ఏభాగమును భూతీను అప్పుడున్నా. అయితే మరీ బి. యే. వరకు తీరేవేరైనవన ప్రయోజన మేమి? ఉద్యోగములకా పనికిరాదు. దేశమునంగను రెండుగురుకా పనికిరాదు. ఈవిధముగా ప్రస్తుతపువిద్యావిధాన మున్నది.

కాబట్టి ప్రస్తుతపు విద్యావిధానము నామూలాగ్రముగా మార్చిననే గాని మన కినిరుద్యోగముమండి విముక్తిగావరారు. ఈవిద్యకు మార్చి ప్రతిజిల్లాలోను పారిశ్రామికవిద్యాలయములను నెలకొల్పి పారిశ్రామికవిద్య (Industrial Education)లను నేర్పుచు, నానికి లోడు మేధావృద్ధికోజుకు ఇతరభావలను, ఇతరకాస్త్రములను అక్షవలుగా నేర్పుచు, దేశచరిత్ర, భూగోళము, స్వదేశ

పరిపాలనావిధానము ప్రతిపిన్యాసికి తప్పక నేర్చుమి, ఆపాత్రామికలరగతులలోనే పెద్ద పెద్దతగతులను నిలుపుమిని, ఏపరిశ్రమయం దిష్టము గలవా చాపరిశ్రమను జదివి, వానియందులి పెద్దతరగతియం దున్నదై, వానియందే యుద్యోగమును పొందవలడు. ఏప్రద్యోగమునందున్నను నేకస్థిని దలిపెనవా దనును; కొంచెమో గొప్పదేశాధిపానియు గావచ్చును. అట్టివానినే నిజమైన నిజి

జను అనవలయును. ఈరీతిగా పాత్రామికవిద్యలను నేర్చుమి, వేదముల కుద్యోగముల నిష్పించుకేళియు లిప్పుడు లేకపోలేదు. అట్టివాటిలో అమెరికాను, జర్మనీని నేర్పొనవలసియున్నది. కాబట్టి ప్రస్తుతపు విద్యావిధానమును మార్పునంతవరకు, యీవిద్యోగసమస్య మనలను బాధించుదునే యాండును.

నాళీకము

దొండపాటి రామమూర్తి గారు

ఇను డాక్టేర్వారు డందరా కరుగూ దా నెల్లెవ్వడం చెంచియో?

నిను లెక్కింపక సాక్కుచుండు వనియో? నీచగ్రహవాక్తిమై ననయం బప్రియు డక్షియుగమున కుగ్రాలోకనం డౌట నంచునో? యేలా గొన నీ ద్వజానుసరణ తుస్సవ్యంబు నాళీకమా!

కవి నా నోవ్వచు నెవ్వలం బడి భవత్కారుణ్య మూర్జించి నీ దవు సర్వస్వముఁ బూజులాడు విషవిఖ్యాత భావోదయుఁ ధవనామప్రతిహస్తవారణముల దప్పుచేదే భర్తృ పాదవిఘాతములనుండి యాశ్రితరాక్షం బొప్ప నాళీకమా?

పట్టుకోధలు

ఆంజనేయస్వామి

వి. ఆర్. ఆర్.

అనగనగా ఒకఉయ. ఆఉల్లో ఒకతలారి వాడికి ఆంజనేయస్వామి అప్పడప్పడు ఒళ్లి పైకి రావడం అలవాటు. ఆసమయంలో వాడు ఆఉరి రైతులను జడిపించి కల్లు, సారాయి తెప్పించుకొని తాగడమే కాకుండా కాళ్లకు మొక్కించుకునేవాడు కూడాను. ఎదురుచెబితే స్వామికి కోసం వస్తుందనే మూఢవిశ్వాసంతో రైతులంతా వాడి యిష్టకారం సమచుకునే వాళ్లు. ఆఉరికరణం చాలా గమసరి. తలారి వాడు చేసేసని అతనికి బొత్తిగా యిష్టంలేదు. అంచేత ఎలాగైనా తలారివాడికి శృంగభంగం చెయ్యాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. నియోగి బిడ్డ కాబట్టి దొడ్డకిసాయం ఒకటి కనిపెట్టి సమయంకోసం ఎదురుచూస్తూ ఉన్నాడు. ఇలా ఉండగా శ్రీరామసవమి వచ్చింది. ఆరోజు మామూలుకారం తలారివాడు ఒళ్లు పూని బజారుపెంబడి పరవళ్లు తొక్కుతూ బయలుదేరాడు. తీరాకరణంగారి యింటిదగ్గరికి వచ్చేసరికి కర్ణంగారుకూడ జుట్టువిరబోసుకొని సంగనామాలు పెట్టుకొని, శంఖం ఒక చేతా,

చక్రం ఒకచేతా పట్టుకొని తలారివాడికి ఎదురుగా నిలబడి,

“ఒరే! నన్ను ఎరగవట్టా! శ్రీరాముల వారినిరా” అన్నాడు. తలారివాడు తక్షణం సాష్టాంగపడి లేచి చేతులు జోడించుకొని,

“అపరాధం, అపరాధం. దాసుడి తప్పు మన్నించాలి. చాలాకాలం జరిగింద కాబట్టి తిమర్ని గుర్తించలేక పోయాను. దాసుడితో ఏమయినా పనివుంటే సెలవియ్యండి” అన్నాడు. కరణంగారికి పోలీసు తనిఖీని ఉంది. అంతే ఇదే సమయం అనుకొని,

“అంజనేయా! నన్ను భుజంమీద ఎక్కించుకొని పొలంలో తిప్పు” అన్నాడు. తలారి వాడు కిక్కురుమనేకుండా కరణంగారిని భుజం మీద ఎక్కించుకొని పొలంలోకి వెళ్ళాడు. కన్డంగారు స్థూలకాయూ కాబట్టి కొంత దూరం తిరిగేసరికి తలారివాడికి భుజం నొప్పెత్తి బుస వచ్చింది. అయినా కరణంగారు విసునలేదు. “పైగా,

“అంజనేయా! ఏమ సముద్రాలు ఎగిరి పోయి నీళ్ళికి ఏమయిందీ? త్వరగా వెళ్ళి అలాగే శుభింతోటి నెత్తిమీద పోవడం మొనర్చాడు. పాపం! తలారివాడికి ఒళ్లంతా ముచ్చమటలు పోయాయి. కాళ్ళ ముందుకు సాగలేదు. “చచ్చాను బాబో! అనుకొని కరణంగారిని కిక్కిరించి కాళ్ళు వట్టకొని,

“బాబూ! బుద్ధి వచ్చింది. ఇలాంటి తెలివి తక్కువసనులు ఇంకెవ్వరూ చెయ్యను. కాస్త కాయండి, కోస్తే కోయండి. మీదే భారం” అన్నాడు. కరణంగారు లోలోపల నవ్వుకుని తలారివాడిని చీవాట్లుపెట్టి ఇంటికి సంపాదించాడు.

కథ కాకీకి వెళ్లింది.

కవచదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు

అనగా అనగా ఓచూల్లో ఓబ్రాహ్మ మం
టూండేవాడు. ఆయన చాలా బీదవాడు. ప్రతి
యింటికి వెళ్లి అడుగుకుని తింటూండేవాడు.
ఇట్లా ఎంతలాంటి సొంకాంటిపండుగలు వచ్చా
యి. ఆరోజు పెండ్రాళ్ళే లేని, “ఏమే! ఈవేళ
పెద్ద పండుగ. చాలా రియ్యం, మినప్పర్లు తెస్తాను.
మనుషరాట్టె కాల్పు బాగాను” అని బయలు
దేరి వెళ్లి, తెచ్చి భార్యచేతి కిచ్చాడు. అవన్నీ
దుర్బి రొట్టెలు కాల్పింది. ఎవరొట్టెలు చూచి.
రాత్రి తిందా అనుకున్నారు. రాత్రి భోజనం
ఇల్లంతా సర్దుకునివచ్చి భార్యవాళ్ళు వేసింది,
ఆయనకి రెండు, తనకిమూడు రొట్టెలు వొడ్డన.
అబ్రాహ్మడు అది చూచి “ఏమే! ఊరంతా
ముప్పైత్తి, సెంకున్నీ నీ తెస్తే రెండేనా నాకు?
మూడోది నాకియ్యి” అన్నాడు. “అదేమాట?
చచ్చిచెడి దుర్బి నిప్పుదగ్గర కూర్చుని కాల్పిన
దాన్ని నేను. అంతేత మూడో రొట్టె నా” దంది
భార్య. ఇట్లా కొంతసేపు వివాదం జరిగింది. అఖ
రికి భర్త “నే చెప్పినట్లు చెయ్యి. ఏదెప్పులంటే”

దన్నాడు. “సరే చెప్తా” అంది. ఇద్దరంకూడా
చెరొకగోడకి కదులుకుండా చేరబడి నిలబడదాం.
నారొట్టెలు నాదగ్గర, నీరొట్టెలు నీ దగ్గర
పెట్టి ఐదో రొట్టె మధ్యపెట్టు. ఎవరు ముందర
మాట్లాడితే వారికి రెండే రొట్టెలు. మూర్ఖుడని
వారికి మూడు రొట్టెలు” అన్నాడు. “సరే” అంది.
ఇద్దరు అట్లాగే నిదుర్నాడు. పల్లెవారిది.
సాయంత్రం అయింది. ఎవరూ కదలరు, మెద
లరు, మాట్లాడరు. మూర్ఖుడితో రొట్టె పోతుంది.
ఇంతట్లో కుక్క ఒకటి గోడదాటి లోపలికివచ్చి
పరకాయించి చూచింది. ఎవరూ కదలటం
లేదు. ఆ రొట్టెలు ఐదు అనేసింది. మూర్ఖుడితో
రొట్టె పోతుందని బుగ. పల్లెవారిది. ఎవరూ
కదలడం లేదు. ఇంటివక్కవాళ్లు వీళ్లగుమ్మంలో
ముగ్గు ఏమీ లేకపోవటం చూచి వీళ్ల ముఠా
రని అనుమానాలువడి, నాలుగిళ్ల వాళ్లూ వచ్చి
తలుపుతో శాను; పిల్చారు. ఏమీ లేక రాలేదు.
కొందరు గోడ దిగి లోపలికి వచ్చి చూచారు.
శవాలవలె ఉన్నాడు ఇద్దరూ కూడాను. అ

తా వాళ్లను చూచి “ఏదోవిషయం జరిగింది కాము
ను అన్నంలో; అలన్నం తినడంచేత చచ్చా”
రని అనుకొన్నాడు. అందులో కొందరు భర్త

“ఎందుకంటుంటేను.....బాగా తినేసింది”

తల్లి లేచి. “బ్రాహ్మణ కొంపందగ్గర శవా
లుండకూడదు. లాగేదాం రంజీ”యని ఇద్ద
రిని శ్మశానాన్ని తీసుకుపోయారు. ఇదంతా

చూచేసరికి వీడికి గుండెలు బేదారైపోయాయి.
“ఎనా చూతాం ఇంకా” అని బిగించుకుని
కూర్చున్నాడు. నలుగురూ ‘ఊ అంటే ఊ’
అని అనుకొన్నాడు. భర్త్యంగలవా జొకడు
నిష్ప తేచ్చి బ్రాహ్మణి తలకింద పెట్టాడు.
బ్రాహ్మణుడు “ఇంక ఊరకుంటే లాభం లేదు.
బ్రతుకుంటే బలుసాకు తిని ఉండవచ్చన్నారు.
రొట్టై పోతే పోయి” దని “చచ్చానశ్రోమ్
బాబో” అని గెంతేడుగుభాలుమని. భార్యవింది.
కట్టు విప్పకుని దళాలున లేచి “నాకు మూడు
రొట్టెలు, ముందర నీవు మాట్లాడావు” అంది. అది
చూచి అంతా హాడిలిపోయి పరుగెత్తారు. “భయ
పడకండి, చెయ్యాలము కాము. మీరంతా
నాకు మూడో రొట్టెని ఇప్పించా” అని కేక వేసింది.
అంతా వచ్చి ‘రొట్టేమటి’ అని అడిగారు. బ్రా
హ్మణుడు పెద్దకండుగనాడు జరిగిననంగతంతా
చెప్పాడు. నలుగురూ ఇద్దరినీ చీవాట్లు పెట్టారు.
“అడముండ ఎంత ఘట్టిడిరా” అని అనుకుంటూ
ఎవరిదారిని వారు వెళ్లారు. వీల్లిద్దరూ ఇంటి
కెళ్లారు. కథ కంచి కెళ్లింది, మనం ఇంటి
కొచ్చాం.

యముడు

కొండేపూడి లక్ష్మీనారాయణగారు

అనగనగా ఒక బ్రాహ్మణము. అతనికి
ప్రపంచము వదలి తనస్సు చేసుకోవాలని అభి
లాషగా ఉండేది. ఎల్లానైతే కొంతకాలానికి
దండకారణ్యం ప్రవేశించాడు. అక్కడ గౌత
మీశ్వరి ప్రక్కను నిద్రిశా బొకటి కట్టాడు.

అందులో అతని నివాసం. ఆ చుట్టూ ప్రక్కల
నుండే మునిబాలకుల స్నేహం సంపాదించాడు.
అక్కడ ప్రార్థనై ఈశ్వర స్తవంతో లేవడం,
తన స్నేహితులు తనూ కలిసి సదిలో స్నాన
మాడ్డం, సావిత్రిగాయత్రీలు జపించడం, తరు

విశాఖపట్టణపు టోడరేవు చిత్రములు

౧. టోడరేవు నిర్మాణము

పానకేళి పానకేళి

వారై వైవక్యమిచ్చి దొరికిన కందమూలాదులు భరించడం, పగలుతో వేదాంతపురాణాల్లో గడవడం, సూర్యాస్తమయ మవగానే సాంధ్యకృత్యా లన్నీ నెరవేర్చడం, రాత్రి పొద్దుపోయేవరకు మజిథజన చేయడం, తరువాత మళ్ళీ పడకకు పోవడం—యిలా కాలం గడపేవాడు.

ఒకనాడు మధ్యాహ్నము ఈ శరీరంతో తీర్చడు పరమాత్మను చూడజూడని అర్థమిచ్చే కొన్ని మాటలు చెదివాడు. చెదిరినవాడు చెదిరినట్లు ఊరుకోవచ్చునా! అల్లా కాకుండా “నేను ఎందుకు చూడలేను” అని సంపించి కూర్చున్నాడు ప్రార్థనకి. ప్రార్థన చాలించి కన్నులు విప్పాడు. విప్పి చూసేసరికి గుండ్లలో దడ వుట్టింది. ఎందుకు? నల్లని అజానుబహుజైన యముడు బజాన్ని గద వేసుకొని ఎదురుగా నిబిడ్డడు. కొంత సేపటికి మైర్లం తిచ్చుకొని, “నమకు వచ్చిన మిస్వడానికి కారణం ఏమిటోకదా!” అని అడిగాడు యముడు. అది విని యముడు “నేను ఊరికేవస్తానా! ఈవేళలో నీఅయ్యుర్రాయము సరి. నీవు నాతో నాలోకానికి రావాలి. నీ తపానికి మెచ్చుకున్నాను. ఏదైన ఒకవరం కోరుకో” అన్నాడు. తనకి సమయం వచ్చిందికదా యని “నాకు ఈ శరీరంతో శ్రీమన్నారాయణున్ని చూడాలని ఉంది. కనక ఆవరం యివ్వండి” అన్నాడు ఈనూతనముని. “సరే” అన్నాడు యముడు. ముగదర ముని, వెనకాల యముడు బజాన్ని గద వ్రించి బయలుదేరాడు. కొంత దూరం

వెళ్లక ముని యమునితో “నీవు గద వుచ్చుకు వ్రాస్తాంటే నాబుర్ర హతాశుగా ఎప్పుడు బ్రద్దం కొడతావో అని భయంగా వుంది కనక ఆ గద వా కిస్తే నిర్భయంగా నడుస్తాను” అన్నాడు. యముడు అతని అనవసరభయానికి నవ్వుకొని అగడ యిచ్చాడు. ఇద్దరు వెళ్లి వెళ్లి వైకుంఠం దగ్గరకి వెళ్లారు. గుమ్మడికాయల దొంగ ఎవ్వమరా అంటే బజాలు తడుము కొన్నట్లు “తను తీర్చల్సి దయలేక బాధిస్తాను కదా! లోపలికి ఎల్లా వెళ్ళనా! అని యముడు జంకి మునితో “నీవు వెళ్లి చూచిరా, తను యిక్కడ కనిపెట్టుకుంటాను” అని మునిని లోపలికి పంపాడు. ముని అక్కడివాల్లందరికి అశ్రేయం గలిగేట్లుగా బజాన్ని గదవేసుకొని శ్రీమన్నారాయణున్ని దర్శించి అక్కడే కూర్చొన్నాడు. ముని ఎంతకీ రాదు. యమునికి ప్రాణం విసుగుతోంది. ఏమి తోచక పొంగిచూచి శ్రీమన్నారాయణుని దగ్గర ఉన్న మునిని చూచి “కాలం వృథా అవుతోంది. త్వరితగా రా” అన్నాడు. అది విని యముని “నేనేమిటి! రావడ మేమిటి! ఇంతసేందరమైనా పట్టాన్ని, సర్వలోకైక నాథుడైన శ్రీమన్నారాయణున్ని దీక్షించి వస్తానుకనకనా! రాను, ముమ్మాటికి రాను. నీవు పో” అన్నాడు. ఇక చేసే దేమి లేక యముడు మెల్లగా లోపలికి వచ్చి శ్రీమన్నారాయణునితో “అయ్యో యముని నన్ను భిక్కిరిస్తున్నాడు చూచారా!” అన్నాడు. అప్పుడు విష్ణువు నాలోకంలోకి వచ్చినవాళ్లకి, నాలిండ్

చేరివాళ్లకి మృత్యు వెక్కడైనా ఉందా? అందులో స్వకీరంతో వచ్చిన యీమునికి అసలే తదు. ఇంక నీవెత్తినవాలు మానుకుని దయచెయ్యి" అని మొహం మాడేలాగ జవాబిచ్చాడు. అప్పుడు యముడు మొహం చిన్న బుచ్చుకొని కొంతదూరం వెళ్లి తన గదమాట జ్ఞాపకంవచ్చి "నాగద నా కియ్యి" అని మునిని అడిగాడు. అప్పుడు ముని "ఈగద యిస్తే నా సహోదరు ల్నందర్ని హింసిస్తావు కనుక యివ్వ

ను" అన్నాడు. దానికి విష్ణువు ఆమునిని మందలించి ఆగద యిప్పించి యముడితో "నీతెలివి తక్కువంతా స్వయంగా పోయి ప్రాణాలు తీసుకొనిపోవడంలో కనుబడుతున్నావు. నీవు దు స్వయంగాను కనబడేలాగ వెళ్లికు" అని బుద్ధిచెప్పి పంపేశాడు. బుద్ధితెచ్చుకొని అప్పట్లోచే యముడు ఎవ్వరికి కనబడకుండా వచ్చి ప్రాణాలు తీసుకొనిపోతున్నాడు.

పాతపాటలు

3. పాతపాటలు

ఏరంత పెళ్లిన్న యిసుక నన్నంపు
మేమి చాటి వచ్చింది యెవరాడవడుచు?

పచ్చన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
బుల్గంతో వచ్చింది యెవరాడవడుచు?

తెల్లన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
తేజముతో వచ్చింది యెవరాడవడుచు?

నల్లన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
నవ్వుతూ వచ్చింది యెవరాడవడుచు?

ఎర్రన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి

... ..

పచ్చన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
బుల్గంతో వచ్చింది పెద్దన్నవదినె.

తెల్లన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
తేజముతో వచ్చింది చిన్నన్నవదినె

ఊకుమల్ల కామేశ్వరరావుగార, బి. ఏ.

నల్లన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
నవ్వుతూ వచ్చింది చిట్టన్నవదినె.

ఎర్రన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
.....బుచ్చన్నవదినె.

వేసంకాలం వచ్చే వలువల్లు చిరిగ
వనిత నీ పుట్టింటి వా రేల రారు?

నీతాకాలం వచ్చే చీరల్లు చిరిగ
నీత నీ పుట్టింటి వా రేల రారు?

మారుకాలం వచ్చే మడతల్లు చిరిగ
మగువ నీ పుట్టింటి వా రేల రారు?

వైశాఖమాసాన వారింట పెళ్లి
వల్లభుడు అన్నయ్య పెళ్లి చేయించె.

మిల్లి తడియకుండ బొట్టు పడకుండ
నేర్పుతో పెద్దవదినె నేతు లొడ్డించె.

అంతకంటే నేర్పరే చిన్నన్నవదిన
ఆకాశాన మిల్లి ఆడించి పోయె.

“పండుగ వచ్చింద ఓ అత్తగార
పిండిక్కి బియ్యము ఎన్ని పోసిది?”
“కొట్టెక్కి తేచ్చియ్యే బియ్యనే చేడ
తల గోసి తివ్వెడు పొయ్యి బియ్యము.”
పిండి దంపి వాని అత్త పిలవ నంపింది.

రానన్ని అల్లుడు రచ్చకొ మ్మక్క
పిలవనని వానిమామ పీటకొ మ్మక్క.
పోనన్ని పండుగ పొదికట్టి యుండె.

పుణ్యము వొకచోట బుద్ధి వొకచోట
ఆచార మొకచోట అజ్ఞ వొకచోట
పుణ్యము మాయుంటి పెద్దలకు వచ్చు
బుద్ధి మాయుంటి బాలలకు వచ్చు
ఆచారం మాయుంటి ఆడపడుచులకు
అజ్ఞ మాయుంటి కోడళ్ల కగును.

నొల్లింటి కాలము దొడ్డకాలము
అత్తి వచ్చి కోడలికి దండము పెట్ట
“చాలు చా లక్షయ్య! చా లక్షిగారు!
నీ కొడుకు వెన్నోళ్లు(య్యిళ్లు) మొదలు కావాలి.

నీకోడలు పట్టంపుదేవి కావాలి
నువ్వెల్లి పంచల్లపాలు కావాలి.”
కోటిక్కి మిక్కిలి వాయి పోసేరు
వాడచేడ్లార! తోడాయి పొండి.

ఓవాడచేడమ్మ అబ్బాయిలక్కి
పుస్తెల్లు మెరియంగ పునిస్త్రీ తోడాయె.

ఓవాడచేడమ్మ అబ్బాయిలక్కి
నానుపేట మెరియంగ నాలి తోడాయె

ఓవాడచేడమ్మ అబ్బాయిలక్కి
కంకణాలు మెరియంగ కాంత తోడాయె

వండపు వార్షపు వంటిల్లు చొరపు
వనిత నీ వజ్రాలకొం గేల మాను?

పణతిరో అబ్బాయి పుట్టేడు మొదలు
పణతి అమ్మికొంగు పసుపుల్లమాను;
కాంతరో అబ్బాయి పుట్టేడు మొదలు
కాంత అమ్మికొంగు కాంతకుల మాను?
చేడరో అబ్బాయి పుట్టేడు మొదలు
చేడ అమ్మికొంగు చేడుల్లు మాను.

.....
అరగాలు లేవు ఆవటికట్నాలు లేవు
అతివ! నీ అత్తింట నో రెట్టుకు బతుకు.

ఆళ్లు వినరంగ వచ్చె చుట్టము
ఆళ్ల తిరిగలి చూసి ఆళ్లెద్దవడను
వోళ్లు వినరంగ వచ్చె చుట్టము
వోళ్ల తిరిగలి చూసి వోడ్యమువడను.

.....
చక్కన్ని దానినే చదరాల నీవు
ఒక్కరై వున్నావు ఈ అడవిలోను.

.....
వేరింటికొడరం కూతుర కూతుర
పెరిమొగుడే కూతుర కూతుర
ఎద్దరి నీళ్లే కూతుర కూతుర
యేరుపిడకలే కూతుర కూతుర
యినకలపొయ్యే కూతుర కూతుర.

ఆవాలపప్పు వండ ఓ నొదిన నేర్పు
ఆరనిఅగ్గులు పెట్ట ఓ నొదిన నేర్పు
మొంతులుపప్పు వండ ఓ నొదిన నేర్పు.

కోడలా కోడలా కొడుకు పెల్లము!
కొడుకు పూళ్లో లేడు మల్లె లెక్కడివి?

నిష్పవెట్టెల బొమ్మలు

కొ. సరసింహాచారిగారు

నిష్పవెట్టెలతోగాని, దీపావళిపండుగలో కాల్పు మత్తలు వెట్టెలతోగాని, అనేక విధములగు బొమ్మలను సుభముగా చేయవచ్చును. ఒక్కొక్క బొమ్మను చేసిన వెనుక దానిపై మన కిష్టమునచ్చు రంగుకాగితమును అతికించిననుడల బొమ్మ అందముగానుండును.

ఒక్కొక్క వెట్టెలో రెండు భాగములు కలవు. ఒకటి పైమూత (Case) చిత్రము 1 A. రెండవది లోననుండు సొరుగు (Drawer) చిత్రము 1 B. ఇచ్చట చూపబడియుండు బొమ్మలన్నిటిలోను మూతలు A అనియు, సొరుగులు B అనియు గుర్తించబడియున్నవి. ఒక వెట్టెను మతీయొక పెట్టెతో చేర్చవలెనన్న ఒకదానిలోని సొరుగును కొంత బయటికి లాగి రెండవదానిమూత లోనికి దూర్చిననుడల రెండు వెట్టెలును చేరి ఒకటిగా నేర్పడును. రెండు మూతలలో ఒక సొరుగు పంతుని నుండును. (చిత్రము 2). దానికి ఇంకను ఒక వెట్టెను చేర్చవలెనన్న మతీయొక సొరుగును¹ సికొని నగము

భాగము రెండవ మూతయందను, రెక్కిన నగము మూడవ మూతయందను ఉంచుకొని దూర్చవలెను. ఈవిధముగా చాలు పెట్టెలను ఒకవరుసగా చేర్చవచ్చును.

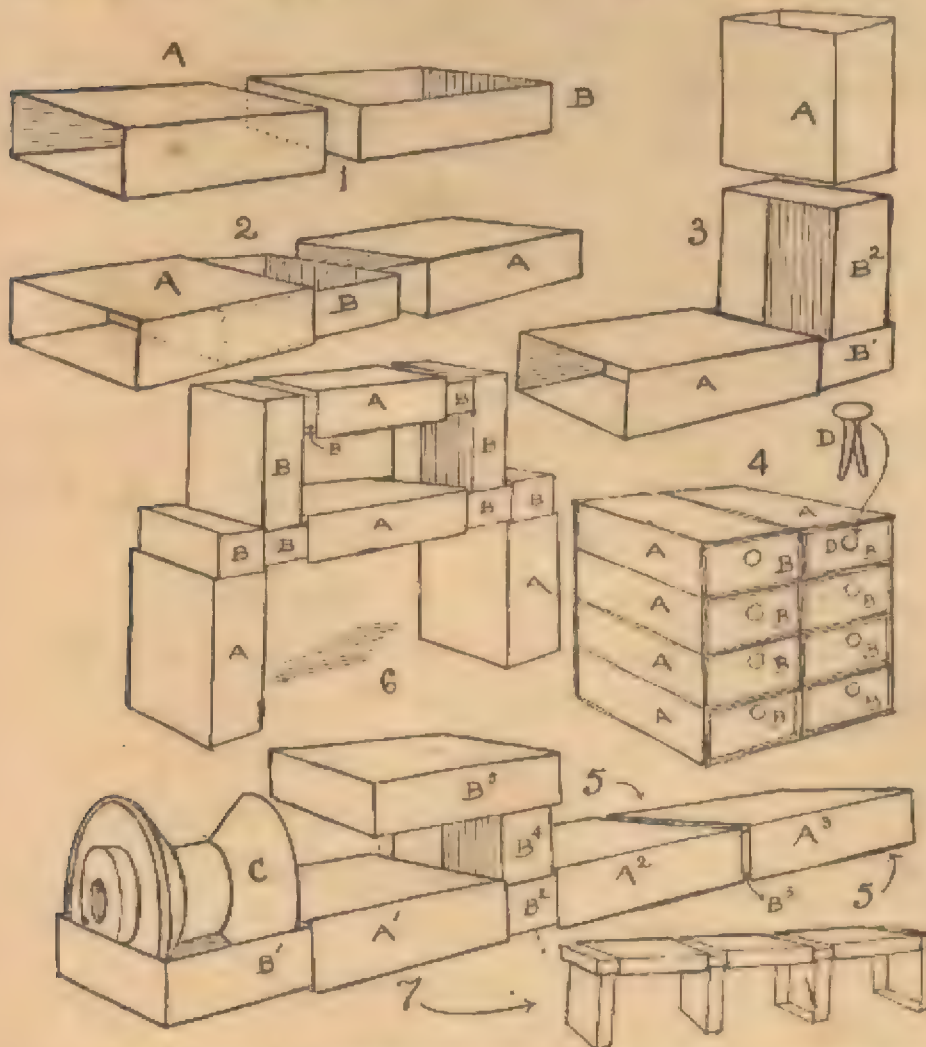
ఒకమూత లేక గొట్టములోనికి ఒక సొరుగును మూడింట రెండు భాగములు (2) దూర్చి, మిగిలిన మూడవభాగపు (1) సొరుగు నొందు మతీయొకసొరుగును నిలుపుగా పెట్టిననుడల చిత్రము 3 నందు చూచిన విధముగా నేర్పడును. ఈరీతిగా అమర్చుటవలన, అడ్డముగానుండు వరుసనుండి నిలుపు వరుస ఏర్పడగలదు.

రైలుబండి (చిత్రము 5)

ఒకమూత A¹ యందు ఎడమప్రక్క ఒక సొరుగును, కొంచెముగా దూర్చవలెను. ఆ సొరుగున దొరపుబండి నూచినయెడల పండును అగును (C) A¹ మూతయందు కుడిప్రక్క మతీయొక సొరుగును B² ఉంచి, దానియందు B² అను సొరుగును నిలుపుగా పెట్టవలెను. B²

నకుపై B² అను పొరుగును జోరగించమర్చవలెను. B⁴ పొరుగునకు వెనుకగా B² పొరుగు యొక్క భాగమునకు A² అను మూతను అమర్చి దానివెనుక వరుసగా పెట్టెలను అమర్చినవెనుక హైలుబండ్లి అగును.

పిమ్మట అన్ని పెట్టెలను ఒకరింగు కాగితముతో చుట్టవలెను. ఒక్కొక్క పెట్టెయందులి పాగు గునకును, లాగుటకుగాను, Paper Fasteners (కాగితమున వేర్చి పెట్టె నూదులు—చిత్రము 4D) చిగించవలెను.

చీరువా (చిత్రము 4)

(Chest of Drawers)

4, 6, లేక 8 పెట్టెలను రెండువరుసలు

గా వేర్చి పెట్టి ఒకదాని కొకటి అతికించవలెను.

అక్షముగానుగూడ పొరుగులు జోరగించ నుండిన యెవలనే క్రిందపక్క స్తంభములను పెట్టి టకు వీలుగును.

గోపురము

(చిత్రము 6)

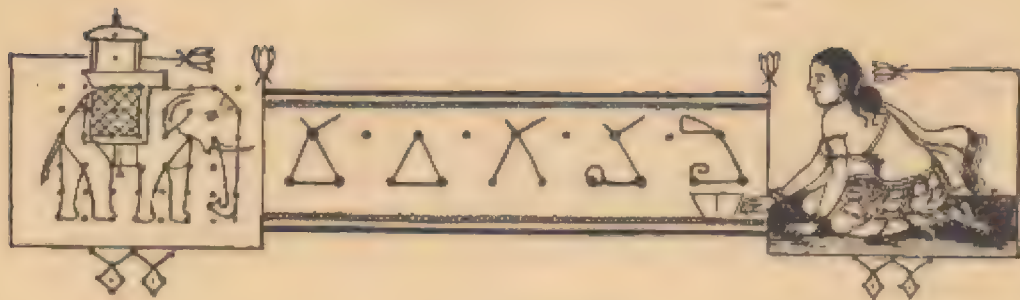
ముందు చెప్పిన బొమ్మలను చేయ గలిగినపిదప గోపురమును చేయుట కష్టము కాదు. చిత్రము నాధారముగాగొని గోపురమును చేయవచ్చును.

వంతెన(చిత్రము7)

పెట్టెలను వరుసగా చేర్చుకొని ప్రతి రెండుమూలలమధ్య నిలువుగా నొక్కొక్క పొరుగును పెట్టెనొకటి వంతెన యొక్క స్తంభము లగును.

(All rights reserved.)

అక్కట! యుక్కు-పంకెలుల హస్తములు దగిలించి, ఢిల్లీభూ
భక్తుని నీన పట్టకొనిపోయె ప్రతాపనరేంద్రసింహముకా;
నిక్కె-పఖండగౌతముని నిల్విన స్నేహ్యుల యోధదాన, నీ
వెక్క-ప దాగియుంటి? నహింపుము టక్కరిపిచ్చివేషముకా.
పోయెరా? కుద్రవరపాలుని చేతిశరంబు, నాలుక
ల్లోరికి యోరుగంటిపురిలోఁ బడియున్నది, జేనిగుట్టముల్
ధారుణ వన్నుచున్నవి, బలుంబులు భీతిపశాచివాతఁ గం
గా రగుచుండ, లె మృత యుగంధర, ముక్తి కుక్కరమింపుమా!
లదె, గోదానది దాచి యుండినది, రాజాశూదకం బిడిసి
మృదువైతాంతురహేమస్త్రాతికల లెమ్మా! యాదా కర్ణవ్యము
న్నది, మాల్గింపుము, ఓదగిల్లుపురి చింతాకాంతమై మూల్గుచు
న్నది, ముద్రి! యింక నీయశీకరచనానాట్యము సాగింపుమా!
తురకపాఠశాల ఖిస్తితోమరంబుల నీవ భూకేసరి కన్ను మూయఁగలదె?
మొగిలాయిశ్చింఖలాపుష్పదామములకు వృంతి హస్తము ముద్దు లీయఁగలదె?
ప్రతిఁకుజన తీర్థ వరిహాసముల కోత యోరుగంటికలారి యోర్వఁగలదె?
ఖానుల జయవతాకాశీత్తివృష్టికి చింత్రప్రథాగ్ని చల్లారఁగలదె?
తెనుగుభూమండలముతోడ జనన మంది-జననము ధారవోసి పోషించుచున్న
గాతమింగంగ సుద్రభూకాంతు నయయొ-పగతి కప్పించుకొని దాటఁ బంపఁగలదె?
లేనవ్వ ల్బల సెన్ విరోధులకు, జిల్లీకోటలో నుద్రభూ
జానిక్ ఖానులు నవ్వులాడుకొని రాశాతాండవంబైన ప్ర
జ్ఞావైపుణ్యము మీరఁగా తెలుగుజెండా సుధరింపంగ దే!
తెనుగుదవ్యము లోరుగంటిపురిమధ్యక గుప్పవోయింపవే!

పి. విశ్వనాథకావ్యం

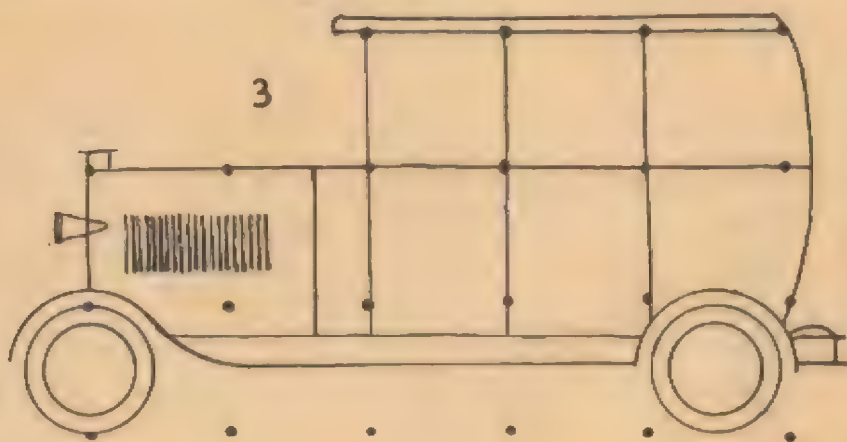
ఈ వ్యాసమున మోటారు బండియొక్కయు, చిలుకలయొక్కయు ముగ్గులు గీయువిధమును వివరింపబోవుచున్నాను. ప్రక్కపుటలోని పటమును చూడుడు: నం. ౧. మోటారు బండి ముగ్గును వివరించుచున్నది. అందు మొదటిచిత్రమున మోటారుబండి యాకారము గలదు. రెండవచిత్రమున వైముగ్గుకు చుక్కల నిమిషము చూపబడినది: మొదటి వరుసయందు నాలుగును, తక్కిన మూడు వరుసలయందు ఆరారుచుక్కలను ఊచవలయును. మూడవచిత్రము అట్టిచుక్కలతో ముగ్గును ముగించువిధము తెలుపుచున్నది. తొలుత బండియొక్క రెండుచక్రములను గీయవలయును. పిమ్మట చిత్రములో చూపిన విధముగ అడ్డుగీతలను, నిలువుగీతలను గీయ

వలయును. తరువాత బండికి ముందు దీపమును, వెనుక పెట్టెను వ్రాసి ముగించవలయును.

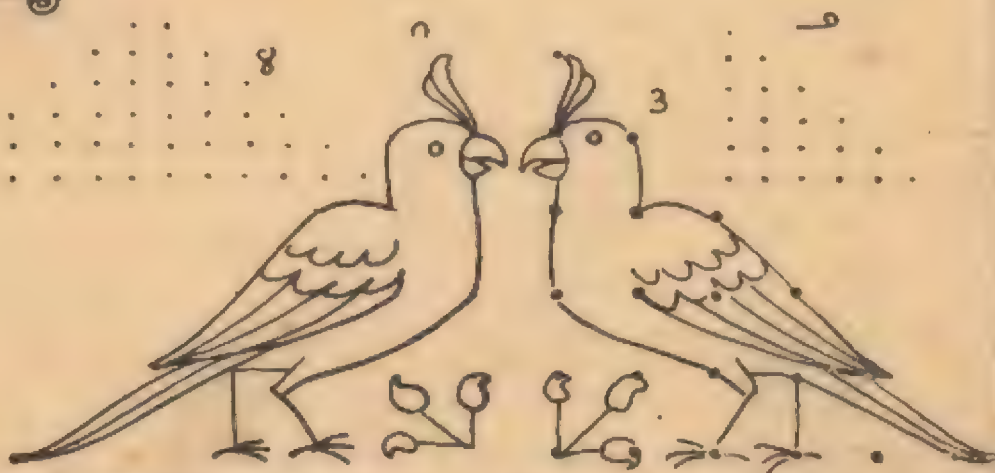
నం. ౨. లో మొదటిచిత్రమున నొక చిలుక కలదు. అట్టి చిలుకను గీయుటకు చుక్కల నేవిధముగ నుంచవలయునో రెండవ చిత్రమున చూపబడియున్నది. నిలువుగ ఆగుచుక్కలతో నారంభించి క్రమముగ నొక చొక్కటి తగ్గించుచు రావలయును. ఆచుక్కలతో మూడవచిత్రమున చూపినవిధముగ ముగ్గును ముగించవలెను. ఈరీతిగనే రెండు చిలుకల-నొకదానికెదురుగ నొకదానిని-గూడ చిత్రించవచ్చును. చూడుడు నాలుగవచిత్రము.

(All rights reserved.)

నం. ౧

నం. ౨

చా. వెం. హనుమంతరావు గారు, యం. ఏ.

6.
(మొదటి భాగము)

నామము యొక్క ప్రధానోద్దేశ్యముని చెప్పబడినది. దీని ప్రకారము చేయబడిన మార్పులేదన—

మండేళపు ప్రస్తుత పరిపాలనా పద్ధతి పునాది

1774-వ సంవత్సరములో ముట్టమొసటిగారి నేయ
బడినదని చెప్పవచ్చును. అంతకు పూర్వము ఇంగ్లీషు
వారు హిందూదేశములో ఏర్పాటుచేసినవివ పరిపాలనా
పద్ధతి స్వదేశరాజులు ఈప్రదేశముకంపెనీవారి కప్పు
డెప్పు నిచ్చిన హక్కుపత్రములపై ఆధారపడియుండెను.
అపద్ధతి కేవలము వర్తకవ్యాపారముకొరకై ఏర్పాటు
చేయబడిన విధానమే గాని రాజ్యపరిపాలనకొరకు ఏర్పా
టుచేయబడినది కాదు. దాని సకారము కంపెనీవారి

క్రిందనున్న భూముల పరిపాలనకొరకు ప్రతిముఖ్యప్రాంతమునందును ఒక జైల్వర్ల సంఘమును, దానికి అధ్యక్షుడుగా ఒక కనర్నరును నుంపిరి. ఈ సంఘము లన్నియు ఇంగ్లండునందుగల కేంద్ర-కంపెనీ జైల్వర్ల సంఘమునకు లోబడియుండినప్పటికిని, ఎవరికి వాటి స్వతంత్రముగ తమ వ్యవహారములను పరిష్కరించుకొనుచుండిరి. కంపెనీ యొక్క జైల్వర్ల వ్యాపారమును చూచుటయే కాక తమ స్థానిక ప్రజేకములలో కొంతవరకు చట్టములను నిర్మించుట, వాటి ననుసరించుచుండుట, వ్యాయజివాగణ చేయుట యొదలగు పనులనుమాడ చేయుచుండిరి.

9

1778-వ సం.లో తిమ్మకేటింనుజుట్ట స్వామిచేయ
బడెను. పార్థమింటువారు హిందూదేశపురాజ్యంగ
విధానపు సంవత్సరములో ఏర్పాటుచేసిన చట్టములలో
నిజియే ప్రధానస్థాన మాక్రమించుచున్నది. హిందూదేశము
నందు కం వెనీవారి చేతిక్రిందకు వచ్చిన రాజ్యభాగము
లను పరిపాలించు న్యాయము నేర్పాటుచేయుటయే ఈ

(1) తెంగాలు ప్రభుత్వపు అధికార మంతయు
 గృహజనరలు, ఆతనికి సలహా నిచ్చునట్టి ఒక సం
 వీరిద్దరికిని ఈయబడెను. ఈసంఘపు సభ్యుల కేర్లు
 వందే కేర్లొనవది, వారు కొనసంపత్సరముల కాలము
 పరిపాలనయు దుండవలె ననువిషయముకూడ దాని
 చేప్పబడియుండెను. (2) మద్రాసు, బొంబాయి
 ప్రభులు సాధారణముగ తెంగాలు ప్రభుత్వమునకు
 దుండవలెను. (3) న్యాయవిచారణ సల్పుటకై
 సుప్రీముకోర్టు (Supreme Court) ఏర్పాటు
 డెను.

ఇంగ్లీషువారు మెంటునథవారు హిందూదేశపు ప్రభుత్వపద్ధతిలో బోధకము కల్పించుకొనుటకు ఈనాగుల జీవితము ఆదర్శ మొనర్చినందుము. కాని దానియందు చాల బోధము బుండును. ముఖ్యమైన బోధ మేమన గవర్నరుజనరలుసలహాసంఘములోని ముగ్గురు సభ్యులు ఇంగ్లీషుమంది వచ్చిరి. వారు ముగ్గురును ప్రప్రథమము నుండియు మాడ అప్పటి గవర్నరుజనరలను వారన్ హిస్టింగ్సుకు ప్రతివిషయమునను న్యధిచేతులై తమ బోధతో ఆతని నూచనలను నితని త్రోసిపుచ్చుచు వచ్చిరి. వారి బలము హెచ్చుగ నుండుటచే హిస్టింగ్సుయొక్క స్థితి చాల దుర్భరముగ నుండెను. ఈబోధము 1786-న సంవత్సరములో మోకచ్చెముచే తీసివేయబడి గవర్నరుజనరలుకు తన సలహాసంఘముయొక్క నూచనలను అవసరమైనప్పుడు త్రోసిపుచ్చి పరిపాలన సాగించుట కధికారమియ్యబడెను. కాని అట్లు త్రోసిపుచ్చిన ప్రతిసారియు దానికి కాంగములను, సంఘమువారి అభిప్రాయములను రికార్డుచేయబడెనటను. ఈవిధములైన నూత్రములతోనే

1793-వ సం.లో బొంబాయి, మద్రాసు రాజధానుల యందు కూడ సంఘమువారితో కూడిన గవర్నరు (Governor-in-Council) అధికారము ఏర్పాటు చేయబడినది. ప్రధాన కార్యనిర్వాహకుల సమయములో జరిగిన ఈసభ్యులకునే గవర్నర్ జెనరల్ గా మన 'Governor-General-in-Council' అనియు రాజధానులందు 'Governor-in-Council' అనియు పేరు వచ్చెను. ఈ రెండు కార్యనిర్వాహములే అప్పటి కాలములో రాజ్యముపై కలియని బాగా వైఖరి మార్గమున వారి ప్రశంసించి "పరిపాలనా విషయములలో కట్టుబట్టుమును, కట్టిరాబడియనే తీరు నిలబట్టి కలుగు వ్యాపార దక్షతయు దానికల్గి చేపూరు"నని వ్రాసియున్నాడు.

3

పైన నూదించబడిన క్రొత్త ప్రభుత్వవిధాన మేర్పాటు చేయబడినప్పటినుండియు, అంగ్లీ మతం పని వారి కర్తవ్యపాతమునకు సంబంధించిన విషయములన్నియు చేత ప్రత్యేకముగ ఒక కర్తవ్య సంఘమునకు విడిచివేయబడినది. న్యాయవిభాగముకు సంబంధించిన విషయములు పైవే బట్టికట్టుగా సక్రమముగోర్చుకానికి వదిలి వేయబడినది. గవర్నరుజనరలుడెవర్ కాన్సిల్ వారు చేసిన చట్టములు సక్రమమైనవా, కావా? యను విషయమును నిర్ణయించేయుటకు ఈకోర్టులకి కచ్చికాగ మీయబడినది. ఈసంబంధ ప్రశ్నలలో గవర్నరు జనరలు అతని కాన్సిలునకును, సుక్రమగోర్చునకును తీవ్రమగు అభిప్రాయ భేదము కలుగునటులలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? ఈలోటు బట్టికి పైవే సంవత్సరములో కాన్సెల్లరీ పాక ప్రభుత్వమునుకొని అధికార మే గొప్పదియని నిర్ణయించు సందర్భములను ఆమోదింపబడినది. కలకత్తాలో ఏర్పాటు కావడిన ఈసుక్రమగోర్చు ఇటీవల 1861 లో మద్రాసు బొంబాయిలలో ఏర్పాటు కావడం వైఖరిలకు పునాదిగ ఏర్పడినది.

1784 లో పిట్ (Pitt the Younger) మహాశయుడు ప్రవేశపెట్టిన చట్టములను కార్మి నిర్వాహక ప్రభుత్వపు ఏర్పాట్లలో కొన్ని మార్పులు చేయ

బడినది. కాన్సిల్ మించిన సంఖ్య నాలుగునుండి మూడింటిలోనికి తగ్గించినదేయబడినది. వీరిలో ఒకరు సర్వ సేవాధిపతియందు మన్నితాను, తక్కిన ఇద్దరును ప్రభుత్వోద్యోగమునందు మన్నితాను అయియుండువలె నని తీర్మానింపబడినది. ఈచట్టముననే మద్రాసు బొంబాయి కార్యనిర్వాహక ప్రభుత్వములందు కూడ మార్పు చేయబడినది. ఈఏర్పాట్లు 1833-వ సంవత్సరములో కంపెనీవారి హక్కుపత్రము (Charter Act) ద్వారా మార్పు చేయవలెనని ఆమోదించు దుండెను. దాని ప్రకారము పార్లమెంటువారు గవర్నరుజనరలు కలలో సంఘము నందు న్యాయసభ్యుల కొకనిని ఏర్పరిచి ఆతడు చట్టముల (Law Department) కాపు అధికారిగా నుండినతెనని నిర్ణయించెను. ఈనిర్ణయము ననుసరించియే మన దేశపు ప్రభుత్వ-బామెంటుగా ప్రభుత్వ పరిపాలన మేకాతే ప్రభుత్వ (మన హిందూదేశ విశిష్టతలని తయారుచేసిన దీక్షిత) ఏర్పరుపబడినది. ఈచట్టమునందే కూడ మొట్టమొదటిసారి "హిందూదేశమున కాని తన పుట్టుకచేత కాని, చురుకుచేత కాని మరే ఏదెంత కారణమువలన కాని కంపెనీకింద ఏదేని ఉద్యోగమునైన అనర్హుడు కాదు" అను ముఖ్యమైనట్టియు, ప్రధానమైనట్టియు సూత్రము ప్రతిపాదించబడినది.

కాని పరిపాలనా తీరం దెనుకూడ ముఖ్యమైన మార్పుకట్టి ప్రవేశపెట్టబడినది. ఇటీవల, మన హిందూదేశపు ప్రభుత్వపరిపాలనావిధాన మంతయు కేంద్రీకరింపబడినది. బొంబాయి, మద్రాసు రాజధానుల ప్రభుత్వములపై గవర్నరుజనరలు-ఇన్-కాన్సిలు వారికి అన్ని విషయములందును ప్రైయిడికాట్ మీయబడి ఆయాప్రభుత్వములకు గల పరిపాలనాస్వాతంత్ర్యము తీసివేయబడినది. ఇట్లు దేశమున కంతయు చట్టనిర్మాణపు అధికారము కేంద్రప్రభుత్వమువారి కిచ్చుటలో ముఖ్యమైనట్టియు ప్రతిపాదించిన అధికారమునకు బాంబాయియు అన్ని ప్రజాతములకును ఒకే విధమున చట్టముల నేర్పాటు చేయుటకు వీలుండుటయే. గవర్నరుజనరలు సంఘమునకు ఒక లా సెంటరును చేర్చుటతో ఆసం

గురువు ఒకవిధమున చట్టవిర్మాణసభగా మార్పు జరిగినదియు, ఇట్లు మార్పులకు ప్రభుత్వసహాయము ఆమార్పులన చేయబడినదియు చెప్పవచ్చును. మొట్ట మొదట లామంబరు గవర్నరు-జనరలుగారి సంఘములో ఆదనపు సభ్యుడు (additional member) గా మాత్ర మే ఏర్పాటుచేయబడెను. 1855-వ సంవత్సరమునకు ఆతనికి ఆసంఘసమావేశములలో ఓటు చేయుటకు గాని పాల్గొనుటకు గాని అధికార మియ్యబడలేదు.

౪

1858-వ సంవత్సరములో తిరిగి కంపెనీసారి హక్కు ప్రక్రియను సీకపరుచు సంవర్ధములో మరికొన్ని ముఖ్యమున పరిపాలన మార్పులు చేయబడెను. దానిప్రకారము గవర్నరుజనరలు సలహాసంఘము చట్టవిర్మాణపు అధికములకై పెద్దదిగా చేయబడెను. బెంగాలురాజధాని ప్రధానస్థాయితూత్రము, సుక్రముకోర్టుకిందలి జడ్జి యొకడును, బెంగాలు, మద్రాసు, బొంబాయి, వాయవ్యరంగఝాల ప్రదీపింతులు పట్టుగును, మొత్తము ఆరుగురు ఈపనికై మెంబర్లుగా నియమింపబడిరి. ఇట్లు హెచ్చుచేయబడిన ఈసంఘమువారు బుకింగ్సుముగ్గులను ఉత్తము జరుపుటయు, ఆదర్శల సారాంశమును ప్రకటించుటయుమాడ జరుగుట కోర్పట్లు చేయబడెను. కాని సంఘసభ్యు లందరును అధికారపరిమితులకు చెందినవాకే యగుటచేతను, దానియందు హిందూదేశమున కన్యవశిస్ట స్థానము లేకుండుటచేతను ఆసభ ప్రజాప్రతినిధియని చెప్పుటకు ఎంతమాత్రము వీలులేదు.

1857 లో సిపాయిల తిరుగుబాటు జరిగెను. దాని ఫలితముగ ఇండియాప్రభుత్వాధికారము కంపెనీమండ్రి రాజీగారి యాజమాన్యముక్రిందకు మార్పుచేయబడెను. 1861 లో క్రొత్త చట్టవిర్మాణసంఘము ఏర్పాటుచేయుటకై పార్లమెంటువారు నిజ్జరు ఆమోదించినపుడు ఇది వెరలో నున్న లోట్టను చాలవరకు తగ్గించుటకును, తీసి వేయుటకును ప్రయత్నము చేయబడెను. 1861 చట్టము ననుసరించి హిందూదేశములో మొట్ట మొదటిసారి ప్రజాప్రతినిధిసంఘము ఏర్పాటుకాబడినదని చెప్పవచ్చును. ఈ

మార్పులకు అప్పుడు గవర్నరుజనరలుగా నుండిన కానింగ్ ప్రభువు చాలవరకు బాధ్యులెయ్యముండుటచే ఆతనికి హిందూదేశప్రజలు కృతజ్ఞులై యుండుటపెరున్నది. ఈ ఇండియాకౌన్సిల్స్ఆక్ట్ (Indian Councils Act of 1861) ప్రకారము గవర్నరుజనరలు సలహాసంఘము లోని ఆదనపు మొదటకు రెండుపట్లు హెచ్చుచేయబడిరి. ఇట్లు హెచ్చుగా చేర్చబడినవారిలో ముగ్గురుమంది ఆధికారములకై యుండువట్లుమాన ఏర్పరుపబడెను. మద్రాసు, బెంగాలు, బొంబాయిరాజధానిప్రభుత్వములకు 1861 లో తీసి వేయబడిన చట్టవిర్మాణాధికారము తిరిగి ఈయబడెను. అట్టిసంఘములే బెంగాలు, వాయవ్యరంగఝాలయందు పొడి పొట్టుచేయుటకు గవర్నరుజనరలుకు అధికార మియ్యబడెను. రాజధానిప్రభుత్వములు చేయు చట్టము లన్నియు గవర్నరుజనరలుయొక్క అనుమతి పొంద వలెను; గవర్నరుజనరలుసంఘమువారు చేయు చట్టము లకు (అసామెన రాష్ట్రప్రభుత్వములు చేయుచట్టములుమాడ) రాజగారి(అనగా ఇండియామంత్రియొక్క) అనుమతి అవసరముగా చేయబడెను. కాని క్రొత్తగా ఏర్పాటుచేయబడిన ఈసలహాసంఘము లన్నిటిని చట్ట విర్మాణాధికారముమాత్రమే ఈయబడెను. కార్యవిర్మాణాప్రభుత్వమువారి కర్మలను నిమగ్నంచుటకు గాని, వాటినినూర్చి తీర్మానించుటకుగాని వారి కధికారము లేదు.

1861 చట్టమును పార్లమెంటుసభలో ప్రవేశపెట్టును “ఈసంఘములను వాగ్దానిసంఘములుగ చేయు నుద్దేశము ప్రభుత్వమువారి కెంతమాత్రము లే”నని అప్పటి ఇండియామంత్రి జర్జరౌల్స్ థామ్ చేప్పిరి. ఈచట్టములో అరిజనులనునియమములో ఆగుకెలలకంటి ఎక్కువ కాలము అమలులో నుండకుండునట్లు ఆర్డినెన్సెస్ (Ordinances) చేయుటకుమాడ గవర్నరుజనరలుకు అధికార మియ్యబడెను.

౫

తరువారీ మనము విచారించవలసినది 1892 లో ఆమోదించబడిన ఇండియా ప్రభుత్వపు చట్టము. దీని ప్రకారము 1861-వ సం.లో ఏర్పరచబడిన చట్ట విర్మాణపు సంస్థలయందు కొన్ని ముఖ్యమైన మార్పులు చేయ

బడెను. అప్పుడు దళిత ప్రభువు గవర్నరుజనరలుగా నుండి ఆతడు తన సలహాసంఘమువారి సభ్యులుగా నుండిన ఒక కమిటీని అవసరమున మార్పులను నూచించుటకు ఏర్పాటుచేసెను. ఆ కమిటీను-చనలే ఈ ఆట్టలో ప్రవేశపెట్టబడెను. దీని ప్రకారము గవర్నరుజనరలు చట్ట నిర్మాణసభయందు ఈ క్రిందివిధముగ సభ్యులుండిరదెను: (1) గవర్నరుజనరలు, అతని సలహాసంఘమునకు చెందిన ఆగ్గురు మెంబర్లు (2) 6 నుకు అదనపు మెంబర్లు, గవర్నరుజనరలుచేత నియమింపబడినవారు (వీరు సాధారణముగ అధికారులుగానే యుండిరి) (3) ఇంకొక ఆరు నురు నియమింపబడిన అధికారేతరులు (4) 6 నురు అదనపు అధికారేతరసభ్యులు. వీరిలో ఒక్కొక్కరిని ఒక్కొక్కరాజధాని ప్రభుత్వపు సంఘసభ్యులు ఎన్నుకొనుటకు అధికార మీయబడెను. కలకత్తా వాణిజ్య సంఘమువారు ఒక సభ్యుని ఎన్నుకొనవచ్చును. మొత్తము

ఈ చట్టవినిర్మాణసభయందు 24 నురు సభ్యులుండిరి. ఈ చట్టము ప్రకారము ప్రప్రథమమున హిందూచేతలే చట్ట నిర్మాణసభలో అధికారేతరసభ్యులకు ప్రవేశము కల్పబడెను కాక అసభ్యులకు ఎన్నికమాత్రము మాడ మొండికి పారి ఏర్పాటుచేయబడెను. ఇదికాక, చట్టి చట్టములను చేయుటలో సలహా ఇచ్చు పనియే కాకుండి, ఈ సభకు ప్రభుత్వపు అవాయ్యముపట్టి చిక్కించుటకును, ప్రజా హితవిషయములను సూక్ష్మ ప్రశ్న లడుగుటకును మాడ అధికారము వీయబడెను. ఈవిధములైన మార్పులే రాజధానులందుగల చట్టనిర్మాణసభల విషయమునందు మాడ 1892 ఆక్టుక్రింద చేయబడెను. అనగా రాజధానులందలి సభలలోమాడ అధికారేతర సభ్యులకు చేర్చుకొనుటకు, వారికి బడ్జెట్ విషయము చర్చ చేయుటకు, ప్రశ్న లడుగుటకు, తీర్మానములు చేయుటకు అధికారము వీయబడెను.

వేసట్ట

వడ్లమాని అప్పారావు గారు

నడిరేయి కంఠాన నవసిపోయిన వలపు

నీలినందేశాల మాలినేమా నేడు

మణితారకల చూపు మంటల మధ్యాన

తరళాశ్రుకణములై తడి యారిపోయినో!

విరహాన్ని రొదలలో నేడినిట్టూర్చులో

అశ్రుమాలికలలో న్వన్నాభ్రవటలిలో

ప్రిదిలివిరిగిన సుగలు తెలతెల్ల వారినో!

చీకట్ల వేసట్లు చినిగి వేకువలయ్యె.

ఒండొల్ల మనవలపు ఒదగిలి కృశించె.

తెలివేని జంతువులలో గాడిద అగ్రస్థానములకు
రించుచున్నది. అట్లుచేత మనుజులలో తెలివి
తక్కువవారిని గాడిద అని వాడుట గలదు. దూకుచు
వాక్యములలో ఎన్ని దేశములవారు గాడిద మాత్రగా గొను
చున్నారు. మానవకోటికి గాడిద యెంతయో యుప
యోగకారిగా నున్నది. అది సాధారణముగా నెంత బరు
జైనను మోయును. చాకలివాండ్రు బట్టలమంటలు
మోయుటకు గాడిదల నుపయోగించుచున్నారు. వీనిని
కట్టి పుట్టు లేదు. రుద్రభూములలో తిరిగి, బూడిదలో
పొర్లాడి, దారిలో కనబడిన దెల్ల వారగింబుల వీని
స్వభావము. వీనికి దూరగమనము తగ్గించుటకు
కాళ్లకు త్రాడు కట్టుచుండును. వీని చైతన్యము బట్టి
"కుక్కాంబరధరం..." అను శ్లోకమును గాడిదలకు సమ
న్వయించిన పండితులు గలరు. ఇట్లులకు లక్ష్మణు
చేయని కాంతిసంఘములో చేరుచున్నది. ఎన్ని రబ్బలు
కొట్టినను కంచులవారిని 'గాడిదలగు కంచు' డని యనుట
గలదు. సహనశక్తి యెక్కువగా నున్నంతమాత్రమున
గ్రహణశక్తి గాడిదలకు శూన్యమనుటకు వీలు లేదు. ఒక
సర్కుసులో నొకగాడిద తన యజమాని యొక్కసప్తకు
సరిగా పరుగెత్తి, మాడవచ్చిన వారిలో సహానీ చేయు
టలో సమర్థులగువారు సహితము దానిని లోబరుచుకొన
జాలకపోవుట మొదలు కల్గెమునే తగిలించనివ్యక్త లోక
నందించుట, తర్వాత కొంతవరుసగా తను వెక్కిరిచ్యక
తిప్పులుపెట్టి పడ్రోసి విడుచి నిలుచుండుట, శుభకు యజ
మానిసంజ్ఞను బట్టి కొంతదూరము సహానీచేయనిచ్చి చిం
టనే పడ్రోసి విడుచి దొడ్లులయందు మొదలగు గాడిదచేష్ట
లను జూచినవార తెవ్వకును గాడిదలకు గ్రహణశక్తి
లేదనవలయు. తిట్ల కలవాటుపడినవారనగా తిట్టుబోతు
లకు గాడిద వాలుకవిధుల నాశ్రయించియుండును.
ఎవరినైనను తిట్టించినప్పుడు 'గాడిదకొడుకా' యని
సంబోధించెదరు. ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పుటకు విసుగు గలి
గిన 'గాడిదగుడ్డు' అని జవాబు బయలుదేరును. కోపము

పొచ్చిన గాడిద మాత్రపక్షముగ బంపిబూనులకు దిగువారు
గలరు. పరిమైన జవాబు చెప్పని వారిని 'తప్పుడు గాడిద',
'అడ్డగాడిద' యని సంబోధించుట గలదు. చిన్న పిల్లవా
డల్లరి చేసినట్లు గాడిదాటని, సోమరిగా నున్నవానిని 'గాడి
దలు కాయలుకు పనికివచ్చు'నని, పిల్లలు పొచ్చుగా
నేర్చిన 'గాడిదహానివదాక వలె' డని, సంగత్యభావమును
బట్టి 'కంచరగాడిద' యని, సంగతము పాడునపుడు స్వగ
ము భావించునయెడల 'గాడ్డభస్వర' మని యా విధముగా
గాడిద స్వరము ప్రజలలో పొచ్చుగా నున్నది.
కొండరుమిశ్రు లోక పోట గూర్చునియుండగా సాయం
కాలమునం దొకయోవముడు హామగా వారి మందరముంది
వడిగా పోవుచుండెను. అంతట వీరిలో నొకడు 'గాడిద
బాగా పోవుచున్నది' అని సుశ్రవణ చేసెను. అంతట
నాయోవముడు కొంతదూరము పోయి తిరిగి యా మిత్ర
బృందమునమీపమునకు వచ్చి, ఒకచోట నుత్తరీయము
పరుచుకొని, దానిమీద హుచ్చుని "అమ్మగూర్చి! ఇప్పుటికి
మందలో గలనీనా"ననెను. ఆచ్చుల మిత్రబృందము తొం
చిరపడుటచేత గాడిదలుగ పరిణమించుటనీ వచ్చెను. ఒక
కవీశ్వరుడు కొండోటి కేగ నచ్చుట నందిరును కవులై
యుండుట గాంచి కవలీ 'కొండోటిలో' నుండెడి గాడిద
దీవునం గవివి కాదుగదా'యని సంబోధించెనని వాడుక
గలదు.

జంతుకాస్త్రరీత్య గాడిదును నుజ్జమునకును
విశేషభేదము లేదు. కాని మందుని తెలివిగలవానిని
పోల్చునప్పుడు గాడిదు నుజ్జముకు గల భేదమును
గూచించుచుండును. ఒకడు నుజ్జముమీద పోవుచు పొద
చారిగా బోవుచున్నవానిని పరిహాసముగా 'గాడిద ఎలా
పోవుచున్నా'నని యడుగగా 'నుజ్జముమీద' నని శంకప
వాదు జవాబుచెప్పెను. ఎదుటవానిని గాడిద యనుట
నల్ల తానే గాడిద యనిపించుకొనినది. సంవత్సరము
నంది 7 డిస సింహముతోలును గప్పుకొని పొలములో

జనులను ధియైట్టినా గను, పిమ్మట హోడిగాడిలు కం
పడగానే తన మామూలు స్వరము ప్రారంభించ నట్లు
బయలుబడెను. పిదపాదులు పట్టావెలులో నొంగి ఆట
అని ఆడెను. అరవనారు చాచి 'ఏలుచైట్టె' అనగా
'గాడివ ఆట' అందురు. ఆటలో ఓడినవాడు గాడివ యను
నిన్నాడు. పర్యవేక్షకులు నెప్పకొనెడి, ఎన్నికాళ్లకి
నను జవాలు లేనప్పుడు అరవవారు 'కలుదా' అని, తెనుగు
వాడు 'గాడిదా' అని, ఇంగ్లీషువాడు 'యా' అని సంబో
ధించుచుందురు. గాడివకు వెనుకకాళ్లు వంకరగా నుం
డును. ఇర్రరగాడిలు దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు వెనుక
కాళ్లినో వంకరకన్నులు తిన్నవి. ఎక్కడ వెను జనుకకు
తన్నినయెడల గాడివలగు తన్ని నటుల తలంచెడుకు
చున్నారు. గాడివలకు రూపవికారముతో చేష్టవికా
రము గలదు. కొన్ని గాడివలకు గూను హెచ్చు. పారం
వర్త్యముగ బరువు హెచ్చుగా మోయుటచేత నేర్పడి
యుండుచున్నవి. వానికి తోడు అని పరిజ్ఞప్తమై తెనుగు
మాడా ఉన్నయెడల చేప్పవలసినదే లేదు. అందునకే
పనులుచేయుటకు వెనుకాడువారు గౌరవపరులకావించు
వస్తువును తెనుగును గూని గాడివలతో పోల్చుటకు చుండు
రు. ఎక్కువ గండరగోళముగా నున్నప్పుడు 'గాడివగోళా'
యనియు, పై పేర్లైనవికాకుగానూ 'గాడివగ త్తెగ'
నన్ను పిలిచును వాడుచుండును. గాడివిల్ల మిక్కిలి చిన్న
వయసులో చాల కోమలమై గుడ్డుపుట్టికంటె నవనవ
లాడుచుండును. వయసు హెచ్చిన కొలది వంకరకాళ్లు,
వికృతాకారము బయలుబడును. అందుచేత అందముగా
గన్నవిల్లలకు జాబహుళ్య ముండునో 'గాడివిల్ల'
ముద్దువాట'మని లోకవ్యవహారము గలదు.

పిదపాదుల పుచ్చకుంటే ఇంటిదాకా తిప్పుచు
తలంచిన సవ్యాసి రుదకు తన కాపాయకస్ర్రములు,
చండకమండలములు మొదలైనవి గల మాటును ధరించి
'సవ్యాసం పుచ్చకున్నా' గాడివబరువు తిప్పు బోడినది
లోకమున వాడుక గలదు. ఒక జడ్డీయు, నోక వ్యాయ
వాదియు నోకచోట తేరి పూర్వజన్మమును గురించి
చాలనేపు చర్చించిరి. పిమ్మట అట్టి పూర్వజన్మ
ఉండిన యెడల "పూర్వ జన్మలో మీరు

నేను ఏమైయుండునా చెప్పుగలరా" మని జడ్డీ వ్యాయ
వాది విడిచెను. అందుకు వ్యాయవాది తిడవుకొనకుండా
"నేను గుడ్డుమును, మీరు గాడివ అయి యుండు" మని
జవాబు చెప్పెను. అందుకు జడ్డీగల ఓరిక సమావేశ్చిని
దృష్టమొనెత్తున జడ్డీ తా నోక కోర్టునుంచి మరెముకకోర్టుకు
జల్కొన్నప్పుడుకలె తిరుగుచుండు నివిద్యనమును చెప్పెను.
గాడివను ప్రి ప్రజంకువుగా తలంచుట పొడవాయి. వెను
కేపువెంటానికి శ్రీ కృష్ణజనకకాలముపు గాడివకాళ్లను
బట్టుకొని గూత్రయిందకి తిప్పినదికాదు. క్రిష్ణు చైత్ర
లలో గాడివమీద నోకయూరితంచి మరియొకయూరికి
చెడలినటుల గలదు. ఒకడు మరియొకనిని గాడివయెదుట
'గాడివగోమకాయని తిట్టగా ఆ గాడివకు ముఖాంతము
గలిగి, "ఆడినమాటను దప్పిన గాడివగోడుకా యటంచు"
తిట్టినందుకు "మీరూ నాకోమికంచును గాడివయెడ్చె" అని
ఒక కవి వర్ణించియుండెను.

వైద్యమున కుపయోగపడు ఆకులు 'గాడివగడ
పాకు' అని పిలిచెదరు. పసిటిల్లలకు వ్యాసకోశములకు
జమ్ముగలిగిన గాడివపాల నొవసముగ వాడెదరు. చుండ
మకులనువారిని 'చిన్నప్పుడు గాడివపాలు త్రాగినానా'
అని పరిపాసించుట గలదు. గాడివకూత కేకునముగా నిప్పు
టిగి పొంగువులలో పరిచించుటచుండును. ఎంతైనను
'గాడివ' అని అనినయెడల రెట్టేపువడప్రయోగమో
మోమోతమో తిప్పెను. పాధారణముగా నిధికారమునది
నున్నవారు కొందరు తాచేదాదులను త్వరపడి 'గాడివ'
యని సంబోధించుట గలదు. అందుకు తాచేదాదు
లోలోపల తిట్టుచు చేయునది లేక హాసకుండును. అచ్చ
టచ్చట మొండివాండ్రు తిరుగబడుట గలదు. ఒకప్పుడు
దావినలని నిగుగ బడినవానికి వంద్రక్షాత్యము కలుగినప్పు
ను, అధికారికిని పక్కాతైపము కలుగుట కవకాశము
గలదు. ప్రెసంగతులవల్ల గాడివ సంతకులధిముగ జంతు
కొనిమంచి తోలగించి పిలుచేమని స్పష్టికర్త మన తెల్లవేళ్ల
దరుడు స్ఫురించుటకు పిలు గంతునటుల గాడివను స్పృశి
యించెనని తలంచవలసియున్నది. ఎక్కడనో ఒకమిత
గ్రంథములో ఆమతెన్నులు ఉదములు నిదురలేచి స్నాత్రు
లను జూచిన గాడివగాని టైలమని యున్న అవకాశము తీసు

మార్గశీర్ష మాసము]

కొని ఉట్టిమతి కలుగఁ జొరక ప్రయత్నించి సుఖముచే నున్న ఒక గాడిదపట్టు మున్నగు తిరిగి పొయ్యిపంపి ప్రజా మును చేసిన యొక స్వాగృహిణి జూచి మాంసభక్తును ప్రశ్నించుగా, పూర్వజన్మములో నొక అనార్యపురుషుడు ఉచితమున స్వాగృహిణి మోచిన దోషమున వటుల గాడిదజన్మ మొత్తినని, అందుచేత నాశీశనమిచ్చుచుందుమంటిని పరిహాసముచేసినటుల గలను. ఇంతకు గాడిద పిండ్రులందు వైనను దానికి 'సులం ఖింద్యాత్' కులం ఖింద్యాత్' కుగ్యా ద్యా గార్హస్థ్యవంశాశేషధముగ ప్రసిద్ధిలోకములో గలను. దానికి తెలియలేక పొపుగాక, దానికిగల సహనము, లోలో పకారకత్తి, ఘోషేక్షలేని కార్యాచరణము గమనింప దగినవై యున్నవి. కేవల ఆకారవికాసములనుబట్టి నిద్ర సనచేయుచో మనుజులలో నెందరో గాడిదలను మేలని పించుచును గలరని యంగీకరింపక తప్పదు. పృథ్విలో ప్రతిశీతోటియందు ఆత్మ గలదిని సమ్యక్ ప్రాంతపులు

ముఖ్యముగ చర్మసమత్వముచేత ప్రయత్నించు మనుజు లలో గాడిద సంతతిలకనగా జూచుట తగదు. సత్య గ్రహణమయములందు కనపరచబడు సహనమున కేదినిది స్మరియ! గాడిద అన్నియు తెలియనక్కరపడదుమనుకు పించుచును. గాడిదలతో పోల్చుటకు శిష్టమతేజవారులు గాడిదచేష్టలను మానుట జూచుచును. సహన విశ్లేషింప వలసినప్పుడు మార్గదర్శియను గాడిద వనుకరించుట తప్పు గాకాలము. అందుచేత గాడిదయని యెవరైన రిట్టినను సహనశక్తిని కనెవర మెరుకును తిరిగి తిట్టమందులకును ప్రయత్నించువాడు ఇట్లనీయు అనుచున్నాడు. ఈ గాడిద కొడవ నింతతో చాలించి రాబోవు గార్హస్థ్యవంశాధిపతి జన్మను ఉపన్యాసములను, వీర్వాసములను వెలకనొంది విన్నవించుచున్నాను. గాడిదలను తక్కువగా మెలించు వారికి గార్హస్థ్యనింపుమున రామన్న వామ్యులను తెలిపిగోలి బాగ్రతగా సందరించవలసి యుండును.

కైలాస యాత్ర

పుష్పాది కేషగిరి రావు, చోడవరపు జానకిరామయ్య గార్లు

ఇరువయిపులఁ దరులంకలు-తజనుగఁ దీరిచెను; మధ్య దారి; యనంగ
స్మరణీయ కీర్త దూరం-విరుపుర మగు మేము సొంపు నింపు చలిర్పక.

నడవసాగితి మా పెద్దయవలకొనకు-నేనును సుదర్శనుడు; నన్నే యతంబు
పూర్వగామిగ నట్టియపూర్వయాన-మెల్ల గమియుంక నలుపు; నెవ్వలె గాంచి

ఏమిది? యెందుఁ జోవుద, మి తెక్కవకుం చెను నంచు నే ననక

"కామితదాయకుం దసురకంఠ మీయింకన మాచరించి ని

ష్కాముకరక్షణ నలుపుకర్తకు వాసము నెంజికొండ నే

నామహానీయవర్వతమునండకుఁ గొందును నిన్ను; ర మృతక.

అతఁ డన్నట్టి విచిత్రవాక్యము మఱియున్నదపారమ్ము గాం
చి త దేకమ్ముగు దీక్ష నామనమునన్ చేనేత విశ్లేష మనో
గతమై యంతురమై నిమేషమున వృక్ష మృయ్యే; మే మావిచి
త్రతరువ్రాతపథానుగాములయి యంతన్ గోర్చి సంశిల్పింకన్.

నడచిన దారికి కొననున్-గుడిచేతికిఁ బ్రక్కఁ బెద్ద కొటకుఁ బోలెన్
నిడు పగు ప్రాకారమ్ముల-నడిమిని నొకద్వార మాత్మనై పుణిఁ జూపున్.

దానఁ జొరఁబడి యడు గిడఁగానె, యెడమ-చేతివయుపున నొకతెన్ను చెలువు చూచి
తస్మహామార్గ గాములై తరలినాము-దాని కిరువైపులనుఁ దెల్లి నైన గోడ.

ఎంత నడచిన తఱుంగ నదేమి తెరువో?-నడచి నడచి మఱియెంత నడచి నడచి
తుడ కొకానొక తెల్లని త్రోవఁ బట్టి-సాగినారము కొంతద వ్వేగు దనుక.

అసతి దూరాన మాకన్ను లాస్వదించె-పాపపంకిల మూడ్చి పుణ్యాపచయము (?)
సలుపు నయనకుఁ గరతలామలకమైన-జలతరంగాంగ, శివశిరస్సంగ, గంగ.

తల్లలితాంగి గాంచిన మొదల్ వివశ మృయి మేను లున్ని నూ
వెల్లువలోన మజ్జన మభీప్సితసిద్ధిగ నల్పివార, మ
త్యుల్లసితాంతరింగముల, యోగులతో మహితాత్మకాశితో
వెల్లని కేశపాశముల విచ్చి మునిగెడి వృద్ధపంక్తితో.

‘మునుకలు గంగానదిలో-నొనరించుట కన్న భాగ్య మున్నదే? యది నే
నొనరింప లేకపోయియుఁ-గనియుంటిని కలనుమాత్ర కామితదాయీ!

కాలపయోదగర్జనము కారణమై తొలఁ కాడునట్టి శం
పాలతవోలె నేమిపరువమ్ములు కూర్చెదవో యటంచు బా
ధాలనమైన పైచికొని దానికిఁగా నెద వేచియుండఁ దల్
కాలము దగ్గరిల్లి తొలుకాఱుమెఱుంగయితో, యుమాధవా!

ర. పీఠాని మర మ్మమేయ సామ

10. వసుమత ప్రభు

నాగార్జున కల్యాణం కల్యాణం

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౨౪-వ సంవత్సరము జనవరి ప్రారంభము మొదలు
మార్చి తుదవరకు గల మూడు నెలల కాలమున ముద్రితములగు ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

౬

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధశాఖలలో వెలసియుండుచేత పట్టిక యందు దాయాశాఖల నుత్పన్నములగు గ్రంథము లాయా శాఖలకే చేర్చబడును. గ్రంథముల నామములన్నియు వకాదాదిక్రమమున నుండును.

1. ఆంధ్రశాస్త్రము, 2. ఆంధ్రకారశాస్త్రము-నాట్యకళకు సంబంధించిన గ్రంథములు నయితే మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 3. ఆయుర్వేదశాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, ఇతిహాసములు- ఇతిహాసములలోని భాగములు, కథలు, మాన్యుచేయక ప్రశ్నేకముగ ముద్రింపబడునవి - యీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 6. కథలు-ఇతిహాసములు, పౌరాణికములు, 7.-కల్పితములు, 8.-చారిత్రకములు, 9.కల్పము, 10.కామశాస్త్రము, 11.కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. శేయములు, 14. చరిత్ర(దేశ), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము(Law), 17. ఛందశాస్త్రము, 18. జుతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. క్యేలిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. వంశకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు,

25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. విమలములు, 28. సీతి- సీతికథలుకూడ యీ శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. వరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. సాహిత్యము, 32. పురాణములు- ప్రశ్నేకముగ ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు నయితే మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 33. ప్రశ్నశిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు- ఆంధ్ర సాంస్కృతికమునగు ప్రశ్నములగు 'హరివంశము', 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అచ్చమొలగు రామాయణము'వంటి పురాణేతిహాసకావ్యములకు సంబంధించినవి, 'సాంతురంగమాలాశ్మయము' వంటి మాహాశ్మయములు, 'ఆంధ్రకేళిసంబంధము'వంటి అనువాదములు, రంగనాథ రామాయణము'వంటి ద్వితీయ గ్రంథములు మొదలు మొదటి యీ శీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రబంధములు, 36. భాగోపశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. చరిత్రము - మానవ, 40.- ఇతరములు (బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవవాదమతములు)- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు- ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను-

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: ఆ.- ఆధ్యాత్మికము; ఆమ.- ఆమనాసము; ఆమనాసములు. ప.-పద్యము. ప్ర.-ప్రకాశములు. భా.-భాగము. వి.-వివరము. సం.-సంపాదకములు. సీతి.-సీతము.

ఈస్థి కక్రించనే చేర్చబడును, 41. మాహాత్మ్యములు, 42. మిమాంసాశాస్త్రము, 43. యజ్ఞ గానములు, 44. యోగశాస్త్రము, 45. రిక్త శాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తవ శాస్త్రము, 48. విమర్శనము - ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రమును, 49. వ్యతీశాస్త్రము, 50. వేద వాద్యము - ఉపనిషత్తులు, ఇతర వైదిక గ్రంథములునొక మించే చేర్చబడును, 51 వేదాంతము - భక్తి భావనై రాగ్య మేషయక గ్రంథము లీశీర్షిక క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణ శాస్త్రము, 55. వ్యాపారము, 56. వ్యాపారము, 57. శకునశాస్త్రము, 58. శైతకములు, 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సామృద్ధికశాస్త్రము, 62. సారస్వతము - భాష, 63. ప్రాకృతములు, 64. పారికథలు.

ఆరోగ్యశాస్త్రము

ఆరోగ్య ప్రజోగ బాలకము - జి. సూర్యనారాయణ ఆరోగ్యము - సి. వెంకటరమణయ్య

ఇతిహాసములు

మహాపాఖ్యానము (పద్య) - (ప్ర) మారుతిరాం అండు కో., తెజవాది రామాయణము (మొల్ల) - (ప్ర) రాం అండు కో., ఏలూరు

క్రిమిదోష్టగానందాంధ్ర రామాయణము, చాలామోధా గాండేలు (ప్ర) - చ. యోగనందయ్య

కథలు - ఇతిహాసికములు, పౌరాణికములు కులభలు - శేషుద్ధరమణపులు

కులబాలకము - (ప్ర) టి. బాలకృష్ణ నాయకర్, మదరాసు

కావ్యము - సి. సూర్యరావు గాపతి - (ప్ర) సి. కుమారస్వామి నాయుడు అండు పద్మ, మదరాసు

జనమేజయకావ్యము - తె. స్వామినాథ భాగ్యయుగి (ప) - (అను) హెచ్. నాగుదేవరావు నాగదనువాద్రి శివితహాత్రము - రి. జగన్నాథశర్మ రకురామశివితము - ఇ. శ్రీనివాసవరచార్య కులబాలకాదీపిక - (ప్ర) కులబాలకప్రమర బాలయము, తెనాలి

పురాణగాథలు - శ్రీపాద ముద్దుకృష్ణాశాస్త్రి బాలకృష్ణవిజయము - (ప్ర) జయం అండుకో., మదరాసు పద్మాంధ్ర కులబాలకాఖ్యానము - యం. వి. మాధవాచార్య

సీతాకల్యాణము, శ్రీ రంగనాథరామాయణము - (ప్ర) వై. లక్ష్మీవరసిన్హం, జగ్గయ్యపేట సీతారామము - డి. వి. రమణరావు శ్రీలక్ష్మీవరకథలు - వి. వెంకటరావు

—కల్పితములు

కథావరి - పి. రామచంద్రరావు కాలిమాలికథలు, భా. ర - మధిర ముట్టున్న దీక్షితకవి జయచంద్ర చంద్రరేఖావిజయము - వి. కోటిశ్వరరావు మానసోల్లాసీతకథలు - యన్. రాధాకృష్ణయ్య మనకాంధ్రకాదీపిక - (అను) యన్. సోమసుందరకవి సభానయన ఆత్మహత్య - వి. కోటిశ్వరరావు విశోపకథాకల్పనల్లి - పి. వెంకటరామానందశర్మ

—చారిత్రకములు

గుంటూరు మస్తాక్ చరిత్రము - యం. అనంతరామయ్య ధర్మ విక్రమార్కుని కథలు, భా. 2 - (అను) యం. శ్రీరామమూర్తి భోజరాజచరిత్ర - యం. చిన శేషశిరావు మహాత్మా, నంద - యం. వెంకటకృష్ణశర్మ

కృంగారకాళివాసు కథలు—యస్. కృష్ణస్వామిశర్మ
పరిశీల్నములు, భా. ౧—యస్. రాధాకృష్ణయ్య

కల్పము

దేవతాశ్వాస సంధ్యారంజనము—జి. చంద్రమౌళీశ్వర
సిద్ధాంతి

మహా మృత్యుంజయవలది — యస్. పి. పి. వి. వై.

సరస్వతిస్వామి

సరస్వతారాయణనైతకల్పము — కె. అప్పయ్య అందు
సప్న, రాజమహేంద్రవరము

గణిత శాస్త్రము

గ్రామలెక్కల నమూనాలు—బి. యచ్. నరసింహం
నోటిలెక్కలు—(ప్ర) రంగా అందు బ్రహ్మకాళివాడ
ప్రారంభగణితము, భా. ౨, ౩.—కె. యస్. శ్రీనివాసా
చార్య

గేయములు

అల్లారి నీతారామరాజు కీర్తనలు—వై. కృష్ణరావు
అశ్వియైతుక (వేదాంతిడించు, అనంతోపనిషత్ సహ) —

(ప్ర) జి. నరసింహశాస్త్రి, కుదరాను

కుశలయోధ్యము—(ప్ర) కె. అప్పయ్య అందు సప్న,
రాజమహేంద్రవరము

క్రొత్త స్వరాజ్యంపాటలు—జి. సరస్వతారాయణ
గంగాదినాసము—(ప్ర) జి. కాలకృష్ణ నాయకర్,
మదరాసు

గోగీతము—యస్. కృష్ణరావు
నరగోవిందవామములు—(ప్ర) కె. అప్పయ్య అందు
సప్న, రాజమహేంద్రవరము

జ్ఞానబోధాధ్యాయములు (పాటలు)—ఆర్. హనుమయ్య
శ్రీనాథనైతగీతము—బి. శ్రీనివాసరావు

మూతన రామాయణ భజనకీర్తనలు—బల్లాస్వామి
తెదకారాది శ్రీ మల్లేశ్వరధ్యానస్తోత్ర కీర్తనలు—బి.

వంకటసుబ్బయ్య

భక్తసారాయణకీర్తనలు—యస్. అప్పలస్వమిహాను
భజన కీర్తనలు—బి. సరస్వతారాయణమూర్తి

భద్రాచల రామదాసు చరిత్రము—(ప్ర) కె. అప్పయ్య
అందు సప్న, రాజమహేంద్రవరము

మాతృసంతీర్తనము—జి. విశ్వనాథము
రామాయణ భజనకీర్తనలు—(ప్ర) కె. అప్పయ్య అందు

సప్న, రాజమహేంద్రవరము
లక్ష్మణదేవరసప్న—(ప్ర) కె. అప్పయ్య అందు సప్న,

రాజమహేంద్రవరము
లూకాయగము—(ప్ర) కె. అప్పయ్య అందు సప్న,

రాజమహేంద్రవరము
వేంకటేశ్వర పద్మావతీ మహారంజిత పెండ్లిపాటలు—

(ప్ర) యం. వి. దుర్రయ్య నాయుడు, తిరుపతి
వేడుక పెండ్లిపాటలు—జి. తిరుమలదాసు

శ్రీ ఆత్మారామకీర్తనలు—(ప్ర) యచ్. ఆదివారాయణ,
ఏలూరు

శ్రీ గోదండరామ భజనామృతము—(పం) యస్. వరద
దాస్

శ్రీమద్రామాయణ భజనకీర్తనలు—జి. ఆశ్వానదాసు
శ్రీమద్రామాయణ భజనకీర్తనలు—బి. సరస్వతారాయణ

మూర్తి
శ్రీరామ భక్తికీర్తనలు—బి. రామచంద్రయ్య
శ్రీ వేంకటేశ చిద్విభాససరస—(ప్ర) యం. వి. దుర్ర

య్య నాయుడు, తిరుపతి
నీతాకల్యాణము—మస్తాక్ మసీద్ సాహెబ్

నీతారామలపాటలు—జి. ఇందుమణిదేవి

చరిత్ర

తక్షిణాధికా—జి. వి. శివరావు
నరసరావుపేట చరిత్రము—యం. గురుబ్రహ్మశిర్మ

హిందూచరిత్రము—బి. జి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు

చట్టము (Law)

పంచాయతీకోర్టు పరిగ్రహం—ఆర్. వాసదేవరావు
హిందూ లా—ఆర్. వంకటసుబ్బరావు

జీవితములు

ఆరీ జవాన్ భాగ్ అక్బర్ హుస్సేన్ సాకెహ్ ఖాజీ
బహదూర్ గారిజీవిచరిత్రము—జి. నీతారామకాస్త్రీ

మహాన్మును—పి. అప్పలస్వామి

వివాహక సావర్కారు శివరామ్—యం. జగ్గన్నకాస్త్రి

జ్యోతిష శాస్త్రము

జ్ఞానప్రదీపిక—యన్. వెంకటరాఘవాచార్య

జ్యోతిష ప్రశ్న కంఠాభరణము—పి. లక్ష్మీవృంహ
కాస్త్రి

దండకములు

దండకరత్నములు—(ప్ర) క. వీరవెంకయ్య, రాజమ
హేంద్రవరము

దండకరత్నములు—(ప్ర) క. పుబ్బరావు, చెజనాప
దండకాభరణము—పి. నారాయణరావు

దండికేశ్వరదండకము—యం. వి. వి. మాధవాచార్య

మహాదండికేశ్వరదండకము—పి. వెంకటేశ్వరకవి

శ్రీ మహాలక్ష్మీకృపదండకము, అంకమృదండకముసహ—
క. వీరయ్య

నవలలు

అపరాధిని—(అను) వి. సత్యనారాయణకాస్త్రి

అరాధితము—పి. సోమేశ్వరరావు

గులాబమూరి, భా. ౧—(అను) యం. సత్యనంద
రావు

తైలప, రాష్ట్రములు గులాంతిగుడు—పి. యన్. వెంక
టేశ్వరకు

రాధామాధవము—పి. వెంకటవీరయ్య

లలిత—యం. కంకరరావు

వినువానందము—డి. వెంకటస్వామిగుప్త

వీర గాంధర్వము—వి. రామానుజులురెడ్డి

సత్యవతి—ఇ. భాష్యకాచార్య

సూక్ష్మ వీరశృంగ అపూర్వచింతామణి, భా. ౨—
(అను) పి. వీరయ్యకాస్త్రి

నాటకములు

కనకతార—రి. చంద్రమణికాస్త్రి

కాంతామణి—జి. కోవేశ్వరరావు

కృష్ణలీలనాటకము—వి. క. సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రి

చిత్రపుత్రి—(అను)యం. దుర్గాశంకరామాశ్యండు

జగదానందము—డి. బ్రహ్మానందకాస్త్రి

జయంతజయపాలము—(ప్ర) క. అచ్చయ్య అండు సన్న్,
రాజమహేంద్రవరము

పుమారణ—డి. సీతారామరాజు

ప్రహ్లాదనాటకము—(ప్ర) టి. బాలకృష్ణ నాయుడు

ప్రాథకృష్ణలీల—వి. క. సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రి

మహారాండభారతి—(అను) ఆర్. వెంకటరామసోమ
యాజులు

రామసాగుకాపట్టాభిషేకము—పి. మాణిక్యేశ్వర

రామరావణయోధము—యన్. రామానుజరావు

రక్తిణీసంరేఖము—వి. యం. వెంకటేశ్వరరావు

రోషనార—యన్. రామానుజరావు

లంకాదహనము—పి. మాణిక్యేశ్వర

లాభగృహదహనము—పి. వి. జగన్నాథాచార్య

వరవిక్రయము—జి. కామేశ్వరరావు

క్రికెట్టరాయవారము—యన్. రామానుజరావు

క్రిమరీదేవి—క్రిపతి శ్ర్యంబకరావు

క్రిమవాంధ్రనాటక మహాభాగవతము—జి. పాపరాజువి

మహాజహాన్—(అను) డి. సత్యనారాయణ

పల్లవారిశృంగద్ర—రామనారాయణపులు

సంగీత విప్లవలీల—పి. మాణిక్యేశ్వర

సంగీత విప్లవలీల—యన్. రామానుజరావు

సావిత్రినాటకము—డి. సీతారామరాజు

నీతి

నీతికథారత్నాకరము, భా. ౩—యం. క్రిపతి

నీతికథాసారము—శేషాద్రిమణిపులు

నీతికోశము—(ప్ర) దీపదయాకు అండు కో., మదిరాసు

నీతిగీతావళి, భా. ౨, ౩, ౪—(ప్ర) లింగ్ అండు కో.,
చెజనాప

నీతిచంద్రిక—పి. చిన్నయ్యమూరి

పంచతంద్రికలు—(అను) పి. మూర్యనారాయణ శీర్షులు

పిల్లల నీతికథలు, భా. ౨—యం. క్రిపతి

బాలకపాతవర్య—నావిలికొలను సుబ్బారావు

బాలభక్తిపాఖ్యానము—డి. సీతారామరావు

బాలవీరి కథావీరి—డి. సీతారామరావు

బాలహితబోధి—డి. సీతారామరావు

భారతవీరికథలు, భా. ౨—వి. నారాయణమూర్తి

భారతవీరిపద్యరత్నావళి—(సం) యం. క్రిరామమూర్తి

మేనుపద్యములు (సప్త) — (ప్ర) కె. అన్నయ్య అండు పట్న, రాజులు హేంద్రవరము

పరిశిష్టము

అచాలకుళోద్భవ తీర్థ - (విశ్వబ్రాహ్మణ వైదికాచరణులు గురించి)—(ప్ర)సి. నారాయణశెట్టి, సికందరాబాదు అగ్ర్యకుళోపన్యాసము (నన్నులూరు తాలూకా తెలగపంపు ము) — (ప్ర) వి. వెంకట్రామయ్య నాయుడు, ఏలూరు

అమావాస్యపద్యములు—యల్. భాసింపీరాసాహెబ్

ఆంధ్రకావ్యసారము—(ప్ర) కె. పీఠమల్లయ్య

ఆంధ్రగీర్వాణ కుళోపమాప్రసీతిక — (అను) యం. వెంకటరమణాచార్య

ఆంధ్రప్రతి పంచమీక్షణ సంవత్సరాది పంచిక— (ప్ర) కె. నాగేశ్వరరావు, మదరాసు

ఆంధ్రప్రకృతి—వి. సత్యనారాయణ

ఆత్మసంఘము: అమితవిషయము— (అను) కె. నరసింహము

ఆనంద నాదక పుస్తకము, ౧—(ప్ర) లెర్. వెంకటేశ్వర్ అండు కో., మదరాసు

ఉదయవర్ వైధిము—(ప్ర) వి. పెరుమాళ్ శెట్టి అండు పట్న, మదరాసు

ఏదవనాచకపుస్తకము, తిప్పనము — (సం) పి. యల్. నరసింహము

ఏలూరు మునిసిపాలిటీ—యం. తిమ్మయ్య

కలిపరాజము—వి. వి. యల్. నరసింహరావు

కావ్యవిపణి—కాక వ్యాసాచార్య

కృతజ్ఞత—డి. వెంకట్రామయ్య

కృష్ణానార నవత్రిమాతిక—వి. భాస్కరాచార్యులు

కోరుట్ల వేదాద్వైతయంగ్గనీ సంస్కృతపాఠశాలా పన్ను మ వార్షికనివేదిక—(ప్ర) యన్. నరసింహాచార్య, కోరుట్ల

గీతామంజరి—చింతా దీక్షితులు, ఎన్. రాలు

గురుబాష్ట్రామ దేండ్లానముల పరిశ్రము—జి. భాస్కరరావు

గృహస్థాశ్రమ రహస్యములు—యన్. యన్. నాసన్ ప్లానరత్నములు—(ప్ర) క్రిరామకోటిదాసు ఎన్. రాలు, ఏలూరు

హలుగు బాలబోధ—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిబరేషన్ సొసైటీ, మదరాసు

దంభాద్వైత నిరసనము—కె. గురుమూర్తి

సంవికేశ్వరము—(ప్ర) వి. యన్. రత్నం అండు కో., తెనాలి

నక్షత్రమాల—యల్. కమలాబాయిమ్మ

నరసాపుర కేతావధానము—కె. కొండలరావు

నవకుసుమాంజలి—కె. వెంకటరామయ్య

నవరస ఆనందప్రదాయని—మస్తాన్ మరీఫ్ సాహెబ్ నానురువు (విశేషానందస్వామి ఉపన్యాసములు)— (అను) పి. వెంకటనారాయణ

నాల్గవనాదక పుస్తకము—కె. పీఠలింగంపంతులు

నెల్లూరు గాలివాస—డి. పిచ్చయ్యకాశ్రీ

పరిధి—పి. సత్యనారాయణరాజు

పద్మకాలము మహాజన-వివేకభా-రివాద్దు—(ప్ర)యన్. వెంకటసుబ్బయ్య, అప్పయ్యరాజాపేట

పాతివ్రత్యధర్మము—కె. స్వామినాథ

సీసపాటి శోభేశ్వరశర్మగారి నిర్వాణవార్తము - నర్సారావు పేట

పుష్పంజలి—సి. నూరన్న

పాతవర్ణములు—(ప్ర) కె. పీఠలింగయ్య, రాజులు హేంద్రవరము

ప్రశ్నన్న శ్రీరామలల ప్రభా—వి. గుర్జాకెడి

ప్రభాతము—టి. గోవర్ధనరావు

చెజవాడతాలూకా భూగోళము—జి. యల్. నరసింహం
మాతవ తెన్నరాజధాని భూగోళశాస్త్రము—యల్. ను
బ్రహ్మగిరిసోమయాచారు
మాతవ భూగోళశాస్త్రము, పుస్తకములు ౨, ౩ — వి.
రామచంద్రరావు

మతము-హిందు

దేవాలయశిల్పము—వావిలికొలను నుబ్బరావు
చైతన్యశాస్త్రము (ప్రశంస—(సం) వి. నుబ్బాకడ్డి
పనాతనధర్మము—సి. వారాణసిరావు

మతము-ఇతరములు

అర్చ్య బిర్లాము శోషభాత్తు అనువాదల చరిత్రము—
కె. కె. ఆలర్
శ్రీస్తు సింహక్రమల ధ్యానము — (అను) రెవరెండ
ఇ. యల్. అనంతరావు
తెలుగు శీర్షనపుస్తకము (ఏనుశ్రీస్తుమీద)—(సం) కె.
యం. యల్. గాకబీర్

ప్రేమదాసు నిజయము—(ప్ర) శ్రీకృష్ణయ్యర్ లిలకచక్ర
పానెటి, మదరాసు
బుద్ధపురాణము (సం)—డి. బలరామకృష్ణయ్య

మాహాత్మ్యములు

మహాపండితుశాస్త్రియము—ఏ. శేషయ్యమారి
శ్రీశైల మాహాత్మ్యము—(ప్ర) గుండెర్రాం అంతు కో.,
చెజవాడ
శ్రీశైల మాహాత్మ్యము—(ప్ర) యస్. వి. రామనయ్య,
కర్నూలు

సుబ్రహ్మణ్యశీర్షీయము—జి. ఆర్. సీతారామశాస్త్రి

యక్షగానములు

శ్రీ కృష్ణ చులాభారము—జి. హనుమంతరామశాస్త్రి

రాజకీయములు

ఆంగ్లేయరాజ్య పరిపాలన సాకర్యములు—బాల్ చాచరి
రీతి ముద్రణము

గ్రామపంచాయతీలు—యం. రామరావు
శిల్పశాస్త్రము—యం. రామరావు
రెవెన్యూ హిందూదేశము—(అను) కె. రాజారావు
తాలూకాశాస్త్రము—యం. రామరావు
భారత స్వరాజ్యయుగము—జి. మార్యనారాయణశర్మ

వేదాంతము

అద్వైతామృతసారము—యస్. కృష్ణస్వామయ్య
అనుభవ వేదాంతసారసంగ్రహము — కె. గోపాలకృ
ష్ణయ్య
ఆంధ్ర భగవద్గీతలు, 2-వ అ. — (అను) కె. బాలురా
వునాయుడు

ఆనందవస్త్రశిర్షామి శిల్పములు—ఆనందవస్త్రశిర్షామి
ద్వైతశిద్ధాంత విచారము—(సం) కె. కృష్ణచార్య
మోక్షమార్గము—వి. వెంకటకృష్ణదాసు
రహస్యప్రయము—యం. వి. డి. వెంకటాచార్య
విభూతి విశ్వయోగము—(ప్ర) వై. కృష్ణమూర్తి, గుం
టూరు

వైరాగ్య రంగనాథాచార్యము—(ప్ర) ఆర్. వి. గోపాల
కృష్ణయ్య, చెజవాడ

శివరామదీక్షితీయము, భా. ౧—ఆర్. శివరామదీక్షితీయము
శ్రీరాజయోగాంతర ప్రబోధిని—కె. గింగయోగి
శ్రీ సీతారామంజనేయ పంచాంగము—(ప్ర) వి. కుప్ప
స్వామి మొదలి, మదరాసు
న్నేపాలత మోక్షమార్గము — (సం) యస్. పరదరాజు
లుశెట్టి

వైద్యము

అశ్వినివారి వైద్యము—యం. సత్యనారాయణమూర్తి
ఆయుర్వేద వైద్యసారము—టి. మార్కండేయులు
గృహవైద్య చికిత్సాసారము, భా. ౧, ౨—యం. నూ
ర్యనారాయణ

శివుకములు

అంతర్వేది లక్ష్మీవృషింహాశీకము — కె. వెంకటవరదా
చార్య

కామేశ్వరీశక్తికము—తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు
 కృష్ణశక్తికము—(ప్ర) మారుతిరాం అండు కో., బెజవాడ
 గాంధీ వీరిశక్తికము—సి. నూర్యనారాయణశర్మ
 శోభిందశక్తికము—యన్. వి. తోగేశ్వరరావు
 చాళిశక్తికము—(ప్ర) కింగ్ అండు కో., బెజవా
 వీరిశక్తికము—సి. సుబ్బన్నకవి
 భక్తవరదార్థ శక్తికము—డి. పర్వేశ్వర
 భాస్కరీశక్తికము—(ప్ర) కింగ్ అండు కో., బెజవాడ
 భాస్కరీశక్తికము (పద్య) — (ప్ర) కింగ్ అండు కో.,
 బెజవాడ

రత్నశక్తికము—వై. కృష్ణరావు
 రాధారమణిశక్తికము—యన్. యన్. శేలేంరావు
 వేంకటేశ్వరశక్తికము — రామకృష్ణ సీతారామసోమర
 కవులు

వైకుంఠతారకశక్తికము—సి. లక్ష్మణదాసు
 శ్రీ మహాదేవిలింగశక్తికము—కె. వీరయ్య
 సీతాదేవిశక్తికము—ఆర్. కొండలరావుపంతులు
 సుమతిశక్తికము—(ప్ర) మారుతిరాం అండు కో., బెజవాడ
 సుమతిశక్తికము—(ప్ర) కింగ్ అండు కో., బెజవాడ
 సుమతిశక్తికము — (ప్ర) సి. కుమారస్వామినాయుడు
 అండు : స్వ. మదిరాసు

సుమతిశక్తికము—(ప్ర) కింగ్ అండు కో., బెజవాడ
 హరిశక్తికము—యన్. చినమబ్రహ్మణ్యకాశ్రి

సంగీతశాస్త్రము

గానివిద్యాకుమారి—(ప్ర)వై. శ్రీరామలుచాదరి, లంగ
 తాను

సారస్వతము-భాష

భారతీప్రము—గములు— యన్. సర్వారాయుడు

స్తోత్రములు

కాళికాంబాస్తవము—సి. కాళేశ్వరప్రసాదరావు
 కాలీప్రపన్నము—యం. వి. సుబ్బరావు
 కృష్ణస్తోత్రము—సి. సింహాచలము
 నందికేశ్వర స్తవము—యం. వెంకటకృష్ణరావు
 పరమాత్మస్తోత్రము—సి. సుబ్బన్నకవి
 మాతృశిష్య మాహాత్మ్యస్తోత్రము—వి. నానమయ్య
 ముకుందమాలా (తెనగుపద్య-అనువాద-టీకల సహా)—
 కులశేఖర

ముకుందమాల (తెనుగుపద్య-అనువాదముతో) — (ప్ర)
 యం. యం. వెంకటాచార్య
 విభా సహస్రనామ సంకీర్తనము వెన్నువి వెయ్యిపేర్లవి
 పకరి—సి. సారాయుధదాసు

శ్రీ రామాయణస్తోత్రము—సి. గొగానందయ్య
 సీతారామస్తవము—వి. వేంకటకృష్ణయ్యనాయుడు
 ప్రవరత్నాః—యన్. కృష్ణస్వామయ్య
 ప్రోతరత్నాపరి—సి. వెంకటాచార్య

హరికథలు

గంగాపాఖ్యానము-హరికథ—యన్. జగన్నాథకవి
 బాసకీశభము—నారా హణదాసు
 శ్రీమద్విరాట్పీఠారి వీరబ్రహ్మాండ స్వామిలవారి
 హరికథ—కె. వెంకటాచార్య
 శ్రీకృష్ణ మలభారము—యం. వేంకటేశ్వరరాయశర్మ

నవమంత్రపు సిరి

బసవరాజు ఆస్పారావుగారు

క్రొయి లోక సా రొచ్చి కూసి పోయింది
 మాయవానలు లోక మంత ముంచినవి!

* * *

పది షోకటి చేతిలో బడి జారిపోయె,

మండువేనవికి చెల్లెండు జూపినవి !

* * *

మొలు పొకటి మింటిపై మెకిసి పోయింది,
 ఉయ్యములు జగతి నుట్టూర లూపినవి !

వసుచరిత్ర రచనాకాలము

నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు, యమ్. ఏ., పి. హెచ్. డి.

వసుచరిత్రాదిగ్రంథముల రచనాకాలమును నిర్ణయించు సందర్భమున గమనించవలసిన నలు య మొదటి కలము. గ్రంథము లగు చరిత్ర త్రాంశములను బట్టియే రచనాకాలమును నిర్ణయించ వలసియున్నది. ఈచరిత్రాంశములు ప్రాయశముగ కృతివ్రతీకి సంబంధించినవి. గ్రంథ మంతయు రచించిన వెనుకనే కృతివ్రతి గుణ శౌర్యాదులను వర్ణించు పీఠిక, ఆశ్వాసాంత ములు వ్రాయుట కవి సంప్రదాయము. ఈ సం ప్రదాయాన్ని తీసికొనిన కారణమిది: కవులు గ్రంథ ముల వ్రాసి ముగించి కృతివ్రతి సవ్యమించుటకు రాజనభిలకులొప్పును, దమచే విరచితమును గ్రంథము సచ్చటచ్చట లభించును, అనుకూలుపని ప్రభువు దొరకిన నాతని కంకిత మిచ్చుచేవారు. కావున కృతివ్రతి గుణాదులను వర్ణించు పీఠికాది పద్యములు అసలు గ్రంథము వ్రాయుటకు తగువాతనే విరచించబడెడివి. కావున పీఠికాదు లయందలి పద్యములు మనకు గ్రంథ రచనా కాలమును తెలుపజాలవు. గ్రంథరచనాకాల మనగా పుస్తకములోని కథాప్రారంభపు మొదటి పద్యము మొదలు పీఠికాశ్వాసాంత ములను ముగించువఱకును జరిగిన కాలము. ఈ కాలమును నిర్ణయించుటకు పీఠికాశ్వాసాంత ములు దోడ్పడవు. మఱి వానివల్ల తెలియునది

నేటి యనాది, కృతివ్రతి కవి తనగ్రంథము నం కిత గుచ్చిన కాలము, అనగా గ్రంథరచనా ముగించిన కాలము. పిమ్మిక్కులు విధారణచేసి చూచుకొనిన మంతయు గ్రంథరచన కాలాని నం వత్సరమున ముగిసినదని మాత్రమే.

ఈ దృష్టితో వసుచరిత్ర రచనాకాల మును-అనగా ఆగ్రంథరచనా ముగించిన కా లమును-విచారించుము. ఇంగ్లీషు పూర్వమాగ్రంథము క్రీ. శ. ౧౫౭౦లో విరచించబడెనని శ్రీ కుమారు ఈశ్వరదత్తుగారును నేనును వ్రాసియున్నాము. ఇప్పుడు పునః విద్వంసయమును దక్షిణపుటకు గారడ మొనక, ఆగ్రంథము క్రీ. శ. ౧౫౭౦ లోనే ముగించబడె ననుటకు బ్రబు మైన నూతన నిదర్శనము లభించుటయే.

వసుచరిత్రరచనలోని ఈ స్వమును వివరింపుడు:

పీ. పాత కాలము మహాశాంతవంశపు దివ్య దంతావళంబులు దరలకుండు నెంతి కాలము నెంత హేంబ్రా నెద్దంబునై కల్పము ల్వనరాశి గడపుచుండు నెంత కాలము భుజంగేశు డాదిమ భిక్షు పదవిపేవణనిష్ఠ బాయకుండు నెంత కాలము గిరు ల్గుంత తాభ్యన్నని నలహంసపద్ధతి నంటియుండు

తే. వంతకాలము నడయంద యచలమై య
నంతమై రత్నగర్భమై యవని నరయ
నలకు గర్జాటరాజ్య సింహాసనాధి
రాజ్య శుభశాలి తిరుమలరాయకూళి.

ఈ దృశ్యమున తిరుమలరాయలు నిరంత
రము కర్ణాటరాజ్యము నేయుచుండును గాక
యనిచిందినాడు రామరాజభూషణుడు. ఇందు
వల్ల తేలున దేమన,—

౧. వసుచరిత్రరచన తిరుమలరాయడు
సోపుడుగనుచుగ వేసెనొహ్లాదులు చేయబడిననని.

౨. మఱియును నతడు కర్ణాటరాజ్య సిం
హాసనాధినాథుడైన పిమ్మట నని.

3. తిరుమలరాయడు క్రీ. శ. ౧౫౭౦ లో
సింహాసనము వహింపించి పదనోక్తము మాన
ములు రాజ్యము వచ్చి పరమపదించును. కావున
వసుచరిత్రము తిరుమలరాయుని కంకిత మిచ్చిన
నన్న మడిచే, అది గాత్ర సంవత్సరమున నీ వసు
చరిత్రరచన సంపూర్ణమాయెను.

ర హోమా మ ధు రి మ

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు

నిన్ను బిలిచి నేనెప్పుడో పిల్చు నిల్చు
నందకన్దియ వనినెప్పు నభిమీంతు
జలుగు క్రోన్నీ లినీడల తళుకునంజ
తనుకు నొక్కరి హాస్థలమ్మునకు దార్చి.
ఆరిహోవేళి నా స్వప్తియందు మలచు
ప్రత్యక్షాస్థితి పులికితభావ మొందు

నూలుకొలిపిన సంయోగ మాత్మ సరణి
బ్రత్యక్షాస్థితివీధిక పరిమళించు.

సాగరము చేరువేళకు శైవలిని, న
హస్రధాభిన్న వేణికయాచు నూత్న
సంగసంరంభ మధురలజ్జాశేకలిత
యైనరీతులు నీయందు వవళుళించు,

శ్రీమహాపాథ్యాయ, శ్రీమత్తీర్థమల
గుడిమల్ల వరదాచార్యులవాగు, యం. ఏ.

ఈరు సంవత్సరమున మచిలీపట్టణము
నకు వాపుననున్న చిట్టినూరుగ్రామంను జన్మించి. ఈరు
గుల్తానునగరము, గొల్లపాలెము ప్రాప్తియగు.

బందకు హిందూ హైస్కూలులోఁ బ్రవేశ
పరీక్షలుకుఁ జదివి చెన్నపురివద్ద రాజధాని
కళాశాలలో బి.ఏ., (అనర్హు) చదివెరి. ఈ
పరీక్షాఫలితమునకు ముందె ఓరి తండ్రిగారను
శ్రీమత్ నరసింహాచార్యులవారు చనిపోయిరి.
కాని విద్యాభిలాష యధికముగ నుంటచే
దను మారులునకు వచర్ ఆఫ్ ఆటర్నీ యిచ్చి
తమవిద్యాభ్యాసమును సాగించిరి. బి. ఏ.,
(అనర్హు) చదువుచుండఁగా జడ్జిజాఫ్రికా
జేసీయరక్షణ నిధికి రు. ౫౦౦ లు విచార
మొసంగి తమకుఁ గల దీనవత్సరమును బ్రకటించిరి.
ప్రవేశ పరీక్షనుండి పట్టభద్రుడగునము
కును సంస్కృతమును అభిమానవిద్యగాఁజెట్టు
కొని విశ్రాంతిదినములలో శ్రీమత్ తాండవ
కృష్ణమాచార్యులవారియొద్దను, శిష్టా నరసింహ
శాస్త్రిలవారియొద్దను, దర్శిమునుఁ సాహిత్య
మును, వ్యాకరణమును తెంపాందించినది.

బందకు బాలీయకళాశాలయం దుపా
ధ్యాయులుగఁజేరి తాము చెప్పఁగల పాఠము
లొకకళాశాలయందు లేకుండుటచే దముస్థాన
మున మఱియొకరి నేర్పఁచి వారికి మనము
నకు నలువదిరూపయములవంతునఁ దామే వేత
నము నిచ్చుచుఁ గొవ్వూరం గల యాంధ్ర
గీర్వాణ విద్యాలయమునకుఁ బ్రధానాచార్యు
లుగ నియమింపఁబడి వేతనములేకుండఁ బని
చేయుచుండిరి. ఆవిద్యాలయమునకు సంబంధించిన
పరిపాలనవిషయములఁ జక్కదిద్దనలెనని

మన్నింపఁగాఁ బిచ్చియిచ్చి మునునై ముగ్ధు మేష్టుల
చెరిపికొని విజయనగర సంస్కృతకళాశాలకు వైసు
ప్రెస్టిపాలుగాజల్లి పనిచేసిరి. పిరియద్ది చాతుర్యమునకును,

విద్యాభ్యాసమునకును మెచ్చుకొని, శ్రీ విజయవాడ మహా
రాజులుండునను, 1970లో రామానుజాచార్యులవారు
మొదలగు ప్రముఖులును కళాశాలకు సంబంధించిన వనతి
గృహపరిపాలనమును (Hostel management) బీ
యోసెనువర్సీ పరిశోధనకుని కిమవరీయ గృహ్యముల
వంతున బీఐ కొసంగిరి. బీ థాడ్రస్సును విద్యార్థులు
విద్యార్థులు వికసించునగుల వ్యాఘ్రము వాహించి
వనతి గృహమునకు సంబంధించిన పనులకు వినియోగించి
శ్రీశ్రీ మహారాజులుంగారి యొక్కయు, రామానుజా
చార్యులు మొదలగు విద్యావ్యాఘ్రులు మొక్కయు
వాదగాఢమానములఁ జూపించిరి. సంస్కృతకళా
శాలల పరిశీలకర్త యగు పి. టి. యస్. కాస్తులివారు
(Superintendent of Sanskrit Colleges) అనిన
సగరమునకుఁ బోవు సంవత్సరమున శ్రీమహారాజావారి
యనుమతిని, విద్యాశాఖాధ్యక్షుని కోర్కెపైని, వారి
మానమున కిరు వియమించుటకీ శ్చైకమునఁ బరి
పాలించిరి. శ్రీ కాస్తులివారు అంపల వనియమునకీ విచ్చివ
త్తవృత్తి కీల బ్రధాన్యమునాగు కపల వచ్చిలువచ్చె
వైరుగా నునుమించిరి. ఆయుర్వ్యయమున సంవత్సర
వ్యవస్థాపకముగ బ్రాధ్యక్షుల బోధనా కళాశాల పోక
వాని వేర్వది పరిచేయవలసిది తలంచి విద్యాశాఖా
ధ్యక్షులు కలవకున్నను ఆయుర్వ్యయమునఁ బరి
పాల మొసంగిరి. తరువాత కొత్తగునకువచ్చి మరలఁ
బ్రకటింపి తత్సంస్థకు కావ్యశిక్షకు బ్రో.కొసంగుయఁ బరి
పాలనమునకు వచ్చి ముగ్గురు ముదిరినగా కావ్య
శిష్యులును, బరిపాలకవర్గమును కలవకునఁ బత్సంస్థకు
విడివి వ్యవ్రాసునును విచ్చిమనాగునకు కలవచేసి తమ
రిచ్చిగానిచేసిరి (శ్రీబాసెంబ సంస్కృతకళాశాల)
వేర్వది వాదాపు అని మంచి విద్యార్థులకు భోజనాది
పనుల పనులదియు నొనగొనిచ్చి పరిచేయుచుండిరి.
ప్రొ.బి. రంగులమునకు నీ విద్యార్థులును నుచును

కేసు. ఈ కార్యాచరణలను మేము, విద్యార్థి బృందమును
జంధ్రీ కుమారులవలె బరస్కరానురాగమున మెలంకు
చుండుదు. వీరు సోదశోపాధ్యాయులయొడ సమ
భావమున జరిగినవివరములే కళాశాలయొద్ద మొదలు
కావలయును కనుకను. వీరి సాజగ్రహము, నిరూపితబరత్వి
యును వీరి సమగ్ర దృష్టి నాకును ఆంధ్రోపాధ్యక్షునికీ కావల
నని తలచుచున్నాను. ఈ కార్యాలకు సంబంధించిని,
సంబంధితులను నిరూపణగానిచ్చి పరిపాలనాత్మ ముక
గాని చేపట్టిని వారి యధీనమునప్పిరి. ఆంధ్ర ప్రదేశమునది
నుకొను లేక కార్యాలలో జరిగి విద్యార్థిమను బాపు
కొనుచున్నారు.

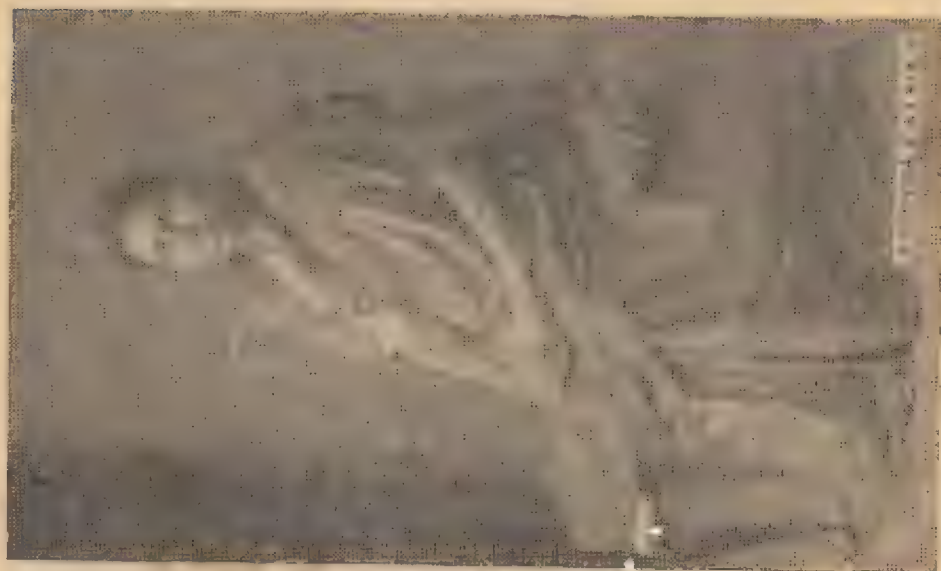
“మహాపాథ్యాయ” చిరుదము

సరస్వతాపురేణ యందు గాగిగ సం రము
 వాస్తవైత ౬, ౮, ౯ సేవలందు శ్రీ శ్రీ శిష్యులు
 రాజావారి యశ్వతితమ జరిగిన పదునొకడవ యాంశ్ర
 వాస్తవైతపరిషత్ వాస్తవైత కళా మందు శ్రీ మానాస్వలవారి
 వాంఛిత్య విలేజములు, వ్యాసవేదములు వేదవం
 శించి పట్టణం "శ్రీ సరస్వతీ విద్యామండలం" నందు
 వాంఛిత సమీక్షించిరి. కేంద్రాధ్యక్షుల వాస్తవైతమువం
 డు సంస్కృతము కర్తవ్యము (President, Sans-
 krit, Bd. of Studies) వాస్తవైతము తత్పాతము
 అమృతముగా నిర్వహించుచున్నారు.

శ్రీ పరమాచార్యులవారు ప్రాచ్యులకోర్కీక్షనము
నకుఁ దగిన దోహదమునకుఁబుకును, భాషామహోద్యుని
ప్రొద్దుముల వేదములను ప్రాచ్యులవారికిఁగలమున
కోరవలసివచ్చును, దగిన శక్తియు వచ్చును, అముగాఁగోగ్య
భాగ్యములను, బలవేల్పును వినుప్రసాదమున నిమ్ము
చున్నాఁడను.

7. చం. కర.

శ్రీమతి అజిత్తా వసుంధరాదేవిగారు

అజిత్తాదేవి,
విద్య-అంధారాప్రసాదావళి, నంద్యాల.

శ్రీమతి అశ్వని
సి. హెచ్. దాసమృగాలు
మం. న.

అశ్వనిదేవి,
విద్య-అంధారాప్రసాదావళి, నంద్యాల.

శ్రీమతి పి. వెంకట సమావర్తన

జాతకార్థమున పుట్టిన మును సభ్యులుగా ఎన్నికౌచుతిరి.

శ్రీమతి గుడివాటి లంగారామ సభ్యులు

జాతకార్థమున పుట్టిన మును సభ్యులుగా ఎన్నికౌచుతిరి.

శ్రీమతి గుమ్మూర్తి సభ్యులు

జాతకార్థమున పుట్టిన మును సభ్యులుగా ఎన్నికౌచుతిరి.

శ్రీమహానామములు

భాషాప్రయుక్తమునకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రము
యొక్క రాజ్యములుగానూ రాజ్యపు రాజ్యములను ప్రతి
పులియి, రాజ్యాంగవిధానమునందు ఆంధ్రరాష్ట్రమును
ప్రత్యేకరాష్ట్రముగా వర్ణించి నేర్పాటుగా వర్ణించినది
యొక్క రాజ్యమునకు రాజ్యాంగవిధానమును నిర్ణయించుచున్నది.

ఆంధ్రమహాసభకు ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహాసభ
గాక ప్రత్యేకముగ నికముందు బహుపుట కేర్పాటు
చేయవలయును. ప్రతిమందిలను నిర్ణయించు ఆంధ్ర
మహాసభాస్థాయిసంఘమును కనుబంధసంఘము నేర్పాటు

చేయుచు, పరిమిత చేయుచు, నిర్ణయించుచు ఆంధ్ర
రాష్ట్రీయరాజ్యమునకు గాను శీఘ్రమున ప్రజాసభా
వలయుననియును, ప్రతిమాసమునందును నొకసారియైనను
స్థాయిసంఘము నొకవలయుననియును, రాజ్యాంగము
వేరేము నుద్రాకునందు ఆగమమునందు బహుపు
వలయుననియును నిర్ణయించుచు నిర్ణయించుచున్నది.

ఆంధ్రమహాసభా స్థాయిసంఘము: అధ్యక్షులు:
శ్రీయుత కాకానాథుని శాశ్వతరావుగారు; కార్య
దర్శకులు: శ్రీయుతులు పుల్లెల శ్యామసుందరరావుగారు,
మదన శ్రీనివాసరావు; శ్రీయుతులు కొందఱు వరదాచలప
య్యపిండులమున్నగువారు ముఖ్యపదవిని నిర్వహింప

పండ్రెండవ ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహాసభ

గుంటూరు 27-6-1931.

శ్రీ టంగుటూరు ప్రకాశము పంతులు
గారు తమ యభ్యుత్థాపనమున భావిరా
జ్యాంగవిధానమునకు వలసిన నేతాభివృద్ధి
ముగిసి పెన్నువీరులుములనుగూర్చి చెప్పించి
తమ యమూల్యాభిప్రాయములను వెల్లడించిరి.
భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభజన మత్యావశ్యక
మని సిద్ధాంతము చేయుచు నిట్లు వలికిరి.

భాషలనుబట్టి దేశమును వివిధరాష్ట్రములుగ విభ
జించుటయే ఘోరవిధానమునకు మూలాధారము.
మొదటి దేశమునకు వర్ణించి ఆంధ్రప్రదేశ్ పంతులు
వివరించుచు యాచించుచు గూర్చి ప్రస్తావించుచుండటం
గా విచారకరము. పర్లామెంటురాజాగారు ఉత్కల
రాష్ట్రమును వివరించుచుండెరి. పింధురాష్ట్రమును, సరి
హిందరాష్ట్రమును వివరించుచుండెరి సరి హిందరాష్ట్రముగారు
ప్రకటించిరి. ఈ రాష్ట్రములను ముఖ్యముగా కొంచెము
భావమును ముఖ్యముగా జూపిరి. అట్టిచేత కొంచెము
భావమునకు ఆంధ్రులుగాని ఇతరులుగాని, భాషా
విభజన ఆంధ్రులకు

నము ప్రాకంధించినవారు ఆంధ్రులేమను విషయమును
అసభలో తెలుపకుండుట మిక్కిలి తోచనియ్యము.
ఆంధ్రరాష్ట్రమును వివరించుచుండెరి ఆంధ్రులకు కిచ్చు
టికప్పు పూర్వము ప్రాకంధించుచుండెరి వారు తెలుప
చేసెను. మొదటగానియును నమకు రాష్ట్రీయరాజ్యమహాసభ
రును, భారతరాజనసభవారునుగూడ ఆమోదించియుండి
రి. ఇందులకు ప్రతిపూలుకు కొందఱు రపుమను, ఇపుడును
కలరు. ఇకముందుగూడ మందలరు. కాని దేశముమీద
అధికసంఖ్యాకులు ఆమోదించుచున్నారని చెప్పక
లేప్పదు. కాంగ్రెసువారు పండ్రెండుకుపూర్వము యా
సిద్ధాంతము నంగీకరించి రాష్ట్రీయవిభజనము గావించి
యున్నారు. భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభజన మత్యావ
శ్యక మనుచుకు కాంగ్రెసువారు శాశ్వతము నవలంబించు
టయే ముఖ్యవిషయముగ వచ్చుచి. భాషాప్రయుక్త
రాష్ట్రీయవిభజనము కోరినచే నాతివరాష్ట్రీయము
చాల అలస్యముననియును, అందువలన ఘోరవిధానము
సమలులోనుండుట అలస్యముననియును గొలిచి. ఎన్.
కామ్రేగారు మున్నగువారు భయపడినట్లు తోచు
చున్నది. అది నిజమే అనుకొనినను నులపరాజాగ
విధాన మేర్పడిన కొంతకాలములోగా భాషాప్ర

ఆంధ్ర మహాసభలు, 1931 - గుంటూరు

పనునెనిమిదవ ఆంధ్ర మహాసభ

28-6-1931.

శ్రీయుతులు పదావగిరి వెంకటజోగయ్య
సంతోషుగారు, అధ్యక్షోపన్యాసమున ఆంధ్రులు
సాధ్యపుటున్న తస్థితి చాటిచెప్పిరి. ఇప్పుడీ
హింసానిరోధకాచరణము నిర్మల నుడివెరి :

ఉత్తరగొప్పటిది గల ముదతేజమునకు ప్రస్తుత హింస
నితి నొప్పు ఇదివేరూ కం పనినారు ముదతేజ ప్రభుత్వము
వహించి వచ్చుటమంచి అంగీకరించును.

వారు మన శాస్త్రపురిశ్రమమును, సాకాశిశ్రమ
మును ఆసేకములు పెట్టెరాలు విధించియు, నితర
ఉపాయములు బన్నియు, నిరూపింపజేసిరి. ఇంకాక
తేనికాచరణములు గప్పించి, మరలను వైద్యమునుండి తొల
గించి మన ప్రామాణ్యతైద్యములను, యుద్ధవాదుద్యమును
క్రమేణ తిన్నూర్చముల నలంబించి మరలను కిక్కిపంపి
లుగ జేసిరి. వైద్యములనుండి తప్పులను మరేగాక మర
లను రాజ్యాంగవిధానములలో (కనక ఆడిగొట్టిమ
నూలో) నూడి పూచీగల అన్ని ఉన్నతిపరిపుటనుండి
తప్పించిరి. యాభిధముగ మన స్వతంత్రతానాశక్తి
లను నాశనముజేసిరి. మన హైందవరాజ్యము లూర్తి
తీరులకు మనకు పాతకాలు వర్తరాలలో జెప్పబడి
యే కారణము. పాతకాలలోని చిన్న తిరుగుల నుండియు
ప్రతిభునారు హైందులకం తె గొప్పనానియు, శూరు
లనియు, కిర్యావంతులనియు చెలుపు పుస్తకములును పది
కంది మనమొక్క న్యూనతను ప్రతిభునారి జొన్నగిల్లి
మును, ఉత్సాహతో బోధించిరి. ప్రతిభు శూరుల పరి
రిలను జదివించిరి, మనశూరుల మనసందకులను తెలుపు
రెలను నమక జెట్టిరి. ఈవైద్యమున హైందవ వైద్య

స్థాయిత్వములు చేతి వాద్యకాచరణ కృత్తియు పాతక
యుల రాజ్యపరిపాలనకల గలలు హింసానిరూప
మునకు స్వభావకమని శ్రాంతిపనించుట.

మరల సాధ్యపుటున్న తస్థితి నచ్చుటకు
గ్రామపునర్నిర్మాణవర్ధతి యాచర్యక మనిరి.
అందకు ముఖ్యములను సాధన ముగిసి పనిరి.

1. గ్రామపంచాయితీలు, 2. ముఠలు శేత
- మొదలను పారిశ్రామికములు, 3. వ్యవసాయము, 4.
- విద్య, 5. పారిశుధ్యము, 6. సహకారోద్యమము లు
- డలనుపది.

తరువాత నా సాధనముల తత్త్వమును
చక్కగా వివరించిరి.

తరువాతి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణా
నశ్యకతను నొక్కిచెప్పిరి. ఆంధ్రోత్కళ పను
స్వయ గుఱించి కిరీడిగ చచ్చించు గంజాము
మండలమునందలి ఆంధ్రులను, ఆంధ్రరాష్ట్ర
ముననే చేస్తున్నానశ్యకమని గట్టిగా చెప్పిరి.

కడచిన సావత్సరకాలమున సంప్రాప్తి
చిన దేశనాయకుల మరణములను గూర్చి
విచారపు తగుమానములు, ఒకటిరెండు అధివన
దనపు తగుమానములు నయినతరువాత కొన్ని
ముఖ్యము లగు తీరుమానములను గావించిరి.

బుచ్చి కృష్ణమృగారు

రాజమహేంద్రవర జాతీయవిద్యాలయమున గౌరవ వోపాధ్యాయురాలు. ఈమె కీ|| శ|| దిలసుత్రి హనుమంతాచార్యుగారి పితృమణి, బుచ్చిశర్మ చిత్రకావిత్రీ, సావిక దేశసేవికాసంఘమున వాడుకకాలముండి, విదేశ వస్త్ర బహిష్కారమునకు కాలహాని పడిన యువతృమణి.

మ. శాంతాబాయిగారు

రాజమహేంద్రవర జాతీయవిద్యాలయమున గౌరవ వోపాధ్యాయురాలు, హిందీభాష వేర్పాటుందుకు. ముద్దుగారు శ్రీరామకాస్త్రీగారి భార్య. దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారకముంద్ర బుచ్చిశర్మ శిష్యుగారి సోపనీ మణి. విదేశవస్త్ర బహిష్కారమునకు వాల్మీకిన దేశ సేవికాసంఘ సభ్యురాలు.

గా. అలమేలుమంగమ్మగారు

రాజమహేంద్రవర జాతీయవిద్యాలయమున గౌరవ వోపాధ్యాయురాలు. ఆశోకాస్త్రీమ, గృహనిర్వహణకృత్యములు నేర్పుచును. చాలాకాలమునుండి జాతీయ విద్యాలయోపాధ్యాయులుగ నుండి పనిచేయుచున్న గాడి యర్ల రామమూర్తిగారి భార్య. విదేశవస్త్ర బహిష్కారమునకు వాల్మీకి సహచరీ.

బొ. వెంకటచలమమ్మగారు

ఈమె రాజమహేంద్రవర జాతీయవిద్యాలయమున గౌరవ వోపాధ్యాయురాలు. ఇంగ్లీషు, కుర్చుపని నేర్పుచుందురు. తొల్ల ప్రగతి మండలగోపాలాచార్యుగారి భార్య. స్థానిక దేశసేవికాసంఘమున సభ్యురాలుగనుండి విదేశ వస్త్ర బహిష్కారమున పనిచేసిన స్త్రీ రత్నము.

౫. నమ్రానమనుండి కేప్‌లోనికి టడలు పోవు స్థలము

౧. పన్నుద్రమునుండి ప్రత్యేకమట్టి నొత్తముగూడ కలదు.

కీ. శే. వేదము వేంకటాచలమయ్యగారు *

గుట్టము వేంకట సుబ్బరామయ్యగారు, యం. ఏ.,

వీరు గౌరవ వ సం.గం ఆగస్టు నెలలో గోదా నదికి పోయారు గ్రామమున జన్మించిరి. తండ్రి వేంకట రమణాచార్యులు, తల్లి లక్ష్మమ్మ. వేంకటాచల కాస్తూరి లు విద్యవ్యవస్థలు, కాంక్షామార్గము, బుద్ధిశక్తులు. ఆకాలమున పాఠశాలలో నుపాధ్యాయులుగ నుండిరి. వేంకటాచలమయ్యగారికి ఇరువురు ఆమ్మలు. శ్రీమణిలు జగద్విశేష విద్య తక్కిన పుంగవులు, ఆచార్యుల నాథులు, కీ. శే. కళాప్రభాకర్ వేంకటాచల కాస్తూరిలు. ద్వితీ యులు వేంకట సుబ్బయ్య అనువారు ఉన్న తిమ్మి విద్యవించి రాజమహేంద్రవరము గ్రామములు ప్రధా నోపాధ్యాయులుగ నుండి రేతవయస్సుననే చనిపోయిరి. వేంకటరమణాచార్యులుగారు విశాఖపట్టణమున వార్షిక మూలములో ఆంగ్లపండితులుగా ఏ డెనిమిది సంవత్సర ములు పనిచేసిరి. కావున అచ్చటనే వేంకటాచలమయ్య గుగారు తమబాల్యమును గడిపిరి. మూడువారును తరగ

తులు వార్షిక మూలములో చదివి పదవ అవతరిసినయూ హైస్కూలు (ఇప్పుడు ఏ. వి. యల్. కాలేజి) లోఁ జేరిరి. కొంతకాలము “కళాప్రభాకర్”ల యొద్దఁ గూడ విద్యాభ్యాస మొనర్చిరి. తమవరి గౌరవ వ సం. లో తండ్రిగారు రాజమహేంద్రవరము గవర్న మెంటు కాలే జీలో ప్రధాన పండితోపాధ్యాయును స్వీకరించినందున వేంకటాచలమయ్యగారును అకాలేజీలోనే చదువుకొని గౌరవ లో బి. యం. పరీక్షయొనరి. ఏతరగతిలోను ఏవిష యముగను ఏను ప్రాముఖ్యముననే గైకొనుచుండిరి. బి. యం. పరీక్షలో సంస్కృతమున రాజధానికి మొదటి వార్త కలదునగరము మహారాజా గారును, గోదేవారును ఇచ్చి మించిన ౫౫౦ మీ.స్వముల బహుమతిని గడించిరి. గౌరవ లో బి. యల్. ఇచ్చి పోయి హైస్కూలు ప్రధా నోపాధ్యాయుడైరి. ములుసంవత్సరమున వివాహము చేసి కొదిరి. ఆములుసంవత్సరమున నుండిన ప్రాథమిక పరీక్ష యొనరి. గౌరవ లో అచటనే మహారాజా హైస్కూలు ప్రధానోపాధ్యాయులుగఁ జేరి రెండేండ్లు పనిచేసిరి. అంతకు తర్వాతను కావలికి ఎనిమిది మైళ్ల దూరమున నున్న స్వగ్రామము మల్లయపాలేము శ్రోత్రియములో తండ్రిగారు చేరి యుండినందున వారికి సమీపముననుండవ లయు నను కోరికతో వేంకటాచలమయ్యగారు కావలికి కాపురమువచ్చి మున్సిఫ్ కోర్టులో మూడుసంవత్సరములు న్యాయవాదులుగఁ బనిచేసిరి. తరువరి గౌరవ లో వీరు పట్టాభిషేకము, బి. యల్. రెండును పరీక్షయొనెట్లూరులో న్యాయవాదవృత్తి వారంభించి తదితరమునకు కట్టే గడిపిరి. మొత్తముమీద వీరు నలువదిసంవత్సరములకు పైగా న్యాయవాదవృత్తియం గుండిరి. ఈ గౌరవ సం. ననంబరు గ.౩ వ రేదని పదమవదిందిరి. ఇప్పుడు వీరికి

* ఇందరి జీవితచరిత్ర పుస్తకములు కీర్తి శేషుల తమ్ములు బ్రహ్మశ్రీ వేదము మూర్త్యునారాయణాచార్యులవారి వలన సంగ్రహింపఁబడినవి. వారి కీర్త్యానంద యోగయు కృతజ్ఞుడు.

ఒకతమ్ముడును, ఇద్దఱు కొడుకులు, ఒక కొడుకైయుం గలడు.

వీరు వ్యయంకృషిచేఁ బెక్కుభాషలును—బ్రాహ్మ నములను, అనుగికములను—శ్వేదీ వానియుం దపమానపాం డితిగడించిరి. అయ్యది, హిందూ, క్రిస్తు, బౌద్ధులు, శివులు, పారసీకము, జైన, జగ్గము, క్షైని, అహమము, మగ్గూకము, కన్నడము మున్నగునవి. వీరు ముఖ్యముగఁ బ్రాచీనభూతము, ప్రాచీనదిగ్విజయము వీనియం దగాభిపాండిత్యము నార్జించిరి.

నిక్కముగఁ బరిశీలితము భస్యము—స్వాయవాది వృత్తిలో నీతికి, విజ్ఞానమునకు, సత్యవాదిత్వమునకు, గౌరవప్రపత్తినకు వీరికి సమానులు వీరీ. పామోలు మిను మంతయును లేక లేము సత్యముని పెమ్మని దానిని ఎవరి ప్రాంబలీని నిర్భీతిగా వాక్రమ్మి కీలోవాత్తులు కీగు.

తమ విరామకాలము సంతయ—గ్రంథపతనము వంట, జ్ఞానార్థసమంత, సత్యపరిశోధనము వీరు గడ పిరి. వీరి యుహూల్కృత సమలు ముద్రితములును, అమద్రితములును పెక్కులు గలవు. ముద్రితములు :

‘భారతవిమర్శ’, ‘సప్తద్విపములు’, ‘అగ్ని పూజ’, ‘శిష్యులంశము’, ‘కతిమయశిష్యాశిష్యురూప విచారము’ మొదలగునవి.

అమద్రితములలో : ‘రామాయణవిమర్శ’, ‘లలి తా సహస్రనామభాష్యము’, ‘అమరకోశ వ్యాఖ్య’, మొదలగువానిని శేర్మీనవచ్చును. తమ వ్రాయసకాలము దొరకెనయెడల, అది పనిగాఁ గూర్చుంటి చెప్పమఁ బోయినయెడల కొన్ని సంవత్సరములవఱకుఁ జెప్పవలసివంత విషయము తమయొద్దఁ గలదని వేంకటాచలమయ్యగారు తిప్పివల నుడిచిరి. ఇట్టిమహనీయులు, ప్రతిభాశాలులు పుట్టుట యగుదు. అట్టివారు మనయెదుట నున్నంత కాలము మనము వారికి తమవసతులు కలిగించి వారివలనఁ బడయవలసినంత జ్ఞానలాభము నొందినందులు మన గుర వృత్తు మన కప్పుడు.

పరమేశ్వరుడు శ్రీ వేంకటాచలమయ్యగారు గారి యాత్మకు కాంతిని ప్రసాదించుటగాక !

వీరు అంగ్రెజ్ లోకమునకు చిరవరిచితులును, విఖ్యాతపండితులగునీ! శే! వేదము వేంకట రాయభాష్మిగాదికనివ్యభావములు. బహుభాషా వేత్తలు. స్వదేశీయములు, పర దేశీయములునగు అనేకభాషాయందు వీరి కనమాన పాండిత్యముకలదు. ప్రభవమున కొంతకాలము రాజ మహేంద్రవరమున ప్రధానోపాధ్యాయ పదవి నుండి గురవృత్తిని వదలుకొని స్వాయవాద వృత్తి నవలంబించిరి. దాదాపు ముప్పదయైదు సంవత్సరములగ నెల్లవారలో వీరు విఖ్యాత స్వాయవాదులగు నున్నారు. తమవృత్తిని స్వాయ్య భిక్షమున సాగుచును వాసిగాండిరి. బహుభాషుల కరిగిన శతీతముగ పెక్కు అమూల్య వ్యాసములను ప్రకటించిరి. ఇంకను ప్రకటించ దగిన నన్నియొకలవు. భారతీయందు ప్రకటి తములును వీరి నాలుగువ్యాసముల విలువను అంగ్రెజ్ లోక మెరిగియేయున్నది. ఇంకను వీరి యీ యమూల్య వ్యాససంచయము నలంకరించుకొనవచ్చునుగదా యని భారతి మరియు చుంకినది గాని విధివైచిత్ర్యము! శ్రీ వేంకటాచలయ్యగారు స్వర్గతులయిరి, భారతికోరి కలు నమ్ములయినది.

వీరి సుసంస్కృతమగు నాత్మకు పరమేశ్వరుడు శాంతి ననుగ్రహించుగాత !—భా. సం.

కల్యాణగంధ

జాక్ చాప్ మెన్ (వైమానికుడు)

పవకొండేండ్ల నాయకుల యాభాలున్న న్యాయాదుకున పెంబరిగా నిమానమును నడపెను.

నూతన ప్రతినిధుల ప్రభుత్వ మంత్రివర్గమున కొందరు

- (1) రామేష్ చంద్రావతిగారు, (2) సి. వి. వేంకటేశ్వరయ్య, (3) ఎల్. వెంకటేశ్వరయ్య, (4) బాపిరెడ్డిగారు, (5) ఎల్. కేశవం కృష్ణారెడ్డిగారు,

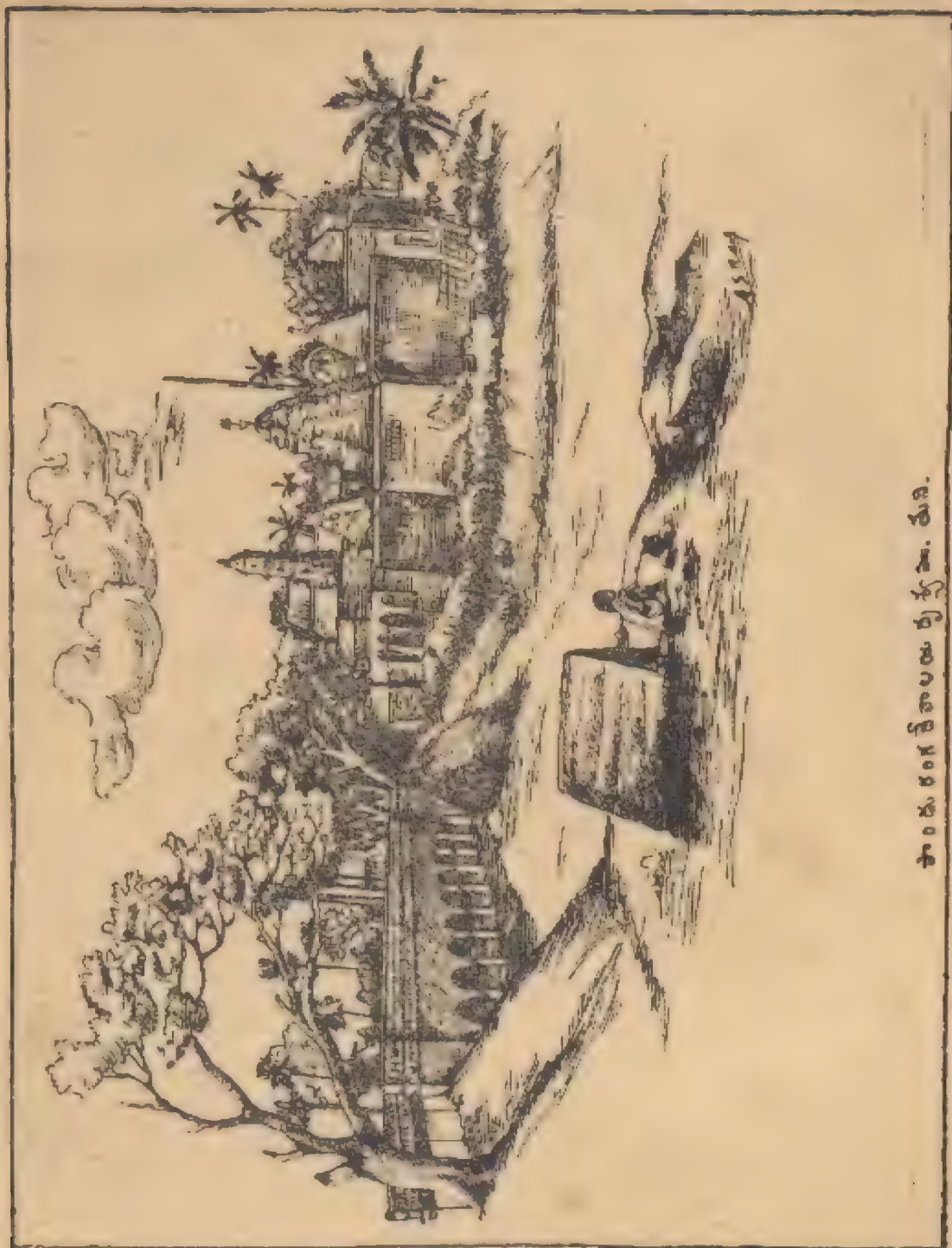

- (6) కాంత్ ప్రభుత్వ, (7) బాపిరెడ్డిగారు, (8) కె. వి. వెంకటేశ్వరయ్యగారు, (9) జి. వి. వెంకటేశ్వరయ్యగారు.

1. ప్రధానమంత్రి:—రామేష్ చంద్రావతిగారు, 2. ఇంటిరూమంత్రి:—ఎల్. బాపిరెడ్డిగారు, 3. కోశాగార మంత్రి (చాన్సలరు ఆఫ్ ఎడ్యుకేషన్):—సి. వి. వేంకటేశ్వరయ్యగారు, 4. పోలీసుమంత్రి:—ఎల్. బాపిరెడ్డిగారు, 5. వాణిజ్య మంత్రి:—బాపిరెడ్డిగారు, 6. ఆర్థిక విశేషమంత్రి (హోమియన్):—జి. వి. వెంకటేశ్వరయ్యగారు, 7. కాలనీల మంత్రి:—ఎల్. కేశవం కృష్ణారెడ్డిగారు, 8. సామాజిక మంత్రి (ఫస్ట్ లాజ్ అఫ్ అసిస్టెంట్):—ఎల్. బాపిరెడ్డిగారు, 9. యువమంత్రి:—బాపిరెడ్డిగారు, 10. విమానమంత్రి:—బాపిరెడ్డిగారు, 11. స్వచ్ఛమంత్రి:—ఎల్. వెంకటేశ్వరయ్యగారు, 12. కాన్సలరు ఆఫ్ ఎడ్యుకేషన్ (హోమియన్):—బాపిరెడ్డిగారు, 13. మద్రాసు కారి (హోమియన్):—బాపిరెడ్డిగారు, 14. విద్యాశాఖాధ్యక్షుడు:—ఎల్. బాపిరెడ్డిగారు, 15. న్యాయ సాయ మంత్రి:—ఎల్. బాపిరెడ్డిగారు, 16. కార్మికమంత్రి:—ఎల్. వెంకటేశ్వరయ్యగారు, 17. పరిశ్రమ మంత్రి (ఫస్ట్ కమిషనరు ఆఫ్ పబ్లిక్):—బాపిరెడ్డిగారు, 18. పాపిరెడ్డిగారు, 19. ఆరోగ్యమంత్రి:—ఎల్. బాపిరెడ్డిగారు, 20. తాగు పానీయం:—బాపిరెడ్డిగారు.

నీటిలో కన్సర్వేషన్లు 11 మంది, లీబర్లు 5 మంది, నేషనల్ లీబర్లు 4 మంది, మొత్తము 20 మంది.

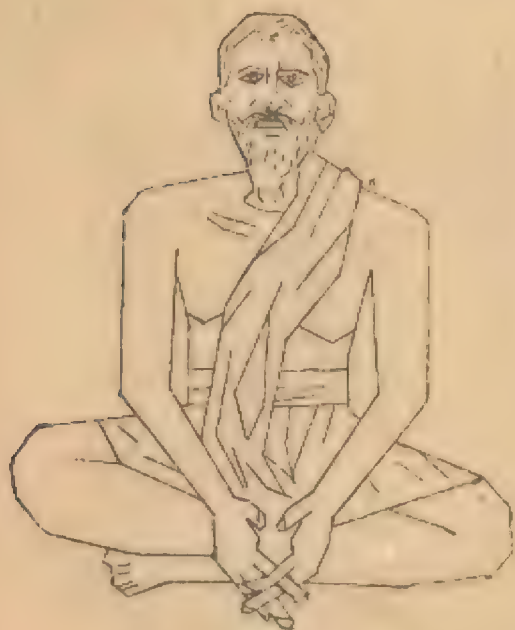

శాంతి, రంగనాథస్వామి, శ్రీశైలం.

చిత్రకారుడు: ఎ. స. సుబ్బారావుగారు, బెంగళూరు.

ప్రేమయంత్రచిత్రములు

ర. శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస

మ. పిక్క

ఓ. బండదొడ్డి.

చిత్రకారుడు: శ్రీ వి. చరిత్రవారాయణమూర్తిగారు.

పరేలు(బొంబాయి) కిది బయలుపడిన ప్రాచీన శిల్పము

బొంబాయి రాజధానిలోని పరేలు గ్రామమున నొక బాట తయారుచేయుటకై మట్టిని త్రవ్వించుచు ఆరడుగుల లోతులో నొక శిల బయలుపడినది.

నవంబ్రార్ నులుగ కనుగొనియెన్నవి. మధ్యవిగ్రహము ధృజముపై ముడిచెందు విగ్రహము లున్నవి. వాటికిని ఒక చోటి జలపాత్రమును మరి యొకచోటి జపమాలము నున్నవి.

దీని యెత్తు సుమారు ౧౧ అ, ౩.౫ అం; వెడలపు ౬ అ, ౫ అం; మందము అడుగున రెండడుగులు; అగ్రభాగమున నొక యడుగును, ఈశిలయందు మెత్తియు పడమాడు మూర్తులు కలవు. నీలముట్టయుపై నొక పెద్ద విగ్రహము కలదు. దాని యెడమచేత నొకజల పాత్రమును, కుడిచేతి నొక జపమాలయు కలవు. ఈ విగ్రహమున కడమజుత్తున రెండు చిన్న విగ్రహము లున్నవి. అందు క్రిందిది వీణెవాయిండుచున్నది; వైది దేవగుగమును, తాళములను వాయిండుచున్నది. మహావిగ్రహమునకు కుడిజుత్తు మురియూడు విగ్రహము లున్నవి. అందు క్రింది రెండును భీషణును, చేణువును వాయిండు చున్నవి. మాడవవిగ్రహము కుడిచేతి నీకతాళయు, ఎడమచేతి కరతాళములును కలవు. పయినున్న రెండు

అనే మధ్యవిగ్రహము మెడపై మురియొక విగ్రహము అడ్డాకృతిది కలదు. దాని చేతులలోను జలపాత్ర జపమాలలు కలవు. మధ్యవిగ్రహము రెండుభజములపై మురి రెండు విగ్రహములు ద్విలింపబడినవి. ఈరెండవ విగ్రహము మెడపై నీ యడ్డాకృతి ప్రతిమ కలదు. దాని కలు అయిదు- ఇటు అయిదు- మొత్తము పదిచేతులు. ఎడమ అయిదింటిలోను అయిదువస్తువులు-పాళము, ఫేట కము, ధనుస్సు, దేవగుగము, కమండలువు కలవు. కుడి అయిదింటిలో నీవిధముగ నే కంఘము, ఘడ్డము, పడకువు, దేవగుగము, ఆకుమాల ఆకు వయిదును కలవు. మధ్య విగ్రహములు మూటికిని సుగుం ర్మిత్రయనేత్రమును, జటా మకుటమున దండకలయు, చేతులలో వలయములును కలవు. మధ్యగల యిమూడవవిగ్రహము ఇందు ప్రధాన

మయినది పన్నికేళమునుబట్టి చెప్పవలయును. మరుట తృతీ యశేత్రము, జటామకుటమున చంద్రకళ, వివిధములగు ఆయుధములు ఈశ్వరుని కైవముని నిరూపించుచున్నవి. శౌధదేవాలయముల పారి పారి పారి వాహనమును విగ్రహమున మాడుమాడ్డుల నొకదానిపై నొకదానిని మనము చూచుచున్నాము. ఈశ్వరుని కైమాడు విగ్రహములయొక్క భావము కైమాడుదేవాలయములలోని ఏకపాద త్రిపాదీయను విగ్రహమున కావవలయును. ఈ శిల్పభావముల నొకేనోట ఉచిత్యవలయుననియే శిల్ప ప్రయత్నించియుండవలెను.

మరియు, కాక్తాశాసనమున త్రిపాదములలో నేదే నొకదానినుండి పెక్కు దేవాంగన బాహువులునుచుండు

లను గాంచుచున్నాము; కాని ప్రకృతిశిల్పమునది నై మాహవ విగ్రహము పురుషవిగ్రహమునకు ఈవిషయమున శాస్త్రగ్రంథములను మనకు నోచ్చేకలకన్నది. టి. గోపీనాథరావుగారు 'Elements of Hindu Iconography' అను శిల్పగ్రంథములో వివరించినమహిమను వివిధరూపములలో వివరింపబడిన యూహింపవలయును.

పనితనమున చాలుక్యయుగపు శిల్పములకంటె ఎరి థంబూ శిల్పములలో దీని శక్తుల పోలిక కలదు. కాని ఎరి థంబూ శిల్పములలోని అంశము, అయినాపన్నికేళము దీనియందు కానరావు. ఎటులున్నను ఇది శ్రీకృష్ణమునది యవ శతాబ్ది క్రితమునది కాని ద్విధముగ చెప్పుకమ్మును.

—Bombay Chronicle.

పోవుచున్నను, మేలుకొనియున్నట్లే అవతలి వారికి తెలియజేయుచున్న ఉపాయము యంత్రసాధనములను కనిపెట్టెను. తనవీరికావలయు తన ఆభిమానవిద్యయు రక్షాయనకాస్త్ర పరిశోధనశేయుటకే యీమనోజీవము, యజమానులు యీయుత్తర కనిపెట్టి ఉన్యోగమునుండి తొలగించిరి. పిదప ననేక బాట్లు పెరిగ్రాస్త్ర ఉన్యోగముచేసి తీరికపడుయనుటకల్గి పరిశోధన కాన్యము సాగించుచునే యుండెను.

కీరు మెట్టుమొలకు కనిపెట్టిన శీర్షవినయంత్ర మేదిన ఎన్ని కలుగుయమునందు కాలము పృథుకాకుండు పట్టు వైకొనునది. సభ్యులవచ్చి ఒకమీటనొక్కినవో ఆసనీయనలనిన వోలు కానితమమీద అచ్చుపడును. ఈ యంత్రము పలుపురకు నిచ్చుతగు, కాని దీనిలప ఎడిన సుగారొక నుజుపాము నేర్చుకొనిరి. ఇకమీదట శ్రాత్ర యంత్రమును కనిపెట్టి తాను శ్రమపడుటకు పూర్వమే అది నిజముగ పలుపురకు ఉపయోగపడునదని యాధి పరచుకొనుచుండెను. వైదాని! గూటా సరి! పేటెంటుదొందెను. అతడు మినుల్చుకొన్న పంతులు పరిశోధనలక్రింది వ్యయములచే న్యాయార్థి నగరమునకువచ్చి ఉన్యోగమునకై దేవులనుమండిగా, ఒక పెద్దకంపనీలో తండ్రినాదలయంత్రము చేజిక్కినట్లుచే తలుపులు మూయునుండ మానుటకు జనులు సంపుగ చేరెయ్యండిరి. ఆర్థికకష్టపరిస్థితులేర్పడిన ఆసమయమున యీ కంపెనీ మూలకేసినవో చాలనవ్వుము సంఘటించెడిది. కావున జనులసంపుటో చేరిన ఎడిననుగాదు చేడినయంత్రము తాగుచేయుదుననగా కంపెనీవారు అతని కు కాలమిచ్చిరి. అతడెది త్వరలో తాగుచేసినందున పంటనే ఉన్యోగమువంగిరి. అదిట సనిచేయుచున్నపుడే యీతడు “ఎడినను యూనివర్సల్లు ప్రింటరు” అను యంత్రమును కనిపెట్టెను. ౫,౦౦౦ చాలరులకు యజమానులకు అమ్ముకొనెను. వారు ౪౦,౦౦౦ చాలరు (౮౦౦౦ పానులు) లొపంగిరి. నాటినుండి యీతడు ‘పెరిగ్రాఫ్’ నందు సర్వోత్తమని యెంచబడెను. ఈ ప్రయత్నముతో నితడు న్యూజెర్సీలో నొక కర్మాగారమును స్థాపించెను. క్రమే. యీతడు పెరిగ్రాఫ్

కాస్త్రమునం విశేషము అందును వివిధ మార్పులు జేసెను. ఈ మార్పులవలన పెరిగ్రాఫ్ కంపెనీలో యెన్నియోగట్లు లాభము కలిగెను.

పిమ్మట యీమేధావి పెరిగ్రాఫ్ సయంత్రమును పుద్గిపరచెను. అదిచేతకు గ్రహంబెలుగాకు కనిపెట్టిన పద్ధతిలో రిసీతరులో కొన్ని లోపములుండెను. వాని వలనను వృద్ధిపరచి కాన్యనుద్వారా శబ్దమున వావా చేయుపద్ధతి కనిపెట్టుటచే పెరిగ్రాఫు నేర్పరచినచేసెను. పీరు కనిపెట్టినవాటిన్నింటిలోను గ్రహాన్యాయంత్రము చాలముఖ్యమయినది. బహుశ్రవణములది. దీనిని ౧౮౭౭ సం॥ చే పెంటుచేందెను. అంతకన్న ముఖ్యమయినది కన్యూడీషను; విర్యుచ్చైది నిలచాయందు బావో, బయస్కీపు బాన్సులు మచ్చునువచ్చెయు పీరు కనిపెట్టినవే. పేదవారలకు చతురతకముగ గట్టి నుండునట్లు “హార్టన్ మెంటు” భావనిర్మాణపద్ధతిని కనిపెట్టిరి. ఈపీరి పీరు కనిపెట్టినవా అమ్మంటుగొన్ని యిదిట శీర్షములకు సాన్యముకాదు.

౧౮౭౦ సం॥ నటికి పీరు అమెరికా ప్రభుత్వము వారిపద్ధ మెత్తము ఇరకం వస్తువులకు పేటెంటు పొందియుండిరి.

విరోధా యంత్ర సంగ్రామమున పీరి అమెరికా మేధాశక్తి కళమునకు యొక్క నుగ విజయమునడెను. అమెరికాకు జర్మనీనుండి వచ్చెడి తపాయనములు గొడవ నున పరుకెంమిది దినములు కృషిచేసి కీరు కార్మాగార ఆపిడు, తయారుచేయగల్గిరి. దినకర్మాగారమునందు ఈ తపాయనమును దినమునకు ఒకటిన్ను తయారుచేయుచుండిరి. ౧౮౮౬ సం॥ అమెరికా విమానదళ-పలహా-సంఘము నియమించబడినపుడు ఎడిననుగాదు అన్యోగమున నియమించబడిరి.

పీరి ఓ పీరి

పీరి లేవరకాలమునం చెక్కుచభాగము శ్రాత్ర వస్తువులను కనిపెట్టుటకన్న వాటిని తనకర్మాగారములో తయారుజేసి విక్రయించుటయందే గడిచితి. పీరికి ఇది బాధముగూడ పీరికి వ్యాపార కీరిగనే లభించెను. అందున

దన జన్మదినమునాడు పిదప తిను కృషి నికముందు కాస్త్రప్రజ్ఞావాగ్ధివృద్ధికి యొక్కొక విధి గొనించునని శంక ల్పించిరి. అంతేకాదు కర్మాగారము వ్యాపారమునందే నిలుస్తూలే యుండిరి. వీరికి ఒకకాయ, పట్టుబలయు మొందు. పడునై దేండ్లపాటు దినమునకు ౨౦ గంటలు చొప్పున పనిచేసియుంటిననీ వీరి ఒకపారి మడిచి యుండిరి. వీరు కవిశైలికినానన్నింటిలో గ్రామిభాష మాత్రము ఆకస్మికముగ కవిశైలికి. కాని తక్కినవన్నియు కృషిచేసియే కనుగొనిరి. కవిభాషలో పాదు చించిన ఒకసూదివచ్చి నీరి ప్రేలునకు చిలులుటచే నీని వలన శబ్దమును నిలవజేసి యుంచుచున్నవని కనుగొనిరి. వాయువాగ్రావిధానమునకు మూలము త్రమునుగూడ వీరి కనిపెట్టి యుండిరి. వీరి పరిశోధనలపైని, వీరి యంత్రములపై ఇంగ్లీషికాస్త్రప్రజ్ఞాలు కొంత ఆసక్తివహించి ప్రస్తుతావధున తచ్చిరి. నేను పాశ్చాత్యదేశములలో నిత్య కృత్యములందు ప్రార్థులౌచితి క్రంకులౌపున ఎవరినను గారు కవిశైలికి సామగ్రిలేనిది గనువకుండెను. మానవ జాతికింత మేలొనరించిన యీమహనీయుడు మరణించినపుడు ఆ మరణకాలములు చొప్పునకడముజూపిరి.

(ఇది వివిధాంగ్లపత్రికలలో ప్రకటితవ్యాసముల సారాంశము.)

జయంతి వెంటట కిరీటిరావు

దేశములకు దివ్యసందేశము

౧

ఈశ్వరసందేశము మానవుల కీ కాదు; దేశములకుఁ గూడను. దేశములకును ఆత్మ కలదు.

* * * * *

ప్రజల కీ సందేశమును బోధించు వృత్తి గలవారె తినుచో మీబోధనల ననుక్రమించుటవలెను శ్లాఘించుటకు ప్రభుములు. కవిమయమున శ్రద్ధవహించునీ మతప్రచారకులు ఈశ్వర సందేశము ప్రజలకుఁ బరిచయపరచుటకు లంచు పుచ్చుకొనుచున్నారన్నమాట.

మహాత్మా! తిమ్మ, సత్యము నుద్ఘాటించినందులకు ఈయాచార్యులు నిన్ను నిందించిన విందింపనీ. రాజులు నిన్ను కష్టముల పొల్పేసిన చేయనీ. ఎల్లరును ద్వేషించిన ద్వేషింపనీ.

* * * * *

దేశముగూడ తన యీపాశము నేరువలయును :-

“నీ వితరుల ధూముల వాక్రమింపరాదు. ఆర్థ్యసంరక్షణోపాయ మెఱుంగని జాతులఁ గుడి ముట్టింపరాదు. పాలిత దేశములపట్ల—నిలసరాజ్యములయెడ—పత్వాచారము చొవర్చరాదు. శత్రుప్రభుత్వములకు విరుద్ధముగ నైన పరిధి సాక్ష్యము సలుకరాదు. నీపొగురువానిని ప్రేమింపవలయును. తెలుపు-నలుపు, ఆదీనా-ఆశ్రికా, బలకాలులు-దువ్వలులు, పెద్ద-చిన్న భేదము లేక యెల్లగను నీవలెనే ప్రేమింపుము.”

ఇయ్యది దేశముల మద్దేపించియే వ్రాయఁబడినది :-

“మీ రన్యోన్యము ప్రేమింపవలయునని నాయాజ్ఞ. నీ కిరులేది చేయఁజూని తలఁతుతో, దానిని నీ వితరుల కొన గ్రహము. విఘ్నములు వెగవేసికొనకుండు. వివిధోధులకు శుమింపుడు.”

“నీవు నిర్దోషివి గానెంచితి నీకు లోఁబడిన రాజ్యములకు స్వాతంత్ర్యము నొసఁగుమని భాగ్యము, అధికారము గల దేశమునకు ఏను చెప్పెను.

౨

ఈశ్వరపాలితము గాక, నీజరు సిద్ధాంతముల ననుకరించెను ప్రజగల దేశము వ్యభిచార దేశమని ఏను తలంపు.

* * * * *

కాలనీలు గల ప్రభుత్వమునకును, లొత్తుల నుండు కొను మనుజునకును భేద మేమున్నది?

“కాలనీ”లనఁగా తెల్లని దుస్తులును, నల్లని హొబి యుములును గల యెగోపానా రుండే మార దేశములు.

కాలనీ-పాశ్చాత్యము పాపపరికలము.

* * * * *

వ్యధిచరింపరాదను నీతి నెల్లరును వినుచునే యుండును. అత్యంతముల నాక్రమించు నూహించువాఁడు మానసికమగ వ్యధిచార మొనర్చినవాఁడే.

నీ సామ్రాజ్యమునందలి యొకభాగము నిన్నుఁ బడిఁగ్రోసివేసి దానిని బిడిచి నీవు వేలుగ నుంచుము. ఈమావాల్ల ములి పెములిన పర్వపర్వమేలేయుగ నరక కూసయునఁ బడిపోవుటకంటె రాజ్యములు లేకుండుటయే లేస్సగదా!

దేశములు నరకమునకు వెళ్లవు; అవి పాపమునర్చి నపుడు నరకమే వానియందుఁ బ్రవేశించును.

* * * * *

3

“పాపందిక రాజ్యము లన్నియు నాదే”యని యేసుతో వైతాను చెప్పినమాట సత్యబోధియి.

* * * * *

ఈశ్వర సామ్రాజ్యము సమీపించుచున్నది. ఇంక సాపందిక సామ్రాజ్యములు పశ్చాత్తేపపదలయ్యును.

ఈశ్వర సామ్రాజ్యముదిక్కు మణియేరాజ్యమును నిలువనికాలము దచ్చినది.

ఈశ్వర సామ్రాజ్యసం దేశమును ప్రతిపాపందిక రాజ్యమును నేర్చుకొనవలయును.

* * * * *

వ్యక్తులవలెనే దేశములును పరివర్తనము నభ్యసించవలయును.

ఒకదేశము ప్రపంచము నంతటిని జయించినను, దినయాత్యము బోగొట్టుకొన్నచో లాభమేమి?

ఉత్తరజన్మలోనే కాని యొకదేశ మిశ్వర సామ్రాజ్యమునఁ జేర లేదు.

* * * * *

క్రైస్తు సిద్ధాంతములను మార్గశీర్షకముగఁ గ్రోసి పుచ్చు దేశములు క్రైస్తవదేశము లనఁబడుచున్నవి.

తాను క్రైస్తవదేశము నని దేశ మనుకొన్నప్పుడందలి మనుజుఁడు క్రైస్తవుఁడు గాఁజాలఁడు.

* * * * *

లోన, వైద విల్లదేసిన కవాగారములవలె ప్రపంచముంతటను యిది గుర్రంతెమును బ్రసరింపఁజేయుచున్న కడుపాలనముగల ప్రార ప్రభుత్వము లంటి ముందుఁగాక!

మరణము వీనియందే యుమిడియుండుటచే నిది నిర్మానుష్యములగును. కాపమును పెట్టించుకొనుటకు పాటిపాప వికారము నేర్పిరి! దేశముల క్రుంకుడు వేళ్లను దెగఁగొట్టి కొట్టి యెత్తఁబడి యున్నది. సత్సలములఁగాఁపఁజాలని దేశస్థులు నలుంకఁబడును, విహింపఁబడును.

* * * * *

౪

వ్యాయము లేని నాగరకమావపుఁడు గాని, దేశము గాని లేదు. నీతి మనుజులకును దేశములకు నొకటియే.

వైయక్తికమును నేరము దేశముపల్లెను నేరమే యగును.

* * * * *

కొంగతినము, జిహ్వపుట, నాత్య, బలహీనులపై దౌర్జన్యము, ఆశక్తునిపై పెత్తనము వ్యక్తియొడ నపరాధము లయినచో దేశములయొడను నపరాధములే. కాన దేశములును ఆకార్యము లొనర్పరాదు.

దేశము వ్యక్తికి ఆచర్యముగ నుండవలయును.

తనచర్యలు తనప్రజలకు మార్గదర్శకముగ నుండునట్లు దేశము మెలంగఁదగును.

* * * * *

ఒక పాదుఁడు తనప్రభుత్వమునకంటె నేల ధర్మముగ పరిచరింపవలయును?

తా నొక పని చేసినందుకు తనకు గర్వించుచు,
నాననియే యొక్కొక్క చేసినప్పుడు గర్వించి యతని
నేల కిడింపవలయును ?

* * * * *

“దేశభక్తుఁ”డనఁగా తనదేశము ఇతరులను హిం
సించినపుడును, వారిని కొల్ల కొట్టినపుడును గర్వించి
సంతసించువాడౌ.

తనకుమాదుఁ దేపని యొకర్చినచో నకమావావల
ముచే సంతప్తుఁడనుచో యాకార్యమునే తన మాతృదేశ
మాదరించినచో గర్వోత్పత్తుఁడనుచున్నాఁడు — దేశ
భక్తుఁడు.

వానిదేశములలో మాత్రమే దేశభక్తి కార్య
చిహ్నము.

* * * * *

యగ్రార్థదేశభక్తులు అవ్యుల యపాంకారమును
గాంచి స్థిలవాడు. యగ్రార్థదేశభక్తులు పెనుచేత గారల
యంకురంబులే బాగుల ననుభవించువాడు.

నీదేశమునకు హింస కలుగుచున్నచో దిరుగఁ
బడుము. నీదేశ మిరుగుటను హింసించుచున్నచో మౌంత
తీర్రముగఁ దిరుగఁబడుము.

* * * * *

౫

“అనాగరకుఁడు” — ఇది యొక దేశ మన్యదేశముల
పట్ల నుపయోగించుపదము. నిజముగ నెల్లరును నీవద
మున కర్దురె.

బలహీనదేశములను మనము జయింపఁదలచినపుడు
వాని ననాగరక మందుము. మనకంటె బలవంతులు
మనపై దాడిచేయునపుడ, వారినిశాసన మన మట్టి యం
గుము.

ఆసియా యైరోపా యనాగరకత నవలంబింప
యన్నించినచో, యూరపు ఆసునుగదా — “ఆసియా
యిప్పుడిప్పుడు నాగరకతను నేర్చుకొనుచున్నది!.....”

* * * * *

“నాగరకత” — మొఱుగుపెట్టిన యనాగరకత.

దేశములు తమ నాగరకతను తాము పరుల కొ
నర్పణల హానితోఁ గొలుచుకొనుచుండును.

కోగక్రిములు శత్రుమునఁ బ్రవేశించినపుడు ‘మా
లాభముకొనుటకు గాదు; అత్యంత క్రూరముని నడిం
చును.

* * * * *

“సంధి” — కొద్దివారిని లోబులుచుకొనుటకై
కొప్పవారు తమలోఁ దా మేర్పడుచుకొన్న రాతీ.

రంకుబాతులు మన తరపునఁ బోరాడినచో నీర
శిఖామణులు; మనవిరోధులఁ గలసినచో మూఢశిఖా
మణులు.

“వర్ణ ద్వేషము” — ముఖ్యముగఁ బెల్ల వారినిఁ గీసిం
చుచున్న యొకదినుసు చర్మవ్యాధి.

* * * * *

ఎవరిని జయించుటకు యుద్ధ మనవసరమో వా
రనాగరకులు.

ఆంధ్రుడు నొకటి; మను నేమములు ధరించుటచే,
నాగరకతానాగరకతలఁ గనుగొనట కష్టతరము.

ఓ నాగరకమృత్యుఁడా! ఏల నీదురుగుతనము?
భవిష్యత్సామ్రాజ్యమున ననాగరకుఁడే నీకంటె ముందు
నడచును.

* * * * *

“బలహీనదేశమును, ప్రాచీన వారిని గౌరవించు”
మన్న నీతి సామ్రాజ్యములే.

“ఓబానిసదేశవాసులారా! మీరు నాదగ్గఱకుఁ
తీరుడ. నేను మీకు నేయు సంతల లంతె పృథ్వీములు
గావు” అని సామ్రాజ్యములు మెల్లఁగ ననుచుండును.

చిన్న దేశములను వెన్నునెంచి పెద్దదేశములు తమ
క్రిందకు లాగుకొనును.

* * * * *

తిమిమహిమలను జంపఁ గలిగినను, తిమహిమి గూర్చిను జంపలేని వానిని జూచి పరాక్షణదేశములు భయపడ నక్కఱలేదు.

* * * * *

ప్రకాశము — ప్రకాశతభావము వివేకలహరిఁ బ్రదేశించినపుడు జయ మపజయ మును.

ప్రకాశతులను నూతన సామ్రాజ్యమువలనఁ జేర్చుచును బున్న విమార్గమును, దిన్న ద్వారమును గలవు; జయించినవారి వర్ణోగతికి బాగుగ నిహితములకొ—విశాల మార్గమును పింహద్వారమును గలవు.

* * * * *

చివర నున్నది మొదటికి రావలెనని చరిత్ర బోధించును. ఈ న్నతి నొందినవాఁ డిశోగతి నొందును. కనుక నున్నత సామ్రాజ్యము అన్ని రాజ్యములకును బానిస కావలసియున్నది.

* * * * *

జయించినవారికి భవిష్యత్తిట్లు చెప్పును—“నీ పితరులపట్ల నెత్తించినట్లే యితరుల నీపట్ల వత్తించురు.” ‘బలవంతులతో యుద్ధము రెలపెట్టినందులకు తననెకాన్ది జరిగినాడని నీశత్రులతో నందువు. కాని బలహీనులపై కత్తికట్టినందులకు నాణుమునుగు లధికముగ నీకు కాపము రెప్పుడు.

‘నీవు నీవొకొన్నది తిరిగి యిప్పుని నీశత్రువులతో నంటివి.

‘నీవు మ్రొగినదానిని క్రక్కుము’ అని యితరులు నిన్నందురు.

* * * * *

విశేషము—భవిష్యత్తు ఆక్రమదేశములతో నిల్లు మను: “కాంగిష్ఠానై తే శీతోకమునకు రాలేదునునా! వాఁడేబిడ్డము వొక్కదానిం దెచ్చితివి. ప్రపంచమున వర్ణి ముట్టించును.”

మీరు చింపించినశిశువ క్తము మీ కెదురు తిరిగినది. నిదానమై, దేశములందరి ధైర్యమత్యము నిశ్శేషముగ

ఈశ్వర సమకమున వర్ణి దేశములను సమాచేశము కావలెను. అతఁడు వానిం—‘కొత్తలును, మీకలను వివేకీయుల కొల్లనినదె జంపదీయును. కొత్తలును కుడికత్తలును, మీకల నెవమత్తపున నుందికొనును. అప్పుడు నీమనుషున్న వారిలో “మీ కర్మోగతికి జంపి. వా కాకలిస్తాడు పు డొక్కక బళ్లమైనఁ జెట్టలేదు. నీను రోగిని పింహవత్త త్రాని దేశ యున్నప్పుడు మీరు నీ న్నానింపలేదు. శృంఖలాబద్ధుడవై యున్నప్పుడు నన్ను విడిపింపలేదు” అనును.

అప్పుడు వారిట్లు మనవి నేయుదును—‘దేవా! మేము విన్నెప్పుడు నిర్లక్ష్యముగఁ జూచితిమి?’

ఈశ్వరుఁడు—‘నాశ్చర్యిలోని యేమొక్క చిన్న శత్రు నానింపక పోయినను, పృథ్వికత్తవను నిన్నాని రింపనట్టి.

అదేశముల కింక తిక్కులేను.

* * * * *

సమర్థతము గల దేశములకుఁ గలుగునది కాంతి. మిగిలినవానికి విశాంతిశ్చార్యకమును పూర్ణగదిగము.

“పాశ్చరీచర్మ”.

—నక్షత్రమూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి.

స్వరాజ్యమా? సురాజ్యమా?

స్వశబ్ద మొక్క భర్మపదమునకుఁ బూర్వముం గున్నప్పుడే సరియగు సర్థమునిచ్చుచుగాని యింకొనవలయు లకుఁ బూర్వమునకుఁకే న్నాయ్యమైన యర్థము నొనగలుగు లేదు. భర్మము నీనియ్య తమబట్టి యుండునుగాన తన కర్తవ్యముకాని పోధక్యము భిన్నమునాము కాకనాగు.

స్వమతము

మామఁడు: స్వమత మనునది మతాచేశములను బూర్వలంగుఁడెంచి పెద్దపెద్ద రాజాధిరాజుల కలమాము లకుఁ గూడఁ గారణమై, దుర్జులు లనువారి యాపదలకు

నలసహస్రములకు పోగువై, పరవేశములవారు నిశ్చంకముగ
 లోపలకు జొచ్చుటకు వీలొనంగినదియై భరతిఖండము
 నొకకాలమున వెంటి కలవర పెట్టివది. మహమ్మదీయుల
 దాకిచే ఒరంగజ్జు, హనుమకొండ మున్నగుతావుల దేవ
 లయములలోని కొంగువుల నేవతల కొద్దిగ్రహములు
 మొలలంట నూడఁబెట్టుకఁ బట్టుటయు, హిందువేదాల
 యములు ఛిన్నఛిన్నములయి హింసచేపొవుటయు, కొంగు
 వుల మానప్రాంతముల సాగ్యములగుటయు నీవ్యయ
 తానేకవికావచ్చెత్తెను. ఈభరతిఖండమునఁ గాని, యితర
 దేశములఁగాని యొక్కొక్కదేశమున నొక్కొక్క
 మతియు విభిన్నంబి చెలరేగివచ్చున, నానికిఁ ప్రభువుల
 చేయూతలు బలమొనరుమన్న స్వగు పరమతిములవారు
 గుర్తులై పడినవాళ్లు వర్తింప శక్యములు కావుకదా.
 ఇట్లు కాక సుమతయు కావలసినను నాజీశము ప్రవే
 శించియుండిన సుమతయు బానిసించువారిలో మతిముల
 లోని శ్రేష్ఠతలను నిర్ధారణసేయు సత్యశ్రేష్ఠములే
 ప్రబలునుగాని సంఘమునకు శివశయను కమత్త్యము
 నకు నేలుపురువవలెను పరస్పరకలహోదేశము పెరిగియుం
 డదుకదా.

స్వదేశము

స్వదేశముని దేశములకన్న మిన్న కావలయు
 నన్న నితరదేశముల తిట్టులనుగూర్చిన యాలోచనలు
 గూడ నాకార్యాలోచనలలోఁ గలసియుండక తప్పదు.

పరదేశములవారిఁ గూడ స్వదేశాధీమాన మిట్లే
 పెరిగిన వారు కూడ వీరిదేశముతెగ్గులపై పొటుపడిక
 పొవుటకు వీలుండదు. అప్పుడు ఒకరిదేశము తిట్టిపోవు
 టకు మరొకదేశమువారు కప్పిచేసికొనదు. బరపుర
 కలవాపరాయణులగు తప్పనివని. వీనిచేతనే ఐకమత్య
 మునకు స్వరూపనాశనము తప్పదు. అట్లుగాక, సర్వ
 సమభావమును ప్రాచీనభర్తయునే శిరపాదమొంది యెల్లఁగు
 గడింగలేని యొకరి హరికొకరు పొటుపడువారుకాక అం
 దులనేమయు కొఱకు నందఱును పొటుపడువా రనుదురు,
 కాన నన్యాయము రూపుమాయును. స్వరాజ్యము స్వరా
 జ్యమందురు, న్యాయము పాలనమున లేనిచో స్వరాజ్య

మైన నేమి బాధము? న్యాయ్యపరిపాలనమైన బరరాజ్య
 మునలని యాపదయేమి? అదిగాక స్వరాజ్యమమన
 కర్థములేదు. తనరాజ్యము ప్రతివాని కట్లు కలుగును?
 తనకన్న క్షిన్నులగు కొందఱ సేతుల రాజ్య మనఁబడు.
 అట్టియొక నొకఁడురాజై వనానిఁ బాలించుటకువాడు
 ప్రజగా నుండి తీరవలెను. తనకే తాను రాజులని సంభ
 వించనివని. ఇత స్వరాజ్యమున్ను దనవారి రాజ్య మన
 నలెను. తనవారనిన తనవలె మానవులని యర్థము తీసి
 కొనిన నేమానవులైన బ్రతువులు కావచ్చును. కాన
 సురాజ్యమునకు బోరాట యుచితము. సురాజ్యకాంక్ష
 సర్వవృద్ధులము. సురాజ్యప్రయత్నిములచే దుష్టులకుఁ
 విప్రు సజనుల చేరిని అపవలు కలుగవు. సురాజ్యమన
 న్యాయపరిపాలనము. న్యాయమును క్రేమింపని జాతి
 గాని, న్యాయము మలినమ బాకముగాని యుండిను. సర్వ
 భువనములలో న్యాయము పరమేశ్వరరూపముగ నాద
 రింపఁబడు. అది సర్వశ్రేయములకు నిరానము. అట్టి
 న్యాయము సురాజ్యమున సంకర్షాస్థమై యుండు.
 దానికాంక్ష భర్తకామమే. అది యిహపరసాధనమై
 ఒకముల యొగతేముములకై సర్వకాల సంస్థానభిల
 విరాజిల్లు.

పట్ల సంప్రదాయము

ఈభరతిఖండమున నింతవఱకుఁ గులాభిమానములు
 మానవమానసనీమలనుండి వెలపుచున్నకొని యుండి
 లేదు. కులము లేభర్త్యముల నిర్వహణమున కేర్పడినచో,
 అట్టిభర్త్యములకు నిర్వహించుట యనేక కులముల సలక.
 ఇత తిప్ప దానివలని చెరువుమంత్ర మప్రతిపాతియుగ
 నడచుచున్నది. అదియే కులములనాశన మని యోడించి
 కులముల యభిమానములు లేని సంఘములందునలే సంఘ
 ప్రానినిగ్యము లేర్పడి యట్టిప్రతినిధులచే నింకిన కాసన
 నిర్మాణాధిభలలో కాసనములు తీర్మానింపఁబడుట సభా
 ప్రవేశములేని వాముల నిరుంతరక్షింపకము, గొప్పహానిని
 బ్రబలకార మగుచున్నది. భూస్వాములే ప్రతినిధులను

2. విశాఖపట్టణము (ఆకాశమునుండి)

విల్పూర్ ఆనకట్ట తూములు (అలబామా)

యందు వాచారమున, కిరీస్మానియమున కూడా నానావిక
ము లనుయించు సంస్కరమున గూర్చియునుకాని జాతుల
యధ్యక్షులయముల కట్టి సభ లెల్లు పాటుపడెడివారు! ఏనా
దులు, ఎటుకలనాండు మొదలను నిమ్మ బాడు లేమి,
యు త్రువుబాగులలోని కొన్ని తెగ లేమి, మార్క్సు
శిస్తులు కట్టక శీవించెడి బాడు నీ వీళమున లేవు? అట్టి
జాతుల నేమియుపాడి లేక లేమియుగ భావించబడుచేసి
సంప్రదాయనిర్ణయముగ జరకాలమునుండి యీ దేశమున
వచ్చుచుండెడి కులముల ననుసరించి గూర్చు కులముల
వారికి నులమున కిన్ని స్థానము లను తెక్కచొప్పున
బ్రతినిధిస్థానములు నిరూపించబడిన దేశములలోని ప్రజ

యొక్క సర్వాధికారులును సంబంధించినదై యాభి
తన తీర్మానములచే దేశము యొగ కేమముల సంతరింప
గలడును. ఇట్టి సమావేశములే సర్వజనయోగ కేమవాళ
కములని తోచినప్పు డైకమత్యమును తెడగొట్టినది యని
నిర్ణయించబడినపుడు, తమ కంపెనీకును సంబంధించిన
కులనిర్బంధములను ముగుర్చుగ విడనాడుకుని సమస్తము
లనును. ఇట్లు కానినాడు ఏకాంతతనో నిర్ణీతము
నైన సంఘసంస్కరణకానములు చిరకాలమునుండి
యలవాటుగా తీర్చింది యుండిన సర్వజనసంక్రాంత
కులచారనిర్బంధము ఏడిపాకపోవుట కలుగుచును.

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

పార్లమెంటు సభ్యురాండు,

'Commercial'

అటువంటి తెలివీ కనుక త్రిశుల

మీరూచి నిరసించు ఈ పుద్గిల్లు

గోగితి పెట్టెను కుచితేజము

పిల్లి వాడవ? నీకు బుద్ధిచెప్పాలా?

మానుమీమానగడము మానుమిక చంద్ర!

బలబలాదవహించు సెలయేళ్లలోన

గలగలాదొడ్లటి నంద్రంపుటలల

మాటికిమాటికె పుచ్చు ఈతలానేవు;

కీతిలముగ్రమ్మింది మానుకొనకేమి?

మాను మీమాన లిక మానుమీ చంద్ర!

దట్టమై పెనులిగ లల్లుకొనుచోట

పూబాదలలోవారు చేరుకుంటారు

తెగనందానుంచి నిక్కిమాచెచ్చు

కొంక వాడవు; కిచ్చు కుచ్చుడవ? చంద్ర

మానుమీమానగడము, మానుమికమీద;

తెల్లన్ని నీటివై తేలియాడేకలువ

కాగిటిలో మెలగేవు కేలినలిపేవు;

నీ పున్నె మేపండింది—పోని మాకేమి

కలవంచి తలపోయు నాదెసం జూచి

కకకకానవ్వేవు ఇంతయాగడమా?

బుట్టలిగ తొమ్మున బుట్టలియున్నట్టి

భామినీమణి నేల బాధపెట్టెదవు

మగవానాచేనిచో మగువలకు నింత

మోసమును చెప్పేదే, మర్యాదగదా?

పాలవంటికులము చెటువ బట్టావా

ఆగడము చాలించు చాలించు చంద్ర!

‘చెమ్మచెక్క’ పేరి చెటుల బట్ట మాచి

నల్లమబ్బూలంటు, నసుగుచున్నావా

కృష్ణ ప్రియులూనీ, కుంచుచున్నావా—

పొరుగువానూ కనమాను చెప్పేవు

తెగనలాచేట్ట తగవయ్య నీకు

ఆగడము మానుమీ యికమీదనె న.

చుక్కలను మబ్బులను చూడవచ్చాను

గాలిలో విహరింప కోరివచ్చాను—

పాటలంటే ఏమొ ఎటుగన్ని నన్ను

పాటపాడేట్టు చేశావు చంద్ర!

ఇదేమి మానగడము కింతమానగడము?

నీ యాగడము లేచి యోర్వగాలేక

కదిలీకాంత లదె పెడమోముపెట్టె

శశికాంతశిల లవే నిలువునీరయ్యె

చక్రవాకపుడంట మంటగలిసింది

జాలియైనారేద, చిన్నిజాబిల్లి

ఇక నైనమానవా ఈ యాగడమ్ము?

ఎంతసే పీలాగు నంచరించేవు

నీవైరి ఎవడైన చొరవనేతెంచి

నీయాగడములన్ని యడగించలేడ?

తెలతెల్లబోయెదవు చిన్నిజాబిల్లి

తెలతెల్లపోవు నీకలువపూ నపుడే

తేలిపోవును నాదు భావాలుగూడ

తేలిపోవును నాదు పాట మానేక.

చరిత్ర ప్రపంచములు

గాంధీమహాత్మునిది. అనువాదకుడు: బౌద్ధవాద్యుల బ్రహ్మ దుర్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు. మూల పాఠము గ్రంథముండితి, అంగులూరు, కృష్ణాజిల్లా. క్రాసు ౧౬ నైజా: ౧౨౦ పుటలు. వెల 3 అ.

శ్రీ సూక్తి రత్నావళి

(శతకము) కర్త: శేషుల హనుమయ్యగారు, పాలవర్రు, హుస్సేలతాలూకా, నంద్యాలజిల్లా. వెల ర అ.

ఉత్తర రామచరితము

ధనధూరి మహాకవికృతి సంస్కృత వాటకము నకు ఆంధ్రానువాదము. అనువాదకర్త: జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., ముత్తేశ్వరము, తొత్తరమాడిపాడు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. డెమ్మి నైజా: ౧౫౩ పుటలు. వెల రు. ౧.

శిల్ప రాజ్య పతనము

(చరిత్రాత్మక వాటకము.) గ్రంథకర్త: శుండి మేడ వెంకటసుబ్బారావుగారు, కళాభవనము, ఫత్ర పురము, గంజాంజిల్లా. డెమ్మి నైజా: ౧౧౩ పుటలు. వెల రు. ౧.

(i) అంతర్జాతీయ ధర్మశాస్త్రము

(International Law.) క్రాసునైజా: ౧౪౫ పుటలు. వెల ౧౦ అ.

(ii) స్వీయ చరిత్ర

క్రాసునైజా: ౧౬౩ పుటలు. (వెల తెలియదు.) పై రెండిటికి కర్త: వల్లూరి నూర్యవారాయణ రావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., యల్. టి., కొవ్వూరు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.

మేఘ దూత

కృతికర్త: నీహల కృష్ణయ్యకావ్యకారు వెల్లురు. (అంశగ్రంథములు—౧౬) క్రాసు నైజా: ౬౩ పుటలు. వెల ౧౨ అ.

శతశిల్పి చిత్రలేఖనము

మొదటి తరగతి. ౧౬ పుటల చిన్న డ్రాయింగు పుస్తకము. గ్రంథకర్త: నూ. నరసింహగారు, శతశిల్పి; శిల్పశ్రమము, నంద్యాల.

A Report of the XX1 All India Ayurvedic Conference and Exhibition held at Mysore during Dec. 1930.

(౨౨ వ విభిలభారతాయుర్వేద మహాసమ్మేలన కార్యనివేతక — అంగము.) ప్రకాశకులు: ఆహ్వాన సంఘమువారు, మైసూరు, డెమ్మి నైజా: ౨౫౪ పుటలు.

యువతీవివాహభాగ్యోదయము

సాంఘికవాటకము. గ్రంథకర్త: కలుగోడు ఆశ్వత్థరావుగారు. రాయలసీమ ముద్రాక్షరశాల, బళ్లారి. డెమ్మి నైజా: ౮౪ పుటలు. వెల రు ౧-౦-౦.

జ్ఞానాంజలి

పూర్వార్థము. గ్రంథకర్త: పెనుమెచ్చ సత్య వారాయణ రావుగారు, ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు. చోర్లుపామిరాల, తణుకు. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా, బిదు గీతపద్య శతకములు. (వెల తెలియదు.)

అయ్యో! నాభునిపై బచం నిమమ వృత్తి! బాచు, బాచి బాచి ని
న్నయినకో, నా దగనాటి, సూక్ష్మమున నాట్య! బాచ నేమించినా
ర్థ! మున్నెనా 'కుంకురివృత్తి మానెదనుసామ్యం బాపెనే చిట్టి! నీ?
యనంబవ్వమ నేవు పల్కినటు 'లోకం బాబ రానిచ్చున'!!!

నీవు మహావతిశత్రు! నిక్కము! వెంకటరత్నమా! ఉమా
దేవికి స్వాంశ వాటం, జనుడెమ్మనె నామ! ప్రమాణ మైతి, హా!
పోవుట నోర్చెదన్! మఱచిపోయి, చటుక్కున వైశ్యముక్తివం
దేవునుమా! నగం బయిన కీనునిరాక నిరీక్షి నేయుమా!!!

కవులై, భక్తకణుబులై, పరమనిష్కామ్యా త్రిదాంపత్యవై
భవలీలాస్పద మైనయుగ్మ మననాభావప్రేమణంత యో
నవు! నం, చీవు నిరీక్షణం(?) చిట్టికి! గాయత్రీ! మమున్ వేటున
అవు, నా పా మి దేవి? కూర్చనలె నైదె నా కృపాపూర్ణువై!!!

గాయత్రీ! సతిచిట్టి నామెదుట స్వస్థపాదవం బుద నే
హేయప్రాకృతస్థక్కి నుంట పునా! యాదృష్టినిక మంపుకో
వోయి, యం చాచాస్య మాదం జనదే! యుగ్మోక్తి యేకాత్మకం
బామెన్! వృత్తినివృత్తి యోతె భవసీమా దేశస్తచిత్తమా!

లమ్మయు బిడ్డయున్ గలది, మూలన పూన లేక, న న్నని
ప్రమ్మన వీచ! నూరుకొనం బాల? నెలించెదనేము! అంగురో!
ఇ య్మొక, స్థూలసూక్ష్మముల నేకముగాఁ గనఁజూల్చునానె
త్రమ్మను! భవమున్ దొలఁచి తత్వపుకూషికఁ గాంచుచుండెదన్

అబ! నే నిక శాతి రత్ననెచ! పూర్వస్త్రీవి చిట్టి! వియో
గంబా, కానఁగరానికూషిక, సూక్ష్మక్రష్ట సంకించి డై
ర్మింబా బూనెద! చేయఁగావలయుకర్మన్ నిట్టి, భదాంతనా
ట్యంబా కాలమునక ముగించెద! వివిధ్యావాఙ్మనీనుండవై!!!

సా భి ప్రా య వి శే ష ము లు

రాముని గురు సమావేశ హాటకమునందు
రెండవ అంకము ముగిసినది. మొ
దటిఅంకమును సంజయ రాయబారము
వలెను రామునిముఖమువారును మచిమాట
లతో ముగించిరి. రెండవ అంకము గాని
మహాకర్మని రాయబారముతో భారంభమైనది.
మహాభారతమునందలి శ్రీకృష్ణ రాయబారము
వలెను గాని రాయబారమును ప్రపంచేతిహాస
ములందు జూటియుగ స్థానమునందు గుర్తించి
మనోహరిస్తుట్టముగ నుండగలదు. ప్రపంచ
మునందలి వన్నియునుముందును శరణులు
దుర్యోధనులు, శ్రీకృష్ణులు, కృత్తిరాష్ట్రులు,
భీష్ములు కీములు, బద్ధనులు కన్యలు, గాంధీ
ములు చావలు మొదలగు లైవాసురీత్యసంక
న్నులు సంభవించుచు ప్రపంచాభ్యుదయము
నకు దోడ్పడుచుండును. సంస్థానమయము
లగు నమా సత్య శాంతి శివ్యులము లైన
మోక్షయత్నములు సేయుము లగుటయును,
తవ్యులీర్ష్యముల ప్రయత్నములు సేయుము
లగుటయును ప్రపంచేతిహాసములందు శ్రీకృష్ణ
విషయము.

అల్పజ్ఞులైన మానవులకు విశ్వ
ప్రవృత్తియందలి సుటనాసుటనాలు మర్గాహ్వా
ములు. అహంకార మమకారవరాయులైన
మానవులకు జగన్నాటకసూత్రధారులు సుట
నాసుటనాలు నడనగాహములు. ప్రపంచప్రవృ

త్రీయంబు నెక్కైతిన్ గొలు నహజావళ్ళలు. శాంతి
యందు నెమరిము, నెమరిమునందు శాంతి
నహజావళ్ళలు. శాంతిని పోర్చి నయము నకు
యొక్కర్చి మనవిచ్చెను. సామాన్యవ్యవ
హారములందు శాంతి మనమును నిర్దేశి
చుట దుష్టభవమును మహాప్రళయమునం గీ
వెనుకవిధియము నహమానసిరముగ నున్నది.

శ్రీకృష్ణుని మోక్షము పొందకు కుమి
శ్రీకృష్ణుని మోక్షము పొందకు కుమి
శ్రీకృష్ణుని మోక్షము పొందకు కుమి

१. *प्रमाणं कथं, प्रमाणं कथं;*
 २. *प्रमाणं कथं, प्रमाणं कथं;*
 ३. *प्रमाणं कथं, प्रमाणं कथं;*

భగవద్గీత—అ. ౧౮-౬౦.

చిరకాలోపార్జితమైన మహా సంస్కారము ప్రపంచస్థితి కలక్షిమయము. నల్లగామశర్మకార్యాణ మైన ప్రపంచము నందు శాంతిశక్తియును ప్రసక్తించు అశ్వంతి దర్శియు. శాంతిశక్తిగర్భిణిహణారాగముల కపారిమైన దుఃఖానుభవ మర్హితావసరము. శర్మకైవల శర్మరాజనకును ఘోరమైన దుఃఖానుభవానంతరమున నె పొడోపర్వానుభవావసరములు సాక్ష్యముపైవని. నల్లగామశర్మకార్యాణమైన ప్రపంచమునందు పరిమళకాయమునందనుము శర్మకైవలముగలను శాంతి

పర్వము సాధ్యము గాదని ప్రపంచవ్యవహారములు విస్మయము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని శాంతిసందేశము చెవిటివానికి శంఖారవమువలె నున్నది. సామ్రాజ్యాభిమాన పరాయణులైన కన్సర్వేటిపు పక్షమును వలె నితరపక్షములను సంగ్రామజ్వరము పీడించుచున్నది. ప్రపంచావృతమైన సంగ్రామ సంస్కార ముపశమించి శాంతి సంస్కారము సంస్థాపనమగుట కపారమైన దుఃఖానుభవము ప్రాచీనకాలమునందువలెను వర్తమాన కాలమునందును నత్యంతావసరముగ నున్నది. ప్రపంచావృతమైన సంగ్రామతాపము శాంతి వాతావరణము నావరించి శాంతికాంతుల నాచ్ఛాదనము చేసినది. శాంతిసంస్కారమున కభ్యస్త మైన ప్రాచ్యదేశములందు సంగ్రామ సంస్కారమునకు గల ప్రతిష్ఠ శాంతిసంస్కారమునకు గలుగకున్నది.

జపాను చీనా రాజ్యముల నావరించిన సంగ్రామ జ్వరమును, భరత వర్షము నావరించిన దౌర్జన్య సంస్కారమును పాశ్చాత్య సంస్కార జన్యమైన సంగ్రామ సంస్కారమునకు సహజఫలము లని ప్రపంచ వ్యవహారములు వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన విషమావస్థయందు గాంధీ మహాత్ముని శాంతిరాయబారము సఫలము గాకుండుటయును సహజము. రౌండుటేబిలు సమావేశమునందు రెండవయంకము ముగిసినది. గాంధీరాయబార మంతము నొందినది. ఉద్యోగపర్వ మంతమును పొందినది. గాంధీ మహాత్ముడు ప్రధానమంత్రి రామ్మోహన్

నాల్లుగారికి స్వస్తివాచకములను జెప్పించు భిన్నమార్గముల పరమార్థమును వ్యక్తము చేసెను. ఉద్యోగపర్వము ముగిసినను తిరిగి అరణ్యపర్వము రాగలదో, యుద్ధ శాంతి పర్వములు రాగలవో దురూహ్యములు. గాంధీ మహాత్ముని ప్రసంగములు వనపర్వావసరమును విశేషము చేయుచున్నవి. భారతీయులు వనవాసాశ్లాతవాసముల ననుభవింపవలసిన సుముహూర్త మాసన్నము గాగల విధమును ప్రభుత్వాధికారుల నిర్బంధవిధానము విస్మయము చేయుచున్నది.

* * * *

అరణ్యపర్వము - యుద్ధపర్వము
ఉద్యోగపర్వానంతరము తిరిగి వనవాస పర్వము ప్రవృత్తియం దసాధ్యము. సంగ్రామముశాంతిసమరమైనను, భౌతికబలసంగ్రామమైనను సంగ్రామఫలమైన మహాదుఃఖానుభవ మనతిక్రమణీయము. ప్రవృత్తియందు హింసా హింసలకు సరిహద్దులను నిర్ణయించుట యసాధ్యము. శాంతియుతమైన స్వరాజ్య సంరంభమునందును దౌర్జన్యకార్యములు సంభవించుట ప్రకృతసిద్ధము. మానవకోటికి హింసాత్మకమైన పశుబలమునందు గల సంస్కార విశ్వాసము లహింసాత్మకమైన ఆత్మబలమునందు గలుగకున్నవి. ప్రపంచమునందు భోగమునకు గలప్రతిష్ఠ త్యాగమునకు గలుగకున్నది. రౌండుటేబిలు సమావేశమునందలి రెండవయంకప్రదర్శనము పండితులకు నయితము భౌగ్యభోగాధికారారాధనమునందు గల

గాఢాభిలాష సత్య శాంతి ధర్మారాధనము నందు లేదని విశదము చేసినది. సంస్థానాధీశులు, మహమ్మదీయులు, నిమ్నజాతుల ప్రతినిధులు, సంఘాభిమానులు, వ్యక్తులు వారి లక్ష్యమును భారతసాభాగ్యమునందు గాకను ప్రత్యేక ప్రయోజనములందు లగ్నము చేసి గాంధీమహాత్ముని శాంతిలక్ష్యమును, పూర్ణ స్వరాజ్యలక్ష్యమును నిరర్థకముచేసిరి. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞుల కీవిధేదములు గాంధీమహాత్ముని ధర్మలక్ష్యమును నిరర్థకము చేయుటకు వినియోగపడినవి.

ప్రపంచవ్యవహారములందు బాహ్యంతరార్థములకు సామాన్యముగ భేదము గన్పట్టుచుండును. రాజకీయవిషయములందు బాహ్యంతరార్థములకు సంబంధమే కనుపడదు. ప్రపంచవ్యాప్తమైన సామ్రాజ్యమును నిర్వహించెడి బ్రిటీషురాజనీతిజ్ఞుల ప్రతిజ్ఞలందును, ప్రకటనలందును బాహ్యంతరార్థ నిర్ణయమును చేయవలసిన యవసరమే కనుపడదు. ప్రధానమంత్రి రామ్మో మాక్డొనాల్డుగారు రాండుటేబిలు సమావేశమునందు జేసిన ప్రసంగమును పార్లమెంటునందు జేసిన ప్రసంగమును, ప్రతిపాదనములును బ్రిటీషు రాజ్యనీతివిజయమును ప్రకటించుచున్నవి. ప్రకటనలకును, కార్యములకును గల సంబంధమును కాలము తెలుపవలసియున్నది. రామ్మో మాక్డొనాల్డుగారు రాండుటేబిలు సమావేశమునందును, పార్లమెంటునందును గంభీరోపన్యాసమును జేసి

రాండుటేబిలు సభాసభ్యులకును, పార్లమెంటు సభ్యులకును సమ్మోహమును గలుగజేసిరి. లేబరుపక్షకవచమును విడిచి కన్సర్వేటివుపక్షకవచమును స్వీకరించి భారతరాజ్యాంగములపట్ల రాండుటేబిలుల లక్ష్యమును సమన్వయము చేసిన రామ్మో మాక్డొనాల్డుగారి రాజనీతి బ్రిటీషు రాజ్యనీతికి పరమప్రమాణముగ నున్నది. పార్లమెంటునందు భిన్నపక్షనాయకులు చేసిన యుపన్యాసములును, సంగీకృతమైన తీర్మానమును నీ గూఢార్థమునే ప్రతిపాదించుచున్నవి.

* * * *

పార్లమెంటు నిర్ణయము

ప్రధానమంత్రి పార్లమెంటు నందు ప్రతిపాదించిన తీర్మానమున కవ్యక్తమైన దైవమునకువలెను ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతాది మహాభాష్యములను వ్రాయవచ్చును.

“భారతదేశమునకు బ్రిటనుదొరతనమువారు నిర్ణయించినపద్ధతిని ఈపద్ధతి రామొదించుచున్నారు.”

దీని అంతరార్థమును బ్రిటీషుప్రభుత్వము పార్లమెంటుసభయందు జేసిన ప్రకటనము విశదము చేయుచున్నది. ఆప్రకటనమునందలి పూరాంశములు :—

(1) అఖిలభారత ఫెడరేషను సిద్ధాంతమును ప్రభుత్వమువారు ఆంగీకరించుచున్నారు. (2) పైనిక విషయములను విదేశములతో సంబంధములను రిజర్వును కాపులుగనుండి ఆర్థికవర్తక విషయములందు సంరక్షణల పేర్పరచి కేంద్ర ప్రభుత్వమున కాసనపథి పట్ల బాధ్యత గలుగజేయువలయు నను సిద్ధాంతమును ప్రభుత్వమువారు ఆం

చేయుచున్నవి. కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు స్వయం
వల్లభభాయిపటేలుగా రీవిషయమును విస్తృ
ప్తము చేయుచున్నారు. ఆంధ్రదేశమునందు
రయితలు యాందోళనము సందర్భమునందు
శ్రీయుత దుగ్గిరాల బీలరామకృష్ణయ్య, మా
గంటి బాపిసీడు, ఆచార్య రంగనాయకులు
గారులు నిర్బంధముల ననుభవించుచున్నారు.
ఇంక నెందరో నిర్బంధింపబడుటకు సిద్ధము
చేయబడుచున్నారు. దేశమునం దన్నిప్రాంత
ములందును నిర్బంధప్రస్థానము క్రమముగను
వ్యాపకమును బొందుచున్నది. రాజప్రతినిధి
పంగరాష్ట్రమునందు వ్యాపకముచేసిన నవీన
నిర్బంధాయుధము, సర్వస్వాతంత్ర్యసంభారము
పరమసంతాపమును గలుగజేయు చున్నది.
బ్రిటీషుప్రభుత్వము ప్రకటించిన తియ్యనిమాట
లకు ఫలము దేవున కెఱుక! వా రవలంబించు
చున్న తీవ్రనిర్బంధముల ప్రయోగము మా
త్రము హృదయశల్యముగ నున్నది.

భారతీయ స్వరాజ్య సంరంభమునందు
దీధత్సరంగారంభమును ప్రభుత్వవ్యవహారము
లనేక ముఖములను తెలుపుచున్నవి. గాంధీ
మహాత్ముడు నిర్బంధవిధానము విషయమై
ప్రధాన మంత్రితోను, భారతమంత్రితోను,
సహాయమంత్రితోను డిసెంబరు 5 వ తేదీని
సంప్రతించియుండిరి. పర్యవసానముప్రయోజన
రహితమనివేరుగను వ్యాఖ్యానముచేయవలసిన
యవసరము గనుపడదు. ఒకచేతను నిర్బంధము
లును, రెండవచేతను సహచిత సంస్కరణ
విధానమును బ్రిటీషురాజ్యాంగమునకు లక్ష్య

మని ఆ బాలగోపాలము తెలిసిన విషయము
కన్న డ్వెటిపుపక్షసభ్యులు 500మంది గల ప్రభు
త్వమునందు సహజమైన నిర్బంధవిధాన మెంత
తీవ్రరూపమును దాల్చునదియును దురూహ
ముగ నున్నది. ఈసందర్భములందు భారతీయు
లందరును భేదలక్ష్యములను విసర్జించి గాంధీ
మహాత్మునివలెనే నగిల సందర్భములందును
కాంగ్రెసు ప్రతిపాదించిన స్వాతంత్ర్య లక్ష్య
మును, సత్యాగ్రహలక్ష్యమును నారాధించుచు
దీధత్సరంగమునందును శాంతిరంగమును పరి
స్ఫుటముచేసి కామితార్థములను బడయుటకు
భగవదనుగ్రహమునకు పాత్రు లగుదురుగాత!

ప్రపంచావృతమైన మహాసంక్షోభము
శాంతి సంరక్షణావసరము సంతముఖములను
స్వక్తము చేయుచున్నది. ఇతరు లేమార్గము
నవలంబించినను గాంధీమహాత్ముని నాయక
త్వము, కాంగ్రెసు నిర్ణయములు భారతీయుల
కర్తవ్యమును సువ్యక్తము చేయుచున్నవి.
లాయడుజార్జిగారు బొంబయియందు దెలిపి
నటులు మూడవ అంకమునందైనను భారతీయ
స్వాతంత్ర్యనాటకము శాంతి మార్గమునను
సంతమును బొందుటకు భగవదనుగ్రహము
గలుగుగాత!

* * *

అంధ్రులు - భావికర్తవ్యము

ఎర్తమాన సందిగ్ధసమయమునం దాం
ధ్రుల కర్తవ్యము సంప్రభమమును గలుగజేయు
చున్నది. నిర్బంధానంతరము సంప్రాప్తమైన
స్వేచ్ఛానుగమనము కాంగ్రెసు బలప్రతిష్ఠలను

నడలించినది. కాంగ్రెసు సంస్థలందును, స్థానిక సంస్థలందును, నిత్యవ్యవహారములందును కాంగ్రెసువారి బలసంయోగములు శిథిలములై నిరవలంబనయోగము ప్రబలినది. రయితుల విపాదయోగము కాంగ్రెసు పక్షము వారి లక్ష్యమును రయితుల యాందోళనమునందు లగ్నము చేయుచున్నది. అధికార కాంక్షలు లక్ష్యము స్థానిక సంస్థలందు లగ్నమగుచున్నది. సామాన్య ప్రజాలక్ష్యము నిస్సహాయస్థితినిబూనుచున్నది. అధికారుల కీర్తనమున వారి నిర్బంధ విధాన వ్యాపనమున కనుకూలముగనున్నది.

గాంధీమహాత్ముడు రాండుటేబిలునమావేశమునందు సహకారవిధానము నవలంబించుచున్నను ఆంధ్రదేశమునందు ౧౦౭, ౧౦౮, ౧౦౯, ౧౧౦ శాసనములక్రిందను నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును గొంచుచున్నది. తిరుత్తిని, చీరాల, ధర్మవరము, కాలహస్తి, ఏలూరు, కుప్పము, కర్నూలు, విజయనగరము మొదలగు ప్రదేశములందు పితేటింగు సందర్భములం దధికారుల వలంబించిన నిర్బంధవిధానము ప్రభుత్వపౌడయమును విశేషము చేయుచున్నది. గవర్నరు వారు రయితుల రాయబారమునకు చూపిన నిర్లక్ష్యమును, సర్దారు దండునారాయణరాజు గారిపట్ల చూపిన యవినయమును ప్రభుత్వ పౌడయమునందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న నిర్లక్ష్యమును, నిరంకుశస్వభావమును స్పష్టము చేయుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు డిసంబరుమాసాంతమునందు భరతవర్షమును చేరునట్లులు వార్తలు తెలుపుచున్నది. ఆంధ్రులందరును

పెంటనే కాంగ్రెసుసంస్థలను బలపరచి కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠను గాపాడుదురుగాత!

ఆంధ్రదేశమునందు నిర్మాణకార్యవిధాన మనేకవిధముల వ్యాపకమును గొంచవలసి యున్న విధము నాంధ్రోద్యమసమన్వయ హుళిగులను విశేషము చేయుచున్నది. రయితులకు పరపతి లేదు. ప్రజలకు పని పాటలు లేవు. విద్యావ్యాపనమున కవకాశములు లేవు. వ్యాపారపరిశ్రమాభ్యుదయములకు సాధనంపడలు లేవు. సర్ విశ్వేశ్వరయ్యగారి రాంధ్రస్నాతకులకు పట్టప్రదానోత్సవ సందర్భమునందు జేసిన యుపదేశము దేశదౌర్భాగ్యస్థితిని, నిర్మాణకార్యవిధానావసరమును వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఆంధ్రాభ్యుదయము విశేషముగను ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము మీద నాధారపడి యున్నది. శ్రీయైతులు బాబ్బిలిరాజుగారును, వరాహగిరి పెంకటిగిరి గారును, ఇతరాంధ్ర ప్రముఖులును ప్రత్యేకాంధ్రనిర్మాణావసరమును వ్యక్తము చేయుచు హిందూదేశమంతరికిని రాండుటేబిలునభకును పంపిన విన్నపము సమయానుకూలముగ నున్నది. రాజ్యాంగసంస్కరణము లేని ఆంధ్రరాష్ట్రము నిరర్థకమైనను ఉత్కృష్ట రాష్ట్ర నిర్మాణవిషయమై విచారణ జరుగుచున్న సమయమునం దాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణవిచారణకును పూనుట సకల విధములను శ్రేయస్కరము. ఆంధ్రులందరును నీవిషయమునందను, సత్తర విషయములందను భేదాభిప్రాయములను విడిచి కర్మయోగపరాయణులై కామితార్థములను సాధించుటకు పూనుకొనియెదరు గాత!